

LIBER
SCHEVET JEHUDA

AUCTORE

R. SALOMONE ABEN VERGA,

Continens calamitates et exilia, quibus Judæi a variis gentibus vexati sunt, narrationes de aliquot Pseudo-Messiis eorumque pœnis, de controversiis inter Judæos et Christianos agitatis, de modo in creando Principe suo olim ab Hebræis observato, de structura sacræ ædis Hierosolymitanæ una cum ratione sacrorum a Pontifice maximo in festo Expiationis celebratorum aliaque quæ legantur digna.

Denuo edidit, textum secundum omnes editiones constituit, varias lectiones adjecit, introductione, notis, indicibus, multisque additamentis auxit

DR. M. WIENER.

Fasciculus I.

textum hebraicum continens.

Hannoveræ.

Sumptibus Caroli Rümpleri.

MDCCCLV.

ספר

שבט יהודה

חברו

החכם הרופא הר"ר שלמה בן וירגא זל"ה

יספר בו צרות רעות ורבות שעברו על ישראל בארצות העמים ככתוב בספר זקנו ז"ל ובמקומות אחרים . גם מה שענינו ראו ולא זר . עם ויכוחים רבים בענין הדת ואופן הקמת הנשיאים . ונוסף על זה נסים עצמו מספר נעשו לבני עמנו במלכות אוטמאן וגם צורת הבית ותכונתו תו"כב . וזה האחרון הכביד הרעה הגדולה נהיתה במלכות פולוניא שנת ת"ח ת"ט .

ועתה נהעוררתי להדפיסו מחדש להגיהו ולתקנו כפי הנסחות הנמצאות בדפוסים הראשונים ולהוסיף בו מראה מקום הפסוקים וגם

- (א) תחנה למהר"ר יוסף ן' וירגא .
- (ב) כתב ששלה דון חסדאי קרשקש אל קהלות אוניון .
- (ג) מכתב לר' שמואל צרצה הנמצא בספר מקור חיים כ"י .
- (ד) קינה על גזירת ספרד .
- (ה) מפתחורת לשמורת האנשים הערים והארצות ע"פ אלפא ביתא מסודרות .

מוני

מאיר בן דוד הכהן ז"ל המכונה וויענער

איש גלאגויא רבתי .

נדפס פה ק"ק הנובר

שנת תר"טו לפ"ק

כמצות ובהוצאת של האדון קארל רימפלער .

Hannoveræ. Typis Culemannorum.

מבוא לספר שבט יהודה .

מחבר הספר הזה אשר נתתי את לבי להדפיסו מחדש היה החכם הרופא ר' שלמה ן' וירגא אשר מתולדותיו וקורותיו ומארץ מגוריו לא ידענו כי אם מעט מוער . לפי שם משפחתו היה ספריו ובלי ספק הוא או אביו היה ממגורשי ספרד . גם שם אביו נעלם ממנו ואף כי המחרגם האשכנזי משנת **זאת** ור' אליקים חזן מק"ק קאמרנא בתרגומו האשכנזי ואחריהם החכם וואלף בחלק הראשון לרשימת ספריו והחכם מהר"ר יוסף צעדנר בספרו "אויסוואהל וכו'" צד צו' כתבו ששם אביו ר' יהודה היה לא ידעתי מאיזה מקור שאבו כי בדפוסו אדריאנופולי ופראג לא נמצא מזה מאומה ורק בשער של דפוסו אמשטרדם והנדפסים אחריהם ר' יהודה נקרא זקנו של המחבר . גם במקומות אשר נזכר ר' יהודה בספרנו [עיין צד סו' סז' וצו'] לא דבר המחבר ממנו כבן מאביו ולכן נראה יותר כדעת החכם דע ראססי בספרו על מחבר הספרים שר' יהודה הנזכר היה מאבותיו של ר' שלמה ואולי נשמט מלת זקני אחרי מלת אדני בההקדמה הקצרה של ר' שלמה .

עיר מושבו של ר' יהודה הנזכר אשר חי לפי דעת החכם שטיינשניידר בענציקלאפדיע של ערש [II, 27, 439] קרוב לשנת רמ' לאלף הששי היה בשביליאי וזה האיש חכם גדול היה ורציו לאחיו היהודים ויוצא מלפני הדוכס ודורש טוב לעמו ואחר זמן ברח ללישבונא ומת שם בבית הסוהר מכח היסורין על דבר אשר לא רצה לאמר מי ומי הנהגים יהדות ומלבד חסידותו וצדקתו עשה לו שם בחכמות ובפרט בחכמת התשבורת והתכונה וגם חבר ספרים הנוגעים לחכמות האלה עיין בספר של החכם כרמולי על קורות היהודים צד קככ' ואוצרות חיים צד ה' . ובסוף ספר אחד אשר חבר כתב גם כן על השמדות והגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה . גם נראה מתוך כ"י הנמצא ממנו בוואטיקאן שהוא המוציא כלי חזוי בכוכבים כמובא במחברת של החכם צונץ הנקרא עטוואס איבער דיא ראבבינישע ליטעראטור צד ככ' . ור' שלמה בעל המחבר של ספר שבט יהודה אשר זמן המוגבל מתי נולד ואיה מתי נפטר ואיה לא נודע לנו חי קרוב לשנת רס' וראה רבים מגורשי קאשטיליאי ופורטוגאל ואולי נולד בשביליאי . וראינו כי היה מהנכבדים בעיני בני דורו כי שלחוהו קהלות ספרד לקבץ פדיון לשבויי מאלאגה [עיין צד קח' מספרנו] . ויען אשר העתיק את אשר מצא מצרות היהודים בספריו ר' יהודה הנזכר ובמקומות אחרים קרא את עצמו שלמה המעתיק [עיין צד נב'] ומלבד ספר שבט יהודה חבר גם כן ספר אחר הנקרא שבט עברוהו וכתב שם באורך גורות טולידו וטעם העבודה וקרבת הפסח וענינים אחרים [עיין צד פט' וקח'] ונאבד ממנו וחבל על דאבדין .

ואהרי ר' שלמה קם בנו ר' יוסף אחריו והוסיף מדליה וראה לכתוב עוד
 בזה שנשמט מאביו מן הצרות שעברו על אחינו בני ישראל או מה שאירע
 בזמנו אהרי מות אביו . ור' יוסף היה בזמן מהר"ר הם ׳ ן׳ יחיא כמו שכתוב
 בשו"ת תומת ישרים סי' קנה׳ [ע"ן בשם הגדולים] וגם היה בן דורו של הרופא
 המפורסם כמהר"ר משה המון [ע"ן צד לג׳ ונג׳ מספרנו] והיה תלמיד של
 יוסף פאסי כפי מה שכתב בעצמו בתחלת התיב הראשון לספרו שארית יוסף
 זו"ל התיב הראשון נתיב המשנה וכו׳ יתבארו קצת מדרכי המקשה כפי מה
 שקבלנו ממורנו הרב הגדול ר׳ יוסף פאסי ז"ל וזה החכם ר׳ יוסף פאסי נסע
 מעיר שלוניקי לאדריאנופלי ושם בלי ספק למד ר׳ יוסף ׳ ן׳ וירגה אצלו וכבר
 העיד ר׳ שלמה עטיה בהקדמתו היקרה לפירושו על תהלים שגם ר׳ יוסף בן
 וירגה היה בתוך החכמים אשר היה מכיר בעיר אדריאנופלי . והוא ר׳ יוסף
 בן וירגה אשר לעת זקנתו כדי להשכיח יגונותיו על אשר נשאר ערירי מבן יחיד
 חבר ג"כ ספר שארית יוסף ובאר בו כללי הגמרא אשר לא הביאו הראשונים
 רבינו שמשון בעל ספר כריתות ורבינו ישעיה בעל ספר הליכות עולם וכן
 דעת בעל קורא הרוות ובעל שם הגדולים ודלא כדעת החכם וואלף בספרו
 הנזכר חלק א׳ צד תקכה׳ שהוא אחר וזה לא נראה בלבד מאשר יכנה את
 עצמו משני הספרים באופן אחד כי בסוף ספר שארית יוסף יכנה את עצמו
 הדל והמר כמו בתחנה אשר בסוף ספר שבט יהודה או הדל והנרדף בשבט
 יהודה צד קיב׳ ובהקדמה לס׳ שארית יוסף הדל והצעיר במאד מאד כי אם אף
 ממה שקרא את ספרו בראשונה שבט מישור כמו שאביו קרא את ספריו שבט
 יהודה ושבט עברתו ורק בעבור שחשב כי שם שבט מישור מורה גאוה פלקי
 וקראו שארית יוסף . וספר שארית יוסף נדפס שתי פעמים בשנת **ש׳ ער**
 באדריאנופלי ולא בקושטאנטינא כמו שכתב בטעות כעל שם הגדולים ויען
 אשר השנה ההיא שנת ניכת הדבר היתה אשר המחבר והמדפיסים מבוהלים
 ודחופים היו בה כל היום רצוא ושוב על עסקי קבורה נפלו בדפוס הזה טעויות
 לרוב הרעה והבהלה והדפוס הזה איננו עוד בנמצא . ואח"כ נדפס שנית
 מוגה ביותר ובלוח פרטי הדברים בסופו בשנת **שמחה** בנמטובה . וצריך
 עיון כי בשער של דפוס בנמטובה שנדפס לט׳ שנים אחרי הדפוס הראשון
 כתוב חברו החכם השלם כמהר"ר יוסף בן וירגא **נר"ן** ומתוך הקדמתו נראה
 כי לעת זקנתו חקר ספר שארית יוסף ואם גם בשנת ש׳״ד זקן היה איך יש
 לרמות שהיה עוד בחיים לט׳ שנים אחרי כן ואולי המדפיסים באשר לא רצו
 לתקן דבר מדעתם ומצאו נר"ן בדפוס אדריאנופלי שמוהו גם כן בדפוסם .
 ואין להחליף ר׳ יוסף הנזכר עם ר׳ יוסף וירגה הזקן שהיה גם כן בזמן
 הזה ואשר מושבו היה בארץ אוילונה וגם קרובו ר׳ שלמה עטיה הנ"ל היה מכירו .
 עוד מצאתי שתי פעמים שם משפחת ׳ ן׳ וירגה הראשון הוא הרב הגדול
 ר׳ מאיר בן וירגה מיוצאי ספרד שלמד יחד עם השר הגדול דון שמואל אברבנאל
 בישיבה של החכם מהר"ר יוסף פאסי ואח"כ בא לאיטאליה ונהרג מהליסטיים

ונזכר מר' שלמה עטיה בהקדמה הנ"ל ומבעל שלשלת הקבלה דפוס אמשטרדם
 צד מט' ע"ב [ע"ין מכל זה רשימת ספרי ביבליאוטהקא באולעיאנא להחכם
 שטיינשניידר צד' אלף ותקלה] והשני הוא מהר"ר שמואל ׳ן וירגה אשר היה
 בזמן הרב המבי"ט והובא בספרו ואשר נזכר בתשובת מרן הקדוש אבקת רוכל
 סימן פו' פח' ע"ין בקורא הדורות צד לו' ע"א וכועד לחכמים אות ׳יב' ואין
 זה הדון שמואל הנשיא קרובו של ר' שלמה בן וירגה הבא לטולידו ואשר
 על ידו נתבטלה שם הגזרה כמובא בשבט יהודה צד פט' ע"ין שם .

ור' שלמה בן וירגה קרא את ספרו שבט יהודה על שם ר' יהודה בן
 וירגה אשר בסוף ספרו כתב קצת שמדות וגזרות ואשר היה המולך ראשונה
 וראה יותר בעצם שבט עברתו יתכרך ולא כמו שכתב החכם וואלף בחלק
 הראשון לרשימת ספריו למען אשר ישוב ויכונן השם מלכות יהודה ע"י משיח
 בן דוד הוצא משבט יהודה כי משבט הנזכר לא דבר ר' שלמה בהקדמתו
 כלום ואם תרצה לבאר כן על אשר כתוב בסופה וכן אמר הנביא כי כשלה
 ירושלים ויהודה נפל תדע כי הדברים האלה נמצאו רק בדפוס אמשטרדם
 וההולכים אחריהם ולא בדפוס אנדרינאפלי ובמקומם כתוב שם ויהיה לבית
 יהודה לששון ולשמחה אכ"ר . ואולי גם במלת שבט שהוא בלשון ספרד
 verga מורה על שם משפחתו וירגה ויהיה בזה איך שיהיה החכם גענטוים
 בתרגומו טעה לתרגם את שם הספר tribus Judæ והיה לו לתרגם virga Judæ .
 וספר שבט יהודה אע"פ שנדפס עד עתה זה שמנה פעמים כמו שידענו
 בכיור מכל מקום יקר הוא במציאות ואיננו כי אם ביד קצת יחודי סגולה
 כמוס הוא עמהם חתום באוצרותיהם ולמען זכות את הרבים אמרתי להדפיסו
 מחדש בתכלית השלמות כפי האפשר למען ימצא ביד כל איש ואיש . ואלה
 השמונה דפוסים אשר יצאו כבר ממנו לאור .

א הדפוס הראשון הוא אשר היה מלפנים בתוך אוצרות המנוח מהר"ר חיים
 מיכל ז"ל בהאמבורג ולעת עתה בבריטיש מוזעאום בלונדון הבירה והשער
 חסר . והדפוס הזה אשר אותומוזיות מרובעות בינוניות ואחד מבעליו
 הראשונים אשר שמו לא יוכל לקרא עוד כתב עליו יום א' כא' אור ש"ל
 בלי שום ספק יצא לאור בארץ תוגרמא כי אחרי המלות כן יאבדו כל אויבי
 ה' [ע"ין צד קיב] נוסף עוד שם והחיים והשלום לאדונינו המלך סולטאן
 סוליימאן בימיו נזכה לראות וכו' וכפי דעת בן עירי החכם מהר"ר יוסף צעדנר
 יצא לאור בקושטאנטינה קרוב לשנת שי' . ועל תכונת הספר הזה כתב לי
 כי ההוספה הנזכרת נמצאת שם בצד ס' ע"א וצד ס' ע"ב ריק ועל צד
 סא' ע"א כתוב אמר הדל והנדרף וכו' עד מציל עני מחזק ממנו ואז באה
 התחנה אשר הדפסתי בצד קכו' . ובכל חלק הזה לא נרשמו אותות העלים
 [באגענצייכען] ונחבאים היו השני העלים האלה עד הנה בין צד לד' ולה' והחכם
 הנזכר גלה את מצעם והראה לי כי לא חסר בספר הזה דבר חוץ מהשער -
 ומשינויי הנוסחות אשר רשמתי לו בדפוסים שונים גזר שדפוס אמשטרדם

הלכו אחרי הדפוס הזה הראשון כי גם בתוכו כתוב בטעות להצילם תחת להורגם [עיין צד ה' הערה יב'] לנמלה תחת ללבנה [צד טו' הערה לט'] וגם ההקדמה הקצרה כתובה באותיות מרובעות בראש העד הראשון ולא מאחורי השער ובכתב רש"י כדפוס השני. בסוף השמד מא' חסר מלת שלוחי לפני עמך אבל נכון הוא מה שכתוב בשמד הכ' [עיין צד מד' הערה צח'] שנישי מלאכה אחת וכו' וכן אבותם תחת אמרתם [צד פכ' הערה נג']. גם על שינוי אחר שנמצא בין הדפוס הראשון לדפוסים אמשטרדם יש להעיר והוא כי במקום אלגומעה [צד כ' הערה מח'] כתוב שם כמו בד"אד אלקוראן וכפי דעת החכם הנזכר השינוי הזה יצא מתחת ידי מדפיסי אמשטרדם בעבור שלקחו מלת קורין בלשון יכנו ולא בלשון יגרסו וע"כ כנו את יום השישי בשם אלגומעה. ועיין בפירושי על התורה לרא"בע שמות טו' א'. גם בצד לה' מדפוסנו נמצאים שם שני שינויים כי בשורה החמישית מלמטה כתוב המערבים תחת המערבית ובשורה השלישית מלמטה כתוב הבכור תחת הכבוד. ועל דבר המקום והזמן של הדפוס הזה שערתי אני המוציא לאור אחרי אשר מצאתי ראיות ברורות שהדפוס המיוחס לאדריאנופלי איננו משם כאשר תראה בסמוך שהוא הוא דפוס אדריאנופלי ונדפס בשנת שיד' ושמתתי מאד שהחכם שטיינשניידר במכתבו אלי נוטה לדעתי. והנה בשפתי ישנים תמצא בטעות שהדפוס הראשון יצא לאור בנאפולי וצ"ל באדריאנופלי והחכם צעדני בספרו אויסוואהל כתב בטעות וויניציא כי התעו אותו דברי קהלת דוד צד רח' וחזר בו וגם החכמים וואלף ודע ראססי כולם כפה אחד אמרו שהדפוס הראשון נעשה באדריאנופלי ובשנת שיד' ומאיה להם השנה הזאת באשר בדפוס המיוחס לאדריאנופלי לא נמצאת שנת הדפוס אם לא שנאמר שלפחות אחד מהם ראה שער הדפוס הראשון וכתב שם אדריאנופלי שנת שיד' ובשנה הזאת נדפס בעיר הזאת אצל האחים שלמה ויוסף יעבץ גם ספר שארית יוסף מר' יוסף בן וירגה כמו שכתבתי למעלה ותתי התחלתו בראשון לחדש אלול ור' יוסף בן וירגה היה או באדריאנופלי אשר נתקנה בו מלאכת הדפוס על שהיתה בעת הזאת עיר מלאה חכמים וסופרים כמו שתראה בהקדמה לספר שארית יוסף ובקורא הדורות ובשנת שטו' נדפס עוד שם פירוש על אבות מר"י יעבץ וגם הוא באותיות מרובעות בינוניות ולב' שורות על כל דף ודף ולא נדפס בו מספר הדפים כי אם מספר העלים [באגען] אשר נדפס בכל עלה ועלה למעלה לצד ימין תחת אשר המדפיסים האחרונים יציבו את מספר העלים למטה בכל עלה לצד שמאל. ורק על דבר מכת הדבר שהיתה אז באדריאנופלי חדלו המדפיסים לגשת עוד שם אל מלאכתם והלכו לשלונקי ובשנת שטו' הדפיסו שם האחים שלמה ויוסף יעבץ הנוכרים מחזור כמנהג אישכנו [עיין ברשימת ספרי באדלעיאנא להחכם שטיינשניידר צד תשצא']. ואין ספק שהדפוס הראשון של שבט יהודה אשר דברנו ממנו הוא הוא אשר קודם שמצא המחבר ביד הר' שם טוב שאנצולו קונטרסים מספר מאורעות מלכי אדום [עיין צד קיב'] נשלם עם סיפור המעשה אשר היה תחת המלך סולטאן

סוליימאן ואשר על ידו קיימו וקבלו עליהם לחוג חג פורים המצרי ואשר בסופו כתוב כן יאבדו כל אויבי ה' אמון ועל כן עד הנה נרשמו בו אותות העלים כאשר כתבתי למעלה ומכאן ואילך נדפס אח"כ הקונטרס בפני עצמו עד מציל עני מחוק ממנו בצד קכו' ועל כן אמר בצד קיב' אחר ימים שנדפס החבור הקטן הזה וכו' ולכן לא נרשמו אותות העלים בדפוס הראשון בחלק אשר בא בסופו ואשר היה נחבא בספר שכבר נכתיב מוועאום בין צד לד' ולה' .

ב' הדפוס השני הוא הדפוס המיוחד לאדריאנופלי ואיננו נדפס שם ובשערו כתוב: ספר שבט יהודא חברו החכם הרופא הה"ר שלמה בן וירגא זלה"ה זה ספר תולדות ישראל ממאורעות וצרות ותלאות שעברו על היהודים בהיותם בארצות העמים . וכן יספר מכמה וכמה עלילות היו מתעוללים על היהודים ונגלה ונתפרסם השקר וישראל יצאו גאולים וגם איזו כוונות יפות על איזו אגדות חמורות . וכן ידבר מוויכוחים בענין הדת עברו לפני מלכים וכן סדר הקמת הנשיאים וכן צורת המקדש לפני ולפנים וכן סדר כהן גדול כבואו ללשכה שלו סמוך ליום הכפורים . וכן סדר הקרבת קרבן פסחים . באופן הספר הזה מעט הכמות ורב האיכות הוא . לכן החי יתן אל לבו להגות בו ולא יסיר שבט יהודא **באנדירנאפלי** קריית מלך רב ואדיר סולטן סולמאן יר"ה ותנשא מלכותו ובדפוס הזה נג' עלים [בלעטטער] ובדף נד' ע"א כתוב כשתצא מן העיר תאמר כסדר זה וכו' ואח"כ שמירה לדרך ותפילת אריסטוטלס ושמירת הדרך לרמ"ב וגם מה שיאמר האדם להנצל מן החרב וכשרוצה לכנס בספינה ולעבור במים עד הושיעני ה' כי באו מים עד נפש ובדף נד' ע"ב תמצא שתי שורות החסרות בדף מח' ע"ב . ואעיר אותך פה קורא נחמד על מה ולמה שערתי שהדפוס הזה לא יצא לאור בעיר אדריאנופלי . א' האותיות של הדפוס הזה שונות מכל וכל מאותיות של פירוש על אבות לר"י יעבץ הנדפס בלי ספק באדריאנופלי . ב' כשער כתוב **באנדירנאפלי** וסולטן **סולמאן** במקום באדריאנופלי וסולטן סוליימן ככתוב גם בפירוש על אבות לר"י יעבץ . ג' המאמרים נגד הנוצרים ואמונתם נשמטו או נחלפו במאמרים יותר רכים לדוגמא עיין דף קיד' הערה צה' צו' וצד קכה' הערה כ' גם מקומות אחרים נשמטו או נשתנו למנוע בוז וחרפת הנוצרים מדתנו ומאומתנו ולדוגמא עיין צד ט' הערה יט' וצד יא' הערה כד' וכה' צד יב' הערה כז' כח' ולא' ועוד אחרים רבים ולמה כל זה בספר שנדפס בארץ חוגרמא . ד' לפעמים תמצא מלות אשכנזיות לפרש איזה מלות זרות ולדוגמא עיין צד טו' הערה מא' צד כג' הערה נה' צד סג' הערה כג' ולמה נעשה זאת אם הספר נדפס באדריאנופלי ולכן אחשוב שהדפוס הזה איננו מעיר הזאת והמדפיסים שמו את שמה על השער רק בעבור שהדפוס הראשון יצא שמה לאור וכדי להטעות עיני חוקרי הספרים הנקראים צענוארען . ואם לא שגיתי הדפוס השני של שבט יהודה הוא דפוס סביוניטה וראויותי לזה הלא המה א' צורת האותיות של ש"י הנוכח דומה ממש לצורת האותיות שבדפוס סביוניטה כמו

שתראה מספר צדה לדרך לר' מנחם בן זרח מפרקי דר' אליעזר ומספרים אחרים הנדפסים שם . ב' לכל דף ודף שנשבט יהודה יש לה' שורות וכמו כן לדפוסים סביוניטה הנזכרים . גם בשני הדפוסים האלה שומרי העלים הנקראים קוסטאדען ואותותיהם [כאגענצייכען] שוים זה לזה גם אות הנייר [וואסער-צייכען] בשניהם אחת היא והיא עגולה ובתוכה הוגן [אנקער] . ג' באשר ידענו שאימת הצענזור באיטאליה רכה היתה גם נדע על מה ולמה נשמטו בדפוס סביוניטה המאמרים המתנגדים לדת הנוצרים ועל מה נדפסה שם עיר אחרת בשער ספר אשר יסופר בו מרשעת הגוים נגד אחינו בני ישראל ולכן השמיט המדפיס ג"כ לרוב המלות הספרדיות אשר תמצא בדפוס הראשון ותרגם אותן כלשון עברי באשר לא הכינו לשון ספרד בארץ איטאליה . ד' על דבר המלות האשכנזיות ראה בשער של פרקי דר' אליעזר דפוס סביוניטה ותמצא שכתוב שם בשם הר"ר אליעזר מברוינשווייג ואולי הוא או מחוקק אחד אשכנזי הוסיף המלות האלה מלבו . ויען אשר האותיות נראות לעינים יותר הזקוקת כשבט יהודה מבשאר דפוסים סביאניטה שראיתי אחרים שהש"י נדפס שמה בשנים הראשונות אחרי אשר נתקן בה הדפוס כמו שירענו שהמחזור שנדפס בשנת שט"ו בשלוניקי כבר נדפס מחדש בסביאניטה בשנת שט"ו ואם היינו יודעים מתי מת הרופא כמהר"ר משה המון גם היינו יכולים לחרוג הימים אשר עברו בין דפוס הראשון לשני כי בדפוס הראשון יחשבהו בין החיים וקרא אותו יר"ה ובדפוס השני כבר מת והוסיף לשמו זצ"ל [עין צד לג' הערה פ' וצד נג'] . ומתוך השינויים הנמצאים בדפוס הזה מלבד אשר זכרתי כבר למעלה נראה ברור שהמדפיס לא הלך בעקבות הדפוס הראשון כי אם אחרי כתב יד אחר אשר היה לפניו ואשר היה חסר לפעמים כמו שתראה בהערותי ובפרט צד לה' הערה פכ' מ"מ גם תמצא בו נסחות היותר צודקות מבדפוס הראשון .

ג' הדפוס השלישי הוא דפוס פראג ושערו אות באות כדפוס השני עד ולא יסור **שבט יהודה** ואח"כ כתוב ויהי לבית יהודה לששון ולשמחה אב"ר נדפס פה ק"ק פראג תחת ממשלת אדונינו הקיסר ראדולפוס יר"ה ע"י גרשם בן מהר"ר יוסף בעלאל כ"ץ זצ"ל היום יום א' בר"ח כסליו שסט' לפ"ק והוא 9. Nov. 1608 למספרם ולא 1609 כמו שכתב החכם צונץ בספרו צור געשיכטע צד רפה' . בסופו כתוב עוד הפלת הדרך — תפלת ארסטוטלוס — שמירת הדרך להרמ"בן — ואח"כ כתוב עוד ע"י מרדכי בן גרשם כהן מחוקק ושלמה בן גרשם כהן מחוקק פ"ה פרא"ג לפ"ק . והדפוס הזה היה מלפנים בתוך ספרי ר"ד אפפענהיים [עין קהלת דוד צד תקי'] וגם הוא בתוך אוצרי הספרים אשר למהר"ר א' כרמולי בפאריז ואם גם לא ראיתי את הדפוס בעיני מ"מ מתוך השער ומתוך ההוספות אשר בסופו נראה שנדפס מלה במלה אחרי הדפוס השני וכאשר כתב לי החכם הנזכר טעויות רבות נמצאו בתוכו כמו בכל דפוסים פראג בזמן הזה .

ד' הדפוס הרביעי אשר שערו כשער של דפוסנו הוא דפוס אמשטרדאם במצות האחים יקרי היחס כהר"ר רפאל ואברהם בן דאנאן והיה להם למשיב נפש אחיהם החסיד כהר"ר דוד בן דאנאן תנצ"בה בבית עמנואל בבבנשתי שנת **ושקט** ושאנן לפ"ק . לדפוס הזה יש פח' עלים והקדמת ר' שלמה בן וירגה נדפסה מאחורי השער וגם אמרתי למעלה שהנוסחות דומות לדפוס הראשון ורק מעטים המה השינויים בין הדפוס הזה לדפוס החמשי . וכדף פה' עא' כתוב העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי כהן ז"ל .

ה' הדפוס החמישי הוא גם כן דפוס אמשטרדם ושערו כשער הדפוס הרביעי ונדפס בבית וכדפוס של הבחור שלמה בן כהר"ר יוסף כ"ץ זצ"ל פרופס מוכר ספרים בשנת **למשפטי** אתחנן לפ"ק ולדפוס הזה סד' עלים ומדף סא' ע"ב והלאה נמצא ג"כ העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי הכהן .

ו' הדפוס הששי הוא דפוס **הוראדנא** משנת לא יסור שכט יהודה לפ"ק ומספר הדפים לא נרשם רק מספר העלים ושומרי העלים רשומים בו והדפוס הזה מלא שגיאות והשמטות לדוגמא חסר שם השמד סכ' כלו וגם כל אותם המאמרים הנוגעים לאמונת הנוצרים נשמטו ממנו וגם מהעתק מגלת עיפה אשר בו חסר הסוף ונדפס פעם כאותיות מרובעות ופעם ככתב רש"י .

ז' הדפוס השביעי הוא אשר יצא לאור בעיר לבוב שנת תרו' והוא הלך מלה במלה בעקבות דפוס הוראדנא ובשערו כתוב ועתה נוסף בו מאת חכם אחד פירוש ותקון השמות מלשונות העמים עם הערות מושכלות גם סיפור מעשה נורא מעיר ווירמיווא וספורי ירושלים הקדושה שבחיה ומנהגי ישראל בקרבה אשר העתיק מלשון עם לועזי ללה"ק בשנת לא יסור שכט מיהודה ורק להטעות עיני הקונים כתוב כל זה כי לא נמצא בחוכו לא תקון ולא הערות מושכלות אם לא שנאמר שהוא תקון באשר כתוב שם בעיר אגען [בארץ צרפת] ובקשטיל שרוין [עיר בצרפת] ובאראגון [פלך בשפניא] אשר כל הנינוק בן יומו צריך לדעת . אך שגיאות הספר מחול תרבה עם השמטות רבות .

ח' הדפוס השמיני הוא דפוס ווארשווא ולא ראיתיהו ובלי ספק לסבה ידועה לכל גם בו ההשמטות אשר דברתי מהן בשני הדפוסים האחרונים .

ועל ענין הדפוס אשר אנוכי נתן לפניך היום ומהותו אגיד לך קורא נחמד שהלכתי בו אחרי דפוס אמשטרדם משנת תקסט' ושחקרתי בשקידה רבה אחרי הנוסחות שבדפוסים שונים ובפרט בדפוס המיוחס לאדריאנופלי ורשמתי אותן למטרה מן הדפים ואם תמצא שמה כד"אד תקרא בדפוס אדריאנופלי ומלבד הדפוסים אשר רשמתי היה גם כתב יד של ספר ש"ל לפני אשר נמצא בווען הבירה בתוך אוצרות הספרים של הקיסר יר"ה . והכ"י הזה חסר בסופו

ולא נמצא בו כי אם עד ואע"פ שקמו רבים כמוך לצד צדדים [ע"ן שמד מא' צד עח] ואם גם נוסחות רבות בו שונות מדפוסי אמשטרדם מ"מ דומה מלה במלה לדפוס המיוחס לאדריאנופלי מלבד שני אחד שכתוב לחי התחתון תחת לחי העליון [צד סג' הערה כח] והחכם גאלדענטהאל ברשימתו לספרי כ"י של וויען לא ראה זה . ולפי דעתי הכ"י נכתב מהנדפס כי לפעמים תמצא בו השמטות אם מלה אחת נדפסה שתי פעמים בשתי שורות והסופר בכתבו המלה פעם ראשון השב שכתבו כבר פעם שנית לדוגמא צד יד' שורה יא' מלמטה חסרו המלות ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים מפני שהסופר בכתבו מלת הצרפתים אשר לפני כי לא השמיט המאמר אשר בין מלת הצרפתים הראשון לשני וגמר השורה הבאה אחריה והשמטות כאלה תמצא ביותר . וכיאר מלות ספרדיות אשר תראה בהערותי רק להקל קריאת הספר הזה מעל האנשים אשר אינם בקיאים בלשון ספרד ובטעם ועצה לא תקנתי במחברות הזאת דבר מהשבושים הנמצאים בה כי אם במקומות אשר ידעתי כבידור שהתיקונים ימצאו חן בעיני כל מבין ואינם צריכין ראייה ומופת ויתר התיקונים הצריכים למשענת ולביאור ברוב תמצא עם ראיותיהם במחברות הבאות אי"ה ושם גם אדבר מהמקורים אשר שאב מהם בעל שבט יהודה בספרו . ואת אשר הוספתי בדפוסי זה רשמתי בשער הספר ומשם תראנו וגם אשר הראיתי לך מקום הפסוקים לא למותר תחשבהו . ולמען לא יחסר כל בו הדפסתי גם בסוף הספר העתק מגלת עיפה אשר נדפסה פעם ראשון כעין הקדמה לסליחות וקינות על הגזרות רעות שארעו בעו"ה בארץ אקריינא וואלין ופאדלייא וליטא שנת ת"ח ות"ט לפ"ק הברם המאור הגדול הגאון המפורסם מהר"ר שבתי כ"ץ באמשטרדם בבית עמנואל בנכנשתי שנת **אתי** מלבנון לפ"ק ומשם נדפסה פעמים רבות בסליחות ובשבט יהודה בסופו . — ובטרם אשים קנצי למילין עוד עלי החוב להזכיר את האנשים היקרים אשר תמיכו את ידי ואמצו את ורועותי בעבודת המחברת הזאת הלא המה בן עירי החכם מהר"ר יוסף צעדנר בלונדן אשר שלח לי העתק התחנה של ר' יוסף נ' וירגה והודיע לי מהות הדפוס הראשון של שבט יהודה והחכם מהר"ר א' כרמולי בפארוז אשר שלח לי העתק כתב של ר' הסדאי קרשקש מכתבי יד אשר חננו ר' בהם ואשר הבטיחני להיות עוד בעזרתו וגם חכמים אחרים אשר אקוב את שמותם במחברות הבאות אי"ה הדי משכורתם שלמה . גם יצוה ה' את הברכה את ידי החכם מהר"ר אליעזר ראזענטהאל נ"י מתושבי קהלתנו כי מלבד אשר נתנני להגות בתוך ספריו היקרים גם תמך את ידי במלאכת ההגהה וגלה את אזני על מאמרים רבים הנוגעים לענין של שבט יהודה אשר אדבר מהם עוד בעזר העליון .

ותהי השלמת הספר הזה כיום א' אור לארבעה עשר של ניסן בשנת
שמחתו צדיקים בה' לפ"ק .

המוציא לאור .

אמר שלמה בן יורגה ז"ל בסוף ספר אשר חבר אדני החכם הגדול
דון יהודה בן יורגה ז"ל מצאתי כתוב קצת
שמדות וגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה והעתקתי אותם למען יראו
ולמען ישמעו בני ישראל וישבו ויתחננו לבעל הרחמי' יכפר עונותיהם במה
שעבר עליהם ולצרותיהם יאמר די וקראתי ספר זה **שכט יהודה** כי הוא
המולך ראשונה וראה יותר בעצם שכט עברתו ית' וכן אמר הנביא [ישעיה ג' ח']
כי כשלה ירושלים ויהודה נפל:

החרבן הא' בזמן אנטוניוס קיסר רומי אשר שם פניו לעלות אל ירושלים
בחיל כבוד ונתחבר עמו מלך אחד ממלכי יון אשר נקרא שמו
קיסיאוש ובהגיע הקיסר סמוך לירושלים שמע איך נתאלמנה מלכת מצרים אשר
שמה קלעאפטרה ויצאה שמה כי אין כמוה בארץ בזופיה והקיסר הזה חשק
בה כדרך בשר ודם ושלח שלוחים למצרים לבקש עליה ונתרצית ולקחה לו
לאשה אבל כתנאי שיגרש אשתו ראשונה אשר ברומי וכן עשה והמתגרשת היא
אחות אוקטוביאנוס קיסר וחכמו יועצי הרומיים כאשר ראו נבלה זו הסכימו
להעביר מאנטוניוס כתר הקיסרות ונתנוה בראש אגושטוש אחר זה קמו קצת
מאויבי היהודים ואמרו כי מלכת מצרים שלום ואהבה היתה לה עם היהודים
זהם יעצו לאנטוניוס ולמלכת מצרים על הנישואין ההם כדי שעל ידה יסלק
אנטוניוס מלחמה מעליהם וכאשר שמעו הרומיים הדבר הזה יעצו לקיסר
אגושטוש שילך על ירושלם ויקח נקמת אנטוניוס ראשונה ואחריו מהיהודים
אז הלך אגושטוש בחיל עצום מכל משפחות האדמה כי הרומיים בעת ההיא
מושלים היו עד סוף העולם ונמשכת המלחמה בין אנטוניוס ואגושטוש ונצח
אגושטוש ואנטוניוס ברה ואגושטוש הקיסר הרג את קלעאפטרה ושני בניה
עמה אשר לה מבעלה הראשון אחר זה הפך פניו נגד היהודים והם הראו גבורות
עצומות והפילו מן הקיסר עם רב אז אמר הקיסר ליועציו נסלק מלחמתנו מעל
היהודים כי אין אנו לוחמים עם אנשים אלא עם אריות ונמרים השיבו לו היועצים
ואיך נולך חרפה זו לרומי לכן נקומה למלחמה ונתחזק ואם נמות כבודנו יהיה
לעד והתחזקו במלחמתם והפילו חומות ירושלים ושללו ממנה שלל רב. אחר
זה הניח הקיסר שר גדול שימשול על היהודים בשם רומי ושב לארצו ככבוד
גדול ולתקופת השנה מרדו היהודים על ממשלת רומי והרגו השר ההוא והקיסר

בשמעו עלה עשן באפו וקבץ עם רב כפלים מפני שכבר ידע כח היהודים וגבורתם וגם הכין סוללות אשר לא הכין בראשונה מפני שלא נחשבו היהודים בעיניו והתמיד במלחמה שנה אחת אבל לבסוף נצח והרג מן היהודים עם כחול אשר על שפת הים עד שנשא כפיו אל השמים ואמר אדון העולם אל השם עלי חטאת על שפרכת כמה דמים כי היהודים הם אשר הביאו עליהם הרעה . אחר זה הגלה כל שרי היהודים והביאם לרומי וגם שם יד ה' היתה בם ובהשתנות האזורים והמוזונות והעון העוזר (א) מהו כלם וברומי היתה קבורתם כך כתוב בדברי הימים אשר למלכי אראגון :

השמר הב' בזמן בן סירא ושמד גדול היה ולא נודע אצלי סבתו אבל מצאתי כתוב שיצאו מכלל דת מר"עה שלשים אלף נפשות ואותם שעמדו על קדושת השם נשרפו וכן סירא זה הוא יהושע בן סירק (ב) בן בנו של יהושע בן יהוצק הכהן הגדול ונקרא בין הנוצרי' יושיפוש שיריק כמו שכתב גירונימו (ג) וחכם זה חבר ספר לנוצרי' נקרא עקלעשיאשטיקורת והם מנאוהו בין ספרי הקדש לגדול חכמתו וחשיבותו :

השמר הג' שנת ארבעת אלפים וארבע קודם שגברה יד הישמעאלים על הפרסיים נהפך לב הפרסיים על היהודים במקום היותם מקדם אוהבים וחולקים להם כבוד כי עדין היו ביהודי' אנשים רשומים בחכמה ובתפארת דומים בשלמותם לאנשי ירושלים קודם הנפילה והמלך בקש להצילם ולא יכול כי העם רב מאד והוא היה ירא שמה ימדרו העם עליו לפי שכבר התחילו מלחמות ישמעאל על פרס וכן כאשר ראה את קולם כי על נשיאו' אמונתם הם קמים המלך בעל כרחו שב לכונתם ותפס במאסר שלשה גדולי ישראל אשר נקראו אמימר מוריקא משרשיא ראש הגולה (ד) והכם ביסורים קשים לשימירו דת וכן שיעצו את עמם כל זה (ה) והם ע"ה עמדו בנסיון וקדשו האל הגדול וכאשר ראה המלך כי לא יכול להם גור עליהם הריגה . ואחר זה צוה שישימו במאסר כל ראשי היהודים ועמדו במצור ובמצוק ימים רבים עד שיבשו עורם על עצמותם וכי לא יכלו עוד לסבול יצאו רובם מכלל הדת אבל משם והלאה ירד מלך פרס ירידה אחר ירידה ובאו עליו כת הישמעאלים והכום וגברו ותפסו כל מלכי פרס ומלך ישמעאל מלך חסד היה כמו שנמצא תמיד

(א) בדפ"אד וגם העון זה וזה גרם להם שמתו .

(ב) בדפ"אד הושיע בן סירו .

(ג) בדפ"אד חסר מן ונקרא עד גירונימו .

(ד) בדפ"אד ראשי הגולה ונראה שצ"ל אמימר בר מר יוקא ומשרשיא והוני מרי ראש הגולה .

(ה) בדפ"אד שימירו דתם וכן ידברו על לב עמם על זה .

שכלם מלכי חסד ואוהבי היושר ושלח וקרא ליהודים ואמר להם דברים טובים והבטחות ושיעמדו בדת שירצו כי הדת המוכרחת אין הועלת בה לעולם גם הפרסיים תושבי הארץ מהודים היו ואומרים כי על מה שעשו ליהודים נפלר נפילה עצומה ומאז היו מניחים אותם למה שירצו כן נמצא בדברי הימים למלכי פרס אשר הובא למלך ספרד כמנהג הנוצרים כי יבקשו לדעת הדברים הקדומים לקחת עצה מהם וזה מחשיבותם והשכלתם הטובה:

השמר הר' שנת ארבעת אלפים תת"עב יצא הרב בן הומרד לעולם והוציא כרוז בכל מלכותו כי מי שלא יבוא לדתו ימות בחרב וממונו לאוצרות המלך או קמו כל היהודי' הם ובניהם וטפם והלכו אצל שער המלך בסמוך לפתח השער צעקו ואמרו הושיעה המלך ענה המלך ואמר אי עם סכל ואין לב והלא לא קראתי אתכם לדתי אלא להושיע אתכם שלא תבואו בדון גיהינם ענו היהודים תשועתינו היא שמירת דתינו אשר נצטוינו אנחנו עליה ואתה אדונינו בנופייתנו ומלכנו בממונונו אבל הנשמות אשר שלחם אלינו ועתיד להשיבם אליו הוא המלך אשר ישפוט אותם ואתה אדונינו בכסאך נקי השיב המלך אי עם טפש אני לא באתי בויכוח עמכם כי ידעתי שהשיבו השוכות יהודיות רצוני הפשוט הוא שתשמרו דתי ואם לאו הרי החרב אמרו היהודים אל נא יחר לאדוני כי מלכנו אתה ואנחנו עמך ואם אין אנו עושים רצונך תגרשנו אל ארץ אחרת ואיה נקמה כזו שנעזוב ארצנו ומולדתנו ונלך אל עם אשר לא ידענו השיב המלך אין רצוני לתת את עבדי שיעבדו מלך אחר וכאשר ראו היהודי' רצון המלך הלכו אצל השרי' והתחננו מאד שיוברו עם המלך שישוב חמתו ושיקח נכסיהם וישארו באמונתם והם עשו ולא הועילו ומרוב המצוקות יצאו קהלות רבות מדת מר"ע והתוך חדש ימים מת המלך ההוא פהאום וקם בנו תחתיו ופחד מאד שמא על עון היהודי' מת אביו וקרא לכל האנוסים והבטיחם הבטחות ורמו להם שאינו חושש אם יאמינו במה שיאמינו ורבים היו שבים לדתם ורבים היו יראים שמא דרך תחבולה אמר להם לחפש מה שכלבם ונשארו חוץ לדת ימים רבים:

השמר הה' בעיר הגדולה גראנאדה העלילו עלילה על רב יוסף הלוי ונהרג הוא וכל הקהל אתו יתר על אלף וחמש מאות בתים ומי שלא ראה בכבודם והצלחתם ותפארתם לא ראה מעולם תפארת כי גדולים היו בחכמה וביראת חטא והתאבלו עליהם הקרובים והרחוקים מפני השיבותם וגם מיוראה שמא גם עליהם תעבור כוס וגזרה זאת היתה בהשעה בטברת ומגלה תענית אשר היו עושים לא נודע על מי וכנראה שכונו כוננה (ו) ברוח הקדש

(ו) במגלת תענית קרוב לסופה כתוב אלו ימים שמתענין בהם וכו' בהשעה
בטבת לא כהכו רבותינו על מה .

ליום ההוא (כתב הר"ר אברהם הלוי בספר הקבלה (ז) אשר לו) וזה רבי אברהם הלוי נחלה על קדושת השם כי מלך ספרד רצה לאנסו על המרת הדת וכי לא יכול לו צוה שיתלוהו:

השמר הו' היא גזרת הרועים אשר כמוה לא נהיתה ולא יהיה עוד ובוזה נסחאות מתחלפות ומה שכתוב בספר דברי הימים למלכי ספרד כך הוא בעיר איגין (ח) קם נער אחד וקבץ קבוץ גדול מן העם ואמר כי תראה אליו דמות יונה בכל יום פעם על שכמו פעם על ראשו ומדבר אליו ברוח נבואה וכששולח ידו לקחת אותה חוזרת לנערה בתולה טובת מראה ואומרת בזה הלשון אתה הנער הנני מקים אותך רועה בארץ ופרצת על פני ישמעאל פרץ על פרץ וזה לך האות אשר תראה בעיניך כי בזרועך כתוב הדברים האלה ורבים היו מעידים שכך ראו ואחרים העידו שראו צורת עץ המושיע מצויר בזרועו ואחרים אמרו כי בהיות הנער על עין המים שמעו הדבורי' ההם אבל דמות לא ראו וכששמעו העם דבריהם הלכו אל הנער וכרעו כלם והשתחוו והיו מנשאים אותו ושמוהו לראש וקצין קדוש אבל לא ודפו אחרי הנער ממקום למקום כי אם הרועים ורבים היו באותן גלילות כחול ויהי שם הנער הולך וגדל ומכל המלכויות היו באים לאלפים ולרכבות ובמעט זמן נאספו שלשי' אלף רועים ושמו פניהם לבא לעיר גראנאדה ומשם לכל מלכות ישמעאל ובעמדם על כוונה זו אמר אחד מהם אין עצתינו טובה כי איך נלחם עם הישמעאלים מלומדי מלחמה והם רבים ואנחנו מעט והם יש להם כלי מלחמה ולנו אין לנו אפילו מחט קטן אם טוב בעיניכם נשים פנינו נגד היהודי' כי הם עם רפים וחלשי' ואין עוזר להם ועם אצבעותינו לבד נוכל להפילם וכאשר נתחזק עם שלל היהודים ועשרם כי רב הוא נקח כלי מלחמה ויוקבצו אלינו עוזרים רבים ואחר זה נלך ללחום נגד ישמעאל והרי מלחמתנו בטוחה בהיותם בעצה זו הלך דרך שם יהודי הייט והעני לא ידע על מה היו עומדים ולעג עליהם ועל עיניהם ואז בחמה שפוכה קפצו הרועים עליו ועשו את בשרו ככברה ואיש אחד חטא ועל כל עם היהודים יצא הקצף כי עלה בלכם להכרית שם יהודי מעולם ואחרי' כתבו כי סבת שנאתם היתה ויכוח אשר עשה אחד מהם עם יהודי אחד ונמשכה מריבה ביניהם וכאשר ראו הרועים שהיהודי היה מחליש עניינם הרגוהו (ט) ומשם נמשכה הרעה לכל המקומות אשר השיג יד הרועים אז שלחו היהודים שלוחים למלך צרפת והיטב חרה לו מאד כי מלך חסד היה ושלח רצים דחופים בכל עיר ועיר להשאיר את השריד וכן לכל הכומרים שיעמדו נגד הרועי' ויבטלו מהשבתם הרעה כי לא באמונה הם עושים ואם אותותם אמת שיכואו לפניו כי

- (ז) בספר הקבלה כע"ל ובדפ"אד חסר מן הר"ר אברהם הלוי עד אשר לו ובמקום וזה רבי אברהם הלוי כתוב שם וזה רבי יוסף הלוי .
 (ח) בדפ"אד חסר מן ובוזה עד איגין ולפני קם כתוב כי .
 (ט) מן והאחרים עד הרגוהו חסר בדפ"אד .

הוא יעזרם וילך לפניהם ללחום מלחמתם והרועים לענו על הדברים ושחקו מאד מאד ואז היהודים העניים שלחו במרוצה לאפפיקור והוא צוה חרם גדול בכל המקומות שיקומו נגד הרועי' ולא הועיל כי הרועים היו רבים ואנשי הכפרי' נלוו עמהם וכן כל מרי נפש ראו עת מזומן נגד היהודים ויקומו הרועים ויהרגו כל היהודים הנמצאים במקום ההוא לא נמלט מהם איש ומשם הלכו לסרדיל (י) והרגו שם כל היהודי' הנמצאי' לכד מעט מזער שנתנו נכסיהם לשרים שיחביאום בכתיהם (יא) וכאשר נודע הדבר לשר טולושא שלח פרשים וצוה להם שיחאמצו לתפוש מן הרועים ולאסרם ולהביאם לפניו לטולושא הלכו הפרשי' ותפשו מהם רבים והביאו עשר עגלות והגיעו לטולושא כלילה ויקומו הכומרים אשר בעיר והתירו הרועי' בבקר הרימו קול ואמרו איך נעשה נס לרועים כי התירם המושיע והו' מורה אמתת ענינם ותהום כל העיר ושמו פניהם להציל הרועים מיד המלצר טולושא והוא היה מבקש להצילם (יב) ולא ראה כח בידו והיהודים אשר ברחו למגדל נרבוהה כאשר שמעו איך נתפשו אותם הרועים ולא ידעו מה נהיה אחרי כן אמרו מעתה אין פחד כי כבר נפלו הרועים ומהרו לצאת מן המגדל וקבצו עליהם הרועים בדרך והיהודים היו מתאמצים כנגדם ויצאו אנשי כפרים לעזר הרועים ונפלו מן היהודי' מאה וחמשים איש וכאשר שמע מלצר טולושא יצא הוא בעצמו נגד הרועים ומצא שכבר נאספו שם עם רב ולא רצה (יג) ללחום ובקש להוכיחם והם בקשו לשלוח בו יד והוכרח להשיב אחר ימינו ושכ למקומו והאיש איש חסד ושלח לכל היהודים אשר בסביבות שלא יצאו כי אם בכטחון וכאשר יבואו הוא ישלח פרש קרובו שיוליכם לעיר קרקאשונא כי היא עיר בצורה ויוכלו להנצל שם וכל היהודים אשר באו מסרם ביד הפרש והזהירו מאד שזיהר בשמירת' בנפשו כי אין עליהם חטא מות ואנשי הכפרים נתיעצו עם הפרש והוא מכרם וקמו כלילה ויהרגו כל היהודים ותבער האש הגדולה הזאת בכל מקומות אינגלאטירא ובורדיליש וקשטיל שרוזן ואגינאש ובכל אותם המקומות הלכו הלוך והרוג ומשם לעיר בוגורדה (יד) ומשם למורצ'ין ומשם לקונדון ולא השאירו פליטה אלו הם עירות גדולות כי מהקטנות אין מספר וסוף הדברים נהרגו מיד הרועים ק"ך קהלות ובקשטיל שרוזן נאספו רבים מהיהודים והרועים בקשו לשכור הדלתות וכי ראו היהודים שאבד מנוס מהם אמרו טוב לנו להרוג את עצמנו ולא נפול ביד אלה והפילו ביניהם גורלות מי יהרוג את מי והרגו אלו לאלו מאתים נפשות ושנים הפילו עצמם מן המגדל וכאשר התחזקו הרועים שבו לעיר טולושא והמלצר יצא עליהם בחץ ובתחנותים

(י) נראה שצ"ל למרדיל .

(יא) שיחביאום כבהיהם חסר בדפ"אד .

(יב) בדפ"אד כתוב להורגם וכן נכון .

(יג) בדפ"אד ולא ראה .

(יד) בדפ"אד כיגורדה וצ"ל ביגוררה .

דאמר להם אחי ובעלי אמונתי אתם לא כאלה היהודים הפושעים אבל נראה-
 שאין לכם דין להרגם כי אם להכריחם על דת מושיענו דת אמת ועוד שהכתב
 לא אמר אלא שתבואו נגד הישמעאלים והשיבו הרועים שאם יקבלו היהודים
 אשר מטולושא דת ישו שיסלקו ידם מעליהם אז המירו כלם את דתם ולא נשאר
 בדת היהודים לבד אשה אחת אשר נהבאתה ככית שר אחד מכירה ובעיר גאשקונא
 כלם נהרגו לבד עשרים שברחו לעיר לירודה ובכפר לואיש היו שלש מאות
 נפשות ועשירים גדולים היו ונתנו נכסיהם לשר אחד שיצוה פרשים עמהם יביאום
 בבטחון למלכות אראגון ובצאתם יצאו עליהם מן העיר ונהרגו כלם ובטלכור
 אראגון היו בצרה עצומה ונאספו כלם לכל עיר מבצר וכן שלחו אל האפפיור
 והוא צוה לכל ההגמונים שתחת ממשלתו שיטילו חרם על הרועים שישובו מדרכם
 ולא הועיל והגמון טולושא בן מלך אראגון היה ועזר את קהל לירודה וניצולו
 וילכו הרועים בכל מלכות אראגון וכמעט נאבדו כלם לולי כי מלך אראגון מלך
 חסד היה והתאזר על הצלת קהלות מלכותו ושם פרשים ושומרים בכל מדינה
 ומדינה ועם כל זה לא היה מועיל אלא שהאדון דון אלפונסו בן מלך אראגון
 שם נפשו על דבר משפט ובא לעיר ארשקא ותפס מהם ארבעים ותלה אותם
 על עץ במצות אביו וכן בהר סגור תפש מהם ותלה אותם והבערים מכל מלכותו
 גם מלך צרפת הכריז בכל מלכותו כי כל הנמצא מן הרועים יהרג וצאו הרועים
 ממלכות אראגון ויבואו במלכות נאבארה ובאו לקהל פאנפלווא וברחוק משם
 שלשה פרסאות ושם המקום מונדיאל (טו) היו היהודים רבים ויכו ברועים מכה
 רבה וילכו משם . אחר זה אמר האדון דון אלפונסו לאחד מפרשיו הגדולים
 שאם יוכל לאזור כח נגד הרועים ולהכות את הנער ועשרנו עישר גדול ונשאהו
 על כל שריו אמר הפרש ואך אלך נגד כונת האל אמר לו דון אלפונסו אם
 היא כונת האל הוא יציל את הנער מידיך ואם הוא שקר אתה המיתהו הלך הפרש
 ועשה מלחמה והתאמץ לקרב אל מקום הנער והשליך עליו חץ ונפל לארץ
 ויראו הרועים כי מת גבורם וינסו ויבואו המש מאות איש אשר לא ידעו מיתת הנער
 לעיר טודילה וכאשר שמע הפרש יצא עליהם והרג מהם אין מספר עד שנתפזרו
 אלו מאלו והיו כדמות בורחים ממלכה לממלכה וכאשר ראו השרים וההגמונים
 כי הרועים נחלשו היו עושים בהם שפטים מכח חרם האפפיור ובזמן מועט
 ספו תמו הרועים כי אותם שלא נפלו ממכת חרב נפלו ממכת דבר לא נשאר
 מהם שריד אבל את אשר כבר עשו אין מרפא כן מצאתי בספר דברי הימים
 למלכי ספרד והעתקתי אותו מלשון לעז ללשון הקדש ושמעתי כי בעיר טודילה
 היו עשירים גדולים וכי ראו אבדן הענים מכל מה שעבר התנדבו וקבעו באוצרות
 חטים ושמן לתת לעניים לשלש שנים וכאשר ראו היהודים החשובים אשר בצרפת
 ואשכנז גמילות חסד אחיהם עשו גם הם כדרך החמנים בני החמנים גומלים
 חסד עם אחיהם בעת צרה וצוקה ישלם ה' פעלים :

השביעי ענין ויכוח היה בין המלך האדיר והחסיד מלך אלפונסו מספרד עם טומאש החכם המהודר אמר המלך לטומאש בואך לשלום לחצרות גדולתנו ובעצתך הנחני ותצילני מבא בדמים או להזיק לעם היהודים כי זה ששנת ימים בא אל מקומינו משרת מושיענו הגמון אחד ודרש לרבים כי היהודים לא יוכלו לחוג חג נקרא בלשון העברי פסח כי אם בדם נוצרי ואף אל פי שראיתי באיש ההוא סימני שטות יותר מסימני חכמה מה אעשה כי העם האמינו דבריו ובאו לבקש משפט ורמסו חצרו וכמעט שנהשבתה בעיניהם לאיש נכרי או יהודי באשר לא עשיתי נקמה ביהודים כאשר נתאמת במוחם המזוהם השבוש ההוא ואף על פי שדבר זה רחוק הוא מן השכל בתכלית חפץ הייתי שאדע מה להשיב לשוטים כי הם עם רב ולא אוכל לדחותם על נקלה וידעתי שידעת בדת היהודים בקבלתם וכמנהגם ואתה תדע אם יש שרש בדתם מענין זה או בחבור הנקרא אצלם תלמוד והוא פירוש הכריבייא (טז) ואתה נכנסת בחדריו כפי המסופר ממך ועינינו ראו ואם יש בהם עון כזה אגרשם מארצי ואם שקר אשים נפשי להצילם כי עברי הם:

ב' הודיעני סבת נפילת היהודים מימי קדם ולא תאמר כי מה לי בעניני היהודים ויש לי בזה סוד באחד מן הימים אודיענו אליך והנה לא מצאתי נפילתם לא בדרך טבע ולא בדרך עונש כי ראינו ושמענו עמים רבים שפשעו וחסטאו יותר מהם ולא נענשו אבל להפך כי הצליחו הצלחה גדולה והנה בזמן המלך לטינו היו עובדים למול שבתאי והמלך לטינו הרס היכלו ובנה היכל ללוציפיר ולקח כהני שבתאי ושרפם על מזבח לוציפיר ולוציפיר הוא ככב נגה והצליח לאטינו ועמו הצלחה ועוד היום כתבו המספרים האמתיים שיש בא"י הים הרחוקים עבודת נוגה ושם היכל בנוי וצלם מוטל ופניו למעלה ובו כצורת גיד ומביאים בתולה ושוכבת על אותו צלם ומקבצים טיפי הדם היורדות ולשין בו עיסה והאוכל ממנה קדוש יאמר לו והנערה ההיא לא תנשא עוד לאיש אבל נשכרת היא לזנות לכל הבא וכל מה שתרויח הנערה חציו למוזנותיה וחציו למשרתים בהיכל ההוא ונשכרת בדמים יקרים מפני שכל הבא עליה נתקדש לעולם וסמוך לאי ההוא יש ע"ז אשר קרבנה שבעה עכברים ושבעה עטלפי' ושמענו כי העם ההוא אוכל את דשן הארץ ומעולם לא כבשם מלך ושר . ואחר המלך לאטינו בא מלך אחר ברומי והרס מזבח לוציפיר והרים היכלו למול שבתאי ומצינו שהרומיים משלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ וכבשו מקומות שלא כבשם אדם מעולם והם יושבי אלימאנייא (ז) ובורגונייא המ' הגבורים אשר מעולם וכן מצינו תושבי ריניש שהיו עובדים ללבנה וכן כל עם קארווטי ועם כורוזמין ובושמין היו עובדים לשמש ואנשי כשרים היו עובדים לאש ויש בא"י הים משתחיים ליסוד הארץ

טו) בדפ"אד כתוב הכיבייא ובלשון ספרד הכד' ספרי קודש נקראים *brivia*

או *bribia*.

יז) בדפ"אד אשכנו .

ומן הדיון היה שישימו אותם תחת הארץ לשיעלה אלהיהם עליהם ובזמן קדום מקומות היו בארץ כשדים משתחווים לתרנגולת ומהם לצורת תיש ומהם לצורת חמור פרד וסוס יחדיו ויש שמשתחווים למי שיפגעו בכקר בעאתם מפתח ביתם וכלם מוצלחים הצלחה עצומה ובעיר הגדולה רומי אשר אנשיה פקחים קם מלך אחר שמו גאנוס (יח) והצליח במלחמותיו והעם השבוהו לאלוה וקראוהו אלוהי האלהים והצליחו הצלחה לרוב וכאשר האמת שהיהודים על עונם נענשו למה היה עונש גירוש כי לא מצינו אב שבנו חטא לו וגרשו אבל הוכיחו והוא בביתו וארמונו והנה היהודים נקראו בנים לאל כמו שכתוב בספר הבריביא עד שבא מושיענו אשר עליו אמר דוד [תהלים ב' ד'] 'אמר אלי בני אתה: עוד אשאלך ותודיעני אם היהודים חטאו מה חטא המקום הקדוש אשר בירושלם ומוסכם לכל הכתות כי הוא הקדוש היהודים אומרים כי הוא המקום אשר התחיל האל בריאת העולם ושם קבלת התפלות לכל חי והישמעאלים קורים אותו שער השמים והנוצרים אומרים כי משם עליית הנשמות לנן עדן ושם מקום הנבואה לנביאים ושם נולד מושיענו כמו שאמר דוד [תהלים קי' ב' וג'] מטה עוזך ישלח יי' מציון מרחם משחר וגו'. וכאשר נאמר כי לא על צד העונש נפלו אלא כסבה טבעי' נדעה בינינו הדברים הצריכים למלחמות והם ד'. הא' הפקחות והתבונה לתחבולות והמצאות תכונות ומוסכם לכל הכתות כי היהודים פקחים וערומים מכל האומות . א"כ לא נפלו במלחמות להעדרם . הב' הגבורה והכח וטיטוס אויביהם ספר עליהם מגבורותם ומכללם אמר כי שלשה בחורים אחים העמידו שער אחד משערי ירושלם ג' ימים פתחה יומם ולילה נגד כל מחנהו להכניסו עד שנתייש וקבץ כל עמו והוכיח אותם ונאספו כלם והתאזרו ועם כל זה נפלו ממחנהו רבים אין מספר ובאו הברורים תוך השער וסגרו הדלתות ואין בכל מחנהו מי שיעכב ההסגר . הג' העושר להכין מזונות אל המחנה והיה מן היהודים מי שהתנדב לתת הטיט למחנה היהודי' שהי שנים ואשר אני רואה מגדולת עשרם שכאשר בא עליהם מלך ורצו להשלים עמו היו נותנין לו כל כסף וזהב שבהיכל לשיסלק מלחמתו מעליה' ובשנה הב' בא מלך אחר ואומר הכתוב שהיו נותנין לו כל כסף וזהב שבהיכל כי לא אמר שהיו נותנין השאר וזה מבואר בספרי מלכותם אשר נראה כי בשנה אחת היו משלימין כל מה שחסרו בשנה הקדומ' ואלו יקרה כזה בספרד לא היה העם יכול להרים ראש ד' שנים . הו' רכוי העם וכתוב ניקולאו די לורה שהיו ביהודים שולפי חרב מיהודה שש מאות אלף ומאנשי ישראל מושכי קשת ומחזיקי רומח שמנה מאות אלף ולא ימצא רבוי כזה בכל מלכי הגרים יחד ולעם אשר כזה לא מצאתי בדרך הטבע סבת הנפילה: השובת טומאש מלך אדיר וקדוש דברים מתמיהים אנכי שומע היום ונפלאתי מאד איך נכנס כלב נבון וחכם כמוך דבר רחוק מן השכל עד שאין זר יותר ממנו שאף על פי שאומר שהוא אינו מאמין למה הוצרך

אדוננו השאלה עליו גם תושבי העיר והם ספרדים נכונים ופקחים שבאומות האמינו הכלי זקנות משיחות כשטוות לאור הלבנה ועלילות עריצים יבקשו עילה למלא חסרונם בעמל אחרים ולא מצאתי להם התנצלות אלא כי גם יש בזה שנאת הדת לכן יבקשו להפיל היהודים העם השפל מאשר ימצאו ולא יאמינו מה שבפיהם אבל יקחוהו למה שבלבם ואין בהם תבונה בכקשה זו כי גואלם של אלו חזק הוא ולא מפני אהבתו אותם כימי קדם אבל מפני שטבע האל המשיגה להשגיח ביותר שפל יותר משיגה בו ממה שישגיח בדבר הגכחה וטעמו של דבר מבואר כי הדבר השפל והנמוך קרוב מאד אל ההפסד ורחמי האל על כל מעשיו אינו רוצה שיאבד אחד ממיני ברואיו אפילו מין הנמלה או הזבוב וכל שכן היהודים בעלי דת (ואם בטלה ואשר קרבם האל בימים הראשונים וסובלים היום גלות מר לסכול מה שהושבים שהוא רצון האל) (יט): ועל שאלת מלכנו אומר כל מאכל שלא הורגל בו האדם כאשר יביאוהו לפניו ימאסנו וטבעו ישקענו שאם יאמרו לנוצרי שיאכל מבשר הכלב או החתול ירוק ויברח משם כמו שבורח היהודי מאכילת החזיר או החלב והנה בשר החזיר נאות היא למזג האדם וטבעו ולמה יברח ואם מפני שהוא משוקץ ומטונף במאכלו למה יאכל התרנגולת האוכלת התולעים שבאשפות וכל מין שקץ והחלב הוא המשובח שבחי אלא מפני שלא הורגל לאוכלו וכן מפני שחל עליו מאמר האל וכ"ש זרות אחר והוא שיהא ליהודי אומץ לב שירצה (כ) אדם לקחת דמו והוא בתוך עירו וממשלתו אשר אם ימצא יעשהו חתיכות וכ"ש זרות אחר שענין הרצוחה הוזהרו היהודי' מאד בדתם ומה נאמר ממורד לבכם שאם ימצאו ברחוב מאה יהודים ויבא נער קטן נכרי ויאמר קום על היהודי יברחו כלם ואם יוצאו שופטיך אדם להריגה במשפט ודין יברחו כלם משם כי אין טבעם סובל ראות הריגה אפילו מושנאיהם וזה מפני שקללם האל כמו שאמר הברוכי'א [ויקרא כו' לו] והבאתי מורך בלבכם ורדף אותם קול עלה נדף והנה היהודי ראינו שאינו אוכל דם משום חי ואפילו מן הדגים שאמרו התלמודיים שלא יקרא דם אסרוהו לשתות והוא מאוס בעיניהם מאד מפני שלא הורגלו בו ואפי' שראה כמה עמים אוכלים הדם וכל שכן שימאס דם האדם שלא ראה שום אומה שיאכלנו ויראה מלכנו דבר זה שאם יאכל יהודי מן הכבד (כא) יוצא מן השנים דם עליו לא יאכלנו עד שיגררנו וידוע שיותר נמאס לאדם דם אחרים מדמו ואפילו דמו ימאסנו מפני שלא הורגל בו ומה שנצטוו היהודים שלא לשחוט בסכין פגום אינו אלא להצילם מאכילת דם מפני שחרדת הפגימה גורמת שהדם הולך להציל את הלב כי הוא המלך ושוב אינו יוצא ולכן יותר מהרה יתעפש החי ששחט הנכרי ממה שישחוט היהודי מפני ששחיתת הנכרי לא הוציאה כל הדם שבחי והצפוש נמשך מן

- (יט) בדפ"אד חסר מן ואם בטלה עד רצון האל .
- (כ) בדפ"אד ובדפ"אמ הראשון שירצח וכן נכון .
- (כא) בדפ"אד מן הככר וכן נכון .

הרם ודבר זה מבואר וכן נסיתי: השיב המלך חמתי עליך טומאש כי הבנת ממני שאני מאמין מה שמעלילים על היהודים ולחרפה נחשב לי הדבר כזה ומה ששאלתי ממך הוא מפני שאדע הטענות אשר אמרת להשיב את העם הסכל ולישב דעתו. ועל מה שאמרת איך אסור להם הריגת אדם יש להשיב כי זה הוא יהודי ליהודי אבל יהודי ההורג את הנוצרי לא נחשב לו לאדם סמך לזה מה ששמעתי שאומרים התלמודיים שאם שור של ישראל הרג של נכרי פטור. תשובת טומאש אדוני ומלכי ויכוח היה לי בזה עם שר אחד מבני אברבאנל בא משבילי ארץ מולדתו ואמר כי המכיר בלשון עברי לא יקשה לזה כי הבדל יש ללשון נכרי או לשון נוצרי או גוי כי הנכרי הוא שהתנכר ליוצרו ואינו מאמין בעיקרי הדת אבל הנוצרי כיון שמאמין בחדוש העולם והפלאות וההשגחה לא יקרא נכרי: אמר המלך ואם אנו מאמינים השלוש איך לא נחשב נכריים בעיני היהודי: אמר טומאש כבר הראני החכם הגדול ההוא פירוש מגדולי הקדמונים ביותר ממש מאו' שנה וזה לשונו המאמין מציאות האל והחדוש והנבואה ושכר ועונש הרי הוא בעל דת והנוצרים מאמיני' בכל אלה ואם יאמינו בשלוש אינו מפני כפירת האחדות כי אם מפני שאמרו כי הוא האחדות ולכן יקראו בעלי דת ואין לנו רשות כפי הדת להרגם ולא להזיק ממונם כל זמן שאין לנו מלכות וממשלה ואינן כבושין תחת ידנו ואם אינם עושים המצות אין להם אשם כי לא נצטוו בהם אלא העם אשר יצא ממצרים ורב המצות תלויות בזה השרש: עוד אמר לי אותו האברבאנל כי כאשר נאמר שאין הבדל בין נוצרי לנכרי עדיין יש תשובה מפורשת כי הנה התלמודיים אומרי' גזל הגוי אסור והחמירו עליו יותר מגזל הישראל ואם כן איך נאמר כי שור של ישראל שהרג של נכרי פטור לכן על כרחינו צריך שנאמר אחד משני דברים או שיש הבדל בין נכרי לגוי או שבענין השוורים הוא שאמרו פטור מפני שהוא נזק מממון לממון והיהודי אינו יודע בטיב השמירה כמו הגוי שהוא בעל מקנה תמידי ועוד שאפילו נאמר שנוק שורו של ישראל מותר לא התיר שזיקנו בידו או יגזול כווננו כל שכן שיהיה מותר להרגו שאם גם בזה היה מותר היה לו לאומרו כיון שהוא החדוש הגדול אמר המלך שמחתי מאד בדבריך ויותר בדברי האברבאנל ומה מאד תשמחני אם תמשכהו שיבא אצלנו לחצרו' גדולתינו ומעתה תרעומת יש לי נגד עמנו שכיון שיש ליהודי' חקים ומשפטים צדיקים ומדות חשובות כמו הנדיבות והצדקה והרחמנות והיותם עם פקח למה ישנאו אותם וכן לא יעשה מי שאוהב האמת ועל הרחמנות דרש לפני הגמון גדול ואמר כי הקורא ליהודי כלב טועה אבל יקראנו חזיר לפי שיש בו מדת החזיר לא מדת הכלב וראינו כנסיון שכאשר יכה אדם כלב אחד כל הכלבים רודפים אחריו לנשכו נוסף על מה שהכה ואלו החזיר כאשר יטילו צרור לאחד מהם וצועק כל החזירים צועקים עמו והן היהודי אם יבוא בבית תפלתנו ויגנוב הקאליים מיד היהודים ימהרו להצילו (כב) החייט

(כב) בדפ"אד כתוב וכן היהודים גם אם יעשה יהודי דבר שיחוייב מיתה

הולך לשר פלוני אוהבו והצורך אל הדוכוס וכן כלם אלו כמחר ומתן ואלו בתחנונים ולא ינחו עד שיוציאו היהודי מצרהו וראוי להחשיב זה בין המדות המעולות: תשובת טומאש לא ראיתי מעולם בעל שכל שיהיה לו שנהא עם היהודי ואין מי שישנא אותם כי אם כללות העם ויש להם בזה טעם האחד כי היהודי הוא בעל גאווה ומבקש תמיד המשתרר (כג) ולא יחשבו שהם גולי' ועבדים דחופים מגוי אל גוי אבל להפך שייבקשו להראות עצמם אדוני' ושרים לכן העם מקנא בהם ואמר החכם שהשנאה הנמשכת מצד קנאה אין לה תקנה כל ימי עולם ויראה אדוננו הנסיון בזה כי כאשר באו היהודים למלכות אדוננו היו באים כעבדים וגולים לובשי בלויי הסחבות ועמדו שנים רבות שלא לבשו בגד יקר ולא הראו שום התנשאות ובימי' ההם אם שמעת אדוננו שהיו מעלילי' עליהם אכילת הדם שאלו קרה בומנים ההם היה נכתב בספר דברי הימים למלכי ספרד כדרכם הישר והטוב לקחת ראייה למה שיבא אלא ודאי שבזמן שלא נתנו מקום לקנא בהם אהובים היו ועתה היהודי משתרר ואם יש לו מאהים זהובים מיד לובש כגדי משי ולבניו רקמה מה שלא יעשו השרים אשר להם הכנסת אלף כפולות לשנה לכן מעלילים עליהם אולי ימושך לגרשם מן המלכות ומגאות היהודים באו בעיר טולידו לשררה כל כך עד שהם היו מכים בנוצרים ומכריון הגדולים שבהם שמו שיכה לנוצרי יוסר בדיניהם ועליהם אמר שלמה [משלי ל' כא' וכב'] תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך . טעם שני לשנאתם כי היהודים כשבאו למלכות אדוננו היו עניים והנוצרים עשירים ועתה הוא להפך לפי שהיהודי הוא פקח ובעל תחבולות לקרב תועלתו (ועוד שעל דבר הרבית נתעשרו מאד) (כד) ויראה אדוננו שלשה חלקי הקרקעות והנחלות אשר בספרד כלם הם היו ביד היהודים (וזה מצד הרבית הכבד) (כה) אמר המלך טעמים אלו של טעם הם לקרב השנאה אע"פ שיש ליהודי התנצלות מזה כי מי הכריחו לנוצרי שיקח מיהודי ברבית וגם אני השבתי טענה אחרת והוא התרחקם מלאכול ומלשתות עם הנוצרי ואין דבר מקרב הלבבות הרחוקות כהרגל האכילה אלו עם אלו עד שיש מקום באיים שאין שבועתם אלא על הלחם שאכלו יחדו נשבע אני כמושיענו אשר המליכני שפעם אחד עלה חרוני להכרית זרע היהודים או לגרשם מפני ששמעתי שאם יפול שרץ בכוס של יין שהיהודי שות' שישליכו השרץ וישתו היין (כו) ואלו נגע אחד ממנו באותו כוס ישפכו היין כנראה שבעיניהם נחשבנו לעם טמא: תשובת טומאש אין ליהודים בזה אשמה (אלא על התלמודיים ששמו

מיד כל היהודים ימהרו להצילו . ובמקום קאלים (והוא הגביע אשר נקרא בלשון ספרד caliz) כתוב בדפוס הוראדנה בטעות האקרים וכדפוס לכוב דבר .

(כג) בדפ"אר ההשתרר .

(כד) בדפ"אר חסר מן ועוד עד מאד .

(כה) בדפ"אר כתוב היום ביד היהודים . וזה מפני הרבית הכבד חסר שם .

(כו) בדפ"אר כתוב שהיהודי ישליך השרץ וישתה היין וכן נכון .

ככלי ברזל לרגליהם והחמירו בענינים עד שלא השאירו מהיה האמת) (כו) שהבריביא אומרת [דברים לב' לח'] אשר הלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ולא הבינו שזה מדבר על הזבח' והנסכים שהיו עושים לשמש ולירח קודם שבא ישו לעולם באו התלמודיים (כח) ואמרו כי כל יין שנתנסך לאיוו עבודה חוץ ממקום מקדשם אסור והחמירו עוד שאע"פי שלא ידעו שנתנסך שעל הספק יהא אסור (כט): אמר המלך אתה אמרת שהאשם על התלמודיים ואני אומר שאינו אלא לשומעים דבריהם מכל מקום נודע אצלי עתה כי היהודים בענין היין מצד דתם באו: אמר טומאש כן הוא בלי ספק וכבר קרה לפני המלך אביך שאמר לרופא יהודי אשר לו שמעתי שאנו בעיניכם טמאים לכן נשמרתם מנניעתנו ביינכם יהי כן האל עמכם השיב הרופא אתה אדוננו הולה ואין לי עסק אחר אלא בקשת בריאותך יביאו מים לרחוץ רגלי אדוני כי הוא מועיל ואחר כך אבוא אל השאלה אחר שרחץ הרופא רגלי המלך שתה מן המים ההם: אמר המלך כבר השבת על שאלתי אמרו השרים ואין אנו מבינים אמר הרופא איזה יותר טמא מה שרחצו בו רגלי אדם או שנגע בידו או בפניו (ל) אם הדבר מצד טומאה איך שתיתי מי הרחיצה אמר המלך אלפונשו השיב הרופא ובלי ספק מפקחי היהודי' היה: אמר המלך לטומאש מה עתך לבקש על היהודים שלא יאבדו בין עמי: השיב טומאש עזתי שתכריו במלכותך שכל הנחלות שבאו ליהודים מכח הרבית שיחזרו לבעליהם וזה כפי ראות שופטי הארץ ועוד ששום יהודי לא ילבש משי ועוד שישאו חותם אדום לשיכירו שהם יהודים השיב המלך עתך היא הנכונה ואין אני תמה אלא איך התיר להם תורתם גזל בענין הרבית. השיב טומאש חלילה שתורתם התיר להם אבל היהודים בעלי המדה ועשו פירוש להנאתם כי הבריביא אומר [דברים כג' כא'] לנכרי תשיך והנכרי רוצה לומר מי שאינו מאמין שום אמונה ואומר [שם] ולאחיך לא תשיך ואנו עם היהודים אחים אנחנו שכן אמר הנביא [מלאכי א' ב'] הלא אח עשו ליעקב והם יהודי האחות ואמרו [במדבר כ' יד'] כה אמר אחיך ישראל. אמר המלך כמה רחוק פירוש זה ממה ששמעתי שיש בין היהודים כת אחת במצרי' שאומרים שלנכרי תשיך רוצה לומר שאפי' ליהודי ולאחיך לא רוצה לומר אחיו ממש (לא). ובהיו' המלך בענין זה באו אנשים לפני המלך ואמרו שמצאו הרוג בבי' איש יהודי ושלחונו' דמו הרגוהו. אמר המלך לטומאש אתה תשיב לאלו הטפשים כי ירא אנכי שמה תעלה חמתי עליה. אז השיב טומאש ככל מה שאמר למלך וגער בהם תכלית הגערה ובסוף

(כו) בדפ"אד חסר מן אלא עד האמת.

(כח) בדפ"אד במקום באו התלמודיים כתוב מ"מ חכמיהם עשו גדר וסיג.

(כט) בדפ"אד במקום והחמירו וכו' עד אסור כתוב וגזרו אף על הספק ואף על הנניעה להרחקה יתרה.

(ל) בדפ"אד כתוב בפיו.

(לא) מן ואין אני תמה עד אחיו ממש חסר בדפ"אד.

דבריו אמר כבר ידע המלך החולי המביע אתכם ושהדין עמכם שהיהודים הארוזים לקחו ממונכם ונחלתכם והוא כבר צוה שיחזרו ונחלתכם לכם ומי שהכבד הרבית עליהם (לב) שיחזירוהו ולא ילכשו משי ולא לכושכם ודי לכם בתועלתכם ולא תבקשו מה שהוא קלון לכם ולא תלכו אחרי ההבל ותהבלו או העם כולו נפלו על פניהם ואמרו יחי אדוננו המלך אוהב משפט אמר המלך עמי אתם בני אתם הנני נשבע בזבח מושיעני שלא תקבלו שום נזק בלבד שתאמרו לי ענין ההרוג אמרו העם מה נדבר ונצטרק ואדוננו חכם כמלאך אלהים ויודע מכאובינו כי היהודים אכלונו הממונו ובעד הרבית לקחו אפילו את בקרינו עד שלא נשאר כמה לחרוש את שדותינו ובקשנו אולי יגרשם אדוננו ממלכותו . אמר המלך כפי זה היהודי לא הרג את הנוצרי אבל אתם הרגתם אותו וראוי שתוסרו במשפט . אמרו העם חלילה לאדוננו אבל מצאנוהו הרוג ברחוב העיר בלילה ואמרנו לרואים שכוונתינו להוליכו לבית הקברות והשלכנו אותו בבית יהודי ושלשה השובי העיר יש לנו לעדים ובאו העדים לפני המלך ופטרם מפני שכוונתו והמלך שמח מאד כי ראה בחוש מה שמעלילים על היהודים (לג) וצוה שיכתב בדברי הימים . גם טומאש שמח מאד כי נפל שכלו באמיתת הרברים : אמר המלך לטומאש הנה באת להאיר עיני ושכר גדול תטול מאת האלהים בעולם הבא . אמר טומאש והלואי אקבלנו ממך בעולם הזה . אמר המלך מהר נשוב לשאר השאלות ואולי תטול גם מזוני ובתנאי שתביא לפני האברבאניל שהוא אם הוא בתוך עירנו ואם אינו במקומו תכתוב אליו בשמונו . השיב טומאש ישמח אדוננו בדברו עמו ומה גם עתה כי הוא מזרע מלוכה . השיב המלך זה שקר כי את אשר ראינו כל זרע מלכות יהודה נכרת כאשר בא נבוכדנצר עליהם כי ירא שמא יתעצם העם עם זרע המלוכה . השיב טומאש יודע לאדוננו כי כאשר בא נבוכדנצר על ירושלם מלכים אדירים באו שם לעזרו מיראתם אותו כי משל בכחו על יצורי עולם ואם משנאת היהודי' בדהם ובראשם עלה המלך אשפואן אשר מלכו' ספר נקראת על שמו אישפאני' וחתנו עמו הנקרא פירוס ממלכי יון ופירוס זה ואשפואן השחיתו והכניעו עדת היהודים עם כל תקפם וגבורתם והם אשר לכו את ירושלם והמלך נבוכדנצר כאשר ראה עזרתם נתן להם חלק בשלל וכשביה כחקי המלכים עוד ידע אדוננו כי בירושלם שלשה מחיצות היו מצפון לדרום ומן חומת העיר שכלפי המערב עד המחיצה הראשונה היו יושבים כל בעלי מלאכה ובראשם שוחקי הסמנים מפני שהיו צריכים לעבודת המקדש ואמר הנביא עליהם [צפניה א' יא] הלילו יושבי המחיצה הראשונה לשניה היו יושבים כל לומדי ספר והסוחרים כי החכמים צריכים לסוחרים יותר ממה שהסוחרים צריכים אליהם וזה אינו אלא כי אם מפני שהסוחר אינו מבין בהסרון החכמה ואילו החכם מבין בהסרון המעות ומן המחיצה השניה לשלישית היו

(לב) בדפ"אד ומי שהכבד הרבית עליכם שיחזרו אליכם .

(לג) בדפ"אד נוסף כאן הוא שקר גמור .

יושבים כל זרע המלוכה משפחת דוד והכהנים משרתי מזבח וכאשר נחלקה ירושלים בין המלכים האלה לקח נבוכדנצר השני מחיצות וכל עם שבסביבות ושאר המדינות והוליכן לפרס ומדי והמחיצה השלישית נהן לפירוס ואישפאן . ופירוס זה לקח ספינות והוליד כל השביה לספרד הישנה היא אנדאלוויאה ולעיר טולידו ומישם נתפזרו כי רבים היו ולא יכלה אותם הארץ והלכו קצת מזרע המלוכה לשבילי'א וגם משם הלכו לגראנדה ובחרבן הבית השנית היה קיסר ברומי שהיה מושל בכל העולם לקח מירושלם ארבעי' אלף בתים משבט יהודה מירושלם ומן העיירות ועשרת אלפים משבט בנימין ומן הכהני' ושלחם לספרד אשר תחת ממשלתו בימים ההם ורוכ שבט בנימין והכהנים הלכו לצרפת ומעטי' מבני יהודה באופן שכל היהודי' אשר במלכותך הם מזרע מלוכה ולפחות רובן משבט יהודה ואיך יפלא אדוננו אם ימצא משפחה מיוחסת לדוד . השיב המלך דברים אשר לא שמעתי הודעתני ולולי כי מכיר אני את משפחתך הייתי אומר כי מזרע יהודים אתה כאשר ראיתי שאתה מליץ בעדם . השיב טומאש מלך גדול וקדוש מה מאד הרפתני חרפה שאין עליה חרפה . השיב המלך כבר אמרתי שאינך מהם ואילו אמרתי שאתה מהם וכעת נוצרי אתה מה מאד הרפתוך ונודע לעולם כי אין בכל העמים מי שיוכל להגיד התחלתו וגזעו ושרשו הטהור כמו היהודים העני' האלה והנה אבותינו המלכים האדירים התבארו (לד) כי הם מזרע גודוש וקצת מהספרדים (לה) אמרו כי הגודוש הם מזרע גד בן הפאטריארקה (לו) יעקב אשר בא אחד מן הזרע ההוא לרומי וקבל דת ישו והצליח מאד והשיג להיות ראש כל היועצים הנקראים קונשוליש אחר זה הצליח למלוכה וממנו משפחת גודוש וכאשר החקור בשאר העמים לא המצא מאי זה שרש נמישכו והנה רומי אשר משלה בכל העולם עד הרי השך כי לא יכלו עבור עוד נפל ספק מאי זה זרע או עם הם שלושטי'ו כתב שהם ממשפחת טוריאנוש וירגיליו כתב שהם מבני יון ואחרים כתבו שהם מבני הומולו ומיום שבאו הקסרים לעולם התבלבלו המשפחות כי ראשונה היה הקיסרות ברומי ומשם נעתק' לקושטאנטינא והם מבני רומה וכאו לישב שם על ידי הקיס' קושטאנטי'ן ועוד היום אנשי יון נקראים רומיים על שם רומי אחר זה באו הצרפתים ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים הם מזרע המלך אליפס והביאו הקיסרות לצרפת על ידי המלך הגדול קארלו מאגנו באו האשכנזים ואמרו כי לא נמצא שרש אמת כי אם בהם ועשו מלהמה והביאו הקיסרות לאשכנז על ידי הקיסר אנטוניו ואלו ואלו אין יודעים אמתת שרשם ואיך נפלא כי הנה באמזנתינו לא נודע משפחת מושיענו כי הנה מאטיאו מייחד אותו לבעלה של מרים הנקרא יוסף ואמר כי יוסף מזרע דוד היה ולוקא אמר כי הוא לא היה מזרע המלוכה רוצה לומר יוסף הנזכר (לז)

(לד) בדפ"אד התפארו .

(לה) בדפ"אד מהמספרים .

(לו) כלשון ספרד כל אחד משלושה האכות נקרא patriarcha .

(לז) ר"ל יוסף הנזכר הסר בדפ"אד .

ואנו מאמינים שלא ידע יוסף את מרים לא קודם לדת ישו ולא אחר כך לבד רוח אלהים אם כן איך ניחסו לדוד ואמרנו עובר הוליד את ישי וישי הוליד את דוד ודוד הוליד את ישו . השיב טומאש אדוננו המלך מרים היא נתיחס' לדוד כל שכן שאינו פגם באמונתנו באשר נאמר שאין לו יחס עם בשר ודם אלא עם האל הגדול ורוחו . אמר המלך כן אני מאמין ואליו אני אפקיד רוחי ואין הכוונה אלא לומר כי אין שרש מפורסם במשפחות ואילו אלו העניים היהודים עמד שרשם בם . ומה שאמר הנביא הגדול בלעם [במדבר כג' ט'] ובגויים לא יתחשב והשבנוהו לביוון הלא הוא לכבוד כי לפי שלא נתערבו עם הגויים נודע שרשם וגזעם כמו שאמר [שם י'] מי מנה עפר יעקב . השיב טומאש פניו לשרים ואמר אין כתר ככתרי המלכים הנה אדוננו המלך הליץ על היהודים כפלים ממה שהלצתי ואין מי שיאמר לו מה שאמר הוא עלי . אמר המלך הדברים אשר אמרתי לך דרך אמת ושמחה למה תהפוך אותם לשמימות (לה) וראוי שנעזוב הדבר' האלה ונבוא לדברים היותר עצמיים ואשאלך כי אמרת בדבריך שלא נתנו המצות כי אם לעם אשר יצא ממצר' וזה נאות לאותם מצות התלויות ביציאת מצרים אבל שאר המצות והם חקים והורות אמת למה לא נתנו לנוצרים השיב טומאש אמרו היהודים כי אין שאלה כמו שאינה שאלה למה לא עשה החמור פילוסוף והפרד נביא או כמו שלא נתן לנמלה (לט) האור שנתן לשמש . אמר המלך אני לא שאלתי ממך מה שאומרים הטפשים אבל שאלתי ממך מה דעתך אם אינך טפש כמותם . אמר טומאש גם בזה היה לי ויכוח עם האברבאנל ועליהם שנאתיו ימים הרבה עם היות כי חכם גדול הוא . אמר המלך לא יפה אמרת כי אין שנאה בענין הויכוח והרשות נהונה לך לכן אמור מה שאמר לך . השיב טומאש אמר כי האלמוג הוא אמצעי בין הדומם והצומח והאספוג הוא אמצעי בין הצומח והחי שהרי יש לו חוש ההרגש והקוף הוא אמצעי בין החי והאדם והאדם הוא אמצעי בין החי ליהודי והיהודי הוא אמצעי בין השמים והארץ והשמים הם אמצעיים בין המלאכים והיהודי' ולכן מוזן היהודי נבדל כי הצומח ניזון מן העפר והחי ניזון מן הצומח וכל צמח יערב אל החי והאדם שהוא במדרגה יותר מן החי אינו ניזון מן העשבים כי אם מן הנאותים למזגו וכן ניזון מן החי ולא כל (מ) חי כי לא יזון מן הסוס ומן הפרד והיהודי שהוא למעלה ממדרגת האדם אינו ניזון מן החי כי אם מכעלי חיים מיוחדים ואפילו מאלה אחר תיקונים רבים כמליחה והדהה והסרת הלבנו ודמו עד שישתנה הבשר ההוא ויהיה כאילו אינו בשר אלא מאכל אחר כדי שלא יאמר שאוכל בשר בהמות . אבל הנוצרי אוכל כל חי בלי שום השתנות לכן אמר הנביא על ענין המאכלים [ויקרא כ' כו'] ואכזיל אתכם מן העמים . וכן בענין המצות לא נתנו אלא למי שהוא למעלה

לח) בדפ"אד לסמי מות .

לט) ע"ל ללבנה כמו שהוא בדפ"אד .

מ) בדפ"אד מכל חי .

ממדרגת האדם לכן אמר עליהם [שמות יט' ה'] והייתם לי סגולה מכל העמים ולכן לא נתנו אותם מצות לכם: אמר המלך ומה תשובתך אליו: אמר לו טומאש השיבותי לו האמת כי כל המצות ההם לא נתנו אלינו מפני חשיבותינו ושלמותנו כי הנה התלב והדם מהזיקים התאווה וכן בשר החזיר ושאר בעלי חיים אבל היהודים הרודפים הזנות כמו שהעיד היוצר עליהם [יחזק' טו' לה'] לכן זונה שמעי דבר ה' הוכרח להזויר ולמנעם מן הדברים העוורים אל התאווה אבל הנוצרים לטוב מזגם ושלמותם מהפכים כל דבר למזגם כמו שהדבש מהפך מרירות קליפת הנאראנגה (מא) למתיקות: אמר לו המלך יכול היה להכות על ראשך מכל שאר המצות שאינם ממין המאכל. אמר טומאש גם זה מפני חשיבותנו וטוב מזגנו כי דבר מועט יספיק לשנבוא אל השלמות כמו שראינו אנשים חזקי הבריאות כי כאשר יבואו לחולי במעט תרופה יחזרו אל הבריאות מפני שהבריאות הוא טבעי להם ויש אנשים חלויי ההרכבה צריך כמה תרופות להשיבם והם הם היהודים אשר לא הועיל כל תרופה מצות לעשותם טובים והנני מדמה הנוצרים לגלגל היומי והיהודי לגלגל הירח וכמו שכתב הפילוסוף כי המלאכים לפי שהם כלם שכל לא יצטרכו לשלמותם לעשות שום פועל בעצמם כי אם ההנעה לגלגלים והגלגל היומי לפי שהוא סוף בעל חומר צריך שיעשה פועל בעצמו והיא התנועה אבל יספיק תנועה אחת והגלגל שאחריו שהוא רחוק יותר מהשלמות עושה לשלמותו שתי תנועות וגלגל הירח ימצא לו תנועות רבות לרוב ריחוקה מהמעלה. אמר המלך היטבת מאד בתשובתך ודברי החכם ההוא לא מפניהם תפר אהבתך ומוסכם לכל כי הדתות אינם מתקיימות כי אם עם הדמיון. היהודי יחשוב בכח המדמה אשר לו כי אין דת אחרת ולא אמונה כי אם אמונתו והמאמין בדבר אחר הוא בעיניו כדמות בהמה (ושמעתי שאומרים כשעוברים בבתי קברות שלנו בושא אמכם וגו') [ירמי נ' יב'] (מב) והנוצרי מדמה כי היהודי אינו אלא בהמה בצורת אדם ונפשו במדור התחתון של גיהנם ואם תשאל לישמעאל יאמר על שנינו כי הגיהנם מלא ממנו ובאוי הים הרחוקים יש משתחיים לצורת פרה ונושאים על דגליהם צורת הפרד וגדול המגיע שם נושקו וכשהולכים שם הנוצרים לועגים עליהם לאמר שאנו משתחיים לצורת אדם אפילו שהיא צורה נכבדת שבצורות עד שעל כסא האל אמר דמות כמראה אדם [יחזק' א' כו'] ובחיות אמר דמות פניהם פני אדם [יש' י'] והאל שהרחיק מן היהודים כל הצורות צוה לעשות כרובים כמוקדש והם צורת אדם: אחר זה אמר המלך יספיק דבורנו היום כי השמש שוקע ומהר השוב כי נמלצו לחכי אמריך ויום המחרת בא טומאש ואמר לו המלך נמשכו הדברים בינינו ובסבת נפילת היהודים לא ראיתי תשובה: השיב טומאש אשאל ממך ראשונה מה ששמעתי עליך המלך אמר

מא) בלשון ספרד *haranja* היא הפאמערעאנצה ובדפ"אד כתוב המאראנץ
והוא הוא בהשמטת הפ' בתחלת המלה.
מב) בדפ"אד חסר מן ושמעתי עד וגו'.

המלך מה עשיתי רעה יבוא המגיד . אמר טומאש כי שלחת שר אחד למלחמה וכאשר טעה במה שעשה גורת עליו שלא יוסיף עוד ראות פניך אחר זה הלך לשם שר אחר וטעה ולא נתת לו שום עונש ואיה מלך המשפט שהושוו שניהם בחטא וזה נענש וזה לא נענש . השיב המלך מי שאמר לך דבר זה אינו ממבקשי האמת כי הראשון הזהרתיו בכל עוצם המלחמ' ובכל פרטיה ובכל עשה להפך ואילו השר השני אפילו שליוחת למלחמה לא שלחתיו והוא חשב שעשה רצוני והלך לשם ועשה כפי שכלו ולמה ימות מה עשד . השיב טומאש ישמעו אוניך אדוננו מה שיצא מפיה כי השר הראשון הם היהודים אשר נצטוו על מניעת עבודת צורות השמים ובאו להם ארבעים נביאים אחר משה להזהירם והם עשו להפך לכן לא רצה האל שיראו פניו עוד וכמו שאמר בספר הבריבייא [דברים לא' יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני ונאמר [שם כט' כו'] וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה אבל כל העמים העובדים עבודה זרה לא קראם האל ולא נצטוו והם משכלם ראו לכבד צבא השמים כמו שמכבד לשרים מפני כבוד המלך ולכן אמר על היהודים [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם וגו' . ועוד נענשו מפני שכל אותם העמים אין גם אחד שיעבוד שתי אלוהות והמודה בשנים כופר באחד והיהודים עבדו הרבוי עד שנאמר עליהם שהיו בשומרון עיר המלוכה שם"ה בתים של עבודה זרה כמנין ימות החמה והיו עובדים בכל אחד מהם יום אחד ובסוף השנה לכלם יחד והוא הדבר השנוי לאל כי הרבוי הפכי לאחדות אבל השלוש אינו רבוי כי אם אחדות פשוט למבין ושלושה גדולים מחכמי אשכנז ראיתי ולמדתי מהם מספרי הקבלה וראיתי כי משם מתבאר איך השלוש הוא האחדות ובתוך הדברים שאלתי מהם מי הם טובים יותר הם או אבותיהם והשיבו ודאי כי אבותינו קטנם עברה ממתנינו והמקדש יוכיח שחזר עליהם לסוף שבעים שנה אמרתי להם ואם הם טובים מכם ועבדו הרבוי אתם למה לא תאמינו השלוש כל שכן כי מספר קבלתכם יראה שהוא האחדות הגמור . השיבו לי אדרבא מאבותינו קבלנו תוכחה שלא לעבוד רבוי כי מכל הנביאים הוזהרו שאם יעבדו עבודה זרה יפלו נפילה עצומה . אמר המלך יותר טוב השיבו לך ממה שאתה שאלת . אמר טומאש ואם השלוש הוא האחדות אין טענה מעונש אבותיהם . אמר המלך אומר לך טומאש כי אני רחוק מדעת המלכים שקדמוני אשר בקשו להכרית (מג) היהודים באמונת ישו ולבסוף לא עלתה בידם כי בחדרי משכיתם הם יהודים בכל תנאיהם וכבר אמרו כי שלשה מימות אבודים הם מי הבאבטישמו (מוד) על איש יהודי והמים הנופלים בים והמים שעל היין והטעם אשר לי הוא זה כי היהודי אשר ראו אותם המעמדות הנוראות והקדושות ואתם הפלאות ואש מן השמים בנתינת דתם נתחזקה אותה צורה ושבה אליהם טבעית ולכן שיפשטו אותה צורה הקדומה שבלבם וילבשו

(מג) בדפ"אד להכרית .

(מד) בלשון ספרד baptismo ובדפ"אד כתוב מי התנצרות והוא הוא .

צורה חדש' כמעט שהוא להם הפך הטבע אבל הנוצרים כשלבשו צורת אמונת ישו לא היה להם מוקדם צורה אחרת מן השמני' כי אם דברים שהוציאו משכלם והיא עבודת הצורות ומי שאין לו צורה קיימת מוכן לקבל כל צורה . אמר טומאיש לכן אני אומר שאי אפשר להוציא מלב היהודים את דתם אם לא באש כמו שניתנה באש . אמר המלך יפה דברת אבל יאמרו לך שהאל שנתנה באש דאוי שיוציאנה באש ולא אתה וכן שמעתי על שלחן אבי מפי שני שלוחים דון גושפי בן בנכנישתי ודון שולימאן בן יעיש והם שלוחים מן האלגאמאיש (מה) אשר מקאשטיליא וכאשר אמרו לפני אבי לאותם אנשים שיבואו לדת ישו אמרו כי נתינת תורתם בישישים רבוא ופלאים והגלות שכינה ואש מן השמים ונטילתה ראו שיהיה כנתינת' לכן יבוא האל הגדול ויקרבנו אל הר אחד ויראנו גדלו ויאמר לנו שנעזוב דת משה ונקח דת ישו ותראה המלך אם נפציר בדבר ולכן אמרתי כי אין להאשימם בהפצור זה וכל שכן כי ענייני מושיענו אף על פי שאינם הוין לשכל אינם קרובים אל השכל ולכן נקראת אמונתנו פירוש ולא דת ובה אני חי ובה אמות ועמה אקבר והיא יושיענו ויושיבני בגן עדן עם המלכים אשר היו לפני ולא אמרתי זה להליץ בעדם כי אם לומר שאין לנו כח להעבירם על דתם . אמר טומאיש וכמה דברים יוצאים מן השכל אני רואה שהם מאמינים . אמר המלך אמור קצתם . אמר טומאיש אמרו שכשעמדו בסני קרע להם האל כל השמים ממעל והנה השמים לא יקבלו שום הפסד ולא קריעה ואמרו שהאל היה יושב באהל משה ולפי זה האל הוא גוף והם בורחים מאמונת משיחנו מפני שהיה לו גוף ואמרו כי בבית השני לא ירדה אש מן השמים אבל מצאו בהר הפירה מלאה שמן ולקחו ממנו ונתנו על עצי המערכה שבמזבח ונהפך השמן לאש ואמרו כי הבקוק היה הולך אל השדה לתת מאכל לקוצרים ובא מלאך והוליכו כמה פרסאות לטוב האריות אשר שם דניאל ואכלו ושתו שניהם וחזר הבקוק אל הקוצרים ועדיין שעת אכילה לא הגיע ואמרו כי צדיק מהם העוים שלו היו קמים על הזאבים ואוכלים אותם (רוצה לומר הכנשים לזאבים) (מו) ואחר אמר שישם הומץ בנר והדליק במקום שמן: אמר המלך גם אני שמעתי משטות היהודים כאלה אמרו שעוף אחד הטיל ביצה אשר חרובה שישם כרכים ואמרו שבמקום אחד מן הים ירד ברזל ועבר שבע שנים ולא הגיע לקרקע הים ותמה אני מאד כי אותם שאמרו הרברים האלת נכונים והכמים היו אם לא שרומזים בדבריהם סודות או שבא סכל ורשע והכניס אותם הרברים בתלמוד להטיל דופי בכל דבריהם ואיך שיהיה אין מזה כח או שאלה לומר שיאמינו השילוש לפי שאותם דברים מהדקים האמונה בלב ההמון כי הם מראים יכולת האל ואיך משגיח על הצדיקים שמשנה הטבע בעבורם ואולי לזה כוונת מי שאמרו . אבל השילוש מפסיד אמונתם מפני שהם מאמינים האחדות ואין

(מה) בלשון ספרד alfama היא כנסת זקני ישראל .

(מו) ר"ל הכנשים לזאבים חסר בדפ"אד .

בהמון העם כח ועיון לאמת איך הם שלשה והם אחד ולכן יאמרו לך כי יאמינו בדברים המחזיקים אמונתם ולא במה שיבטלנה. אמר טומאש דברי' אלו ראויים ליכתב ולדרוש אותם לפני חכם לב ונשוב לענין ואומר סבת נפילת היהודים בדרך טבע אם לא יראה לדמותו דרך העונש אמר אדוננו מעשרם יותר ויותר היה להם והנה שלמה הוציא במקדש אלף ושמונה ככרי זהב ושבעת אלפים ככרי כסף ומרבויים יותר ויותר היה ויביאו דברי הימים הארוך וימצא כתוב [ד"ה א' כא' ה'] שהיו ישראל אלף אלפים ומאה אלף שולפי חרב ומבני המלוכה ארבע מאות אלף ושבעים אלף: השיב המלך על ב' דברים נפלאהי. הא' מנין לו לשלמה כל העושר ההוא. הב' איך נתמעטו אלה היהודים תחת היותם כל הרבוי אשר אמרת: השיב טומאש באניות אופיר היו מביאין לו בכל שנה דבר מפליא ואביו הניח לו הון עצום אשר גזל מן העמים ולכן לא רצה שלמה לבנות ממנו המקדש: אמר המלך ראוי אתה לעונש גדול אשר חרפת לנו ולכל המלכים וכי מה שלוקח המלך בחרבו גזל יקרא אבל הכמתך יכפר היום עונך ונוה תשיב על ענין המעוט שנתמעטו: השיב טומאש נתמעטו במלחמות העצמות וכמו שאספר והנשארים אשר באו למלכותך באותה שנה עלה עליהם דבר כבד כי הם אשר הביאו הדבר לעולם שכן אמר הבריביא [דברים כח' כא'] ידבק ה' בך את הדבר בך ולא באומה אחרת וזה כשהיו עומדים בארצם אבל אחר שיצאו נדבק בנו משום אוי לרשע ואוי לשכנו: השיב המלך אילו היה האומר איש אחר הייתי חושב כי מוח ההול אכל והנה טוביו (מוז) גדול ממך אמר כי חמושים שנה קודם שכאו היהודים לספרד היה דבר כבד כל כך עצום עד שננעלו שערי המדינות הגדולות ובפרט קורדובא טולידו שביליא גם בזמני ראיתי מגפה גדולה והיו נופלים מן הנוצרים מאה בכל יום ומן היהודים לא מת אחד עד שבלילות היו הנוצרים מוליכין בניהם לבית היהודים אולי ינעלו ובעיר הגדולה רומא וכל גלילותיה היה דבר שלש שנים רצופים עד שחשבו כי האלוהות כעסו עליהם ושרצום להכריתם כלם לכן די מה שיש ליהודים מהגנות ולא תטיל עליהם מה שאין בהם וכמעט אומר כי לא הלצת בעדם בתחלה אלא להטיל סם זה באחרונה:

ונשוב אל הענין כי עדיין אין השוכה איך נפלו בסכה טבעית. השיב טומאש אמר לאדוני כי גדולתם ונשיאותם היא היתה סיבת נפילתם משל לאילן כי כאשר יגכה קומתו היא סבת נפילתו לפי שהאור שולט בו יותר וכן היהודים עבר עליהם רוח גאוה ושונא הגאים השפילם ואמר עליהם הנביא [איכה א' ב'] השליך משמים ארץ אשר כיון למה שאמרנו כי עלייתם לשמים היא סבת נפילתם כי נתגאו אלו על אלו עד שנפרדו הלבבות מאד וידוע שכל הדברים שכעולם יש להם חבר חוץ מן הגאוה שאין לה חבר ומן הגאוה נמישכ' ביניהם השנאה ומן השנאה הפירוד וכל אחד מהם היה אומר כי לו יאתה השררה ומלכות וכדי להשתרר אלו על אלו שמו ביניהם נכריים וכאשר ידעו מסתוריהם ופירוד

(מוז) בדפ"אד טוליו .

לבכם הוסר מעליהם אימתם ולא חשבוּם וכאו עליהם והפילום כי קודם זה היה נאמר עליהם מה שאמר הברויביא [שם ד' יב'] לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלם ולא עמדו כנגד אויביהם כי הרבו עם הפרוד שב למיעוט וכל אחד היה פונה לדרכו כדי להכעיס את חבירו וכוה הדרך נחלש כהם והיה רבויים רבוי היתושים לא לעזר ולא להועיל ואמר עליהם הנביא [ישעיה נג' ו'] כלנו כצאן תעינו ואמרו הטבעיים כי אין במין החי יותר סכל ממין הצאן ולכן אמר הנביא כצאן תעינו ולא היה להם טוביות הצאן שהם אוהבות הקבוץ אבל להפך שכל אחד פנה לדרכו ולכן אמר [שם] איש לדרכו פנינו ומזה נמישכו המחלוקות בין היהודים כפי רוע מזגם ומה יפה פירוש ניקולאו די לירא והוא יודע ענינם אמר כימה שאמר הכתוב [שמות לה' ג'] לא תבערו אש בכל מושבותיכם כיום השבת כי לא על האש נאמר כי איסורו כבר נודע כמה שאמר [שם כ"ו'] לא תעשה כל מלאכה אבל אמר על המחלוקת שלא יבערו אותו בשבתותיהם כמנהג היהודי כשיושב בטל: אמר המלך יפה פירש והוא כמו הגנב אשר הוא מבני הבית אבל בענין השבת תרעומת יש לי על ישו למה לא צונו השבת והוא הוראה למעשה בראשית אשר אנו מסכימים באותה אמונה ואם תאמר שייב ראשון נכנס במקומו זהו אם הנוצרים היו שומרים אותו בכטול המלאכות אבל אין שמירתם אלא כאכילה וטיוול ואלו היהודים שומרים אותו בכטול מלאכה והקריאה בדת האלהים וכן הישמעאל' ביום הששי קורין אלגומעא (מח) שלהם וכוה יש יתרון להם עלינו: השיב טומאש אין הנוצרים חייבין בכטול מלאכה לפי ששמירת השבת יש בו ב' כוונות . א' זכר החדוש והב' (מט) זכר שהיו עבדים במצרים כמו שנאמר [דברים ה' טו'] וזכרת כי עבד היית וגו' והנוצרים שלא באו ולא יצאו ממצרים אין להם זכר בטול המלאכה: אמר המלך כיון שנמשכו הדברים אשאלך מדוע בחר משה ביום השבת ונביא הישמעאל ביום ששי וישו יום ראשון: השובת טומאש משה אמר שראוי לתת כבוד ליום המנוחה כי בו שבת האל ושלמותו יראה במנוחתו ולא בעשות הברים אשר יראה כי הוא עריך להם ושמהם שלמותו ונביא הישמעאל אמר כי האדם ישמח ביום גמר מלאכתו לכן צוה יום הששי שבו נגמר מעשה בראשית וישו בחר ביום ראשון כי ראוי לתת כבוד להתחלת המעשה לפי שכל אחד יראה לאל שהוא ראשון: ואבוא לגמר הסבה הטבעית ואומר שהם ביום הביאו עליה' הרעה בכמה זמנים . הא' בזמן בן נבט אשר באו היהודים לבקש מבן שלמה שיקל עולם והוא השיב שייכבד עולם ממה שהיה וכן לא היה ראוי להשיבם כי ראוי למשוך

מח) אלגומעא כלשון ערבי ספר הקודש והערביים קורים ליום הששי יום אלגומעא מפני שנקבצים בו לבית הפלתם לעבודת הבורא ובדפ"אד כתוב במקומו אלקורען והוא alcoran .
 מט) בדפ"אד נשמטו המלות זכר החדוש והב' ואיננה כי אם הכוונה השנית אע"פ שכתוב מלפניה שיש בו ב' כוונות .

מלך לתת לעמו ועבדיו חן וכבוד כי לא ידע מה יולד יום והמלך בעצם הוא העם והמלך הוא מלך בשם והם גם כן ברוע מזגם ופחזותם מאסו מיד במלכות בית דוד כי כאשר בחרו אלהים הדישם כן בחרו מלכים והיה להם לשית עצות ולהמתין עד יתרצה לשאלתם ונמשכו מלחמות חזקות והיו מתמעטי' והולכי' כי הרע מפסיד את עצמו ומה היה מועיל פקחותם אשר אמר אדונינו אם חכמתם להרע את עצמם אלו לאלו ולא להזק מלחמותם נגד האויב או הלך בן נבט למצרים והביא את שישק עליהם וגלה לו מצפוני היהודים ובאיזה דבר העיר נוחה ליכבש והעומדים בתוך העיר מכת בן נבט היו שולחים כתבים לשישק איך יעשה וכאשר נודע לכת בן שלמה ערכו מלחמה בתוך העיר והרגו אלו לאלו באופן שהם היו עושים מה שהאויב לא היה יכול ואביך המרומם כעם פעם אחד על היהודי' ורצה לאבדם אמר לו יועץ אחד הזהר אדונינו כי לא קם מלך במחשבה זו שלא נפל ואם הרצה להנקם מהם צוה שיכנסו כלם בעיר אחד ואין זר בתוכה ושישימו ראשים עליהם ותראה כי לעולם לא יסכימו בהסכמה אחת ועל זה יהרגו אלו לאלו וידך לא תהיה בהם: הנפילה הב' בזמן מלך נקרא אביה הוא דבר עליהם טובות והשיבו לו כי אין עוד להם חלק בבית דוד ונמשכו מלחמות ונפלו באותם מלחמות ארבע מאות אלף ועליהם חמישים אלף (ג) גבורי חיל כל תפארת ישראל: הג' בזמן מלך ממלכי יהודה אשר שלח למלך מצרים תשורה כל כלי בית האלהים לשיעוריהו וגם זה סבה לנפילתם כי היו מחללים כלי הקדש ונתנו אותם ביד זרים ובא מלך מצרים עליהם והכה בהם מכה רבה ואמר כי הגיע יום לקחת נקמה ממה שהיו עושים היהודים לאבותיו על הים: הד' בזמן מלחמות שני מלכים אחד מיהודה ואחד מישראל והעליל מלך ישראל כי יד הכהנים במעל והרגו ביום אחד עשרים אלף כהנים: הה' בזמן מלך אחר נקרא מנחם אשר השחית מיהודים השחתה גדולה וכי שמע סנחרב פירוד לבכם בא עליהם בחיל עצום נתן לו מנחם אלף ככרי כסף לשיחיוק הממלכה בידו ויהיה לו לעבד והוא לא רצה לתת הסך מאוצרותיו והטילו על העם והוצרכו למכור את בניהם להביא הסך ההוא: הו' בזמן שעלה נבזראדן עליהם וכתבו התלמודיים שנהרגו באותן מלחמות כפלים כיוצאי מצרים ואז נשרף המקום הקדוש וברעב מתו ב' מאות אלף כן כתוב בדברי הימים הישן: הו' נפילת אלכסנדרואה אשר במלחמות שעל ירושלם הלכו שם יהודים רבים כחול ושם הצליחו מאד ועשו מקדש והתחילו להשתמר אלו על אלו וכת אחת שלח שליח לטרוגיניוס קיסר שיבא עליהם או בא טרוגיניוס והיתה המלחמה מבכפנים ומבחוץ ועברו על ידי הרב חמש מאות אלף: הה' היתה ביד שני אחים נקראו הורקנוס ואריסטובולוס כי לא רצה הקטן להודות המלוכה לגדול ושלח ארוסטובולוס דורון לפונפיאו שר רומי כרי שיעזרהו והדורון היה גפן זהב משקלה חמש מאות ככר זהב עם אבנים טובות ומרגליות ואז בא פונפיאו בחיל גדול ונלחמו האחים מבכפנים ופונפיאו

(ג) בדפ"אד כתוב ה' מאות אלף וכן הוא בר"ה ב' יג' יז' .

מחוץ ונפלו איש כחרב אחיו עם רב ונשאר המלכות להורקיננו ואריסטובלוס
הובא אסור בויקים לרומא: ה'ט' בזמן מלחמת הורדוס וגם היא מפירוד לבבם:
הי' נפילת הבית השני כאשר בא עליהם טיטוס (ולולי הדבר לא היו נופלים
וכן הרעב הגדול כמו שהעיד ו' גוריון) (נא) כי מן הרעב מתו ארבע מאות
אלף וספר מעזותם שהיה שואל טיטוס מהם לכד שישימו דגל הרומיים בשער
ירושלם (נב) ג' פעמים בשנה שיראה שיש לרומיים עליהם ממשלה ולא רצו
שאם עם אחיהם היה להם ההפצר והעזות כל שכן עם זרים ואספר לאדוני כי
איש יהודי היה נקרא מנשה ולו אשה מואבית נגד הסכמת עזרא שגור לגרש
כל הנשים המואביות כפי הדת שלהם ומנשה לא רצה ונאספו כל הכהנים וגרשוהו
מעבודת המקדש אז מנשה בעזר חתנו סנבלט קבץ כל ראשי הכהנים ואמר להם
שאם ירשוהו לעבודה הרי טוב ואם לאו כי הוא יעשה דבר שכל יתחרטו שלא
יוכלו לתקן עד עולם והכהנים לעגו מדבריו אז הלך וקבץ אליו רבים על ידי
מתנות רבות כי עשיר גדול היה ובקש לבנות מקדש בהר גרזים והלך הוא וסנבלט
המלך לאלכסנדר המלך בעושר גדול לשוחד כדי שיתן להם רשות ונתן. וכל
העירות הקרובות שמחו מאד מפני טורח עלייתם לירושלם וכן מפני ההנאה
מן העולים שם לחוג ומנשה ערום היה ושלח כרוז לכל הסביבות שכל מי שיבוא
אל מקדשו לא יתן מן התרומות והמעשרות כי אם מתנת ידו ורצונו כי אין הפך
האל בדברים שהם על צר ההכרח כי אם בנדבה ומשך לב העניים אליו ובנה
מקדש וכל הסביבות עזבו המקדש אשר בירושלם אשר בחר האל כי אין ליהודים
דת בדבר שיש בו תועלת ומוה נמשכו מלחמות בין היהודים העולים לירושלם
ליהודים העולים אל המקדש החדש והיו נופלים מב' הכתות עם רב ובין (נג)
הכהני' האמתיים היו יוצאים נגד הכהנים החדשים אשר עשה מנשה בזמן עליית
החגים היו נופלים מהם לאלפים ונמשך המקדש ההוא קרוב למאתים שנה עד
שקם מלך אחד נקרא הורקנוס ומלך חסיד היה ואוהב הדת ויצא ונתן המקדש
ההוא והחריבו ועשה הרג רב ושפטים גדולים ושכו היהודים לירושלם אבל נפלו
במלחמות ההם השליש מן היהודים: עוד אודיע לאדוני עזותם של אלו כי נמצאו
בהם שני אחים בני הצדיק שביהודים והגדול לא היה יודע בעבודת המקדש כמו
הקטן וצוה אביהם שיתמנה הקטן לכהן גדול (נד) והקטן לא רצה ואמר שיהא
אחיו הגדול כהן גדול וכן היה לימים נתחרט הקטן ובקש תחבולה להכשיל לגדול
ולהוציאו מכהן גדול ואמר לו בא ואלמדך סדר עבודה והלבישו בגד שאין הכהנים
רגילין בו וחגר אותו המיין שאינו לכוש עבודה והיא צורת בגד והמיין שלובשים
הנשים והגישו אל המזבח וירד אל הכהנים שבמקדש ואמר להם ראו כי אחי

(נא) בדפ"אד חסר מן ולולי עד גוריון .

(נב) בשער ירושלים חסר בדפ"אד .

(נג) בדפ"אד כתוב וכן .

(נד) בדפ"אד נוסף באן לעבוד עבודה במקדש .

יש לו חשוקה שהוא מזנה עמה וזה הבגד וההמין הוא שלה כי נשבע לה שביום שיהמנה כהן גדול שילבש בגדיה לסימן אהבת' או קמו כל הכהנים להרגו והוא בקש מהם רחמים שישמעו דבריו ראשונה וספר להם תחבולות אחיו ונמצא כי אמת אתו ורצו אחריו להרגו ונמלט בבי' המלך ומשם בקשוהו והלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה מקדש שם ונתמנה לכהן גדול באותו מקדש ועמד הבית קרוב למאתים שנה . אמר המלך נפלאתי איך כל פרטי היהודים נמצאים בזכותך . אמר טומאש שמא גם מזה יאמר אדוננו שאני מהם והענין הוא שאני דורש לנוצרים דברי תוכחות ואני מביא ראיה מרעות היהודים וסבת נפילתם : עוד אודיע לאדוני ב' סבות אחרות . הא' כי היהודים בתחלה כאשר נשאו חן בעיני האל היה לוחם מלחמותם כמו שזה מפורסם בכל ספר הבריביא ולכן לא למדו תחבולות המלחמה כי לא הוצרכו וכן נאמר עליהם [שופטים ה' ח'] מגן אבן יראה ורומח וכאשר חטאו הסתיר האל פניו מהם ונשאר קרחים מכאן ומכאן כלי מלחמה והמצאתה לא היו יודעים ורצון האל לא היה עמם ונשאר מופשטים והיו נופלים כצאן בלי רועה : הב' כי לא היו להם הסוללות (נה) להפיל החומות אשר הביאו (נו) הרומיים והיונים וכן אילי הברזל הנוראים וכן פילים עם מגדלים עליהם וכי לא נסו היהודים ולא ראום מעולם לא ידעו להשמר מנוקם והיו אומרים אלו לאלו ראו חיות נוראות אשר לא שמענו כי חשבו שהם חיות השדה : השיב המלך ואמר ידוע הוא שהדבר שאדם לא ראהו מעולם לא יוכל לצייר אמתת צורתו ומצינו בימים הקדומים שהיו יורדים מן הר אחד אל הבקע' אנשים רוכבים על הסוסים וחוטפים וגוזלים מאנשי הבקעה והם כאשר לא ראו בעולם רוכב סוס נדמה להם שהיא צורת חיה אשר מחציה ולמעלה צורת אדם ושהאדם והבהמה גוף אחד והיו קורין אותם סינטארויש (נו) עד שעבר דרך שם הירקוליש הגבור וראה הסינטארויש ושחק על אנשי הבקעה ורדף אחריהם והראה להם שהם אנשים רוכבים על סוסים ובמלחמה אחת היה לנו עגלה עם סוללה גדולה ושמו אותה נגד פתח העיר ורצנו עמה וחשבו העניים שבעיר שהיא חיה וברחו ונכנסו אצל העיר וכבשנו אותה אבל מה שאמרת שהיהודים לא ידעו מה הוא הוא שקר שהרי כתב גושיפוש הגדול שכאשר צוה טיטוש שיקרבו אל החומה כלי הברזל יצא בחור אחד וחפר תחת אופני העגלו' ושם שם גפרית וזפת והדליק אש ונשרפו אילי הברזל וכל האנשים השומרי' : אחר זה הקריבו שלשה אילי ברזל שנשאר וואמר טיטוס כי יצאו ארבעה בחורים מירושלם ונקראו טפטוס הגילוי ומגנוס חברוני וורמינוס שומרוני ואירוס ירושלמי ויצאו אליהם ויהרגו כל השומרים והכו במחנה הרומיים מכה עצומה והיו כאים אליהם כאדם בא אל שפחתו ועד שנתרחק החיל ואז הציתו אש באילים ואיך תאמר שלא היו יודעים ושנדמה

נה) בדפ"אד נוסף בל"א בויקסן .

נו) בדפ"אד המצאו .

centauros. (נו)

להם לחיה ובמלחמת אנטיוכוס יצא גביר (נח) אחד ותקע חרב בכסן הפיל הגדול לפי שאמר מתתיה שאם ימצא הורג את הפיל שיפול המגדל שעליו הנה שידעו כי מגדל היה אבל הטענה הקודמת לזה היא טענה שאין עליה ספק אבל נשאר שנדע למה גרשם מביתו: השיב טומאש הטעם הוא שהם הביאו אל נכר בבית אלהים לכן היה שחרם באותה מדה שילכו באדמת נכר ויעבדוהו שם וזה מדברי ירמיה נודע וכן התורה אמרה [דברים כח' סד'] ועבדתם שם אלהים אחרים אז הלכו לבבל וישבו שם שבעים שנה וחשבתי בזה מהשבה דקה למה היו שבעים שנה וזה לפי שהשפעת המזלות הוא בסך זה ואחר כך הזורים חלילה שנות שבהאי אחד עשרה שנה שנות צדק י"ב שנות מאדים ז' שנות השמש י"א (נט) שנות נוגה ט' שנות כוכב ו"ב שנות הלבנה ט' ולכן ישבו בגולה שנות כל אחד מהם לפי שהם עובדים לכלם: אמר המלך ועתה שאין להם עבודה זרה למה נענשו כל כך זמן ארוך: אמר טומאש יודע לאדוננו כי העבודות שבין אדם לחבירו הם יותר המורות מאד ממה שבין אדם למקום לפי שהם תקון המדינות ושלום העולם והנה הנוצרי נהר מאד מגזל ואונאה ורביה וכיצא ובמה שבינם למקו' לא נהרו ריש גוי שאינו מתפלל אלא פעם אחת בשנה והודי להפך כי מי מן היהודי' יאבד תפלה אחת ואילו בגנבה ואונאה וגזל אינן נזהרין לכן הענישם האל שונא גזל ונתארך קיצם ואין להם משיה והבוערים קוראים אותו בכל מוצאי שבת: אמר לו ולמה קוראין אותו על הין: אמר טומאש אין לי בזה טעם אלא אולי יתפתה מיינם: וטעם למה נהרב המקדש אומר לאדוני כי הוא קרה לו מה שקרה למושיענו כי ישו בא לכפר עון אדם הראשון וקבל עליו המות וכן המקדש בא לכפר על עון ישראל ונשרף עליהם: אמר המלך באת להשיב דבר זה עם דבר אחר זה כמוהו כי מי ראה המלך שחטאו לו עבדיו והרג את בנו לכפר הטאם או שרף את ביתו: השיב טומאש אין ענין המושיע דומה שאם הוא קבל המות לא קבלה אלא הבשר והוא הלך מוד אל אביו שבשמים ונשאר חי וקיים לפניו לעולם וכאשר מת לא מת ולא נהרג אלא לפי ראות האנשים: אמר המלך די בזה במה שדברנו בעניני היהודים ומה שאמרת הוא דבר נכון גם בענין המקדש ואני הרשב עוד טענה אחרת כי היה לפני שעדין אפילו ביום זעם והוכחה זכר אהבתם וכיון שכונתו היה לגרשם כפי המחייב טבע עונם כמו שאמרת לא רצה שישאר המקדש ביד נכרים כל שכן אם אותם עבודות לא היו נכונות (ס) אלא אל העם אשר יצא ממצרים וישתבח אל אמת היודע על כל האמת ואנחנו מדברים בענינים על דרך ההשכלה לא על דרך אמיתת העצם ומכל מקום שמח אני בהגלות שאין ליהודים מה שמעלילים עליהם והמבקש הרעה למי שאין לו הטא רעה תבוא עליו נאם האל:

(נח) בדפ"אד נער .

(נט) בדפ"אד י' וכן נכון לפי החשבון .

(ס) בדפ"אד נוסף מלת לו .

הח' בשנת הדר' למלך הגדול אלפונסו מספרד קמו בעיר איסיגא ג' אנשים אנשי החמס והשליכו פגר אחד בבית יהודי והלכו אצל השופטים וצעקו לאמר כי מצאו נוצרי הרוג בבית איש יהודי אז בא השופט ואנשיו לכית היהודי ואמר (סא) ירא ה' ישפוט כי אני לא הרגתי ושונאי בקשו להפילני ושמו היהודי בבית הסוהר והיה זה ערב פאסקואה די סינסיניאש (סב) אשר העברים קורין פסח ויצא קול בתוך העיר וקמו כלילה ראשונה של פסח והרגו מן היהודים כל אשר מצאו ורבים מהם ברחו לכית השרים ונמלטו אבל התענו כל ימי חגם כי אין מדת היהודים לאכול חמץ וכעיר באלמהן (סג) יצא הקול ועשו גם הם כמו שעשו בעיר איסיגא ומשם שלחו היהודים שלוחים לעירות הגדולות שישלחו שלוחים לחצר המלך ומיד באו לחצר שלשה מחשובי היהודים ושמו דון אברהם בנכשתי ודון יוסף הנשיא והר"ר שמואל בן שושין והמעלילים כאשר ידעו שהיהודים שלחו שלוחי' רדפו אחריהם והיהודי' יראו מאד ונחבאו בתוך היער יום אחד והתובעים הלכו לחצר המלך וצעקו לפניו אמר המלך זה לי ימים שידעתי מחשבותיכם וזוופים שלכם אשר תבקשו להפיל עם עני ודל וכבר נתגלה בזמני שהכל שקר ועמו אתם באים היום ומלך מישפט אני ולא אסכול עניינכם ואין לכם התנצלות אלא סכלות שלכם ולכו היום ומחר תבואו לפני וארא' לעיניכם קלונכ' וחרפהכ' הלכו משם התובעים בפחי נפש וביום הב' בבקר הגיעו שלוחי היהודים ובקש המלך לדעת את שמו ונכתב בספר והסכימו שיודבר השליח החשוב דון יוסף הנשיא כי חכם היה בחכמות וידע בטיב הלשונות והוא התחיל וכל השרים והמלך שמחו בהבנתו וטענותיו אמר המלך עלו לבי על דבריכם כי הבאים על דבר אמת יש בהן מהנעמיות והחן חלק גדול ודבריכם על דבר אמת שאין בו ספק אבל מכל מקום אשאל מכם אם הוחזק אחד אצלכם לאיש נאמן ודובר צדק והגנבה נמצא בידו אם תאמרו אתם שלא גנב אמרו לו ומי יוכל להכחיש מראית העין ובידו הגנבה והם הם עדים כנגדו: אמר המלך וישמע אזנכם הנה היהודי נמצא בידו ורשותו נוצרי הרוג ואיך אצילהו מפני שהוחזק לנאמן ושאינו רוצח: השיבו השלוחים אדוננו המלך אין הדבר דומה האיש שגול וראוהו עדים או מי שנמצא ברשותו ואפשר שאחרים השליכוהו שם: השיב המלך דבריכם אמת וידעתי באמת שאין על היהודים בזה שום אשם אבל יש לכם חטאים ממקום אחר ואלה העמים מחטאתכם ושנאתכם יקומו יום יום עליכם: אמרו השלוחים וגידי לנו מלכנו ונקבל כעבד הנאמן לאדוניו או כבן לאביו: השיב המלך נודע לכם כי באתם לארצותינו ערומים ורעבים והנוצרים קבלו אתכם באהבה ואתם שלמתם רעה

(סא) בדפ"אד נוסף היהודי .

(סב) בלשון ספרד הוא pascua de cenceños ובד"אד כתוב רק והיה זה ערב פסח .

(סג) בדפ"אד כתוב פאלמה .

תחת טובה ובדבר הרבית לקחתם את נחלתם ושורם ובקרים: ב' אם אתם עבדים וגולים למה תלבשו בגדי השרים וזה להטיל קנאה ושנאה ואני צויתי במלכותי שלא תלבשו משי אבל יש לכם התנצלות שאם לא שמעתם בקול אל איך תשמעו בקולי הנה יצאתם ממחיצתכם ולבי אומר לי שהצרות ישיבו אתכם ולא יועיל לכם ואם תצאו ממלכותי לא תהיה כצאתכם ממצרים בקול ששון ושמחה אבל ביללה ואני תמיה מאד מלכותכם כי מנהג שלכם להתחיל עשירים ולמות עניים וכשאתם באים לעולם מול צומח בראשיכם והולך יורד עד רגליכם והנוצרים להפך המול מתחיל מרגליהם והולך לראשיהם כשיוולד הנוצרי לובש סחבות בראשיתו וילדותו ובבחרותו וזקנתו רקמה: ג' מה אלה הקבוצים שלכם ללכת בשווקים ביום הכרית וכיוצא ואתם מלובשים כסגנים ועיני העמים רואות וכלות ואתם הישבי עמכם לא עמדתם כי אם על כבודכם וצאן אוכדות היו עמכם: ד' שאם אתם כועדים עם הגוי הדיחו הכוס לפי שנגע בו והגויים אומרו' תלונותינו על מלכנו אשר קבל בארצנו מי שלועג עלינו וקורא אותנו טמאים: ה' למה תלמדו את בניכם הנינון ואתם בכל ימיכם חייבין הבכיה והחספד כי הכריו עליכם אלהי השמים שאתם רשעים ולכן פור אתכם ולא עשה כן לכל גוי: ו' למה תלמדו את בניכם האישגרימה (סד) ואין אתם יוצאים למלחמה אין זה אלא כדי שתוכלו היטב להרוג הנוצרי ואלו חשבתם בגלונתכם ופזורכם והיותכם המיד בסכנה לא הייתם עוסקים בכמו אלה כל זה יורה אבוד הרגשותכם ואבידת שכלכם ואם עמי נהג כן הדין עמהם כי טבע הממשלה כן חייב ואתם רואים התפשטות ממשלתם ורצון האל עמהם וכאשר למדתם הרע מעמי למה לא למדתם הטוב מהם מישובם והנהגתם ומוסרם ולא עשיתם כן אבל למדתם מהם הרע ולמדתם להם הרע מכם (סה) ואל תחשבו דברי דברי איש שונא שאם אלהיכם ידע מכם בראשונה מדותיכם ואהב אתכם איך אני אמאם בכם לא אמרתי זה כי אם להצילכם מיד שונאיכם:

תשובת השלוחים שמענו דבר אדוננו המלך דברי מלך חסיד ואב רחמן למדנו מלכנו כי לך יאתה וחסד אם תוכיחנו ונאמר לתת התנצלות למקצת פשעינו אם יהיה לנו רשיון: אמר המלך הלואי שתדעו להשיב כי לא לאהבת נצוח באתי ודי לכם כבוד כי בפרטות דברתי עמכם: אמרו השלוחים מכל החולאים אשר הזכיר אדוננו עדין שכח חולי אחד חזק אשר לנו והוא כי אין מליץ עלינו טובה בלי השקפת קנאה או שנאה אפילו שהטוב מפורסם לעיניו ודבר אדונינו וקצפו הלא הוא כמו שהעידו המליצים לרעה: ועל דבר הרבית בימים הקדומים כן היה ואחר יצא דבר המלך ודתו אין עסק זה בינינו לכד משלשה חדשים עד היום אשר הכריחונו בעל כרחינו לתת להם ברבית

סד) *esgrima* בלשון ספרד החכמה ללחום יחד בהרבות ורמחים .
 סה) ולמדתם להם הרע מכם חסר ברפ"אד .

כי לא יוכלו לחרוש ולזרוע אם לא יקחו ברבית וכאשר זכרנו דבר המלך באנו לחצרותיו ולא מצינו מקום לדבר עמו ושאל לנו המשנה ואמרנו לו המאורע ואמר לנו אין בזה אשמה עליכם שאם המלך מנע הרבית הלא הוא לתועלת הנוצרים ואם הם מואסים אותו תועלת אהם נצולים מאשמה ומכל מקום בתנאי שלא תקחו אלא דבר מועט וקצוב וכן עשינו: ועל דבר הגנבה מיה נאמר והנה נדמינו לעכברים שאחד יאכל הגבינה ועל כלם יאמר ומטבע הכריאה להמצא רעים וטובים ולנו יטילו האשמה האם לא ימצא בין הנוצרים מי שגנב או גול ואף על פי שנמצאו בנוצרים כל המדות החשובות וכל המעלות כבר ראינו בכל יום תולין על הגנבה והגזל אלא שהממשלה כסות לכמה דברים כמו שהלכנינות (סו) באשה כסות לכמה מומין והגלות הפך כי הוא המגלה והמראה מום קטן כגרגיר חרדל בכמות כדור השמש: ועל לבוש המשי מיום שהוכרו לא ימצא איש ממנו שעבר מאמרו ואנו שלוחי עמך והעשירים שבעמנו ואין לבוא אל שער המלך כי אם בלבוש יקר והננו בבגדי שחורים מהנמכרים כולל: קפץ איש אחד ואמר והנה הנשים לובשות משי ורקמה ותכשיטי זהב: השיבו השלוחים והנה הכרוז לא אמר אלא ששום איש יהודי לא ילבש משי ולא אמר אשה וחשבנו כי מדרך המלכות לתת רשות וכבוד לנשים: אמר המלך אם כן אתם הולכין כחמור הפחמי ונשותיכם כפרד האפיפזיר ואינו מן הדין: ועל הקבוצ אמרו השלוחים מה נעשה אדוננו ודתינו צונו לגמול חסד ואומה שפלה כמונו הלואי בהתחבר תתקיים: ועל הניגון וכיוצא מי נפש סובלת שלא תפתה למה שרואה בשכניה כ"ש הבחורים והנערים אשר לא יספיק כח להכניעם ואין בהם תכונה להשמר ממה שאינו ראוי: השיב המלך יש בדבריכם טענה ועתה אל תרגזו ותנהו בכת"כ ומחר תבואו וכמה מאלה קרה אתכם וזרח בחשך אורכם: בבקר באו לפני המלך ואמר ראוי לשלוח חוקר יחקור בד בכד (סו): אמרו התובעי אדוננו המלך הנה כתב מן השופטים כמה חקרו ודרשו: אמר המשנה יביאו היהודי ויתייסר ביסורין קשים והוא יגיד את אשר עשה: אמרו השלוחים אם על ידי יסורין יתאמת ידענו באמת כי היהודי יאמר שהוא הרגו ושאל כל את דמו והיהודים רכי הלב חלושי מוג וכמעט מועד יכנעו לכל: אמר המלך לא תפסדו מזה ואני נשבעתי בוכח מושיענו שלא לקבל שום אומדנא או הוכחה מאיש יהודי על ידי יסורין ממה שאירע בהתחלת מלכותי כי נגנבו שתי כפות זהב והיו נכנסים ויוצאים ב' אנשים חשובים נקראים יהודה אנקווה ושמואל אנקווה ואמרו כל אנשי החצר כי היהודים גנבום כדרכם והכיתי היהודים ביסורין ומיד הודו שגנבום ותליתי אותם אחר ג' ימים נמצאו הכפורת ביד א' ממישרתי וכנראה בחרו במות הפתאומית להנצל מן הארוכה והיא מכת יסורין: אמר אחד מיועצי המלך בימים הקדומים לא היו דנין שום אדם על

סו) בדפ"אד שהלכנינות .

סו) בדפ"אד בדבר .

ירי יסורין והביא ספר דברי הימים וכעס המלך על שלא הזכירוהו בענין גניבת הכפות ועל זה אמר המלך אין מי שיגלה זה כי אם הגבור שבגבורים: אמרו השרים ומי הוא אמר המלך אמרו אתם: אמרו הם כבר עבר ענין זה בימים הקדומים יש מי שאמר כי הוא האשה כיון שיכלה להכשיל לאדם הראשון ולשלמה עם כל חכמתו ושאל חכם לאפלטון מהו הרוב בעולם האנשים או הנשים והשיב כיון שכל האנשים שומעין לנשים כל העולם הוא נשים ויש שאמר כי הוא היין אשר הכשיל לנח המציל בזכותו כל העולם ואחרים אמרו כי הוא המלך כי אם יאמר לעקור הרים יעקרו ויש מי שאמר כי הוא יצר האדם: אמר המלך גבורים הם אלה ויותר מהם הוא הממון אין קנאה כקנאת המלכים ואין שנאה כשנאתם ואין רדיפת הכבוד כרדיפתם ואין שמחה כמו הנצחון ועל כל אלה אם יתנו למלך ממון יסלק מלחמתו מעל אויבו וכן כל הדברים הזרים יתפשרו עם הממון יכריזו בגלילותי שמי שיביא שום עדות יתנו לו חמש מאות כפולות וביתו חפשי מחוקי המלוכה ותראו כי או יתגלה ענין זה או יצא מיד כרוז בחצוצרות וביום הג' בא נער אחד כבן שמונה עשרה שנה ואמר אדוננו המלך את האלהים אני ירא ואודיע לפניו אשר ידעתי: אמר המלך האלהים אפשר שאתה ירא אבל הממון אתה אוהב אומר (סח) כי מיד יתן לך שכר הרבה: אמר משרת לאדוני הנקרא גו"אן די"לה ויר"ה אני ונתקוטט מאד עם היהודי אשר נמצא ההרוג בביתו על ענין נחלה שלקח לו על דבר הרבית זה שנים הרבה ולילה אחת אמר לי אדוני אם תהרוג היהודי החזיר הוה אתן לך לבוש משי יקר מאד ועשרים כפולות אמרתי נער אנכי לא נסיתי בכיוצא לך ופגע אתה כי כאיש גבורתו אחר זה ראיתי שצוה אדוני שיקראו לששה שכניו וכאשר באו אמר לי שאצא לחוץ אמרתי הלא דבר הוא ושמותי אזני אחורי הדלת ושמעתי לאדוני אומר אלה היהודים אחר שעשו מה שעשו למושיענו דנום מותר והמלכים אם ישמרו אותם הם להנאתם מפני המסים הנה היום נקבר איש נכרי ובית הקברות סמוך אלינו נוציאהו ונשליכהו בכית היהודי שכננו ויקומו העם ואנו עמהם נחלק שלל: אמרו השכנים ואם ימצאו קבר ריקם יודע הדבר אמר אדוני יש שם סמוך לקברו אבן גדולה ונשליכה בקבר במקום המת והלכו ונתאחרו ואני ישנתי ולא נודע לי יותר מזה שלחו וקראו לגו"אן די"לה ויר"ה ואמר אדוני המלך אין עדות הנער עדות כי הוא ברע עמי על דבר שכירותו: אמר המלך מעתה אין אנו צריכין אל הנער ילכו ויראו אם ימצא שם אבן ולא פגר האבן יעיר עליך הלכו ומצאו כדברי הנער אמר גו"אן היהודי הוא שהוציא הפגר ושם האבן אמר המלך אי טמאים ואתם אומרים כי להוציא את דמו הוציאוהו היהודים אחר שמת האדם כלום יצא ממנו דם ובהיותם בדבור זה באו שני אנשים והעירו איך ראוהו כלילה מוליך פגר ולא ידעו מה הוא אמר המלך לשרים הלא אמרתי לכם כי אין גבור כממון וישתבח האל המגלה האמת

צוה המלך שיקברו את גו'אן די'לה וי'רה עד ראשו ויניחווהו שם עד שימורת ולשכנים שיהלו והארץ יראה ושקטה:

השומר הט' בזמן שמלכו אומת גודוש על ארצות המערב ומלכויות אחרות ועל הכל בעיר הגדול רומי בימים ההם מלך על רומי מלך אדיר שמו שישבוק והיה זה שנת ת"ת לישו ובקשו מכל היהודים אשר בספרד שיקבלו טבילת ישו במקום מילה ואם יעשו הדבר הזה ימשלו במלכותו שורה בשורה עם הנוצרים שומרי דתו וכי שמעו היהודים כונתו נאספו מכל עריהם אל העיר הגדולה והרימו קול בתענית ובכיה והספד ולקול הצעקה באו נוצרים ושאלו להם מה הענין וכאשר הגידו אמרו להם הנוצרים תקבלו מה שיאמר לכם כי זה המלך עו ועומד קיים במחשבתו ולא תצליחו עמו בשום חריצות או הוצאה ואם לא תודו לו על פרט זה הוא יכריחכ' על בטול כל תורתכם ותראו שלא יועיל תעניתכם לכן תפייסוהו במועט כדי שלא ישאל לכם הרכה: השיבו היהודים מצות מילה היא שורש כל דהינו ואתם אומרים ששואל לנו פרטי אינו שואל כי אם הכל ונמות כלנו ולא נבטל מצוה אחת כל שכן שורש כל האמונה מיד נתקבצו כלם ובאו לפני המלך ואמרו לו שימחר מיתתם כי לא יבטלו מצוה אחת כל שכן הגדולה שבאמונה: אמר להם המלך (אי עניים וטפשים וזדונים אשר אתם שואלים בהתלהבכם מלכות זדון מהרה תעקר ואתם מתפללים על עצמיכם כי אין לכם מלכות אחר אלא הזדון למה קבלתם עצה נבערה כזו) (סט) הנני נשבע שאם לא תקבלו טבילת ישו מיד אעשה שתעבדום כולם ולא יועיל לכם: אז צוה שאם לא יקבלו טבילת ישו תוך חודש ימים יכריהום לעבוד בכל דתם ואחר כך יעברו כחרב הלכו היהודים עם כסף וזהב לדורון לשרים שיתחננו אל המלך שיקח נכסיהם לעשות מלחמותיו ויניחם בדתם: והשיב להם המלך אקרא בין המלכים מלך חמדן ויאמרו כי לא שאלתי טבילת ישו אלא לשיבואו לפשרה של ממון ועוד כי העניים האלה דת נתחייבו לי ולא ממון כיון שאוכל להכריחם לדתי כמו שהיו הם עושים לנו אם היה להם מלכות: השיב רובירטו החכם לפניו ואמר אדוננו המלך משה רבם של אלו ויהושע משרתו לא היו מכריחים לשום אומה שיקבל דת משה לבד שיקבל עליו שבע מצות שהם מצות אדם הראשון ועוד שיהושע בהגיעו סמוך לכל עיר חומה להלחם עליה היה מכריז ואומר הרוצה להשלים עמנו ולקבל דת ישלים רוצה לומר שבע מצות והרוצה לצאת מן העיר ולברוח יברה והרוצה להלחם ישלף חרבו ויבוא: אמר המלך יהושע מלך היה בזמנו ואני בזמני ואקח מן השלשה חלוקות הנאותה יותר אצלי והוא שיקבלו עליהם מצוה אחת לבד תחת שבע מצות שיהושע היה מכריח: אחר זה שלח המלך בעד היהודים ואמר להם אני מבקש טוב מכם (ע)

(סט) מן אי עניים עד כוון חסר בדפ"אר .

(ע) בדפ"אר כטובתכם .

ולמה תדחה בשתי ידים ואני שמיעתי מן האפיפזור וההגמונים שכל מי שאינו מקבל טבילת ישו הוא טמא לעולם ולא יוכל לבוא לגן עדן: אמר אחד מחכמי היהודים הנה כתוב בתורתנו שישאל מאסו במתנה הגדולה שנתן להם האל והיא ארץ חמדה ארץ זבת חלב ודבש ומה היה ענשם אמר המלך מבואר הוא שם [במדבר יד' כג'] והוא שלא יראוה: אמר החכם וישמע מלכנו הנה כבוד מלכותה (עא) נתן לנו גן עדן ואנחנו מאסנו בו יהיה עונשנו אם כן שלא נבוא שם: אמר המלך בדברי הגוף אין להכריח האדם וארץ חמדה דבר הגוף הוא אבל דבר הנפש כופין לאדם כמו שכופין לנער שילמד ומיד צוה לתפוש כל ראשי העם וישמו במאסר קשה ימים רבים ומתוך המצוקות הרבות והרעות יצאו מכלל הדת רוב קהלות ספרד וכי מת המלך ההוא הלכו לבקש את ה' במקומות אחרות ורבים מצאוהו ורבים נאבדו ולא מוצאו מנוח:

העשירי ויהי בימי המלך דון אלפונסו בן המלך דון שאנגו בן אלפונשו הגדול המולך על ארץ קאשטיליא ועיר טולידו וליאון וגאליסיא ושביליא וקורדובא ומורסיא וגאן ואלגרבי ומוליגא עשר מלכויות בן שנה אלפונשו במלכו ולכן שרי הארץ בקשו למנות שני פרתמים הנקראים אינפאנטיש (עב) האחד דון פיורו בן המלך דון שאנגו ודון גואן ומתו שניהם במלחמה ביום אחד והמליכו לדון גואן בן האינפאנטי דון מנואל ובימים ההם איש היה בארץ איסגא ושמו יוסף בן אפרים בן אבי בושת הלוי ויער האל את רוחו ללכת בחצר המלך ולגבות המסים וכל עבודת המלך הוא יוסף בצדקו מתחלה ועד סוף נכון דבר ויודע לנגן וטוב תאר מאד וה' עמו והמלך כאשר ראהו איש אמונים ומצליח הפקידו בכל מלכותו איננו גדול במלכות קאשטיליא ממנו הוא משנה למלך וגדול ליהודים ויהיו ליוסף משרתים בני השירים אוכלים על שלחנו ויעש לו מרכבה וסוסים וחמשים איש רצים לפניו בימים ההם היה שם איש אחד שמו גונסלו מרטין איש גבור חיל עבד ליוסף ויקם לשטן לו וימרוד ביוסף כי מנהו פקיד בקצת מקומות מהמלכות ויקנא ביוסף גבירו ויאמר המלוך ימלוך איש יהודי עלינו וחשב רעה לאבדו ואמר הלא האל הסתיר פניו מהם הם עזבוהו והוא עזב אותם ועתה אוכל להנקם מיוסף ומכלם והלך אל המלך ואמר לו אדוננו המלך אם תשמע עצתי אתן לך ממון עצום ללחום המלחמה ויאמר לו המלך ואיך יהיה הדבר הזה ויאמר גונסלו מכור לי עשרה יהודים נומלכותך ואני אשקול ככרי כסף שמונה להביא אל גנני המלך אמר המלך ומי הם אמר גונסלו הראשון הוא יוסף פקידך אשר כלה ואצרותיך וכלה ממון העמים ושמואל בן ווקר הרופא אשר שמת ליועץ ושמונה אחרים עשירי מלכותך המכרם לי הם ובניהם וטפם ויאמר המלך יהי כדברך. ויאמר גונסלו יכתב

(עא) צ"ל מלכותך ובדפ"אד רוממותך.

(עב) הוא Infantes בל"ם.

ויחתם בטבעת המלך ואני אשקול הכסף עובר לסוחר ויכר המלך את טבעתו ויתנה לגונסלו ויכתב ככל אשר צוה הצורר איך מכר המלך ליוסף ולשמואל הרופא וח' נסיכי אדם הם ובניהם וכל קרקעותיהם ונכסיהם לגונסלו מרטין ויתפשו את יוסף ואת שמואל ביום אחד וימת יוסף בתפישה ויודע למלך וחרה לו מאד ויצו המלך והוליכוהו בכבוד לעיר קורדובה ויעלו עמו רכב ופרשים ומחנה כבד ויפטור המלך את אשתו ובניו מכל תביעות ומכל חשבונות גביות אשר גבה ויקח הצורר את שמואל ואת שני אחיו ויאסרם להם ובניהם וימצא לשמואל כסף וזהב לרוב ומטמון גדול וישם כלי ברזל לרגליו ויענהו וימת מפני הענוי ויושם בארון כבית הכלא ולא נקבר עד מלאת לו שנה תמימה אין גדול כשמואל בדורו חכם גדול ויועץ למלך וחווה הככבים ודברי שמואל כתובים לכל מלכי קאשטילייה . אחר הדברים האלה גדל המלך לגונסלו וישם את כסאו על כל השרים וימנהו הגמון באלקנטרה ובכל כומרות אלקנטרה (עג) ויהי לו מרכבה וסוסים ויגבה לבו ויאמר לאבד את כל היהודים ואמר להכחיד היהודים הגדולים היושבים בשער המלך ואחר כך שארית היהודים כי ראה שאין לבקש על כלם כאחד שמא לא ירצה המלך והעליל עלילות על כל שרי צבאות ישראל דון שמואל בן יעש ור' משה אבודיאל (עד) העומדים בפרץ לפני אדוני הארץ ולקח אותם לביתו ואמר להם מבקש מכם המלך ממון רב לא תוכלון שאת ועשה עצמו כמפשר ביניהם והוא היה מבקש לעקרם ונתנם האל לחסד ונתפשו עם המלך בממון וישב משה אל שער המלך הוא הסופר הגדול למלך והוא הולך וגדל במלכות קאשטילייה ויבן המלך כי גונסלו מרטין צורר היהודים כי פער פיו נגד כל זרע ישראל ויהי מימים וילחם מלך ישמעאל עם מלך קאשטילייה ויעברו הישמעאלים רבים כארבה ויעבור הים אבומליך בן המלך אבואל חתן מלך מרוכישי (עה) והצר מאד למלך קאשטילייה ויאמרו השרים למלך מה נוכל לעשות עם ההמון הרב הזה ויען גונסלו הצורר אני אייעץ למלך עצה לשיהיה לו ממון רב אמרו לו השרים מה עתך אמר הצורר אם על המלך (עו) טוב יצוה לקחת כל ממון היהודים שבכל ערי מלכותו ואני אתן מאשר ימצא להם ארבע מאות רבוא ועוד שישליך כל היהודי ממלכותו ואני אעשה שיתנו אנשי הארצות למלך ארבע מאות רבוא ממון תחת המסים והעבודות אשר היהודים נותנים למלך שנה בשנה ונשמעו הדברים למלך ושאל אל עצה ואמרו הדברים האלה ישרים הם (עז) ובמה יודע איפה כי אני עבד נאמן למלך כי אם בעצה כזו ואם את האלהים אתה ירא כבד שכתם ושלחם

- עג) ובכל כומרות אלקנטרה חסר בדפ"אד .
- עד) בדפ"אד אבודיאל .
- עה) בדפ"אד מלך חסן מרכוש .
- עו) ממלת עצה עד המלך נשמט בדפ"אד .
- עז) בדפ"אד נוסף ואמר בסוף .

מלפניו ולא יוסיף הביטם ואם הוא קצף עליהם איך אתה רוצה בהם וכמה ימים שאין לישראל מלך ולא שוטר ולא כהן ולא תורה עם מרי המה לא לעזר ולא להועיל אדוננו המלך יוצא למלחמה על אויבך והם אוכלים ושותים בבתיהם מה בצע כי תניחם במלכותך השמד אותם כי למלך אין שוה להניחם לכן ישלח המלך ספרים לגרש היהודים אשר במלכותך וצוה לכל מי שימצא יהודי בתוך ביתו שיהיו נכסיו למלך וגופו להריגה ויפקד המלך פקידים וישמרו כל השלל כסף וזהב להביא אל גנוי המלך וישמע המלך ויהי מחריש ומן הקרובים למלך גערו בגונסלו ויאמרו לא טובה העצה בפעם הזאת כי מנהג קאשטיליא ומלכיה לאהוב היהודים ולשמור אותם ומי ישמע לך בדבר הזה ויקר ה' לראש ההגמון דון גי'ל' וישם דבר בפיו ויאמר השיב לצורר וכה תדבר ויאמר לגונסלו הליועץ המלך נתנוך יעצה בשת לביתך כי היהודים הלא הם אוצר למלך אוצר טוב ואתה מבקש לאכרם ושיעשה המלך מה שלא עשו אבותי אין אתה שונא ליהודים כי אם למלך וישמע המלך ולא ענה דבר וישמעו השרים וכלם גערו בו ויאמרו לו לא משנאת היהודים כי אם משנאת המלך ולא מאהבתו וישמע האיש משה וירא וישלח ספרים להודיע לכל היהודים ונאספו בעריהם ויצומו ויבכו ויצעקו לאלהי אבותם ויאמרו אנא ה' אל נא נאכדה בעצת הצורר לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים לאיש יהודה ולפליטת ירושלם אשר בספרד וישמעו העמים ונסכו עלינו והכריתו את שמנו ומה תעשה לשמך הגדול למה תהיה כאיש נדהם ואתה בקרבנו עננו ה' עננו וידעו העמים כי ה' נלחם לישראל ותעל שועת עם בני ישראל וגאלם מיד צורר ושרי ישמעאל התפקדו והיה בהם שולפי הרב כחול אשר על שפת הים ויפקד המלך שרי היילים לשמור מעברות הים לבלתי תת מעבר לישמעאלים וישם המלך את גונסלו לראש ויקח גונסלו רכב ופרשים ויבא על מחנה ישמעאל בטח ויך בהם מכה גדולה והם נטושים על פני השדה ותהי בהם מהומת ה' רבה ויהיו כל הנופלים ממחנה ישמעאל ביום ההוא עשרת אלפים שולפי הרב ואיש מושך בקשת להומו ויך את אבומליך שר צבא הישמעאלים בין הדבקים ובין השריון ויאמר המלך לנערו הוציאני מן המחנה כי נחלתי ויפול מעל המרכבה וימות ויצא גונסלו מרטין מן המלחמה שמה וטוב לב ויאמר בלבו עתה ישלים המלך רצוני ביהודים ונקמתי מאויבי והוא לא ידע כי ה' סר מעליו הוא יוצא ביד חזקה והנה ה' קנא לעמו והפך לב המלך עליו וישלח פרש לתפשו ויצא הפרש וימצאו פשדה בסוסיו וברכבו ויאמר לו הצורר השלום ויאמר אין שלום כי המלך צוה לי לתפושך ויברח ויבוא בעיר דלתים ובה מגדל גבוה וישלח לאמר אל המלך דברים קשים וישם לשונו במלך ומאת ה' היתה להכשילו לבלתי תת רפואה למכתו ויחר למלך מאד וימלא חמה עליו ויצו לתפוש לכל אחיו ויתנם במאסר ויקחו כל הממון אשר נמצא לו ולאחיו בכל מלכותו ויביאו אותם לאוצר המלך אחר זה צוה המלך לתפשו ויסגר במגדל גבוה וילחמו עליו ויברר למלך קשורת ויורו המורים מן המגדל ויכו את פרש המלך נושא כליו ויפול לרגליו וימות

ויקצוף המלך מאד ויצו ויציתו את המגדל באש ויתפשו הצורר וידבר המלך אתו משפטים ויצו המלך לשחטו וישחטוהו וישרפוהו:

וכרוך אל הרחמים אשר נתן כואת בלב המלך לנקום נקמת עמו ויושע ה' את עמו בחדש שנים עשר הוא חדש אדר ראשון (עח) אז ישיר ישראל את השירה הזאת לה' אשירה לה' כי גאה גאה ועני עמו ראה ה' איש מלחמה הוא נלחם בנו ימינך ה' נאדרי וברוב גאונך הרסת קמיד והשכות לו גמולו בראשו וכל המושל עליו ימשול לאמר איך שבת נוגש שבר ה' מטה רשעים הורד שאול גאותם לתחתית גיהנם לנצח: אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך דון אלפונשו וזכר את גונסלו ואת אשר עשה ויאמרו נערי המלך משרתיו יביאו לפני המלך ספר דברי הימים והיו נקראים לפניו וימצא כהוב אשר העליל גונסלו על שמואל בן ווקר ועל אחיו ושטר המכירה ויאמר אחד מעבדי המלך אם על המלך טוב ימכרו אחי הצורר וכל אשר להם על אשר שלח ידו ביהודים ויעשו לו כמדתו ויצו המלך וימכרו שטר המכירה מכל נכסי הצורר ומכל אשר לאחיו ליהודים היושבים בשער המלך ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהצורר ויתנה למשה ויצא האיש משה שמוח וכל היהודים אשר במלכות קאשטיליא שמוחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשרה ה' לישראל:

הי"א שנת חמשת אלפים ומאתים וחמשים היו גזרות כוללות בארץ שאבויה ופיאמונטי ולונברדיא ושיזלייה ורושיאה ולא נמצא כתוב פרטי הגזרות וסבתם גם בפלורניציא היה שם שמד וגירוש ויצאו מן הכלל עם רב מן היהודים וגם אחר שיצאו לא נחו כמאמר האל [דברים כח' סה'] ובגוים ההם לא תרגיע ואחר (עט) בקשו רבים ללכת אחר ה' למלכות אחרות וכאשר הבינו שכוונתם ללכת להתייחד קמו עליהם לאלפים ולרכבות ולקחו נכסיהם וממונם למלך ומהיהודים אשר בסרדיניא נהרגו רבי' בדרך ומאותם הנשארים בפרווינציא אחר השמד נוהגים היו יהדות כהצנע ובפרט הנשים אבל היה ענין הנשים במקרה כי שואלין להן למה ידליקו נר ערב שבת וכן שמביאין ירקורת ומיני מגדים ליל שבת אל השלחן ואומרות שכך ראו אמן נוהגת:

אמר יוסף בן וירגה דומה לזה שמעתי מפי השר המרום הרופא הגדול כמה"ר משה המון יר"ה (פ) כי ראה במצרים בלכתו למלחמה עם המלך האדיר על כל מלכי האדמה סולטאן סולימאן יר"ה כמה חנויות אשר

- עח) בדפ"אד חסר מלת ראשון .
- עט) בדפ"אד נוסף מלת ימים .
- פ) בדפ"אד זצ"ל .

חושבי הארץ נועלין בשבת והם ישמעאלים גמורין ושאל להם מה ענין נעילת החנויות והשיבו כי לא ידעו מזה דבר ואין להם השקפה אחרת אלא שכך ראו אבותיהם נועלין בשבת ואין זה אלא מומן השמד אשר היה שם עצום ונורא מאד:

ונשוב לענין הראשון וזה כי באותם ארצות היה בשנה ההיא שנת השמד דבר ככד מאד בכל אותם העמים ומהאנוסים לא מת אחד וכי ראו הגוים הדבר ההוא הכבד אמרו בלבם כיון שהדבר עלינו היא ולא על האנוסים נצוה שילכו למקום אשר יחפצו או יצאו מהאנוסים עם רב להציל את נפשם אבל רבים נשארו באותם ארצות כי היו יראים שמא תחבולה היא מן העמים לדעת מה שבלבם ונשארו באותם ארצות לאלפים והם באותם מקומות נוהגים היו יהדות ואע"פי שהיו חוקרים עליהם לא נמנעו משמירת תורת משה ע"ה כל אפשרותם לימים קמו עליהם חוקרים והשחיתו והתחילו לשרוף (פא) ולקחת נכסיהם עד שקם מלך א' וחמל עליהם וצוה שלא ימצא שום חוקר במלכותו ולא איש מעליל עליהם כי באמונה הם עושים:

הי"ב בזמן המלך דון מנואל בן המלך אלפונשו בעיר אוקניא קרה כי איש נוצרי נכנס בביתו נער קטן כבן שלש שנים והנוצרי איבה היה לו עם הנוצרית אם הנער ואמ' השליכהו חוצה בן הסוררת המונה וכשלא יצא מיד קם ובעט בו והכהו בכטנו ומת הנער וכי ראה כי מת החביאו ובלילה השליכו בחלון איש יהודי שכנו והיהודי איננו בעיר ותקם האשה בעוד לילה ופרחה נשמתה ונתעלפה מרוב פחדה כי ראתה שלהעליל עליה השליכוהו שם והלכה לפתח הבית לראות אם תוכל להשליכו בפתח איוה נוצרית ושמעיה אם הנער צועקת ומבקשת בנה והשכנים אומרים לה בכית יהודי זה נכנס ולא יצא עוד וערב חגם הוא זה כמו שהוא מנהגם והעניה היהודית כי שמעה פרחה נשמתה מרוב הרעדה וחשבה אופן הצלה ולקחה הנער וחגרה אותו על בטנה ולבשה לבושיה עליו וכאשה מעוברת ישבה על המשבר והתחילה לצעוק כאלו היו לה חבלי יולדה ושלחה את בנה לקרא למילדת ובאה ורמזה לה התחבולה ובהיותה בזה בא השופט עם אנשיו ויחפש כל הבית ובתיבות ובתנור ובכור ובכל מטמון ולא מצא דבר וכל היום ישבה על המשבר ובלילה הוציאה קול איך הפילה ולקחה שני אנשים מקרוביה ובמשא של זבל הוציאו את הנער אל השדה וקברוהו: ביום השני נתקוטט הנוצרי עם אשתו והכרה אותה על ראשה מכת מות או צעקה האשה ואמרה הלהרגני אתה חושב כמו שהרגת לבן השכנה ונשמעו הדברים לאם הנער והלכה אל השופט וצוה שיתפשו האישי ההוא ואם החקירה נתאמת כי אמת הדבר וביסורין הודה ואמר

(פא) בדפ"אד נוסף אותם .

איך השליך את הנער מת בבית היהודית להעליל עליה או אמרה אם הנער שיתפשו היהודית שיתן לה הנער לקברו ושכבר נודע מי הכהו והאשה התחילה לכחש כי יראה והשופט נשבע לה שלא יקרנה עון ובלבד שתגיד לו כל הדבר בפרט או ספרה האשה הענין כמות שהוא; והשופט שמח על שכל האשה ושלח הדברים בכתב אל המלך והמלך שמח מאד על שכל האשה והיה (פב) שם אדם גדול במלכות ואמר למלך אדוננו המלך אין פקחו' כפקחות יהודי והנה אנשי רומי הפקחים והערומים תמהו ממה שאמר להם איש עברי שלוח מירושלם ונכתבו בספר הזכרונ' למלכו רומה ומשם העתקתיו אמר המלך יבא נא לפנינו וחקן תקבל ממנו בא הכתב לפנינו וזה ענינו נעתק מל'טין ללשון הקדש:

השררה המושלת העם המוצלח רב המזל מערכת שמינו הודו ואלהינו אשר עזבנו אשר ירושלם רבנית האשייא אם וגברת מכל העברים הושלכה משועבדת לרומה ולרומיים באמת גדולה היתה ממשלת פונפיו ורב רבוי חיילותיו לקחת אותנו אני אומר כי היתה יותר גדולה החימה מאלהינו ובלי ערך רבוי עונותינו אשר עליהם חייבנו האבדון רצוני להודיע אתכם דבר אחד וחרה לי שלא נסיתם אותה בנסיון וזאת היא כי הוא כל כך טוב אלהינו שאם היו בינינו עשרה צדיקים עם חמשים אלף רשעים או היה אחד כל כך טוב כי בעבורו יתכפרו העם הייתם רואים הרומאנוס כמו שראו המצריים וכמה היה יכול אלהינו לבדו מכל אלהיכם יחד תדעו באמונה כמה נהיה אנחנו חטאים תהיו אתם אדונינו והזמן שיתמיד חרון אף אלהינו על העברים כך יתמיד ממשלת הרומאנוס ולפי שבענין זה אני מרגיש אחד ואמונתכם מרגיש אחרת ואני לא אוכל להחזיר אתכם לאמונת אל אחד ולא אתם תשיבוני לאלהות הרבה ואעזוב ענין זה לאלוה ששם יכלתו בראנו ועם טובותו אנו מונהגים והנני מספר ענין שליחותי ידעתם כמה שלו' היה לרומי עם גודיאה וגודיאה עם רומי אנחנו לכם בכל נכנענו ואתם לנו שום דבר צודק לא הכחדתם ולפי שאין דבר יותר נאהב מהכל ופחות ישימוה בפועל כמו השלום ואין דבר יותר שנוי ובהיותה שנואה יהיו הכל בה כמו המלחמה אני מזהיר עם אמת ואתם משגיחים עם משפט נעניש את המעוררים את רצונכם שירצו רעותינו ונרחוק הרעים המבקשים לערב אותנו העמוד החוק והקיים בלתי מתנועע מהשלום הוא להסיר מאמצע המערבית ומה יועיל שיאמרו לנו ולכם בפרסום שלום אחר שגרשתם הכבוד מהמלך אידומיא על חוקיו הרעים שלחתם לנו במקומו לקונפנאו ומארקו ולשופו ובאלידיו למושלים והם ד' מורסות כי הקטנה מספקת לתת ארס בכל קיסרות רומי כל שכן המלכות שלנו עני מפלישטינה אי רעה גדולה

(פב) מן והיה עד סוף השמד הי"ב נשמט בדפ"אד *

יכולה להיות כי השופטים ששולחים רומא להסיר המדות הרעות מהרעים יהיו הם ממציאם התענוגים חדשים ואי גדול גריעות למשפט כי אותם שהיה להם להסיר הנערות מהנערים שיתענגו להיות ראשים לקלים ואי גדולה חרפה לרומא כי אותם שראוי שיהיו צדיקים בכל משפט ומשל לכל המעלות יהיו רעים בכל הרעות ומגיעים לכל התענוגי העו המושפט והחלישו והיו לבחרות גודיאה ללמד המצאות מתענוגים כי מאבותינו לא נשמעו ולא בספרים נקראו ולא בזמננו נראין או רומאנוס האמינו לי דבר אחד ומכל העצות אשר לקחו גודיאה מרומא יקח רומא אחד מגודיאה והוא שתבקשו ראשונה ממנו דרך תחנה קודם שתצוונו כי כלים מלכות רבים עם גבור חיל שופך דמים רבים ומהקיימים כלם עם שופט אחד טוב לא שידע שפכות דמים אלא שידע לחבר לבבות באמונה השופט שידע להרויח לבבות מטמונות ראוי להיות נאהב ומאין נמשך שופטיכם אשר שלחתם שלא יכנעו העם לדבר אחד צודק באמונה לפי שגורו ראשונה דברים הרבה בלתי צודקים המאמרים הצודקים עושים הלכבות רכות והמאמרים בלתי צודקים עושים לאנשים אכזריים אנו כל כך עניים בכל כך עניות כי אפילו כשיצוו לנו בטוב נכנעים רע כל שכן כשיצוו לנו רע שנהיה נכנעים טוב האמינו דבר אחד כי מרוב הקלות בשופט נכרא מעוט היראה ומעוט הבושה במשועבדי אנהנו היהודי יש לנו למוסכם וכן מפי אלהינו שכל מלך שיתן עול המשפט למי שרואה שאינו ראוי בעד חמדת ממון או לתת כבוד לאיש ההוא יהיו לו לאמונה כי כאשר לא יביט יראה כבודו לחרפה ונאמנותו נאבד ועונש גדול בביתו ולפי שיש לי דברים אחרים לנסתר רצוני להשלים המפורסם וסוף אומר שאם תרצו להעמיד מלכותכם לזמנים הרבה על מה ששמתם עצמכם לסכנות גדולות דעו לגזור ולצוות כמו רומיים ונהיה נכנעים כמו יהודים שלחו לנו מושל רחמן לא תהיו אכזריים לייסר חולשתינו ונהיה נכנעי לצוואתכם אני חוזר ומתחנן לכם שתתחננו לנו קודם שתצוונו לפי שבתחנן ולא בצווי תמצאו אהבה כמו בנים לאב ולא מרד כעבדים לאדוניהם וכל שרי רומי ויועציה תמהו על הדברים וצוו שיכתבו בספר הזכרונות כדרכם לכתוב כל דבור משלוחים באים לפני ממושלם: אמר המלך מנואל כמה מהפקחות והערמה מעורבת בידועה ומצח קשה היו הדברים ההם ומד כח החכמי והדבור השלם שמחלו הרומיים על כל דברי העברי ההוא בהיות שאמר להם דברים פרטים נוגעים לדתות ועם מליצת העברי נשכחו:

הי"ג בזמן המלך ההוא אשר זכרנו למעלה קם כומר אחד ודרש לרבים וקרא אל היהודים אל הדרשה והם יראו מאד שמא ידבר כנגדם כי שמעו שכונתו רעה לדבר כנגדם ולתת חרב ביד העם אז קמו כל ראשי היהודים והלכו לפני המלך כאשר ידעו כי המלך יודע היה בימים הקדמונים שכל מה שמדברים על היהודים עלילה הם וכבר נהאמת אצלו כי אין עליהם אשמה אמרו לו אדוננו המלך אבינו אתה ועליך יהבנו להצילנו מלשון מדברת גדולות

ואתה מלכנו ידעת מקדם אם יש עולה בעניננו והנה קם כומר אחד וכפי מה ששמענו כונתו לדבר נגד היהודים: השיב המלך כאמונה יפה הכיר אתכם רביכם אשר כתב עליכם [ויקרא כו' לו'] ורדף אותם קיל עלה נדף כי אחרי אשר יצא דבר מלכות מלפני כימים הראשונים כי כל מה שנאמר עליכם שקר מעתה למי תראו והכומר אשר אמרתם ידעתי כי הוא יקראני אל הדרשה והנני לשבר את שיניו אם הוא (פג) ידבר: ביום הראשון נקרא המלך אל הדרשה והכומר התחיל ואמר מה לעשות לעם הרע כזה עם היהודים (ומה לעשות להם) (פד) אז המלך קם בחמתו ויצא רדף הכומר אחריו ואמר אדוננו המלך סוף הדברים מפרשין תחלתן יניחני לגמור ואפרש דברי אמרתי כי יש לעשות להם כבוד והדר להם חן וחסד (פה) מפני מה שעשו עמנו כי השליכו מעליהם טוב ההצלחות והמלכות ונתנו אותם בדינו ואילו היו טובים וישרים מושלים היו עלינו כמו שאמר הכתוב בכריבייא [דברים כח' א'] ונתנדך ה' עליון על כל גויי הארץ ומה מאד עלו לבי כאשר יאמר שהיהודים רעים לפי שרעתם וחסאתם הוא ממשלתנו לכן ראוי להחזיק להם טובה (פו) לפי שמחזיקים ממשלתנו בדינו וכאשר הרבו לפשוע אז יותר ראוי לכבדם ולא לבקש עליהם עלילות ברשע יוצאות מהשווי וטבע השכל וישו אמר עליהם שהנוגע בהם כנוגע בבת עינו והמלך שמח כמה שאמר הכומר אף על פי שראה שכונתו אחרת היה: אמר עוד הכומר שכשחטאו היהודים האל הסתיר פניו ונשאר אל הטבע אם יצליחם יצליחם ואם ימיתם וישפילם ישפילם: אמר לו המלך הדברים שנשארו אל הטבע לא יסבו מלתת לאדם ברכ או כמעט והנה היהודים ראיתי שנפלו ומעולם לא קמו ואם היה בדרך הטבע ראוי היה שיקומו בזמן מהומנים זעור שהכתוב מכהישך שאמר [דברים לא' יז' יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ומצאוהו צרות רבות ורעות והנה הכומר הודה לדברי המלך:

ק"ד במלכות רומי היה שם אפיפיור איש חסיד דובר צדק דובר משרים ובמדותיו והנהגתו איש אמת אבל היה לו אחות מאד אויבת ליהודי' זמבקשת רעתם ושם האשה שאננישה (פז) ומשנאתה את ישראל בקשרה דהתחננה לאחיה האפיפיור שיגרש היהודים מכל ממשלתו ואמרה לו כי בהיות הוא במקום המושיע איך יסבול שיעמדו שונאיו בארצו וממשלתו ועוד שמיום שמרדו כמושיע נשאר כלם טמאים טומאת נפשות כפי מה ששמעה מההגמונים הקדושים וכן נשאר טמאים מחטא אדם הראשון ואתם שקבלו דת ישו נטהרו

פג) בדפ"אד אם שוא ידבר .

פד) ומה לעשות להם חסר בדפ"אד וכן נכון .

פה) בדפ"אד כי יש להם לעשות כבוד ולתת עליהם חן וחסד .

פו) בדפ"אד נשמט מן לפי שרעתם עד טובה .

פז) צ"ל שאנכא .

והשאר נשאר כטומאתם והוא יתבע עלבוננו אם לא יגרשם מארצו ומקום קדושתו היא רומא העומדת במקום קדש הקדשים היא ירושלם ואם יגרשם הנה שכרו ממנו בגן עדן כי ילמדו כל המלכי לעשות כמוהו: השיב האפיפיור ואמר סוף כל סוף אין בנשים דעת שהרי אם המושיע מחל להם ואמר שהנוגע בהם כנוגע בעינו איך לא נמחול אנחנו ואין לאשה הסמוכה בפלך להבין בעמוקות האלה אין זה כי אם רוע לב ומה שאמרת שלא קבלו טבילת ישו ונשארו טמאים כיון שיש להם ברית מילה נטהרו כי לא היתה הטבילה אלא במקום מילה כי רחם מושיענו לילדינו לבלתי שפוך דמם בילדותם בצאתם מרחם אמם עד שיראה לנו פלא איך יתקיים זרע היהודים כאשר שופך דמו בזמן שהתינוק בתכלית החולשה וכי ראתה שאנגישה תשובת האפיפיור וכוננתה לא יספה לדבר אליו ואחר ימים שבה אל שאלתה עם האפיפיור והביאה הגמונים שיעידו איך בעברם עם צלם ישו ראו היהודים איך היו לועגים ורומזים אלו לאלו וברוב לקחה וחלק שפתיה והעדויות ההם הטה אוננו וגזר גירוש כולל בכל ממשלתו ועל זה היה דוח לב כל היהודים בכל מקום שהקול נשמע אבל תושבי מלכות רומי הגדילו ההספד כי באותם מקומות גדלו והעשירו וקנו בתים ונחלו' וכסף וזהב ברכוי ובימים ההם היה מלך אחד בירושלם (פח) מלך חסד ואוהב היהודים ונקרא שמו רובירטו ומלך זה היה לו אהבה ואחיה עם האפיפיור והיהודי' שלחו שלוחים אל המלך ההוא עם מחנה כראוי ושאלו ממנו יבקש מאת האפיפיור ישוב חמתו מהשחית ושלחו לו לאמת (פט) כל ענייני שאנגישה ואיך ממנה נמשכה כל הרעה ואם יצטרך שיזור בעדם עליהם לשלם מיד . ומצד אחר שלחו מהר ומתן לכל ההגמונים שיפייסו את שאנגישה ואם לא יוכלו עמה לבטל הגזירה לפחות יפייסוה להאריך להם זמן הגירוש למען יוכלו למכור בתיהם ונחלתם ולקבץ ממונם והלואתם וכן כדי שיוכלו לדעת תשובת המלך רובירטו אולי על ידו ימצאו תרופה למכאובם וצווחו לפניהם ולא הועיל להם ובהיותם בזה והנה תשובת המלך רובירטו חזקם ואמצם בדבריהם טובים: עוד שלח המלך רובירטו שלוחים לאפיפיור כדברים של טעם ותחנונים והוא השיב כי כבר יצא מפיו ונדר לשנגישה אף על פי שהיה שלא ברצונו אין אחר דבור ונדר האפיפיור כלום אבל אם שנגישה התיר לו הנדר יוכל לחזור בו וכאשר ראה המלך רובירטו דברי האפיפיור הבין הענין ושלח שלוחים לשאנגישה ונדר לה מאה אלף פרחים מצד היהודים ונתפייסה וקבצו המעות ונתנו לה אז שאנגישה נהפכה לאוהבת היהודים והיא התחננה אל האפיפיור שלא יגרש היהודים מארצו כי נכמרו רחמיה עליהם אמר האפיפיור אין זה כי אם נכמרו רחמי המעות אליך ואז צוה האפיפיור לקרוע שטר או כתב הגירוש ונשאר במקומם אבל עד הגיעם לזה הצר להם מאד:

פח) צ"ל בנאפולי .

פט) בדפ"אד לאמר .

הט"ו בעיר מונטישון יצאו היהודים כחול המועד של פסח אל השדה לשמוח ועשו שם השחוק שהנערים עושים שישימו אחד באמצע בכסות עינים וכלם הולכים סביבו ומי שיוכל לאחוז ישב במקומו: היו הולכים דרך שם אנשי הכפרים ותפשו דברים עם היהודים ונמשכה מריבה וכאשר הלכו משם אמרו איש אל רעהו כמה נקח נקמה מאלה הלא הוא בשנעליל עליהם לפני השופטים ונאמר כי האיש האמצעי אשר שמו קראו את שמו ישו והיו מכין בראשו ללעג ואומרים זה ישו יין טוב מוכר הלכו לפני השופטים וספרו הדברים והם האמינו ונתפעלו מאד ואמרו ראוי שנודיע למלך הענין הרע הזה והעם מהרו ולא רצו להמתין ותפסו חרב בידם ולא השאירו מן היהודים פליטה לבד נער קטן אשר נחבא בתוך היער והילדים הקטנים עשאוהו גוים: כיום הב' באו יהודים מעיר אחרת סמוכה ויצא הנער ואמר אנה תלכו כי כך וכך אירע ברחו ולקחו הנער למקומם וגוים שהרגישו רדפו אחריהם ולא השיגו אבל כפשע היה בינם ובין המות וכאשר שבו לארצם מצאו שם כלבול כי כבר שמעו הנעשה כמונטישון ועם שוחד עצום נצולו:

הי"ז כספרד באו גוים ואמרו שמצאו הרוג בבית איש יהודי היה שם לפני המלך אחד מיועצי דבר נגד היהודים רעה ואז נתחזקו העם לאמר למלך שאם הוא לא יעשה משפט כי הם יקחו נקמת ההרוג בידם: אמר המלך יתעלה וישתבח המושל האמתי השופט צדק אל אמונה ואין עול ועתה אראה לכם שקרוחתכם ואת כל אשר הליץ יועצי לרעה וזה תראו ותגידו לכאים אחריכם אז שלח שיביאו לפניו כל היהודים וכשבאו לפניו שאל להם ואמר מהו זה שאמר דוד [תהלים קכ"א ד'] הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל שאם לא ינום כ"ש שלא יישן כי בלשון עברי שינה היא יותר מתנומה כפי מה ששמעתי: השיבו היהודים מה שפירשו המפרשים לנו אינו אלא שרצה לומר שלא ינום וכ"ש שלא יישן: אמר המלך זהו לתרץ השאלה עם השאלה עצמה ולא הבינו כוונת הכתוב על מה נאמר וזה פירושו והוא אשר ראו עיני הנה הלילה אשר עברה לא יכולתי לנוח ולישן בשום צד ולכן קמתי ממטתי ויצאתי אל החצר החיצונה והוצאתי ראשי בעד החלון והירח מאירה וראיתי אנשים רצים ואחד מהם על כתיפו כדמות אדם ושלחתי ג' אנשים שילכו אחריהם לאט ויראו היטב אם הוא אדם הרוג או מה היה הענין ויגידו לי הלכו עבדי כאשר צויתי ושמו עצמם במארב וראו כי הוא הרוג והכירו שנים מן האנשים המוליכים הפגר ההוא והנה המעידים לעיניכם באו האנשים והעידו ושאל להם היועץ ולמה לא תפשטם אותם והשיבו כי מהרו והשליכו הפגר בחצר היהודי וברחו להם ועוד שהיו נושאים כלי זיין ולנו אין בידינו דבר כי לא צוה לנו המלך לתפשטם כי אם לראות מה הענין חזר המלך לענינו והו שאמר הכתוב הנה לא ינום ולא יישן ר"ל כי הוא לא ינום וגם אינו מניח

לישן מי שהוא שומר ישראל אז הלכו כלם בפחי נפש ומן המעלילים עשו שפטים:

ק"ף במלכות צרפת קמו שני אנשים אוהבי הרע ואמרו למלך איך ראו איש יהודי שתפס איש נצרי והביאו בחזקה בביתו וזה ודאי כדי להרגו כי ערב חגם הוא והמלך מלך משפט היה ואוהב האמת וראה בשכלו שקרות התביעה ועלילה שמעלילים על היהודי' וגער בכל אותם אנשים וצוה שישליכום מלפניו ואמר שכל מי שיבא לפניו בעלילה כזו יתיוז ראשו בחרב והאנשים ההם נתמלאו חימה לפי שנשארו לעדים שקרים לפני המלך ולעושי רשע והלכו וקבצו המון העם ונשבעו להם שיהודי תפש את הגוי והביאו בכח לביתו ועיניהם ראו והנצרי ההוא לא יצא עוד מבי' היהודי ואמרו עוד אל העם כי הלכו לפני המלך וראו שחמל המלך על המורדי' והפושעים ושונאי' בדת ישו ולא חמל על הנוצרים מאמיני אמונתו אז אמרו העם הבה נתחכמה להם וביקשו ב' נצרים שאמרו שהלכו אל היהודי ליקח ממנו רבית ושמצאו היהודי יוצא מן החדר וסכין מלא דם בידו אמר המלך ליהודי מה ענין הסכין והשיב כי שחטתי עופות למועדי: אמרו השרים למלך אין שחיטת העופות תוך החדר וכיון שיש אמתלאה יכו היהודי ביסורין ויגיד האמת אז צוה המלך להכות ביסורין ליהודי והוא הודה שהרגו וכי חמשים איש גדולי היהודים יעצוהו והיו עמו צוה המלך ויתפשו כל אותם יהודים והיהודים כשמעם התאבלו ובכו וצעקו כי ראו אבדן האומה ונתקבצו והלכו אל המלך ואמרו אדוננו המלך מחקי המלכים אשר קדמוך הלא הוא שכל מי שיודה באיזה דבר ע"י יסורין והנאות (צ) שאם יהיה נאמן על עצמו לא יהא נאמן על אחרים ואם האיש ההוא הרג הנוצרי אנחנו לא ידענו ולא עלה בלבנו רעה כזאת כי לא שוטים אנחנו ולא טפשים לשום עצמנו ובנינו בסכנה כזו וה' לא צוה שאם לא כן כל מי שיגנוב ויגזול יאמר כי כל שרי העיר היו עמו שאל המלך לשרים על ענין זה אם נמצא בדברי הימים ויאמרו הן כי נמצא בפירוש כמו שהיהודים אומרים והמלך נפל בלבו חסד (צא) ואמר להם למה לא אמרתם לי מזה עד שהיהודי נתעורר לכן הביאו לי ספר דברי הימים ואדעה הביאו הספר ונמצא ככל דברי היהודים ואז צוה המלך שיתירו כל היהודים מן המאסר לכד האיש אשר ברשותו נמצא ההרוג בעת ההיא היה כהצר המלך שר אחד משרי ישמעאל אשר בא עם שלוחות ואמר לו המלך אתה האיש הנכבד אם נמצא במלכות שלכם כדברים האלה אמר הישמעאל מעולם לא שמענו ולא ראינו ויש להחזיק טובה למלכינו אשר לא יושפלו בעינינו (צב) נערות וכדברים שאין להם שורש

(צ) בדפ"אד והכאות .

(צא) בדפ"אד חשר .

(צב) בדפ"אר בעיני וכן נכון .

לא בשכל ולא בדת כי איך היהודי ימלאנו לבו להרוג נצרי הוא נכנע תחת ממשלתו ומלכותו וכל שכן בענין מאוס כזה שיעשו קרבן מדם האדם אשר לא שמענו בכל משפחו' האדמה אע"פ שנטפלו בדברים מאוסים יוצאים מן השכל ובכיוצא בזה לא עלה בלבם לרחקו רחוק לאין תכלית משכל אדם אתם נטפלי' בארצכם ושומעים בחצרותיכם חצרי מלכים דברים שאסור להאמינם והמלך כעס על זה ואמר לו הנה בעל הדבר הודה אני כפי המשפט מה יש לי לעשות וכי יועיל שהוא רחוק מן השכל אם הוא הודה בדברים: השיב הישמעאל הודה על ידי יסורין במלכותנו יועיל לאמתלאה ובהצטרף טענות אחרות אבל לא יועיל לתת עליו דין ומשפט ואחד מן הנוצרים אשר שם אמר לישמעאל השר הנכבד אם לא נמצא זה ביניכם הוא מפני שאין ליהודים על הישמעאלים שאלה או תואנה אבל יש להם עם הנוצרי מטעם ישו ויקחו איש נוצרי וישימו שמו ישו ויאכלו את דמו להנקם ממנו: אמר השר עתה נתאמת לי יותר שהכל כזב איך חטא להם איש אחד (צג) וינקמו מאחר וכ"ש כי ישו היה ראוי שינק' מהם לא הם ממנו שהם הרגוהו ונתנו לו יסורין קשים וזה אני אומר כפי דעתכם כי כפי אמונתנו לא הרגו היהודים את ישו כי עלה לשמים חי אבל לדעתכם אני אומר אשר ראיתי בבית תפלתכם מצוייר בכותל כל מיני מיתות אשר נתנו לו ושם ראיתיו שהיו סובבין עליו גלגל כדרך עושי מלאכת הבגדים או קושרי ספרים על הספר ואחר נקמה זו מדה נשאר עוד לנקום והיה לו לישו לתבוע מאביו יקח נקמתו מן היהודים שבח ליוצר שהבדילנו מכוכים ושם חלקנו במאמיני אמת: השיבו הנוצרים אמרת שהיה לו לישו לתבוע נקמה מהיהודים כן עשה והמציאות יוכיח כי למה ישבו בגלות דחופים סחופים ממושכי' וממורטים כי אם לנקום הם ישו: השיב הישמעאל ואם האב לוקח נקמה זו על בנו היקומו היהודים לחזור שנית להנקם כדי שיהיה להם פרעון שני כל אלה דברי טפלות ועוד כיון שהאל עושה ביהודים שפטים אתם מה לכם לבקש משפט אחר ובכל זה אני לא באתי להציל היהודים כי אינם בני בריתי וגם לא ממלכותי ולא אהבתי אותם כי ידעתי מה שעשו לכמה נביאים אבל באתי לומר האמת אחר שהמלך שאל ממני דעתי והמלך כשמעו דברי הישמעאל כעס מאד לפי שראה שהיה מחרף כל הנוצרים אבל בבחינה שדבריו דברי שכל שתק ושמר הדברים . ביום הג' כאשר ראו העם כל העלבון שעשה הישמעאל לנוצרים כי נשארו לרשעים או לפתאים מאמינים כל דבר או קמו והביאו שני עדים שקרים וזה עדותם אנו נכנסנו בבית יהודי זה כי היה לנו עמו חשבון וראינו שם קבוץ כל היהודים שאמר היהודי שבעצתם עשה וכאשר נכנסו שתקו כלם אז אמרנו הלא דבר הוא יוצאנו משם ונחבינו אחורי הדלת ושמענו ליהודי אומר להם ואם יתגלה שאני הרגתי הנוצרי אתם תשכו מנגד והם השיבו יש לנו עושר רב להצילך לא תירא ולא תפחד והמלך

(צג) בדפ"אד נוסף כאן והרגוהו .

כאשר שמע עדות זה שמח מאד מפני דברי הישמעאל ואמר לו מיה תאמר עתה הישמעאל הנכבד אשר באת להרפני בכותי: השיב הישמעאל אני לא חרפתי כי אם למעלילים ואחר עדות זה הענין הוא רחוק משכלי יותר ממה שהיה מקדם וכי דבר מסוכן כזה היו היהודי' מדברים במקום שישמעו הנוצרים דבריהם ואני שמעתי שהיהודים פקחים הם ויראים מאד ואיך אפשר שעמדו בעצה בכיוצא כזה במקום שישמע הדבר או שיאמרו אותו בקול רם עד שנשמעו הדברים כל כך בכיורור וכאשר השלים הישמעאל את דבריו קמו כל העם ואמרו וכי ישמעאל זה מלכנו הוא אהה מלכנו ואתה שופטנו לכן עשה לנו דין פן תצא חמת העמים ואין מכבה והמלך מכעס אשר כעס על דברי הישמעאל נטה לבו לדברי העדים וגזר גזירה משונה והוא שיתפשו ראשונה כל אותם יהודים שהיו בעצה וישימו כל אחד ואחד בחבית אחד ויסתמו כל החביות ויתקעו מסמרות מבחוץ וחודן בפנים ויגלגלו החביות ברחוב העיר או קם שר אחד לפני המלך ומלאך ה' צבאות הוא ואמר אדוננו המלך חק המלכים הקדומים אשר בצרפת שכל משפט נעשה מחמשים איש ולמעלה יד המלך תהיה בו בראשונה ואחריו כל העם לכן קום אתה אדוננו ויעבור מלכנו לפנינו ותחיל לגלגל חבית אחד ואנחנו אחריו ואמר המלך אני לא באתי לבטל ולשבר חוקי המלוכה כי אם לקיימם אני אלך ותחיל המשפט כאשר אמרתם וילך המלך והרים רגלו לגלגל חבית אחת ונכווצו גידו שוקיו ונפל לארץ ונתעלף ואחר העלוף אמר שיוציאו היהודים מן החביות כי האל ראה העול והוא אלהי המשפט וכאשר ראו העמי' הנס המפורסם לעיניהם לא הרים איש את ידו ואת רגלו והמלך הוליכוהו בעגלה לביתו ובקש מן היהודים שיתפללו עליו וכן עשו ואחר ימים נתרפא המלך והיהודים ישבו בכבוד באותו מלכות: אחר ימים כאו הנוצרים ואמרו אדוננו המלך הנס ההוא אשר נעשה לא היה אלא בעד כל אותם יהודים שהיו נקיים כנראה ושלא ידעו מן הענין דבר אבל האיש שנמצא בידו ההרוג ראוי הוא לעונש או חקר המלך ודרש ונמצאו נוצרים שהעידו איך ראו שפלוני השליך הפגר בבית יהודי וצוה המלך שיקוצו ידיו ורגליו וכן נעשה ואז הארץ יראה ושקטה: יש נסחאו' בענין זה אבל מה שראיתי בספר דברי הימים לחכמי צרפת כך הוא:

הי"ח האי אשר נקרא היום אינגלאטיריה נעשה שם שמד גדול ועצום בכל אותם קהלות גדולות ועצומות אשר היו שם כימים ההם בחכמה ובינה וכבוד וביחוד העיר הגדולה הנקראת לונדריש אשר היו שם קרוב לשני אלפי' בעלי בתים כלם אנשים בעלי חכמה ועושר ושם עשה החכם ר' אברהם בן עזרא אגרת קראה אגרת שבת והשמד היה שימרו דתם וכאשר עמדו על קדושת השם העלילו עליהם שהיו עושים זוף במטבע ובאה תביעה זו לפני המלך והמלך חקר ודרש ומצא כי המעלילים המוויפים היו (צד) מטילים האשמה (צד) בדפ"אד כתוב כי המעלילים הם המוויפים והיו .

על היהודים ונמלטו . לימים שבו הנוצרים ובקשו מי שיעיד נגד היהודים ומצאו כרצונם איך ראו יהודי קוצץ המטבע ואף על פי שידע המלך כי הכל שקר מפני המיית העם בקש להשליך מעליו תרעומות אלו ושמא יקומו העם וחרב בידם כדרכם ואין מציל צוה וגרשם והיה הגירוש זה שנת חמשת אלפים ועשרים ליצירה :

הי"ט בשנת הגירוש הנזכר נאנסו ב' קהלות גדולות נאפוליש וטראנא לשימירו דת והמירו רובם וסכת השמד לא מצאתיו אבל כן שמעתי מזקנים כי כומר אחד נתקוטט עם יהודי בעיר טראנה ובקש להטיל האף על כלם וישם עץ ישו באשפת איש יהודי ואמר בבקר שחלום חלם איך היהודים שמו העץ באשפה מיד יצאו כמה נוצרי' לחקור ולחפש ונמצא בבית איש יהודי באשפתו אז העם נתמלא חימה ובקשו לשלוח יד בכל היהודים והשופטים כשמעם קמו להציל את העם כי היו חושדים כי מיד הכומר היתה זאת וכי ראו השופטים כי אין כחם כנגדם כי העם רב מאד יעצו ליהודים שימירו דת וינצלו כי אין להם תקנה אחרת ורובם המירו ומקצת היהודים ברחו לנאפוליש והגויים רדפו אחריהם גם אנשי נאפוליש תושבי הארץ כאשר שמעו הדבר אותם שנתנו אמונה בענין קמו על היהודים אנשי העיר נאפוליש שיתנו היהודים הבורחים ואם לאו שיהרגו את כלם וראו עצמם אלו ואלו בסכנה עצומה לבד אנשים רשומים אשר נחבאו בכית השרים וקצתם הוכרחו להמיר דת והשאר מן הנחבאים כאשר נחו הגויים עדין יראו ויצאו ללכת לארצות רחוקות והיו בטראנה וברא (צה) ונאפוליש אנשים חשובים מאד בידיעה ובפרט מליצים ומשוררים לא נמצא כמותם בארץ לבד באנשי פרובינצא אשר גברו כזה על כל משפחות היהודים לימים נודע למלך כי הכומר זייף והמלך צוה לתלותו אלא מפני עטרת הכומרות קמו העם על הדבר וצוה המלך לגרשו אל האיים הרחוקים :

הכ' במלכות צרפת היה גרוש כולל ולא נמצא כתוב מאנשי המלכות הסבה ובדברי הימים לאשכנזים כתוב כי כומר אחד מכת הדורשים הנקראים פידריקאדוריש (צו) חשק אשה אחת יפה מאד והיא לא שמעה אליו ואחר הפצר הרבה ובדברו אליה יום ויום אמרה אליו כי חרפה הוא לה כפי דתה להנשא לערל לכן אם ימול אז תשמע אליו והכומר כפי חשקו ואהבתו שמע אליה ונתגייר בהצנע ולקחה לו לאשה והכת הדורשים כאשר שמעו היה זה להם לחרפה נוסף על שנאת היהודים בקשו לתת יד ביהודים והכומר ההוא איש חשוב כי המלכה היתה מתודת עמו הנקרא בלשון לעז קונפישור (צו)

צה) בדפ"אד ובארא .

צו) צ"ל פרידיקאדוריש והוא בל"ס predicadores .

צו) בל"ס confesor .

והלכו כלם רוצה לומר כל הכומרים אל המלכה ויגידו לה כל עניני הקונפישור ואיך היהודים גיירוהו ומלו אותו ותתחלחל המלכה מאד וחשבה מחשבות איך תקח נקמת כבודה מהיהודים והלכה לפני המלך והתחננה והתנפלה לפניו וספרה לו כל הענין ההוא ושאלה מאתו שיגרש היהודים ממלכותו והמלך לא אבה כי היהודים חשובים היו בעיניו והנאתם במלכות הנאה גדולה היא למלכים ובקש לדחות המלכה בטענות כאלה מיום ליום וכי ראתה המלכה כי לא יכלה לו שמה כל השרים אשר בחצר שידברו אל המלך והשרים גם הם יודעים היו שאין ליהודים אשם אבל יראים היו מהמלכה ובעל כרחם יעצו למלך על הגרוש ואמרו לו אדוננו המלך אין לבקש זכות ליהודים האלה כי הם שונאים אמונתנו ושונאים אותנו ואומרי' טוב שבגוי'ם הרוג ואמרו שיאכל אדם דבש ולא ילמדנו לגוי וכיוצא בהם: השיב המלך שעליהם אינם חייבין גירוש וכבר עבר ויכוח זה לפני אבי הגמון אחד עם חכמי היהודים ואמרו שמה שאמרו הטוב שבגוי'ם הרוג שרוצה לומר שהטוב והיפה שבגוי'ם הוא משפט ההירגה שעושין כי בזה מטילין אימה על העם וכלם ישמעו ויראו וזה צריך לקיום העולם כפי מה שנתקלקל אבל כפי דת היהודים היה אומר ר' עקיבא התלמודי שאם היה עומד ויושב בסנהדרין לא היו הורגים אדם מעולם כי שמא טרפה היה או במקום נקב הכה: בסוף אמרו השרים ומי שיש לו חוקים כאלה האם ראוי לרחם עליהם: השיב המלך כבר שמעתי שם כי כל התלמודיים הכו על קדקדו ואמרו שאם כן היה מרבה רוצחים בעם כל שכן כי בדעות נופלים השבושים העצומים והנה אפלטון ראש הפילוסופים אמר שאנשי (צח) מלאכה אחת ראוי שיהיו משותפות לכל אנשי אותה מלאכה ודי בזיון וקלקול משפחו בני האדם ונגות וזמה לרוב ומי לנו נפש סובלת שלא תתפתה בדעות הזרות באיזה זמן מהזמני: אמרו השרים ומה יאמר אדוננו מאכול דבש וכו': אמר המלך כבר שמעתי שכונתם לאמר שהנסיון ל'ין הטוב הוא כאשר ימתק לחיך ויערב אחר אכילת הדבש והגוי'ם הישומעים זה יהשבו שהוא משום רפואה ושלכן אמרו אל תלמדהו לגוי וילענו עליהם מפני שהוא שקר וכזב: אמרו השרים ואנחנו שמענו כי הוא משום שאחר אכילת הדבש יתנסה אם הוא יין טוב וידעו היין הטוב הראוי לנסך על מזבחותיהם וצווי שלא ילמדהו לגוי מפני שיבא לנסך לפני ישו ויהיה נחשב להם לחטא שלמדו במה לעבוד את ישו: אמר המלך וכי עתה באנו לעולם ולא ידענו שהם כחשו אלוה שלנו וכל שכן שיכשרו עבודתו: אמר אחד מיועציו ואיך יוכל אדוננו לסבול שיבזו את ישו והם במלכותך ובממשלתך וכתוב בספר התלמודיים שישו נדון וכו': אמר להם המלך לא שמעתי בלתי היום ואתם באיזה זמן או יום שמעתם אותו: השיבו השרים יש הרבה שנים ששמענו הדברים ונתאמת אצלנו: אמר המלך ומכל

צח) לרעתי צ"ל שהנשים של אנשי מלאכה אחת ראויות להיות משותפות וכו'.

הזמן הזה למה לא גליתם אזני אלא היום (צט) אלא ודאי פתוי המלכה הביא אתכם לכל זה: ביום הב' שבו עוד לדבר מרעת היהודים עד הסיתה למלך ויצא כרוז מלפניו שיעזאו היהודים ממלכותו תוך שלשה חדשים והנשארים בסוף הג' ימותו בחרב ונכסיו לאוצר המלך ועל קצת מהאנשי' הרשומי' העלילו שהם מלו הכומר ונשרפו והיהודים הוכרחו לעזוב בתיהם כאשר הם ולצאת במרוצה מכל המלכות כי לא רצו לתת להם זמן לשיכולו לקבץ ממונם ונכסיהם:

הכ"א שנת חמשת אלפים וארבעים ושש (ק) ליצירה קם מלך אכור ושמו פיליפו בן פיליף וגרש כל היהודים אשר במלכותו ונתאכזר מאד נגד היהודים ולקח כל אשר להם כספם וזהבם וטלטל (א) וקרקע ונתגרשו בערום ועריה וחסר כל והיו היהודים רבים כחול באותם מלכיות עד שאמרו שהיו כפלים כיוצאי מצרים והקהלות ההם היו קהלות גדולות בחכמה ובמנין וכן כתב הר"ר לוי בן גרשום בפירוש מי מנה עפר יעקב וחבר הפירוש ההוא ט"ו שנה אחר הגרוש וקצת המירו דת אבל מועטים היו מאד וקהל טולושא המירו כלם וסימן השנה ההוא מן הפרט ויגרשהו **וילך** והיה גרוש זה כחודש אב בחג הנוצרים הנקדא מדגלינא (ב):

הכ"ב לפני זה שנת ארבעה עשר לפרט היה שם גרוש אחד לא כללי אלא פרטי בקצת הערים ההם ולא נודע למה וסימן השנה ההוא ותלך יך ישראל הלך וקשה:

הכ"ג אחר זה כחמישים שנה היה שם גרוש כולל מר וקשה מאד כי היהודים מהגרושים שעברו שבו ע"י ממון ונתחדש מלך חדש מלך אכורי וגזר ואמר שאם היהודים יקבלו דת ישו טוב הארץ יאכלו ואם לאו שיעברו כלם בחרב ואין מציל ונתן להם זמן שלשה חדשים לשיתיעצו הטוב להם ובזמן ההוא היה שם חכם גדול אהוב מאד למלך נקרא שמו אבוגרדן דלכדו' והתחנן לפני המלך פעמים ולא הועיל ולא שמע כי אמר המלך שכבר קמו העם על היהודים וגרוש שלהם הוא תקנתם וטובתם שמגרש אותם להצילם מיד שונאיהם והקמים עליהם:

הכ"ד שנת כשלחו **כלה** גרשיגרש יצא המלך פיליפו המגרש לצוד ציד ומצא צבי רץ ורץ אחריו כסוסו בכח גדול והנה לפניו חפירה גדולה ונפל

- (צט) בדפ"אד נשמט מן וכתוב בספר וכו' עד אלא היום .
 (ק) וששים ושש כצ"ל .
 (א) בדפ"אד ומטלטלין .
 (ב) צ"ל מגדאלינא והוא Marie Magdalene .

שמה עם סוסו ותשבר מפרקתו ומת וידעו הכל כי אכזריותו על היהודים גרם לו אותה מית' כי כפי הטבע ראו שלא היה מספיק אותה הפיר' שבנפלו שב ימות: ואחרי המלך האכזר ההוא קם בנו החתיו והוא מלך חסד ואוהב משפט וצדקה וראה מה שאירע לאביו ושלה שליח ליהודים שאם ירצו ישובו לעריהם בבטחון גדול ושהוא ישמר' ככבת עינו ורבים לאהבת ארצם ומולדתם שבו לעריהם כי כלל המלכים מלכי ספרד וצרפת והשרים והיודעים וכל נכבדי ארץ אוהבים היו היהודים ולא נפלה השנאה כי אם בעם אשר קנאו ביהודים ואם המלך יבטחנו והעם יקומו איך נוכל לבטוח ובפרט במה שראינו לשעבר כמה גירושים סבכו העם עלינו ומה הנאה בהכטחת המלך ושופטי ארץ אם רצון העמים איננו עמנו ומבקשים המיד רעותינו (וקצתם אמרו נשב כאשר ישבנו ולא נביא עלינו רוגז גרושים ולא נוסיף עוד לראותם) (ג): ולמקצת ימים שבו ואמרו לכו ונשובה לארצות מולדתנו כי היא אמנו והמלך מלך טוב וישר ומה שיצא מפיו יקיים ושבו לאותם ארצות ובדרכים שללו אותם עוברי דרך ושלה המלך חוקרים ולא נודע מי הם וצוה המלך יתנו ליהודים מאוצרתיו בגד ללבוש ומוון לאותה שנה כי על פיו באו בצל קורתו וישבו לבטח בעריהם:

הכ"ה אחר שבע שנים חזרו והעלילו עליהם וגורשו פעם אחרת אך המלך ההוא מלך ישר היה וגרשם עם נכסיה' וממונם ושלה עמהם שומרים לשלא יגזלו אותם בדרכים ולרבים מהם לא הועיל כי הפשיטום בדרכי' אנשי הכפרים ועוברי דרך:

הכ"ו שנת חמשת אלפים וק"ס ליצירה היתה מגפה חזקה ועצומה בכל גלילות אשכנז (וגלילות אלימאניא) (ד) ופרובינציה ובכל גלילות קאטאלוניא ובכל ספרי דברי הימים לא ספרו כמותה ולא נשמעה לבד מגפת רומי וגלילותיה אשר כמעט חשבו שיכלו כלם ובענין הכללות לא נשמעה כמה וקמו קצת מגויי הארצות ואמרו שהיהודי' היו משליכים סם מות בנהרות ושמשם נמשכה המגפה אז נקבצו כלם והלכו וצעקו לפני המלך וספרו לו כל המאורע שאל המלך ומהיהודים יש מתים במגפה השיבו העם מהם לא מת אחד: אמר המלך ואם יטילו סם בנהרות הם מה ישחו אמרו למלך שותים מי בורות: אמר המלך ושאר ארצות שאין להם מי בורות מה ישחו וזה אני משיב לפי דבריכם כי לפי האמת הוא נמנע שמה' נמשכה המגפה כי כמה סם יטילו בנהר אחד שלא יתבטל ברוב מימיו ועוד שאותם מים מי נהרות רצות ובאות אחרות במקומן והבאות אין בהם סם ועוד המת מסם המות אינו מוציא מורסא ועוד לכו עתה אתם ושחו מי בורות ותראו אם נצלתם מן המגפה או

(ג) בדפ"אד נשמט מן וקצתם עד לראותם .
(ד) וגלילות אלימאניא חסר בדפ"אד .

לא וכי ראו העמים רצון המלך יצאו משם אבל כי ראו איש יהודי לועג עליהם לאמר מה הוא עלילותיכם התאמצו שנית ובקשו עדים כרצונם ובאו והעידו איך ראו יהודים הולכים בחצי הלילה ומטילים דבר בנהרות ולא ידעו מה זהו לוחשין לחישות על הנהרות ולא הבינו וכל כך באו עדים והעידו וכל כך באו מספרים רעות על היהודים עד שהמלך אמר לא יהא אלא ספק ראוי לגרש אותם קמו העם ואמרו אחר שהמיתו ממנו עם רב איך ילכו בלי עונש והם עשירים מלאים מיגיענו ומן הרבות שאכלו ממנו אלא יצוה המלך שימירו דת ואם לא שיהרגום והשרים עזרו בזה לאמר שימירו דת ואז היו גירות כוללות בכל ארצות אשכנז וארצות פרוכניצא וצרה וצוקה אשר לא נהיתה כמוה ומ"מ האשכנזים עמדו על קדושת האל הגדול ועל תורתו ולא המירו כבודם:

הכ"ז שנת חמישת אלפים וק"ן לפרט היו גירות כוללות ברוב ספרד (וביותר גדולות בחכמה ובמנין) (ה) כי קמו גויי הארצות פתאום עליהם להרוג ולשלול שלל ולבוז כז אם לא יצאו מכלל הדת ורבים מהשריו' עמדו על נפשם ורתם וקבלו עליהם לעמוד על כל מה שיגזרו עליהם וחורת אמת במקומה והררה ונהרגו רבים על קדושת השם וכן היה כמלכות ארגון וליס' (ו) מאורקה ברצלונא לירידה ובאותם מקומות מקצת מהם יצאו מכלל הדת מרוב הצוקות והאימות כי נלאו מאד ועם כל זה נצח ישראל לא ישקר ולא יכזב וכל אותם האנוסים שמו פניהם לבקש דרך להציל את נפשם וגזרו עליהם גלות ללכת מגוי אל גוי בארצות אויביהם עד ימצאו מקום בטוח לשמור תורתם וה' עורם אבל אותם שהלכו לארצות הערב עברו (ז) בדרכים דבר לא יכילנו ספר כמו שכתבו הם לקרוביהם הנשארים בארצם ובפרט כי אנשי הכפרים היו קמים עליהם באמור שהם הולכים לשמור את דתם והיו אוסרים אותם בשלשלאות עד יודע הדבר למלך ומקצתם היו נצולים בתת יגיעם וממונם לרודפים אותם ומקצתם מתוקף הצרות היו אומרים נתנה ראש ונשובה כי כבר יעדנו אל אמת [ויקרא כו' לח] ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם:

הכ"ח בערי יון כפי מה ששמעתי מקדמונים יצאה גזרה מאת המלך להעבירם על דת ועמדו כלם מקטנים ועד גדולים על קדושת השם וכאשר ראה המלך כי לא יכול להם נתייעץ מה לעשות ויצאה (ח) שיגרשם מבתיהם אל השדה שלשה ימים ולא ימצא להם שם שום מזון ולא מים לשתות ועמדו כלם ולא אכלו ולא שחו שלשה ימים לבד קטנים ונערים שלא יכלו לסבול

(ה) וביותר גדולות בחכמה ובמנין נשמט בדפ"אד .

(ו) בדפ"אד ולינס'א .

(ז) בדפ"אד עבר עליהם .

(ח) בדפ"אד נוסף העצה .

והיו בורחים מבית אבותיהם והולכים לבתי היונים וכי לא יכול המלך להביאם לדתו וראה גבורתם להעמיד אמונתם נכמרו רחמיו ולפיים את העם גור עליהם גזרות אחרות ועזה שלא ידורו בתוך העיר קושטאנטינא אלא שיודרו בעיר כנגדה נקראת פירא וגור על מקצתם שלא יהא להם אומנות אלא עבוד עורות ושיעשו חנויות (ט) סביבות הים לאומנות זה ואחרים מן המספרים אמרו כי זה לא היה בזמן ההוא אלא גזירה אחרת ולענין אחר: (י)

הכ"ט בזמן המלך הישר הזקן מלך אלפונשו באו אנשים לפני השופטים אשר בארץ ואמרו איך ראו איש נצרי נכנס ערב הפסח בבית איש יהודי ואחר זה שמעו אותו צועק ואומר הנצרים הצילוני או השופטים שלחו אנשים וילכו לחפש בבית האיש יהודי ולא מצאו דבר: אמרו השופטים כעין זה העלילו בשנה שעברה ונתגלה השקר ואתם התובעים' למה תלכו אחרי ההבל ולמה תרגו הדלים על לא חמס בכפיהם קמו העם בקול המייה ואמרו השופט כל הארץ לא יעשה משפט אנחנו נלך אל המלך כי הוא יוציא לאור משפטינו באו לפני המלך וספרו לו כל הענין: אמר המלך הביאו לפני האיש היהודי הביאוהו מיד לפניו ושאל לו המלך והשיב חס ושלום כי לא נכנס בביתי שום נוצרי זה ימים: או אמר המלך לתובעים בני מות אתם כאשר שמעתם הנוצרי צועק ואומר הצילוני ואתם הכרתם בקולו למה לא שברתם דלתות היהודי ונכנסתם להציל העשוק מיד עושקו: השיבו כי היו יראים מן השופטים שיטילו עונש עלינו על שבירת דלת לשום אדם: השיב היהודי וזה י' ימים שכרח עבר ונכנס בביתי ונעל בפניו איך שברתם דלתותי ועדין הן שבורות וילכו שתקו ולא ענו דבר: או אמר המלך לשרים הראיתם היהודי הורג נוצרים והוא זקן עד מאד וחלש אין בידו להרוג פרעוש אין זה כי אם רוע לבכם של אלו וראוים לתת את הדין וחזרו פניו אליהם ואמר מזויפים ושקרנים אתם השמרו לנפשותיכם שלא תבואו עוד בדבר כזה לפני: כיום הב' נאספו ושבו אל המלך לאמר כי יש עדים רבים ואמתלאות חזקות: או אמר המלך כיון שכן ראויה החקירה אז צוה שיבוא סופר המלך וכתב שם היהודי וס' בירתו ושאל למכירים אשר אמרו שהכירוהו מה שם הנוצרי ואמרו פידרו גוזמאן שאל על אשתו ואמרו כיאטרוץ משרתת ההגמון דרה ברחוב פלוני שאל המלך ומה תואר הנוצרי והשיבו איש צעיר הקומה ואדמוני וזקנו מחולק והוא עור מעין אחד שלח המלך בעד האשה ושאל ממנה על בעלה ואמרה לבית יהודי הלך לקחת חוב שהיה חייב לו ולא שב עוד לביתי אחר זה שאל המלך עדות הנערים ואמרו האיש הנוצרי ההוא אשר כך וכך סימניו היה מכירנו ומצאנוהו לפתח היהודי ואמר לנו שהיה מקוה ליהודי על חוב שחייב ועודם מדברים בא היהודי

(ט) בדפ"אד אנייות .

(י) מן לאומנות עד לענין אחר נשמט בדפ"אד .

ונכנס הנוצרי עמו ומעט שעה שמענו קולו אומר הצילוני ואז כחלון נכנסנו
 בבית היהודי וחפשנו ולא מצאנו הנוצרי אבל מצינו דם על הארץ לרוב: אז
 אמר המלך לאמתלאה כזו ראוי להכותו בייסורין והכו היהודי ואמר כי הוא
 הרגו ובלילה השליכו בנהר ונגזר עליו השריפה ובעת קריאת הגזירה בא ההגמון
 הגדול לפני המלך ושמע קריאת הגזירה אמר ההגמון פידרו די גוזמאן זה בעלה
 של ביאטריץ הוא או איש אחר השיבו בעלה של ביאטריץ: (יא) אמר ההגמון
 דברים תמוהים אני רואה כי הגזרה אומרת שביום ראשון לינארו הרגו ואני אמש
 מצאתיו חי ככפר הסמוך לעיר ויבא היום או מחר: אמר המלך כפי זה או
 איש היהודי שוטה היה או יצא בקרוב מדעתו כי הודה במה שלא עשה: אז
 השיב ההגמון היסורין ומעשה השרים אין בהם אמונה ולא בטחון: אמר
 היהודי אדוננו המלך לא שוטה אנכי ולא הייתי שוטה אבל הוציאוני מדעתי
 בכח הייסורין כי אברה החנינה מן הנוצרים ועשו בי שפטים שלא נעשו למורדים
 בכתר המלך וכאשר ראיתי שאחר שהכנינו בכמה מיני יסורין היו חוזרים ומחדשים
 יסורים אחרים בחרתי במות אחת ולא בכמה מיתות: אז שלח המלך ב' עבדיו
 ושלה יהודי אחד עמהם לשלא יחביאוהו עם שוחד ובה הנצרי לפני המלך אז
 קם המלך על רגליו ואמר ישבה המאיר אפלות ישתבח למי שאליו הדן והמשפט
 ולמה צוה לבערים כמונו לשבת על כסא דין ואנחנו כבהמות השרה לא ידעו
 במה ישלחו: עוד אני אומר כי שמעתי בזמן הקדום היה מנהג היונים כי
 ביום שנולד החנוק היו בוכין וכשמת הזקן היו שמחים ושוחקים וטעמים הוא
 כי ראוי לבכות לאדם הנולד כיון שבא לבכי אבל כשמת ראוי לשמוח כיון שהלך
 לשמוח ולנוח והיהודים ראוי שיבכו בלידתן ובמיתתן ובימים שבנתים כי לא די
 להם הגלות הטבעי אלא שמבקשים עליהם תואנות להפילם ודואג אני עליהם
 לא מפני שהם יהודים כי אם מפני שהם דלים ושפלים ואין לנו מלכות אלא
 מה שנתן לנו מלך עולם והוא אמר על יד נביאו [ישעיה סו' ב'] ואל זה
 אביט אל עני ונכה רוח ולך ההגמון חסד כי מנעתני מבא בדם נקי והאל
 שלחך לבל יצא מידנו משפט מעוקל אמר ההגמון עדין עשה לך המלך מלכו
 של עולם חסד אחד כי ראית בעיניך שאין אמונה והבטחה במה שיאמר האדם
 ע"י מכות וייסורין והנה העני היהודי אמר שהרג הנוצרי ההוא והננו חי לפני
 אדוננו וישתבח המאיר למלכות ישרים וצדיקים כמוך ונצח יאר פניו אליך אמן:

הל' שנת ארבעת אלפים תתק"ו היו גזירות כוללות ועצומות בכל ארץ כרברייא
 ובארצות המזרח על כל הקהלות אשר שם ורבו מאד במנין ובאיכות
 וזה כי המלך רצה להכריחם להמיר דת ואנס כל הקהלות אשר במלכותו
 לשימשכו אחר תורת נביא הישמעאלים בזמן ההוא ברח הרמ"בם אל צוען

(יא) מן הוא עד ביאטריץ נשמט בדפ"אד .

מצרים הנקרא אלקהרה (יב) ועמד תחת ממשלת השולטן שארית חייו ובכבוד גדול היה שם רופא לשולטאן ולחכמתו העצומה נתגדל שם על כל בני קדם מן המלך ומשריו ואז עשה איתן זה האגרת המפורסמת הנקראת אגרת תימן לחזק ידי כל הקהלות הנשארות ולהזהירם בשמירת תורת משה עליו השלום ולהבטיחם על הגאולה העתידה מהרה תגלה אמן:

הל"א בשבע שנים קודם גורה זו אשר אמרנו למעלה היו לישראל צרות עצומות על ידי איש בליעל אשר עשה עצמו משיח והמלך והשרים חרה להם עד מאד על היהודים באמנם שמבקשים נפילת המלכות אשר להם בבקשת משיח והארור ההוא נקרא שמו דוד אלדוד מעיר עמדיה והיה שם קהל גדול סביב לאלף בתים עשירים מלאים וחשובים ומוצלחים ואתו קהל היה תחלת קהלות היושבות סביב נהר סבטיון והם יותר ממאה קהלות והיא תחלת ארץ מדי ולשונם לשון תרגום ומשם עד מדינת גולן מהלך המשיח יום והם תחת ממשלת מלך פרס ונותנין לו מס בכל שנה מחמש עשרה שנה ולמעלה זהב אחד והאיש ההוא דוד אלדוד למד לפני ראש הגולה הסדאי ולפני אדם גדול ראש ישיבה אשר בעיר בגדד והיה חכם גדול בתלמוד ובכל חכמות חזוניות ובכל ספרי החרטומים והמכשפים והכשדים והאיש אלדוד בחזקתו וגובה לבו הרים יד במלך וקבץ היהודים היושבים בהר חפתן והסית אותם לצאת להלחם בכל הגוים והיה מראה להם אותות ולא היו יודעים במה כחו היו אנשים אומרים כי דרך מכשפות ותחבולה היה ואחרים היו אומרים שהיה כחו גדול על ידי שם וההולכים בהברתו היו קורין אותו משיח ומהללין ומנשאיין אותו והמלך פרס כאשר שמע ענייני האיש ואיך היה מצליח ומתקרב אליו ומקבץ עמים פחד נכנס בלבו מאד ושלח לו שליח שיבא אצלו בבטחון גדול ושיראה אותותיו ואם הם אותות ידע כי הוא משיח באמת ויבין כי האל המליכו יודה בו ויכנע לעבודתו כי הוא רצון האל הממליכו ודוד אלדוד בלי שום מורא ופחד בא לפני המלך ושאל המלך ואמר אמת כי אתה משיח והשיב דוד אלדוד משיח אני ושלחתי ה' לפדות עם בני ישראל: השיב המלך אני אשימך בבית הסהר ואם התיר עצמך משם אדע כי משיח אתה ואם לאו ענשך יהיה על סכלות שלך המאסר לעולם ולא אהרגך כי שוטף אתה ואחר שנתפש דוד אלדוד שלח המלך לקרא לכל שריו ויועציו ושאל להם עצה מה לעשות ביהודים הפושעים והמורדים במלכות ובהיותם באותה עצה שמעו איך דוד אלדוד התיר עצמו מבית הסהר והלך בדרך מרחוק ולא הכירו איזה דרך הלך והמלך כאשר שמע שלח אחריו פרשים ושרים להפשו הלכו הפרשים ושוב אל המלך ואמרו לו סמוך לנהר אנו שומעין קולו ומראהו לא ראינו ואיך נוכל להפשו (והמלך חשב שמאמר מה היא ועל ידי שוחד התירוהו או שאמרו שאין

(יב) הנקרא אלקהרה חסר בדפ"אר וכן שארית חייו וגם איתן זה הכא

אחרה .

יבולין לתפשו) (יג) ואז רכב על סוס ורץ אחריו הוא ועבדיו ושריו והלכו סמוך לנהר ההוא ולא ראוהו וקראו לו והשיב להם אי שוטים הנני הולך לדרכי אם יש בכם כח רדפו אחרי ויפרוש סודרו בנהר גזון ויעבור את הנהר וזה ראה המלך איך עובר וכן ראוהו עבדיו: או אמר המלך דבר כזה אין כח לשום אדם כי אם למי שהמלך המליכו רצוני לומר מלך העולם ומשם המליכו האיט הזה ועלינו להודות: אמרו לו עבדיו ושריו מצינו מעשים נעשים בכשוף ובמראית העין לבד אז צוה המלך שיביאו אני שיט ויעברו את הנהר ועברו הנהר כמה פרשים רצים ולא השיגוהו כי הלך ביום ההוא מהלך עשרה ימים וכאשר ראה המלך שלא הועיל בדרך זו לקח דרך אחרת ושלה שלוחים לראשי הגולה שיתפסו את האיש ההוא ויוציאוהו לפניו ואם לא שיהרוג את כלם נער וזקן יחדו ולכל ראשי הגולה יענה כיסורין ואחר כך ישרפם אחד לאחד גם שלח כתב לאימיר אלמועדן היושב בבגדד שיעשה בזה כל החריצות הראוי ויתרה לראשי הגולה על הדבר הזה: או נקבצו ראשי הגולה ושלחו שלוחים לדוד אלדוד שישוב מיטותו ואז טוב לו ולכל ערת ישראל אשר הם בסכנה עצומה ואם לא ישוב שיהא מוחרם חרם עולם בעולם הזה ובעולם הנצחי גם שלחו כתב אל זכאי הנשיא אשר בארץ אשור ולרבי יוסף ברכן אלפלא החווה אשר שם ושיכתבו גם הם משמם כי עת צרה היא ליעקב וצריך להצלתו רחמי שמים המרובים וכלם שלחו כתבים לדוד אלדוד להזהירו מאוד ישוב מדרכו הרעה וקבל כל הכתבים וקראם ולעג עליהם ושחק ולא שמע ולא חרד מפניהם והאל המרחם שם בלב מלך חוגרמה ושמו זיד אלדין ומשועבד היה למלך פרס ואוהב היהודי היה מאד ומכיר היה לחמיו של דוד אלדוד ואמר לו אתה ידעת את עמך ואיך הם בצרה עצומה עם מלך פרס לכן עליך להציל את נפשך ולהציל את עמך ואלפים זהובים יתנו לך היהודי ואני מבטיח עליה וימני תדעם אם תהרוג האיש ההוא החוטא אשר שם כמה נפשות נקיים בסכנה גם שכר תקבל מאת האל כי הצלת את עמך הנקיים והאיש ההוא להצלת עמו ולאהבת התועלת שם פניו לגמור הדבר ובלילה ההוא קרא לדוד אלדוד אל המשתה והשקהו ובהצי הלילה והוא בטוח וישן שכור קפץ עליו וכת את ראשו והביא הראש ומסרו ביד המלך זיד אלדין ואמר המלך כאשר ראה הראש דמך כראשך והמלך זידאלדין שלה הראש למלך פרס עם עדים נאמנים כי הוא המשיה אשר שאל עליו והמת המלך שככה מדוד אלדוד אבל מכל מקום אמר שרצונו לקחת נקמה מן היהודים הנמשכים אחריו ושאל מכלל הקהלות שימסרו בידו כל אותם שנמשכו אחר אותו ארור והם השיבו כי אין מכירים בהם ואנה יבקשום אז צוה המלך לתפשם ומבית מאסרם שמו אמצעים ונתפשו עם המלך בממון עצום והם מאה ככרי זהב: והר"ם כתב כי השולטן שאל לו אם הוא משיח ואמר הן ואמר לו המלך ומה האות והשיב שיכרתו ראשו

(יג) מן והמלך עד לתפשו הר ב"פ"אד .

וישוב ויחיה אז צוה המלך וכתרו ראשו ומת ואמרו כי זה טוב לו שלא למות
ביסורין קשים וקצת מן הפתאים ממתינים שישוב ויחיה ועדין השוטה לא בא:

אמר שלמה בן וירגה המעתיק מצאתי להר"ם שאמר כי בתחילת מלכות
ישמעאל עמד איש בעבר הנהר ואמר שהוא משיח והיו ישראל בסכנה
עצומה ויצאו מכלל הדת עשרת אלפים מישראל והיתה האות שלו שלן מצורע
והשכים בריא ובסוף נפל ונשארו ישראל בעצם הגלות והשנאה וכמו כן עמד
איש במערב במדינת פא"ם ואמר שהוא משיח ונתחדשו מצוקות רבות לישראל
וקודם זה עשר שנים עמד משיח במדינת קורדוב וכמעט היתה כליה בשארית
ישראל וכן בצרפת עמד איש ונהרגו עליו כמה קהלות וכן בזמן הרשב"א קם
משיח אחד כמו שכתוב בשאלותיו:

הל"ב במלכות פרס בזמן אחר קם איש יהודי ועשה עצמו משיח והצליח
מאד וקבץ אליו עם רב מישראל וכי שמע המלך כל תוקפו וכי
כוננו לבוא להלהם עמו שלח וקבץ ליהודים שבארצו ואמר להם שאם לא
יעשו עם האיש ההוא שיסתל' מעליו שידעו נאמנה שיעבור את כלם בהרב
רעה וישמיד טף ונשים ביום אחד אז נקבצו יחדיו כל עם ישראל והלכו אל
האיש ההוא ונפלו לפניו ארצה והתחננו מאד וצעקו ובכו שישוב מדרכו ולמה
ישים עצמו בסכנה וכל עניי עמל (יד) כי כבר נשבע המלך להעבירים כחרב
ואיככה יוכל ויראה ברעת כל קהלות פרס: השיב אני כאחי להושיע אתכם
ולא אביהם ולמי יראתם ומי יעמוד לפני ומה יעשה המלך פרס ולא ירא ממני
ומחרכי שאלו לו מה המופת שהוא משיח והשיב כי הוא מצליח ואין למשיח
צורך אות אחר השיבו הרבה עשו כן ולא הצליחו אז שלחם מעל פניו בחמה
עזה: ביום הב' שבו לפניו בתענית וקטניהם לפניהם לשיכמרו רחמיו אז אמר
למען רחמי הקטנים האלה כן אעשה אם יתן לי מלך פרס ההוצאות שהוצאתי
להכנם מלחמה זו אשוב אל מקומי ולא אויקנו אמרו לו היהודים ואיך מלך
אדיר כמו מלך פרס יכנע לתת הוצאות לאיש יהודי השיב הארור משיח השקר
ואמר אם תשובו פעם שנית אפילו יתן לי כל ההוצאות וחצי מלכותו לא
אתפייס וכי ראו היהודים רוע לבבו ואין טענת אמת מועיל הלכו מרים ובוכים
לפני המלך ואמרו אדוננו המלך בבקשת השררה וכתר המלוכה אין דת ולא
טעם יספיק להעביר השטות למי שנשטתה כי האיש ההוא ראינו בו כי הוא
כענין זה שטות מוחלט איננו שומע בקולנו ובכל מה שאמרנו לו כי שם
נפשנו בסכנה עצומה ואנחנו נקיים על זה נפלינו אנהנו כי איך ישות אדוננו
את לבו לדברי השוטה הזה שאם יניחנו הוא יפול מעצמו כמו שמצינו בכל
דברי שקר כי יפלו באשר אין לו רגלים וכמו האילן הנופל כאשר אין לו שורש

(יד) בדפ"אד וכל עניי עמו .

דברים דברנו אל האיש ההוא מספיק' לשבר לב האבן והוא בסכלותו עומד ואמר לנו שאם יתן לו אדוננו כל מה שהוציא לעשות מלחמה זו ישוב לארצו ויספיק כל זה להעיד איך הוא שוטה מפורסם: השיב המלך ולמה קראתם אותו שוטה על זה ואם העני אין לו אוצרות והוציא הוצאות בערכו ובטחון נצוח המלחמה והוא שב לדרכו (טו) מה יעשה אם לא בדרך זו לכן מהרו ושובו אל האיש ההוא ואמרו לו כי מתרצה אני במה שהוא שואל ושישלח בכטחון ואמונה איש אחד עם פנקסו ומיד אשלח לו במעות יפים וכן נעשה: אחר ששב האיש ההוא ונתכטלה המלחמה צוה המלך וקבץ כל היהודים אשר במלכותו ואמר להם אחד מכם בא אלי להלחם בי וספרו לי שהיה בהסכמת כלכם ולא חשבתם כי הרעה ישוב נגד פניכם השיבו היהודים טענות מספיקות ולא הועיל וסוף כל הדברים אמר להם תנו לי ההוצאות מיד ואחרי כן אדעה מה לעשות לכם וכאשר שבו לפייס ולדבר צוה ויהפשו כל ראשיהם כמאסר חזק ומתוך הצרה הוצרכו לתת הסך ורכים מהם היו מוכרים את בניהם למלאות הסך ואחר שנתנו לו מה ששאל אמר שבעד עלבוננו יקבלו הם עלבון זה שילכו היהודים יחפים ושלא יוליכו מכנסים אלא עד הירך:

אמר יוסף בן יורגה אני שמעתי מפי השר הנשגב והמרוטם כמהר"ר משה המון יר"ה שגזר עליהם שיוליכו עץ ככד ועב לאחוריהם תלוי בצואריהם ללעג ולזה לא היו יוצאים מבתיהם כי אם לנחץ גדול כי זה היה מחזיר לו העץ לפניו וזה מכה ומחזירו לאחוריו והיו לשמצ' וקלס לכל עובר ושב ובכל רחוב וראש כל חוצות יגזרו לכושט:

ספור היה מהמלך דון פיירו הוקן עם החכם ניקולאו די ואלניסוא: אמר ניקולאו שמעתי עליך מלכנו שרצון רוממותך לצאת למלחמה על אויבך אשר נקראו אינפיאליש (טז) ולמה ילך אדוננו אל האויבים אשר מחוץ ויניח אותם שבפנים והם היהודים אשר גדלה שנאתם אלינו וכתוב בספריהם שאסור לתת לנו שלום (ומפי המכיר אותם שמעתי שהנוצרי אין ראוי שיקבל מן היהודי אלא האמצע ופירושו כי כשהגוי בא לעומת היהודי אז אומר על הנוצרי בא בשעה רעה ובהתקרב אצלו אומר לו שלום עליך אדוני והאל יחיך ובהתרחק ממנו אומר לו לך כקרח לגיהנם וכפרעה אל הים): (יז) השיב המלך אם שמעת באוניך: השיב ניקולאו מאחד מהם שבא לרתנו שמעתי: אמר המלך אין ראוי להאמינו כי מי שהמיר דתו נקל לו להמיר הדברים ועוד כי

(טו) והוא שב לדרכו נשמת בדפ"אד .

(טז) אשר נקראו אינפיאליש חסר בדפ"אד ובל"ס infieles הם אנשים שאינם מאמינים .

(יז) בדפ"אד חסר מן ומפי המכיר עד אל הים .

השנאה מפאת הדת אינה אלא שנאה מקרית כי הוא אינו מכיין אלא אהבת
 דתו: אמר ניקולאו אין אני דואג אלא מעזותם אשר על פניך אדוננו יאמרו
 'שלתך דת שקראית: אמר המלך יקרא אחד מחכמי היהודים ונשאל וכשבא
 אמר לו המלך מה שמך אמר לו אפרים בן שאנגו (יח): אמר המלך כנראה
 הרכבה יש בך ומחציק ולמטה שבו אות הברית יקרא שמך אפרים ומחציק
 ולמעלה נוצרי אתה שכן יורה שם שאנגו: השיב היהודי אדוני המלך שאנגו
 'שם המשפחה היא והיא שנצי אלא שנישמש בלשון העם: אמר המלך בתך
 הייתי מבקש כי הגדת לי משפחתך: השיב היהודי אדוני המלך אמרתי שאנגו
 להבדיל כי כמה אפרים יש בחוצות ואדוני המלך מבקש היה להכירני כיון
 'ששאל את שמי: אמר המלך נניח זה כי למה שהביאוך לפני הלא לשתשוב
 איזו משתני הדתות טובה דת ישו או דתך: השיב החכם דתי יותר טובה לי
 כפי עיני אשר הייתי במצרים עבר לעבדים והוציאני האל משם בנסים ואותות
 ודתך טובה לך כפי ממשלתה התמידית: אמר המלך על הדתות מצד עצמם
 אני שואל לא בבחינת המקבלים: אמר החכם אחר עיון ג' ימים אשיב לאדוני
 אם יראה בעיניו השיב המלך יהי כן: אחר השלשה ימי' בא החכם והראה
 עצמו כעוס ובפני' זועפות: אמר המלך מדוע פניך רעים: השיב ואמר כי
 קללני היום על לא המס עשיתי ועליך אדוננו לרוב את ריבי והענין הוא כי
 זה חדש ימים שהלך שכני למרהוק ולשני בניו כדי לפייסם הניח ב' אבנים
 יקרות ועתה באו הב' אחים אלי ובקשו ממני שאודיעם סגולת האבנים וההבדל
 'שבין זו לזו ואמרתי להם מי היודע בזה יותר מאביכם הנה הוא אומן גדול
 בהכרת האבנים וציורם הנקרא לאפידאריו (יט) שלחו אליו והוא יגיד לכם
 האמת ועל השובה זו הכונו והרפוני: אמר המלך שלא כדון חרפוך ראויים
 לעונש: השיב החכם וישמעו אונך מלכנו הוצא מפוך הנה עשו ויעקב אחים
 היו ונתן לכל אחד אבן אחת ואדוננו שואל איזו יותר טובה ישלח מלכנו ציר
 לאבינו שבשמים כי הוא הלאפידאריו הגדול והוא יאמר הבדל האבנים: אמר
 המלך הראית ניקולאו פקחות היהודים וחכם זה ראוי לדורן וכבוד ואתה יספיק
 לך לעונש כי שקר דברת על עדת היהודים: אמר ניקולאו איך שיהיה מחוק
 המלכים הקדושים להכניע כל הדתות לדתו ולמה לא יכניע לאלה: השיב
 המלך לא ראיתי מעולם שום הצלחה בדבר על צד הכרח כי מיד שיעלם המכריח
 'ישוב לקדמותו כמו האבן כשהושלך למעלה מיד בסור כח היד תשוב אל
 מרכזה וכן הרוח כשנכנס בבטן הארץ מיד קורע ושב ליסודו לכן איעצך ניקולאו
 לא תלך אחר העם הזה בדרך ההכרח אבל אפשר שתוכל להם בהודאת הרצון
 והסתה בהתמדה מיום אל יום כי הדלף הטורד עם כל חולשתה עושה רושם
 באבן השיש עם כל הקפה כ"ש שירשמו הלשונוֹת הרכות בלב בשר ושמתר

(יח) בדפ"אד אפרים שאנגו .

(יט) כל"ס lapidario הוא סוחר של אבנים טובות .

כי חכם אחד רצה לייסר את בניו ועשה משתה מלשונות רכות וקשות וכלם היו מושכין את ידיהם מן הקשות והולכים אל הרכות אמר להם אביהם אי בני אם כה תעשו בדברכם עם האנשים מה טוב ומה נעים חלקכם: השיב ניקולאו גם מדרך זו אין תקנה כי אינו ממנהג העם הזה לקבל עצה וטבעו טבע הפתן שכאשר יזקין יחרש מאזנו אחת וכאשר יבא המלחש יטמין אזנו הב' בעפר כדי שלא ישמע שכן אמר דוד [זהלים נח' ה'] כמו פהן הרש יאטם אזנו. וכתב שלח שר צבא טיטוס לרומי והעתקתי נסחו אשר נתק מלאטין אל לשון עברי והם דברי יושיפוס הגדול ליהודים היושבים על החומה אביאנו לפניך והביאו וקראו וכה אמר:

העם הנבחר בני אברהם תלמידי משה תושבי ירושלם מעון השכינה

משוש הארץ יעלו נא לרצון דברי אלה על מובח חכמהכם ישמעו האזנים יבינו הלבבות יברח הזדון ימשול השכל יגזור הדעת בצאת הפשו מרשת התאוה תדעו כי תשוקת הנצחון ישים בעליו מנוצח מקברו אשר כרהו והוא לא ידע אם שמעתם בן עיר אשר אמר לאלכסנדר בבאו עלו מן המלחמה וכה אמר אי אליכסנדר הנה באת שמח בנצחון המלחמה הקטנה מי יתן שתנצח הגדולה אמר לו המלך ואיזו גדולה יותר מאשר נצחתי א"ל המלחמה הגדולה היא מלחמת יצרך אנה הבחורים הכניעו יצרכם ויגדל נא חכם להיות זקנים בזמן הבחרות כי בזמן הזקנה אין צריך כח והימים בעצמם ישיתו עצות בנפשכם מה בצע כי יהיה לכם שכל כמו חכמים ותחיו כמו בעלי חיים וכיון שהאויב מבקש שלום ומבטיח קיום מקדשכם למה תשימו אותו בסכנת האבדון האם יחמלו עליו אויביכם ואתם השלחתם האש ראשונה: ומה יעשו חכמי יועצי ירושלם אשר נגד עצתם כל עצה נבערה וכל חכמה מגרעת איה יודעי בינה לעתים כאלה איה זרועות הזקות נעורות בזכות הלבבות הטהורים משליכים אלף חצים ואחד לא יחטיאו ואתם אפילו אחד מאלף לא הויק לאויב ונשאתם כאניה בלב ים ורוח סערה סביבה ולפניה צור מכשול ולמעלה ממנה ענן וערפל אש וגפרית מלאתם מקדש מדם נקיים והרשעים שלחתם חפשים ומצד פירוד לבבכם אם האויב הורג אחד מכם אתם בעצמכם הורגים אלף שמעו נא שרי קדש כי אמר טיטוס לשוא טרחתי להביא מרומי כמה סוללות כי היהודים בעצמם כל אחד סוללה לחבירו תדעו נאמנה כי הבטחון בלי יושר כאניה בלי תורן ולמה הצליחו הרומיים אלא ביושרם הנה שמו בשוקי רומי בכל אחד איש נאמן ידועים (כ) בכל יום מי שבר אחד מדתי רומי ולא נמצא מי ששבר אפילו אחת ואתם שכרתם דתי אלהיכם כלם בכל יום חללתם שכתות ה' מועדי קדש לקחתם הבתולות הנאות מחדרי משכיתם וחיק אמותם שאף

(כ) צ"ל יודיעם .

על פי שאמר החכם אין זקן כל כך כבד מן הווקן שאם יראה אשה יפה לא
 יחשוק ואין בחור פרוש שלא ידאג והו בשעת שלום אבל בשעת מלחמה וספרי
 הסכנה פתוחים ראוי שלא יראה לכם ערות דבר כמאמר מלככם ואתם חטאתם
 בדבור ובמחשבה: אליכסנדר שלא ראה אור האל היה מחזיק בידו אחת הרומת
 ובשנית מפזר לעניים לשיחזוק יד ליד ואתם בשתי יודים שפכתם דם צדיקים:
 עוד ראו מול הרומיים צומח הם מושלים עד ערי בריטאניא ועד הרי הענקים
 וגם אתם ראוי שתכנעו כאשר ראיתם רצון אלהים השגיו חכמת הטבע כי
 הקנה יכנע לרוח חזק והכנעתה היא רפואתה לשוב לעלייתה כי כשיעבור הרוח
 השוב לקדמותה גם תבינו שלא התמיד הצלחת שום אומה אלא בהתמדת
 שלמותה: אנשי מדי עברו תורות השכל וכעס עליהם והמליך אנשי כשדים
 כעס עליהם והמליך היונים כעס עליהם והמליך הרומיים כעס עליהם והמליך
 אתכם אם תטיבו דרכיכם ידעתי כי הערוץ שר צבא שלכם יאמץ את לבככם
 בדברים שהיה ראוי להטיל מורד ולא אומץ אתם לוקחים מן האיש ההוא עצות
 רבות תדעו באמת כי לא יועילו מאה עצות מאיש אחד מה שיועילו עצה אחת
 ממאה אנשים והשפעת האל בשכל המרובים היא ומה תקחו עצה מן הערוץ
 משולל מהשכלה מופשט מעשות טוב בחייו וכי תאמרו איך נשתעבד ולעולם
 היינו חפשים אתם תאמרו לעולם ואני לא ראיתי שעה שלא הייתם משועבדים
 כי ראה היוצר שאי אפשר השארותינו אלא בהכנעת יצרנו ולא הצליחו הרומיים
 כי אם לשעבד אתכם אחד היה אברהם בחכמה ועושר והשתחיה כמה פעמים
 לעם הארץ ויעקב נשתעבד תחת יד המצריים כי ידע שרצון האל הוא ומגבורת
 יהודה ויוסף ואחיו היה להחריד את מצרים כל שכן להרוג את יוסף ויראו
 לגשת לפי שהאל המליכו וברגם הצלחתכם הוא זמן המלך הראשון שאול
 לוקה היה את בניכם לרוץ לפני סוסי והנערות הבתולות לובשות רקמות
 למבשלות ואופות ראיתי בעיני כי אתם מחפשים מיתתכם בנרות ועם אבוקות
 שריפת בית אלהינו ואיך לא ישרפוה ואתם השלחתם האש הראשונה: וכעוד
 שהשר היה מדבר השליכו עליו חצים מן החומה ועם כל זה נתאמץ ושב
 להשלים דבריו וכה אמר אי קריה נאמנה ירושלם אי מעון שכינה אי תפארת
 פלישטינא אי משוש מלאכי עליון אני איני דואג על שני חומותיך כאשר כבר
 נפלו ולא על דלתותיך אשר נשברו ולא על חומותיך אשר נפרצו על מה אני
 דואג ובוכה הלא על שאני רואה היותך ריקנית מאנשים טובים אי ירושלם
 נוה שאנן אם ימיתוני אתה תבקש מלפני אל את דמי כי הם יבקשו להרגני
 תחת בקשתי חיותם גם אני מצטער ובוכה אשר ילדיך לקחו כלי זרים שהם
 חרב וחנית וכליהם והוא המעשה הטוב לארץ הניחו: האם הוצרך אברהם
 אפילו תפלה כאשר לקחו ממנו שרה בשכבו על מטהו נגף ה' את פרעה
 וכאשר חשב לגלות מסתורי שרה גלה השם מסתורי פרעה לעיני הרופאים ולא
 הועיל וכאשר הקיץ אברהם מצא שרה בצדו וכתר מלכות בראשה אי ירושלם
 מי הביא עליך אויב כי אם בניך מי הביא אנטוניוס וקוסיאוש ומי הביא נרון

קיסר הלא בניך שלחו כערו מפני מחלקותם דבר כה ירושלם באוני האנשים האלה היושבים על החומה להצילך והם יבקשו הריסותך אמור כה להם שאם אין חומל עליך שיוחמלו על הבית אשר בנו הנסיכים היקרים והנביאים הקדושים וכל זמן שאתם מאחרים כניעתכם אתם מאחרים גאולתכם ומי יתן וכבר עברו ימי הכניעה כי בכל יום שעובר אתם קרוכים להשבית מלכותכם עד כאן:

אחר דבריו אלה השליכו עליו מן החומה אבן גדולה והוכרח לברוח משם: אמר ניקולאו ראה נא המלך הועיל עצה עם האנשים האלה אין עצה ואין תבונה נגד טפשות היהודים: אמר המלך ואם לא יועיל לא זה ולא זה לא היום ולא לעולם הלואי שיספיק זמנינו לבקשת שלמות נפשותינו ולא נוציאהו לבקש שלמות נפשות היהודים ומ"מ עלו לבי מאד בדברי הכתב ההוא וכנראה יש בין היהודים מיופי המליצה ונועם המשך הדברים: אמר ניקולאו היהודים היו אם המליצות כאשר גדלו קטניהם על כרכי ספרי הבריבייא והיא עצמות המליצה ומי שביקש לדעת איך ידבר להמשיך רצון המלך יראה דברי אביגיל עם דוד ומי שירצה להבין איך יספר שכחי האל ומהללו יראה תפלת חנה ומי שירצה לדעת דרך תלונה ותערומות יעיין בדברי יהודה עם יוסף כאשר נגש אליו: אמר המלך היש להם השירים השקולים: אמר ניקולאו היא מלאכתם הטבעית ללוויים: במקדש וברומי בין הספרים שהובאו מירושלם ראיתי כגנזיו ספר חכרו איש אחד נקרא לאזרו הלוי אשר יתחיל מכדור הארץ ואם יש לה תנועה ולמה באמצע עומדת ואומר על זה שיר שקול משובח כפי מה שהבינו נבוני הנוצרים ומשוררי היהודים אחר כך ידבר מהאכנים טובוח והצמחים וסגולתם ועושה על זה שיר מהולל אחר זה ידבר כמין האדם ומחלקו לארבעה חלקים והם החכמים והסוחרים ואנשי מלחמה ועובדי אדמה ואומר עליה שירים אשר דוד היה תמה מהם אחר זה ידבר בסדר ד' יסודות ואומר שיר: אחר זה עולה לשמים ומתחיל מן הלבנה ותועלותיה ותנועתה ואומר שיר וכן בכל ככב וככב אחר זה ידבר בשנים עשר מזלות באיכות וגדולת ואומר שיר אחר זה ידבר בעשרה כיתות של מלאכים וכמה משרתים את פני ה' ואומר על כל אחד שיר אחר זה ידבר בארבע צורות הקדש מן החכמה לאין שיעור: אמר המלך אחת שאלתי ושחית שמעתי כי יש להם מן החכמות יד ושם ועתה אני תמה מן המאמרים שנאמרו בשם התלמודיים יוצאים מההקש ומופתי החכמה ויהיה מה שיהיה כיון שבאנו לדבר בסדרי העולם והטבע שאלות יש לי אם תשיבני כי כבוד מלכים חקור דבר: אמר ניקולאו שאל אדוננו ויש לאל ידי:

שאלה א' אם יש סבה טבעית לעמידת הארץ באמצע העולם ואיך לא תטה לאחד מן הקצוות:

תשובה בהתחלת הכרואה נבראו שמים וארץ יחד מחמר אחד לכן הם באהבה כישני אחים מבטן אחד ולכן כל חלק מן השמים יאהבנה וימישכנה אליו וכיון שכל חלק וחלק מושכת ואין כח בשום חלק יותר על חבירו בהמשכה נשאת באמצע כלם: אמר המלך אני אומר להפך שישנאוה השמים לגריעותה וכל חלק מרחק אותה בשוה ונשאת באמצע: אמר ניקולאו גם זו סברת ארסטו היא ועדין יש סברת אבן סיני אשר אמר כי הארץ מרכז והשמים עגולה ומטבע המרכז לעמוד באמצע: אמר המלך לכל אלו יש תשובה והנכון יראה מה ששמעתי בשם התלמודי' שברצון האל ומאמרו עומדת והוכיחו ממאמר איוב שאמר [כו' ז'] תולה ארץ על בלימה:

שאלה ב' איך בבטן הארץ יולד הזהב והמרגליות המאירות כי איך עפר חשוך ועכור יוליד דבר מזהיר:

תשובה מניצוצות השמש והכוכב' נבראו: אמר המלך ואיך יפעלו בבטן הארץ: השיב ניקולאו ואך נוצר הולד בבטן אמו ולכן אמר דוד [תהלים קלט' טו'] רוקמתי בתחתיות ארץ להשוות זה לזה ויותר מתמיה בריאת הפיר' לא והיא מקליפת חיה הנקרא בערבי צריף ואותם קליפות הולכות ביס ויום א' בשנה אשר ירד מטר עולות ממעמקי ים ופותחות כי הם כמו ב' אזנים זו על גב זו ומקבלות הטיפין וסותמות ושם נבראת הפיר' לא וטבעה לחזק רלב והעינים: אמר המלך אני לא כן שמעתי אלא שבים אוקיינוס יעלה רוח חזק ומעלה גלים ואותה חיה אשר אמרת פותחת פיה ושואבת מן המים ולימים פותחת פיה לקראת ניצוץ השמש ומוזה נבראת האבן ההיא וכל אלו הם דברים של תימה: אמר ניקולאו ומה יש בעולם שאינו דבר מתמיה וכבר אמר דוד [שם יד'] נפלאי' מעשיך ונפשי יודעת מאד רצה לומר יודעת מאד אבל לא הכל ומי יתן סבה להמשכת הקאל' מיטא (כא) את הברזל: אמר המלך אני שמעתי שר' ל נפלאים הם מעשיך ויותר נפלא איך נפשי יודעת וזהו לשון מאוד: אבל לפירושך דוד היה מתפאר במה שאפשר שלא היה בו כי ידענו קוצר המשיג לכל חכם לבב ומה שאמרת מן הקלאמי' טה ראיתי כתוב שיש בה מטבע הברזל ולכן מושכ' הברזל כי כן טבע כל דבר לקרב הדומה לו או מטבעו:

שאלה ג' הצמחים איך יצמחו לצד מעלה שאע"פי שיש בהם שתי יסודות פנות למעלה והם האש והאוויר כבר יש בהם יסוד הארץ והמים אשר לכבודתה היה נראה שיספיקו להכריח השני יסודות קלי' או לפחות שיסו הצמחים לאחד הקצוות ולא למעלה:

(כא) הוא calamita כל"ס ובלשון חכמינו ז"ל אבן שואבת .

התשובה יש בהן נפש צומחת שמכריח השני יסודות אשר הם כבודת לשיעלו למעלה וכב' היה לי ויכוח עם אחד מתושבי מלכותך הוא דון יוסף בינבינשטי ואמר לי שהתלמודיים הרגישו הספק שנסתפק לאדוננו ואמר כי זה מכח הככבים אשר אמרו זה לשונו אין לך עשב למטה שאין לו ככב למעלה ואומר לו גדל:

שאלה ד' מה טבע מחייב השתנות הגוונים בעמחים:

תשובה כאשר יגבר יסוד המים יטה ללבן ואם יגבר יסוד עפר יטה לשחור ואם יגבר יסוד האש יטה לאדום וכן בשאר הגוונים טעמם מבואר בספרים:

שאלה ה' מדוע האילן עב למטה ודק למעלה:

תשובה מפני שאין כח ביסוד העפר והמים לעלות כל כך:

שאלה ו' מדוע החיות חזקי החוש יותר מהאדם כי אמרו שהארץ שומע למרחוק מאד והעורב מריח למרחוק וכן הדבורים והנשר רואה כמה פרסאות:

תשובה כל אלה אין להם אלא חוש אחד וכו' ימשכו כח שאר החושים והוצרך אותו כח בחווק מפני שבזה נמשך מציאת המזונות לאתו חי והנה כל החיות יראים מן האריות ונחבאים בין הסלעים והאילנות ואילו האריות לא היה שומע מרחוק כשהשור גועה היה קשרה לו למצוא טרף (וכששומע מרחוק מאד שאג ישאג כי ראה שלא יכול להגיע שם ביום ההוא כפי מה שראיתי בספר:) (כב)

שאלה ז' מדוע לא נתן לאדם גבורת האריות:

תשובה אדוננו המלך אין זה משאלותיך כי כן תשאל מדוע לא עשה האל את הזכוב פילוסוף והיתוש נביא והאדם ככב בשמים וכבר מצינו לאדם גבורה יותר מן האריות שהרי דוד הכה האריות: אמר המלך דוד בעת ההוא עדין לא היה מדבר מכח הנקרא אצלינו אישפריטו שאנטו (כג) ולמה נאמינהו: השיב ניקולאו כבר ראיתי כיוצא בשחוק עשו ברומי כי בא לשם

(כב) מן וכששומע עד בספר חסד בדפ"אד .

(כג) הוא בל"ס spiritu santo וכדפ"אד כתוב ברוח הקודש .

לא נודע מאיזה מקום שור גדול אמיץ אשר המית מאה אנשים ואמרו הטבעיים שהשור יש לו כח כמצח כל מה שיש לאריה בידיו ובצפרניו ובא גבור אחד ובאגרופו הכהו במצחו והמיתו ואחר כך צלאו ואכלו כלו באכילה אחת: השיב המלך מה החלום הזה אשר חלמת וכי יש אסטומכא סובלת אכילה שור אחד: אמר ניקולאו ויותר מזה ראיתי הוא בריה אחר רומו שני אמות ורחבו אמרה וראשו בלא עור אלא עצם הקדקד לכד ואין לו אוזנים אבל חור אחד לאחורי הראש ואמרו כי משם שומע ובכל יד שני אצבעות והרגלים כרגלי הסוס: אמר המלך כבר יצאת ממחיצת חכם ונכנסת במחיצת השוטים וכי באת לחזק כוב אחד עם כוב אחר: אמר ניקולאו והלא נמצא בספר בעלי חיים שיש אנשים באיים הרחוקים שאין להם ראש ועיניהם בחוה: אמר המלך ומה זה תמיהה אני אראך בממלכתי אלף אנשים שאין להם ראש וגם אתה כאחד מהם:

שאלה ה' מדוע הנחלים הולכים אל הים והוא אינו מלא: אמר ניקולאו ואם אין לי ראש איך אוכל להשיב: אמר המלך מטבע כל אדם לכעוס אבל מהרה ישקוט ואם ינוח (כד) כעסו בו נתפרסם לכסיל כי כן אמר החכם [קהלת ז' ט'] כעס בחיק כסילים ינוח:

תשובה בקצור שהשמש שואב כל אותו תוספת:

שאלה ט' אמרו כי מלך צפון כסה פני סוס לנסותו והזמינו לו את אמו ובא עליה ואחר שגילו פניו וידע עליה להר והפיל עצמו משם והלא (כה) עשו הסוס בעל שכל ומצווה ועושה:

תשובה האל שם בו אותו טבע להוכיח בו בני האדם:

שאלה י' מדוע השלג לכנה שכיון שהיא מן המים היה ראוי להיות דוגמתה:

תשובה המים לבנים הם כשלג אלא ששכונת העפר גורמת להם ערכוב ואחר שהוציאם העב ממקומם האויר והחום מדקדקים ומזככים אותם עד שישובו לטבעם:

שאלה י"א מדוע הכרד ירד קטן ועגול לפעמים ולפעמים אינו כן:

(כד) בדפ' אד כתוב ואם לא ינוח וכן נכון .
(כה) בדפ' אד והלאה .

תשובה הבא עגול וקטן בא ממרחק גדול והאוויר מקיפו ומקיטנו שאוכל ממנו ומעגל אותו והבא מקרוב לא הפסיק הזמן:

שאלה י"ב מדוע בקיץ טפות המטר גדולות:

תשובה שהחום מקבץ החלקים אלו לאלו ונעשות טפות גדולות כי המים בורחים מהחום ומתקבצות אלו עם אלו להתחזק כנגדו:

שאלה י"ג מדוע הגלגלים מהם תנועתם מאוחרת ומהם תנועתם מהירה ויש מהם מקיפים העולם ומהם לא: השיב ניקולאו הייך אדוננו לא תשאל לי מן השמים ואני אפילו מה שלמעלה מגג ביתי איני יודע ואמרו החכמים כי מה שנאמר בטבעיות רובו אמת ובלמודיות רובו שקר ובאלהיות כלו שקר כי אין בכח שכל אדם ע"כ:

ויכוח היה בין איש נוצרי ובין איש יהודי לפני המלך דון אלפונשו מפורטוגאל: אמר הנוצרי יש לנו כמה מזמורים מורים מציאות משיח שלנו ומכללם מזמור [תהלים כב' ב'] אלי אלי למה עזבתני אשר אמר כששמו אותו על עץ חתוך ועליו אמר [שם טו'] כמים נשפכתני וגו' ואמר [שם יג'] סבבוני פרים רבים והם שופטי היהודים [שם יד'] פצו עלי פיהם אשר אמרו כי מסית ומדיח היה ומה שאמר [שם יז'] כי סבבוני כלבים על היהודים נאמר ומה שאמר [שם] כרו ידי ורגלי על ישו נאמר שהיהודים תקעו מסמרות בידיו ורגליו על העץ ואמר [שם ל'] ונפשו לא היה זהו ישו שקבל המות ברצון לכפר עון אדם ולעם נולד כי עשה על הנוצרים נאמר שנולד ונתחדש להם דת: תשובת היהודי אתה החכם ידעת כי כל פסוק כלשון עברי סובל כל צורה שירצה המצייר אבל הצורה האמיתית במה יתאמת הלא הוא אם נמשכו שאר הפסוקים על הצורה ההיא והנה במזמור אלי אלי יש כמה פסוקים מהנגדים לפירושך וראשונה אומר לך מה שאמר חכם יהודי בכיוצא בזה לפני מלך ספרד אמר זה לשונו אדוני המלך אתמול כעסתי על התרנגול אשר בביתי לפי שהתענני בקריאתו והכתיו במקלי ורדפתי אחריו עד שהבאתיו בחדר אחד חשוך ואחר כך בכל יום ויום הייתי מכה אותו עד שקרעתי עורו ושברתי עצמותיו אחר כך הבאתיו בקדרה וכסיתיו כראוי ואחר שמת נעשה לו נס ושב אליו הרוח והתחיל לקרא ולרנן כסדרו והנה עתה מצאתי כל הענין הזה שנתנבא עליו ירמיהו [איכה ג' א'] אני הגבר ראה עני הוא התרנגול שכן נקרא כלשון הלמוד בשבט עברתו הרי המקל אותי נהג [שם ב'] הרי הרדיף חשך ולא אור הרי החדר החשוך אך כי ישוב [שם ג'] הרי הרדיפות האחרות או שיאמר שהיה מגיס בקדרה והוא מוצרכי הבישול בלה בשרי [שם ד'] הרי קריעת העור ושבירת העצמות בנה עלי [שם ה'] הרי הקדרה כמחשכים הושיבני הכביד נחשתי

[שם ו' וז'] הרי הכיסוי גם כי אועק ואשוע [שם ח'] הרי קריאת הגבר ויראה אדוננו אם ראוי שנאמר שהנביא נתנבא כזה כל שכן כאשר שאר הפסוקים לא ימשכו לכוונה זו ע"כ דברי השלם ההוא: וכן אני אומר כי מזמור אלי אלי אע"פ שיש פסוקים מורים על ענין המשיח הרוב אינם מורים כן שהרי התפלל [תהלים כב' ב' וג'] אלי אלי למה עזבתני אלהי אקרא יומם ולא תענה והלא אם הוא קבל המות כרצון כמו שמורה ונפשו לא חיה איך היה מתפלל שיענהו ויושיענו ממנה ועוד איך אמר [שם ה'] כך בטחו אבותינו והוא לא היה לו אב וכן [שם כג'] אספרה שמך לאחי ולא היו לו אחים ואיך אמר יושב תהלות ישראל וכל זרע יעקב כבודוהו [שם כד'] והם היו שונאים לו ומה שאמר [שם לב'] לעם נולד עלינו נאמר שמהוך הגלות והצרות היו כאלו נולדנו בכל יום: אמר המלך אי יהודי בעל החבולות איך ברחת מלהשיב על הדבר העצמי והוא אומר [שם יז'] כרו ידי ורגלי: השיב היהודי אדוננו המלך אם הוא עצמי הלא הוא לפי טעות גירונימו המעתיק כי כארו בא"לף כתיב ועם יו"ד ולא וא"ו וכן עשה על מה כבודי לכלימה [תהלים ד' ג'] אשר קרא על מה כבדו לב ואמר שהם דברי האל על היהודים כאשר לא רצו להאמין במושיעם וכארי ידי על יושבי הגלות נאמר שיקרה להם כמו שיקרה לחיות עם האריה שעושה עם זנבו עגולה סביב ההר ואין רשות לשום חיה לצאת ממנה אבל להפך שמקבצות ידיהם ורגליהם לפני האריה: השיב המלך היה לו לומר כארי קבצתי ידי ורגלי כ"ש שענין העגולה אפשר שהוא מדברי הזקנות (כו): אמר הנוצרי וכאשר נאמר כי אין מן המזמור הכרעה למה לא תאמינו בנושיחנו ואתם מאמינים בדבר יותר זר והוא הברואה יש מאין אע"פ שהביא ארסטו מופתים אל הקדמות: השיב היהודי שאלה זו כבר נשאלה לפני המלך דון גואן מארגון: והשיב חכם גדול משלנו כי מופתי ארסטו אינם מופתים חותכים ועוד כי הדבר הזר ראוי להאמינו אם מורה יכולת האל והברואה מאין הוא המורה היכולת המוחלטת אבל שנאמר שהאל נתלבש בבשר יראה חסרון באלוה כי עשינו מה שהוא אלוה שאינו אלוה ועוד שאם נתלבש בבשר לקבל עונש בלתי בעל תכלית על עון אדם שחטא כנגד הבלתי ב"ת עונש זה מו קבלו א"נ החלק האלהי א"א כי הוא אינו מקבל מות ואם חלק הבשר ידוע כי הבשר ב"ת ואיך נאמר שקבל עונש הכב"ת: אמר המלך יש על הדברים האלה השגות אביאם בסוף עניינינו ואני אומר כיון שמנהג שלכם לומר דברי שקר ושוא כבר הוחזק' לשקרנים בכל דבר ואני שמעתי בויוח א' שאתם אומרים בתלמוד שלכם שנמצא צפרדע גדולה כס' בתים ושתנין כלע אותה ושבא עורב ובלעו ודלג על האילן וכל אלו דברי שקר מפורסם כפי מה שנחאמת ועוד אתם אומרים שבים אוקינוס נפל ברזל ונתגלגל ז' שנים ולא ירד לקרקע מי ראה בעמקי ים אם ירד או לא ועוד אתם אומרים כי איש

חכם ראה כים שנתגאו גליו וכן גל לגל שלש מאות פרסאות וזה שקר כי כל הים ההוא אינו שלש מאות פרסאות: השוכת היהודי כתבו קצת מנבוני לב שהקדמונים היה מנהגם שכשירצו לקרב העם שישמעו דבריהם היו לוקחים נבל ומנגנים וכשהעם קרב לערכות הניגון או היו אומרים מה שנראה להם לתקון הסדר המדיני והישרת הנשמה והנה קדמונינו כאשר לא ידעו לנגן תפשו דרך אחרת להביא דבריהם בדרך משל ומליצה. והיודע ידע התוכיות ושתי הדברים למדנו מלשון המישור אשר אמר [תהלים מט' ה'] אטה למשל אזני אפתח ככנור חידתי: ומשל הצפרדע רמו לחכמה הטבעית המשוררת מעשה ה' כמו שעושה הצפרדע ואמר שהיא גדולה כששים בתים רמו לששים חלקים או פרטים אשר בה: הראשון יסוד הארץ ומתחלק לשבעה אקלימים וכל אקלים מוזגו וטבעו מתחלף מחבירו וכל חלק מתחלק לחמשה חלקים והם סלעים והרים וגבעות ועמקים ומישור: ובכטן הארץ יש עצמות ועורקים וריאה וכסף וזהב וכרזל ונחושת כדיל ועופרת וכסף חי וגפרית הרי בכטן הארץ ו"א דברים והעצמות הם האבנים הגדולות שהם לארץ כעצם אדם והעורקים הם המקורות ההולכות בתוך הארץ והמעיינות והריאה הם האבנים הטובות אשר מראיתם כמראה הריאה יש חלק לכן כמו הספיר נקרא דיאמנט" ויש אדומה והיא הנפך ושני מנין יש בו האחד אדום מאד והשני דומה נוטה לירוק והאחלמה הנקראת גס"נטה היא האבן ירוקה ותועיל לרועי העין ולכחות עיני הזקנים כיוצא מן הארץ (כו) הם ה' דברים עשב מזריע ועשב בלתי מזריע אילן פרי ואילן סרק ואילן מורכב והוא בקצה הארץ אשר יוצא מן הארץ כשהשמש זורח ונכנס בארץ כשהשמש שוקע נראה שיש בו טבע הארץ בצמיחה וטבע השמים כזריחה ושקיעה ובגדל מן הארץ הם שבעה חלקים והם האדם המתחלק לבשר ולנשמה ולא ראי זה כראי זה והבהמה וחיה ושרץ ורמש ומורכב מאדם ובהמה הוא חי שחציו אדם וחציו בהמה נקרא בלשונכם סינט"אריו הרי בארץ וכיוצא וגדל ממנה ל"ד חלקים יסוד המים מתחלק לשני' למים מתוקים והם הנהרות ולמים מלוחים והם מימי הים ויש כאלה דגים וצפרדעים ובפרט הצפרדע הנקרא תמ"סת שכל הכעלי חיים מניעין להי העליון (כה) והוא אינו מניע ויש בים ביחוד בהמה חיה שרצים ורמש שכן קבלו התלמודיים שיש שור כים ושור ביבשה שור היבשה מותר לנו ושור הים אסור לפי שאין לו סימני טהרה ובחמור הוא להפך שחמור היבשה אסור וחמור הים מותר לפי שיש בו סימני טהרה ויש כים מורכב מאדם ודג והוא הפורסי הנקרא בלעז שירינא דיל מאר (כט) והשלג והברד והמטר והשםם והאלמוג וליתן הרי במים ט"ז דברים והספוג הרי ששה עשר ויסוד האויר והנולד ממנו

(כו) כדפ"אד כתוב כיוצא מן הדברים .

(כח) ככתב יד של וויען כתוב הלחי התחתון .

(כט) הוא כל"ס sirena del mar וכדפ"אר נוסף עוד וכל"א וואשרווייב .

והם חיות דורסות ובלתי דורסו' והקאמיליון והוא נזון מן האוויר לבד אשר שואב כראש הרים והמורכב והוא הנשר אשר עולה עד יסוד האש לפי שהוא מורכב מיסוד אש ואויר הרי חמישה חלקים ויסוד האש ותולדותיו והם הסלמנדרה והרעם והברק והלפיד הרי חמישה הנה בין כלם ס' חלקים עליהם אמר שלמה [שיר ו' ח'] ששים המה מלכות והם מלאכת הטבע ושמיים פילגשים הם עשרים דברים סגוליים ויש בהם קצת מהטבע ועלמות אין מספר ר"ל דברים נעלמים ועוד אבאר הדברים הסגוליים אחר ביאור המאמרים והתנין הכולע היא החכמה הלמודית וקראה תנין לפי שהתנין מתעגל כעגולה השמים ורמו כי חכמה זו מעולה מחכמת הטבע וזהו ישרמו באומרו שהתנין בלע הצפרדע והעורב רמו לחכמה האלהית וכן המשילה שלמה שנאמר [שם ה' א'] שחורות כעורב ונאמר [תהלים יח' יב'] ישת השך סתרו וזה רמו לעומקה ואמר שבלע התנין רמו לגדולתה על הלימודית ואמר שעלה לאילן רמו לתורה שנאמר [משלי ג' יח'] עץ חיים היא ורמו שכל החכמות בה ומאמר גלי הים רמו לתאוות האדם שכל תאוה ותאוה רחבה היא מני ים ומאמר הברזל רמו לשכל האדם חד כברזל ושבע שנים רמו לשבע חכמות ואמר שעם כל זה מעולם לא ירדו לעומק הבינה: אמר המלך ליהודי רואה אני דברך טובים אבל הכרח לא יכריחו וכיך שכן אנחנו הנוצרים נעמוד על קבלתנו האמתית ואתם תעמדו כמה שחשבתם שהוא אמת ויש לכם שכר לפי שכוונתכם לשמיים ואלו ידעתם במופת הפך אמונתכם הייתם ישיבים אלינו: אמר הנוצרי הם לא כן ידמו עלינו וחכם שבהם אמר שאנו כעורים מנמת פנינו דרך המלך (ל) ותענו ונפלטנו בבור שחת: השיב המלך אין זה פלא כי מאמר החכם הוא שהדתות לא יתקיימו כי אם בדמיון ועם כל זה אני אענישם בעונש אם השבע לי שלא תאמר כנגדם יותר מזה: השיב הנוצרי חי אדוננו וכתרו אלו היו מי הים היו והשמים נירים ועצי היער קולמוסים לא יספיקו לכתוב מה שאמרתי אני עליהם רעה: השיב המלך זהו פועל הדמיון אשר אמרתי לך (ועתה נבוא וכו') לא יכולתי להעתיק הסיום כי נטישכש מאד: (לא)

הל"ג בעיר גדולה פיס היה שמו גדול ולפי שלא מצאתיו כתוב לא כתבתיו הנה כי ראיתי בעלי נוסחאו' גדולות נבדלות ילאה המספר לכתבם כאשר לא נתאמה דבר:

הל"ד באחת מערי אשכנז קמו הנוצרים וקבצו היהודים ואמרו להם שאם יקבלו עליהם תוך שלשה ימים דת ישו הרי טוב ואם לאו ידעו נאמנה כי כולם ימותו בחרב אין המלט נקבצו היהודים ובשק ואפר ובהענית צעקו

(ל) מנמת פנינו דרך המלך נשמט בדפ' אד .

(לא) מן ועתה נבוא עד מאד נשמט בדפ' אד .

אל ה' ואחר ג' ימים ראו שלא נענו מן השמים הסכימו כלם למורת אמרו הבחורים שבהם אנחנו נבקש להנקם מצרינו ואחר כך נמות על קדושת השם הגדול ובבקר נקבעו כל הנוצרים למקום ועד שופטיהם והיו ממתינים שם שיבאו היהודים להתנצר ויקח לו כל אחד מהם אחד אל ביתו ללמדו דתם ועקרם (לב) קמו אנשים בחורים מבחורי ישראל וחרבם תחת לבושם והלכו לפתח מקום הועד ולא השאירו מן הנוצרים פלטים וקודם בואם צוו לנשוויהם שידליקו אש בד' מקומות העיר וכי אין איש מכבה הבערה כי כלם בבית הועד היו נשרפה כל העיר והיהודים עמהם זה שמעתי מפי חכם גדול אשכנזי שבא לשליח:

הל"ה גם מפי חכם מקובל בא מצרפת שמעתי כי בעיר א' נקראת בודון נגזרה גזירה והוא כי הדליקו אבוקה של שעוה ושמו אותה ברחוב העיר והכריזו ואמרו כל יהודי שיבא ויתנצר קודם גמר האבוקה יקבלו אותו וכל מי שיבא אחר כך ישרף באש וכולם עמדו על קדושת השם ונשרפו הם ובניהם והיה ביניהם איש גבור חיל וחכם ואהוב מאד לשר העיר ושליח השר לקרא לו ולבקש ממנו שיתנצר ויעשה לו כבוד ושררה אשר כמוה לא נשמע אמר לו האיש היהודי ומה כבוד תעשה לי שידומה ויערך למדה שיעשה לי ארון הנשמות כאשר לא אתנצר והשר כעס מאד והתחיל לחרף לו ולדחו: אחר הדברים אמר לו האיש היהודי אין לבי להתנצר אבל אפשר שבראותי האש הגדולה אשר בו ישרפוני אפחד ואשוב מדרכי לכן אדוני השר צוה ויעשו ברחוב אש גדולה ולך עמי סמוך לאש אולי בעת ההיא יתן האל בלכי את אשר ברצונך: אמר השר טוב הדבר מאד וצוה שידליקו אש גדולה מאד והלך עמו שם והאיש היהודי כי ראה עצמו סמוך למדורה והוא איש זרוע הפש השר והשליכו באש והוא עליו ומתו שניהם:

הל"ו באחד מערי אשכנז גזרו גזירה שכל היהודים ימירו דת תוך ג' ימים ואם לאו שישרפו כלם נאספו העניים והתענו ג' ימים והסכימו שאם לא יענו תוך ג' שיבאו כלם לבית הכנס' ושישחטו זה לזה ולא מיד ערלים וכל מי שלא יהיה לו אכזרות לב (לג) יתחנן לשמש הקהל שישחטנו הוא וכן נעשה והם שחטו נשיהם וילדיהם ראשונה ונשאר השמש לבדו והעכיר סכין על צוארו ומת בבקר יום ד' באו הנוצרים לפתחי היהודים לדעת מה כונתם ולא מצאו איש ולא אשה בבית הלכו כלם לבית הכנסת ומצאום כלם שחוטים הלכו אל המלך והגידו לו הדבר והוא צוה שלא ינתנו לקבורה אלא שישליכום לכלבים על פני השדה ויש לקצת אשכנזים בקבלה שכפה עליהם הר אחד

(לב) בדפ"אד כתוב וילך כל אחד מהם אל ביתו ללמוד דתם ועקרם .
(לג) בדפ"אד אבירת הלב .

זנשארן קבורים זכות הקדושים האלה וכאלה יעמוד לזרע ישראל בכל מקום שהם אמן:

הל"ז חרבן וחרב היה כגראנדא ומצאתי שהענין כך היה בימים ההם היה שם רופא למלך נקרא ה"ר יצחק המון ז"ל והיה בכל יום הולך לחצר המלך ויום אחד ראה ברחוב ישמעאלים מריבים ואמר לשוב לאחוריו ולא יכול ובעברו דרך שם אמר א' מן הישמעאלים לאחד מבעלי הריב בחיי נביאנו שתעזוב את חברך ולא תרדוף אחריו והוא לא רצה אז חזר ואמר בחיי רופא המלך שתניחנו או הניחו מיד נתקבצו הישמעאלים ואמרו נפלה דתנו נפילה שאין לספר בחיי נביאנו השביעו ולא רצה וכשאמר לו חיי איש יהודי או הניחו הנה אלה הרימו ראש קומו ונכריתם כמו כלם וחרב-בדם ולא השאירו פליט לבד קצת מהחשובים אשר ברחו לבית המלך ונצולו מן היום ההוא והלאה קבלו עליהם הרופאים אשר שם שלא לרכוב על סוס ושלא ללבוש משי ושלא להראות שום שורה בלכתם ברחוב העיר אם כדו שלא יקנאו הישמעאלים ואם להתאבל על אחיהם הנהרגים:

הל"ח מפי איש חסיד וחכם כמ"ר אברהם בן ערמא שמעתי שנעשה גם ע"י אדוני ה"ר יהודה בן וירגה משבילי"א אכתבנו: הנה בעיד סמוכה לשבילי"א נקראת שירץ דילה פרונטירא באו כומדים בבית איש יהודי מעשורי הארץ ושאלו ממנו צדקה ולא רצה לתת להם ונמשכה ביניהם קטטה ומחלוקת והיהודי הכה אחד מהם והם על כל הקהל יצא כעסם ונתיעצו להעליל ולהשהותם וכיום ההוא ראו שמת איש משומד ונקבר בבית הקברות שלהם והלכו הכומרים ההם והוציאו את המשומד מקברו והוליכוהו לקברי ישראל ובבקר צעקו ואמרו כי מצאו קבר המשומד ריקס ואין זה אלא מפני שהאיש ההוא יהודי היה מלפנים והיהודים הוציאוהו מקברו שלא ילך לגיהנם עמנו הלכו כלם אצל הדוכוס וספרו לו כל המאורע: השיב הדוכוס הלכו מיד קודם שידעו היהודים ושאלו להם אם יש ימים שקברו איש יהודי הלכו לחפש ואמרו היהודים כי זה ימים לא נקבר יהודי ובאו אצל הדוכוס ואמר להם לכו עתה לקברי היהודים וראו אם נמצא קבר חדש הלכו ומצאו שם קבר מחדש וזכרו ומצאו המשומד ובאו אל הדוכוס ואמרו לו מצאנו קבר חדש וזכרנו גם הכרנו האיש ההוא והוא באמת האיש שנתנצר והדוכוס הסתו בערה בו ומכל מקום אמר ראוי לתת חשבון לדבר כזה אל המלך ישנו כל היהודים בבית הסוהר עד יבא פתגם המלך והיהודים כאשר שמעו את הדבר הרע הזה שלחו שליח לה"ר יהודה בן וירגה לשבילי"א יבא מיד לבקש על עמו העומדים כלם בצרה כי נחבאים היו ולא היו יוצאים לחוץ מגלות העם עליהם וכאשר בא ה"ר יהודה אל הדוכוס לא היו רוצים לתת לו מקום לבא אל הדוכוס כי לבנם להרע דחף ה"ר יהודה לאנשים בחזקה ואמר לדוכוס אדוננו הדוכוס לא באתי להציל מאשמה ליהודים

כי כיון שעשו דבר כזה ראוי לשורפם אבל באתי להגיד לאדוני מי הם אשר עשו כזה ולא תבא בדם נקיים: אמר הדוכוס ידעתי כי חכם אתה כמלאך ואשר נדרת תעשה ותשמחני מאד ומאד אכבדך כל הימים או אמר דון יהודה יבאו לאדוני נייר חלק וקח אותו בידך ואני לא אקחנו כלל שלח והביאו נייר אמר לדוכוס תכפלנו בארבע חלקים וכן עשה אחר כך אמר שים אותו בחיקך לצד הימין וכן עשה אמרו כי ה"ר יהודה הזכיר שם כי מקובל היה והוציא הדוכוס הנייר ומצא מצוייר ארבע כתות כומרים לצד אחד היו שלשה כומרים חופרים בקברות הגוים ומוציאין הפגר ובפאה השנית בנייר היו מצויירין שלשה כומרים מוליכין הפגר וכי כבד עליהם העביר אחד מהם אזורו מתחתיו הנקרא קורדון די פראילי (לד) והראש היוצא מיד השני שתפש היה נראה שם להראות פרטיות ההשגחה ושלשה עומדים בראש השוקי' לראות אם יבוא אדם ויראם שם ושלשה היו מצויירין בפאה רביעית שחופרין בקברו ישראל ובכל כומר וכומר מהם שמו היה כתוב על ראשו וכאשר ראה הדוכוס הענין הזה המופלא תמה עד מאד ונפל על פניו והשתחוה ושלח הנייר המצוייר אל המלך מיד שלח הדוכוס בעד הכומרים והכחישו ואז הוציא הנייר ונבהלו מפניו והודו שאל להם הדוכוס ענין האזור ואמרו שכך היה המעשה שאל להם על מה היו עושים ככה והשיבו להנקם מיהודי אחד שקללנו: אמר להם ומה חטאו האחרים: השיבו לנקום נקמת דם ישו: אז צוה הדוכוס שישומו כובע שורף בראש כל אחד ואחד וקמו כל העם להצילם מפני עטרת גלחות אשר להם כי כל מי שיש לו אותה עטרה אין דין להמיתו ושנים שכבר נשרפו והאחרים ניצולו בשגרשם הדוכוס גרוש עולם:

הל"ט בעיר רומא קמו פתאום תושבי הארץ וחרב פיפות בדם וקהל גדול וחשוב היה שם בימים ההם ויאמרו להם אם תקבלו דת הנוצרים אחינו אתם ותקבלו ממנו בכל יום כבוד ותועלת ותחיו עמנו חיים ערבים גם בגן עדן נשב יחדיו ואם לא תדעו נאמנה שתעברו כלכם כחרבותינו אלה ואין מציל מידנו והיהודים נפלו לפניהם והתחננו מאד ונתנו ונדרו להם כל ממונם ונכסיהם שיניחום בדתם ולא הועיל ובשלשה ימים יצאו מכלל הדת מרומי ומן הסביבות חמשה עשר אלף נפשות ולא נמלטו כי אם יחידים אשר ברחו למרחקים כי שמעו בהיותם בסביבות רומי את כל אשר נעשה בעיר ואחרים נמלטו בשוחד עצום בהחבא וברחו לעיר הגדולה נאפוליש ושם נחו מאוביהם ולימים מועטים גם שם עבר עליהם כוס.

המ' טופס הכתב ששלח החכם הגדול אבונשטרוק לקהל קדוש גיונ'א שנת קי"ג (לה) לפרט כי עמדו בצרה וצוקה בפני האפיפיור גדולי ישראל

• (לד) הוא כל"ס cordon de fraile

• (לה) ברפ"אד שנת קי"ו וצ"ל קע"ג

לבקשת יהושע הלורקי אשר אחר שנשתמד נקרא שמו בין הגוים מאישטרי גירונימו די שאנטה פי וסימנו מגדף כי שאל מאת האפיפיור שיבאו חכמי ישראל לפניו והוא יוכיח להם שהמשיח כבר בא והוא ישו ויוכיח מן התלמוד שלהם וזה לשון הכתב:

אצילי בני ישראל חורי יהודה אשר בכתיבהם וחומותם יד ושם שם יתנו צדקות ה' שמה ישבו כסאות לתורה ולתעודה כסא התלמוד שם ישבו מימי קדם יחי לבככם לעד אשר ידעהם מקדם חדעו גם עתה כי לא ינום ולא יישן מושענו להצילנו ממבקשי רעתנו ועץ אחד אשר יצא ממנו וחשב לאבדנו ולהשפיל דת אמת ארצה הלא הוא יהושע הלורקי חשב מחשבות להדיחנו להראות כי הוא נוצרי באמת ושומר האמונה החדשה ובקש מאת האפיפיור שיצוה ויבאו לפניו ראשי חכמי היהודים כי רצונו להוכיח מתלמוד שלנו שהמשיח כבר בא ואמר אל האפיפיור (לו) שכאשר יוכיח זה ראוי להכריחם לדת ישו כאשר יראה לפני רוממות קדושתו ראיות אמיתיות ואני הנני בא להודיע לכם כל המאורע וממנו הדעו פרטים למה שהשיבו לאפיקורוס וחדעו נאמנה כי עברנו מהסכנה דבר שאין לו שיעור כי היינו לפני כמה הגמונים ושרים רבים היו המבקשים עלינו חובה. שלוחי הקהלות הגיעו הנה יום ראשון לחדש גינור"ו ובפרט שלוחי קהלות ארגון אשר הלורקי שאל עליהם כפרטות שיבאו על כל פנים ובא מעיר שרגוסה ה"ר זרחיא הלוי והשר דון וידאל בן בנבנשתי וה"ר מתתאי היצהרי ומקלעטיוב הנשיא דון שמואל הלוי וה"ר משה בן מושא ומעיר גואישקא דון טודרוס אלקשטנטיין (לו) ומאלקויס דון יוסף בן ארדוט ודון מאיר חלגואה ומדרוקא דון אישטרוק הלוי וממוניאל ה"ר יוסף אלבו וממונצון דון יוסף הלוי ורבי יום טוב קרקשה וממונטאלבאן אבו גנדה ומרלייסיט דון יוסף אלבלג והחכם בוגנואה וה"ר טודרוס בן יחייא מגירונא והאיש נורא מאד: ונתקבצו יחד כל השלוחים והסכימו ביניהם מי יהיה ראש המדברים בפני האפיפיור ומי יתחיל הנקרא בלשונם ארינגא (לח) והסכימו כלם שיתחיל דון וידאל בנבנשתי מפני שהיה חכם בחכמות וידע בטיב לשון לאטין והסכימו ביניהם שלא יהיה ענינם כמדת היהודים המלומדים בשיבוטיהם ליכנס כל אחד בדברי חבירו ולחרף כאשר לא יודה לו כדי שלא יהיו לבזו בפני האפיפיור ושינהגו עם יהושע הלורקי וכן עם ההגמונים ביישוב ומוסר ולא יתקצף שום אחד מהם אף אם יחרפוהו וכל אחד בנחת יאמץ לב חבירו שלא יפול או הלכנו כל השלוחים לפני האפיפיור בעזר אל מציל עני מחוק ממנו והאדון האפיפיור קבל אותנו בסבר פנים יפות ובקש לדעת ממנו הערים אשר ישבנו

(לו) בדפ"אד הסר מן שיצוה עד אל האפיפיור .

(לו) במקום דון טודרוס אלקשטנטיין כתוב בדפ"אד דון מרדכי .

(לח) כל"ס arenga והוא דבור בפני קהל ועדה .

ושאל את שם כל אחר ממנו וצוה שיכתב ומוה חרדה גדולה נפלה עלינו ובקשנו מן הסופר לדעת טעמו של דבר ואמר לנו כי אין בזה שום נזק כי מדרך האפיפיור והמלכים לכתוב דברי ימיהם בספריהם הכל בפרש ואח"כ אמר לנו האפיפיור חשובי עם היהודים עם הנבחר מאת הבוחר אשר היה בימי קדם ואם נמאסו לאשמתם אל תראו מהויכוח כי לא תקבלו בפני שום אונאה או עול ינחו מחשבותיכם ודברו בלב אמיץ אל תראו ואל תרגזו: אמר מאישטרי גירונימו שרצה להוכיח כי המשיח בא וזה מהתלמוד שלכם לפנינו יראה אם אמת בפיו או חלום חלם ואתם אל תערצו מלפניו כי בענייני הויכוח המדה שוה ועתה לכו והנחו כבתיכם ומחר בבקר כואו אלי ומיד צוה שיתנו לנו בתיים כראוי ושיתנו לנו מלחמו או כמה שנוכל אנחנו לאכול כפי דתנו וקצתינו היינו שמוחים עם דברי האפיפיור וקצתינו עצבים כמות היהודים: ביום השני באנו לפני האפיפיור ומצאנו כל החצר הגדולה מלובשת רקמה והוא מקום הויכוח ושם שבעי' כסאות להגמונים הנקראים קארדינאליש ואובישפוש וארסובישפוש (לט) כלם מלובשים בבגדי זהב ושם כל גדולי רומי ומבני העיר ומן השרים קרוב לאלף אנשים וכן היו כל ימי הויכוח ונמס לבבנו יהיה למים ועם כל זה אמרנו ברוך שחלק מכבודו וכו': אחר זה התחיל האפיפיור ואמר אתם חכמי היהודים תדעו כי לא באתי ולא שלחתי בעדכם כדי להוכיח מי משרתי הדתות אמת כי ידוע אצלי שדתי ואמונתי אמת ותורתכם אמת היה ונבטלה לא באתם אלא שגירונימו אמר שיוכיח מתלמוד הרבנים שלכם היודעים יותר מכם שהמשיח כבר בא לכן לא תדברו לפני אלא בדבור זה לבד ואחר זה החזיר האפיפיור פניו נגד מאישטרי גירונימו ואמר התחיל אתה להתוכח ושיבו הם: התחיל מאישטרי גירונימו לכו נא ונוכחה יאמר ה' ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו [ישעיה א' יח' וכו']: ואחר זה התחיל דון וידאל בן כנבנשתי הארינגא בלשון לאטיץ ושמוח האפיפיור מאד מחכמתו ומלשונו ומתוך הדברים נתרעם על גירונימו כי הבא להתוכח אין ראוי שיכנס במשטמה כי אמר ואם המאנו חרב תאכלו כי עדיין לא הוכיח וכבר שב לשופט ונוקם: השיב האפיפיור הדין עמכם ואל תתמהו במדה זו הרעה כי משלכם הוא: והתחלת דון וידאל היתה הננו אתאנו לך כי אתה אדוננו ודון שמואל הלוי אמר אחריו הראנו אדוננו חסדך וישעך תתן לנו ובסוף הדברים התחננו לאפיפיור שיתירם מויכוח זה לפי שהיהודים לא נסו ללכת בדרכי ההקש וההגיון וכבר התחיל גירונימו החכם בהם דענייני היהודים כלם הם מדרך הקבלה: השיב האפיפיור אם מפני היראה שאלתם שאלה זו כבר הבטחתי אתכם ויצא מפי ולא אשוב ממנה ואם מפני שלא ידעתם דרכי ההגיון כאשר יבוא גירונימו בהגיון והקש אתם לא השיבו לו דבר וכאשר ידבר מראיות מקבלה השיבו עם קבלה: אחר זה מפני שארכו הדברים אמר המלך שילכו לאכול ומחר בבקר ישובו וכן נעשה וצוה האפיפיור

ישרים ונכבדים שילווננו ואמרנו בלבנו הלאי שתהא אחריתנו כראשיתנו וביום ההוא הלכנו לבית הכנסת ושם קבוץ עצום ובקול כביה ובקשה התפללנו לצור ישענו ושיב מחשבתנו (מ) לאור ואל יצא מפינו מכשול לפני כל האריות ההם העומדים עלינו ואז ברוב עם ובנפש שפלה ורוח נמוכה ובלב נשבר ונדכרה התחיל ה"ר זרחיא הלוי והתחלת דרושו הדומה בדומה מבריא וההפך בהפך ואמר בזה פירוש נפלא לא יובן כי אם פה אל פה וסיים דרושו בתפלה ובקשה : ביום הג' היתה התחלת הויכוח והתחיל מאישטרי גירונימו ואמר בתלמוד שלכם כתוב שיתא אלפי הוי עלמא ב' אלפים תורה ב' אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח : הנה ממאמר זה הדבר ברור שבשני אלפים אחרונים בא המשיח מי הוא כי אם מושיענו ואל זה האריך הלורקי ודרש כהפצו עד שאמ' לו האפיפיור גירונימו ידעתי זה ימים כי דורש גדול אתה אבל לא כאנו לזה כי אם להוכיח מה שנדרת לכן הזהר שלא תלך אצל דרשות והפך פניו לשלוחים ואמר השיבו אתם על המאמר : אמר דון וידאל בן בנבנשתי אדוננו האפיפיור נדע הנאי המשיח ואז יתבאר אם כבר בא שאם ימצאו במו שבא הנאי המשיח גם אנחנו נודה בו : אמר האפיפיור אין זה תשובה למה ששואלים לכם כי הדרוש לא היה על הנאי המשיח אלא שאותו המאמר אומר שכבר בא וכבר באתם למדת היהודים בויכוחים שישאלו להם בדבר אחד וישמטו עצמם לדבר אחר : השיב דון וידאל אדוננו האפיפיור התחלתנו היא מדת החכמים כי תחלה ראוי לדבר בעצם הענין ואחר כך במקרוי וכן כתב הטבעי אבל אם לא יראה לאדוננו דרך זו לא נלך בה ואשיב אל עצם המאמר ואומר כי גירונימו החכם לקח מן המאמר מה שהנהגו ויש לו בו ממנו סיוע והניח הדבר המנגד והנה בסוף המאמר אומר וזה לשונו ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו וזה יורה בבירור שלא בא : השיב גירונימו כפי זה לא הבנתם המאמר או אפשר שאתם עושים עצמכם כמי שאין מבין והוא כי ושני אלפים ימות המשיח הוא מאמר הנביא אליהו והוא אמרו לתלמידיו והם אמרוהו בשמו כמו שיורה לשון תנא דבי אליהו וזה מפורסם לתלמודיים והם או אנשי התלמוד שקבעו המאמר בספריהם שאמרו ובעונותינו שרבו וזה כפי דעתם שישו אינו המשיח אבל אליהו הנביא כפי מה שהוא נביא וידע האמת אמר שני אלפים ימות המשיח כפי מה שנודע אצלו בנבואה : השיב ה"ר זרחיה הלוי ואמר אדוננו האפיפיור כל מי שבא להוכיח דרוש איך יוכל להוכיחו בדבר שיסבול פירושים ואם יקרא ראייה מופתית הנה גירונימו אומר שסוף הלשון התלמודיים אמרוהו ועשה פירוש זה לאמת דעהו והמנגד ואמר שסוף הלשון והתלתו הכל אליהו אמרו וזה לאמת סברתו נגד החולק ואם אין לאחד מהם ראייה או מופת על פירושו לפחו' ישאר הדבר בספק ואיך יוכל להוכיח משם גירונימו מה שרצה להוכיח כי החולק יאמר אם אתה באת להוכיח משם עם פירושך אני אעשה פירוש אחר ולא תוכיח וכאשר

האמר לי ומנין לך אני אשיב ומנין לך ועוד שכיין שהוא בא כנגדנו עם תלמודנו הנה הוא היודע כי דרך תלמודנו הוא זה כי כאשר הפירוש אינו מוכרח מקשה שכנגדו ואומר ודלמא וכו': ואם אינו משיב נשאר הדבר דחוי עד שהולך בעל הפירוש ומבקש אוקמתא אחרת: ועוד שיותר ראוי שנ' על לשון אחד שאיש אחד אמרו משנאמ' ששנים אמרוהו ובכיוצא בזה רגיל התלמוד לומר אמר רב אשי או אמר פלוני בעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו ועוד שלכן אמרנו בהתחלתנו לפני אדוננו שנראה אותו שבא אם יש לו תנאי המשיח או לא וזה שאם מצאנו לאיש ההוא תנאי המשיח או נהפך המאמר לפירוש גירונתו ואם לא נמצאו בו תנאי המשיח הנה פירושנו אמת: אמר האפיפיור בלי ספק מה שאמרתם שכל שבא להוציא איוה דבר שראוי שיהיה בדבר מוסכם ומוכרח שלא יסכול פירוש אחר: השיב גירונתו אדוננו האפיפיור אין עניני תלוי במאמר זה לבד כי יש לי מאמרים אחרים רבים: השיב האפיפיור כבר יצא זה ממדת מתוכח נוצרי וחזר למתוכח יהודי הבורח לצד אחר כאשר נחלש מהצד הראשון ראוי שתשיב לדברי היהודים על המאמר ההוא: השיב גירונתו והלא כמה זמנים קודם שגלו היהודים בא אליהו ובהכרח שנאמר אומרו ובעונותינו שרבו איש אחר אמרו אשר נמצא בגלות ואף כי נאמר שתלמודיו אמרוהו והלא תלמודיו סמוכין היו לו אלא שהתלמודיים אמרוהו ועם סברתם כמו שאמרת: השיב דון וידאל ואמר אדוננו האפיפיור ויהיה כן שהתלמודיים אמרוהו נבוא למה שאמר אליהו הנה אמר ושני אלפים ימות המשיח אם המשיח כבר בא היה לו לומר וכסוף הארבעה אלפים יבוא משיח או שיאמר ובהתחלתו יבא המשיח רוצה לומר בהתחלת האלף החמישי או בזמן פלוני יבוא משיח ואם כן איפשר שיבוא בסוף: השיב גירונתו כי רצה לומר שכל המשך זמן שני אלפים יהיו זמן המשיח ואחר כך בשביעי העולם חרב: אמר ה"ר יוסף אלכו גם זה מתורץ עם מה שכבר נאמר והודה בו אדוננו האפיפיור והוא כי נעשה פירוש אחר ואין הכרח לפירושך: ועוד התלמודיים אשר בהם באת להוכיחנו הם קבעו אותו מאמר בתלמוד ולא היו קובעים דבר שהוא כנגד סברתם והם אמרו כי שני קיצין יש למשיח או זמן שנשבע האל או זמן שיהיו ישראל מורצים (מא) וישוכו בהשובה ולכן לא שם המאמר זמן קצוב לימי המשיח אבל אמר ושני אלפים ימות המשיח ר"ל מוכנים לבוא המשיח ואם יהיו היהודים ראויים יבוא בהתחלה ואם לא יהיו ראויים בהתחלה ויהיו באמצע יבא המשיח באמצע הזמן ואם לא יהיו ראויים באמצע יהיו ראויים בסוף יבוא משיח בסוף אבל לא יעבור מאותם ב' אלפים שלא יבוא: אמר האפיפיור ולמה לא תאמר שאם יהיו הנוצרים ראויים יבוא מיד ואם לאו שיתארך עד סוף ב' אלפים: אמרו השלוחים אין (מב) אומרים שיבוא גואל אלא למי שיושב בגלות כי

- (מא) בדפ"אד מוכנים .
- (מב) בדפ"אד נוסף אנו .

הורשב בהשקט מה צורך לו לגואל והמשיח הוצרך לעם היושב בגלות ושעבוד:
 אמ' גירויניו ולמה לא תאמרו כפירוש: השיבו השלוחי' ולמה לא תאמרו
 אתה כפירושנו וכבר אמרנו שהדבר שאינו מוכרח אין ראיה ממנו וכבר הודה
 בזה האדון האפיפיור ולא ישוב אחר ואתה ידעת מעלת וחשיבות רבינו שלמה
 יצחקי ז"ל ופירש כפי פירושנו: אמר גירויניו במקומו אני עומד ובהתי שהמשיח
 כבר בא ואתם אומרים שלא בא ועליכם להביא ראיה שלא בא: אמרו השלוחים
 יאמרו ההגמונים מיני האמת על מי להביא ראיה כי אדרבה אני קדום מכמה
 זמנים שקבלתי תורת משה ומי שבא להוציאני מחוקתי עליו להביא ראיה:
 השיבו ההגמונים כן הוא בלי ספק כמו שאתם אומרים ותמתנו מגירויניו כי
 לא דבר נכונה ולא כמו שנדר בתחלה כי הוא יבוא ראיה ואנחנו כמאמר האפיפיור
 להחזיק האמת באנו: אמרו השלוחי' כבר הראנו אדוננו האפיפיור מה ששאלנו
 טאתו הראנו ה' הסדר ועלילם ההגמונים הקדושים אמר ישעך תתן לנו ולא
 כמו שהתחיל גירויניו ואמר הרב תאכלו האם יחשוב שהפצרנו בקיום דתנו
 על ההצלחות והמלכיות שהגיע לנו בקדומה הממשלה והכבוד שלכם יהיה
 כאשר ראינו היום ומיום באנו תכלית גדולתכם וחשיבותכם ראינו לא החזקנו
 בהורה זו אלא שתורתנו נתנה לנו בששים רבוא ובמפתח חוקים ובהגלות
 כבוד האל וחשבנו שאין לנו רשות לצאת ממנה אלא כאשר יבוא הנותן בעצמו
 ראמר האמינו בפלוני ולא כאשר יבוא גירויניו ראמר לנו עזובה וכונתו בזה
 אולי ישוג למעלתכם ובוהן לבבות הוא יודע מה שבלבו: השיבו גירויניו מה
 שבלבי הוא מה שאמרתי שמישיח כבר בא ואין זה המאמר אשר שמתי יסודי
 בו ואיש את רעהו יעוררו: אמר האפיפיור כבר אמרתי לך שאין זו טענה ומה
 שאמרת איש את רעהו יעוררו זה לו למי שצריך עמודים להעמידו ואין לו כח
 מעצמו כי הנפץ מצד חומר שלה צריך לעמודים להעמידה מה שאין צריך ארוי
 לבנון אשר הוא להפך כי הוא סומך לאחרים: אחר זה פטרנו האפיפיור
 והלכנו בשמחה לאכול לחמנו כי ביום ההוא גירויניו לא מצא עור: ביום
 הד' התחיל גירויניו במאמר סמוך לראשון ז"ל א"ל אליהו לרב יהודה אין
 העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וכיובל אחרון בא אמר ליה ברישא או
 כסיפא א"ל איני יודע: השיב החכם ה"ר מתתיה מאמר זה אינו מאמת כלל
 שישו הוא המשיח שהרי לא בא בזמן ההוא כיון שאינו עולה למספר היובלות:
 השיב גירויניו אני בתחלתי לא אמרתי שישו הוא המשיח אלא שמישיח כבר
 בא ואם היה זה לעשר שנים או עשרה ימים הכל שוה: אמרו השלוחים
 יראה אדוננו רשפוט ואם אינו ישו אישר נראה בו סימן מגדולה וחכמה מי
 יהיה מאטיאו הישומה או מראישי הסכל: אמר האפיפיור ולמה לא הבנתם
 לגירויניו והוא משלכם בעלילה בא לכם שאם תאמרו שכבר בא כפי הנראה
 מהמאמר נתבטל היכוח ואם תאמרו שאפשר שבא אבל אינו ישו או יאמר
 לכם מה שהקשיחם לו אם הוא מאטו או פיקו: אמרו השלוחים היטבת
 אדוננו לראות ואנחנו לא נדע את אשר בקשה השנאה והתחבולה: אחר זה

אמר ה"ר מתתיה לגירונימו האדון החכם עד שאתה מביא ראייה מן התלמוד שהמשי' כבר בא למה לא תביא ראייה להפך מן התלמוד עצמו שאמר תפח רוחן של מחשבי קצין: ענה האפיפיור ואמר כבר שמעתי מאמר זה וחפץ הייתי לדעת פירושו: אמר ה"ר מתתיה אין לנו פירוש אלא הפשט והוא שמקלל מי שעושה חשבונות ואומר מתי יבוא משיח כי ימשך מזה נזק גדול לעם כי כאשר יגיע הזמן ההוא ולא יבוא יתיאשו וירפה לבות המקוים ישועה ונאסרים בכבל ובמאסר התקוה ועוד כי יש בזה עון כי האל הסתיר ענין זה מכל העמים ומכל הנביאים והוא חושב לגלותו ועל זה כעס האפיפיור כעס עצום ואמר אי עם שוטים אי המאוסים אי התלמודיים הסכלים וכי דניאל אשר חשב הקץ האם היה ראוי שיאמר עליו תפח רוחו נראה באמת כי פושעים ומורדים אתם והם. ענה דון טודרוס ואמ' אי אדוננו האפיפיור אם התלמודיים כל כך סכלים בעיניו למה מביא ראייה מהם לאמת שהמשיח כבר בא אין מביאין ראייה מן השוטים ועל זה כעס האפיפיור יותר: אז שב דון וידאל ואמר אדוננו האפיפיור אין מחוק קדושתו שיכעס בעיני הויכוח וכמו זה הרשות נתונה אלא שיש לנו עון אחר ונכשלנו בדברינו ועל כיוצא בזה אמרנו הראנו אדוננו חסדך: ענה האפיפיור לא תחשבו להדיחנו בדברים מה תשיבו לאותו מאמר שאמר תפח רוחם של מחשבי קצין: אמר דון וידאל לשון מחשבי בלשון העברי הוא המחשב ומוציא דבר על פי החשבון אבל הנביא או מדבר ברוח הקדש לא יקרא מחשב אבל רואה שכן אמר הנביא [שמואל א' ט' יח'] אי זה בית הרואה (מג) בנבואת דבר אמיתי ועל זה נתפיים האפיפיור ואמר כי באנו לדבר אמת זה נראה לנו וכן יתישב בלב נכון ויצאנו משם ביום ההוא ובבקר הלכנו לדרכנו אבל בבתנו נמשכה קטטה עצומה בינינו (מד) ה"ר מתתיה וה"ר טודרוס כי לא שמרו ולא שמו מחסום לפיהם וכי באנו אמרנו לגירונימו אדוננו החכם עד שאתה מביא ראייה מן האמוראים לומר שבא המשיח למה לא תביא ראייה מהאחרון שבהם וראשם הוא רב אשי שאמר עד הישתא תסתכי מכאן ואילך לא תסתכי כי יראה שלא בא באותו זמן: השיב גירונימו זו כבר אמרתו לכם שאין להביא ראייה ממי שאינו מאמין שבא המשיח כי הוא דבר כפי דעתו ואמונתו אבל המאמר הראשון אליהו הנביא אמרו והוא כנביא ידע האמת: אז קמו השלוחים ואמרו לו אדוננו הודיענו רב אשי פקח היה או סכל רשע היה או צדיק: השיב גירונימו אין זה שאלה כי חכם גדול היה וחסיד כפי הנראה ממאמריו: אמרו לו אם כן איך היה מכחיש דברי הנביא אליהו לכן על כרחנו צריכין אנו לומר אחד משני דברים או שאותו אליהו אינו אליהו הנביא ונשתבש באותה סברא או שהוא אליהו ורב אשי הבין כונת מאמרו ופירש מה שפירש שאם היה מסופק היה נוטה להחמיר בדברי הנביא ולמה נבקש אנחנו להתחכם

• (מג) בדפ"אד נוסף כי ראה.

• (מד) בדפ"אד נוסף וכן.

ביותר מזה: השיב גירונימו אפילו אודה לכם שזו היא כונת אותו המאמר מה האמרו במאמר הב' מחשבון היובלות כי אין לו פירוש אחר אלא מה שפירשתי: קפץ ה"ר יוסף אלבו ואמר כונת מאמר זה הוא לומר שלא יהיה העולם פחות מזה אבל אפשר יותר כי האומר לא אתן זה בפחות מעשרים לא יתחייב שלא יתנהו בארבעים או חמישים אבל אפשר שיהיה יותר ויותר ויכול האחרון יבוא משיח: אמרו ההגמונים לפי זה אין זמן קצוב למשיח: השיב ה"ר מתתיה אין זה לנו המיהה כי גם לכם אין זמן קצוב שהרי אמר ושני אלפים משיח ובתוך הענינים השגחנו וראינו שהיו כוהבים כל דברינו ורעדה עצומה נפלה בלבנו כי אמרנו שהכוונה הייתה כי הסופרים יזיפו ואחר כך יאמר האפיפיור כך אמרתם ונמצינו נתפשים בדברינו ולא היינו יכולים לומר שהסופר זיף והוא מפורסם לאפיפיור: והסכמנו משם והלאה להשמר בדיבורנו ולשתוק האפשר ולא יכולנו כי דבר האפיפיור לדיש בל לאיש ההוא גירונימו ואם לא נשיב אחת דתנו למות ועל זה נתעצנו שלא ידבר אלא אחד ממנו ואם יראו דבריו אל האפיפיור הרי טוב ואם לאו נאמר שאין תשובתו הסכמת כלנו וכי הוא טעה ואין דעתנו דעתו וביום ההוא נשלם הויכוח וכי שבנו בבקר ברעד ופחד התחיל גירונימו מאמר אחר זה לשונו: הוה עובדא בחד גבוא וכו' עד איתליד משיחא אמר רבי יודן מקרא כתוב [ישעיה י' לד' ויא' א'] והלבנון באדיר ופול ויצא חוטר מגוע ישי הנה מבואר ממאמר זה מה שלא הוכלו להכחיש שביום החורבן נולד המשיח: השיב החכם ו' אסטרוק מאמר זה כבר דברו בו גדולי עולם בוויכוח מאישטרי משה עם פראי פול והתחלת הויכוח היה כי פראי פול רצה להוכיח כי היהודי ראו שיקראו כעניים בעבור שתפשו מעשה כנען וישבו בארצם והנוצרים ראו שיקראו ישראל לפי שנכנסו במקומן: אמר האפיפיור מה השיב על זה המאישטרי: אמר התשובתו הוא כי הנכנס במקום אחר ראוי שירש הפצו ואם הנוצרים נכנסו במקומנו למה לא ירשו חפצנו האמתיים והם נבואה ואש מן השמים ואורים ותומים וכיוצא והנה אנחנו היהודים כאשר אבדנו דברים אלו מעולם לא מצאנו אותם ביד אחר אשר יראה מזה שכונת הנותן לשומרים עד יראה אם נשוב וישיבם אלינו ככראשונה: אמר האפיפיור ובפני מי היה הויכוח: אמרו לפני המלך החסיד דון פיירו הוקן: שאל עוד ופראי פול מה השיב למאישטרי משה אמרו שתק ולא ענה: השיב האפיפיור המלך ההוא חסיד היה ולא דכם ופראי פול שלא השיב אין זה מחמתו כי יכול היה לומר שאנו אין אנו צריכים לדברים ההם אחר שבא מושיענו והבטיחנו ישועת הנפשות ונכנס במקום אדם להציל נפשות האבות ואיך שיהיו הדברים אין בזה תשובה למה שאמר המאמר שכבר נולד המשיח: אמר דון וידאל המאישטרי פירש שאין הכוונה שנוול כפועל ואפילו נאמר שנוול כפועל אין בזה סתירה כי אפשר שנוול ביום ההוא והוא חי בגן עדן והרמ"ב כתב שלא נולד משיח ביום החורבן אבל רצה לומר שמן היום ההוא והלאה בכל דור ודור נולד אדם ראוי להיות משיח אם ישראל יהיו ראויים ואומר הדברים

האלה כוונתו היתה לעזרר הלכות אל התשובה ולפרש להם כי אין המשיח תלוי בזמן קצוב כמו שהיה גלות בכל וכן פיר' דון חסדאי: השיב האפיפיור בכעס ואמר כי באתם לחצרותי לא היה להגיד לנו מה אומרים מפרשים שלכם אלא מה תאמרו אתם ומה לי לפירושי הראשונים ודברי הכל והתול' לומר שגולד ולא בא שאם הדבר תלוי בזכות היהודים למה נולד יתעכב הדבר ויולד ביום שיהיו מוכנים וראויים: אמרו השלוחים ואם ראויים היום ויולד המשיח היום האם תנוק בן יומו ויכל להנהיגם ומשה בן שמונים שנה הוצרך לעזר אלוה ולאחיו ולעזר (מה) זקנים: אמר האפיפיור כן היה ששים רבוא ויותר: השיבו השלוחים במקום שתרבה ההשכלה אין צורך לשופט כי שכלו של אדם ראוי שיהיה שופטו והדור ההוא כפי קבלת התלמוד דור דעה היה ואנחנו יתושי' בערכם ואיש ממנו לברו צריך עשרה שופטים כפי מעוט השכלתנו: אמר האפיפיור בזה אני מודה לכם כי כל אחד מכם היה צריך מלך אחד ושופט אחד ונשוב לעניננו: אז קם אחד מתושבי רומי ואמר אדוננו האפיפיור יש שמות משותפים וזה מוסכ' ליהודי ולנוצרי ונולד הוא שם משותף כמו [תהלים צ' ב'] בטרם הרים יולדו [משלי כז' א'] מה יולד יום [איוב טו' לה'] הרה עמל יולד און וכל אלו לשון שעלה במחשבה הוא ועוד כי אומרו באדיר יפול ואחר כך ויצא חוטר אינו מוכרח שיהיה מיד ואפשר לימים הרבה ובה הכתוב לנחם אותם על אבדן המקדש ולומר להם שעוד ישובו לקדמותם ואם אפשר שכן הוא פירוש הפסוק מי נתן כח לבעל המאמר לומר שמיד יבוא אלא נראה שכפי חשיבות המשיח עלה במחשבה וכן אמרו התלמודיים שבע' דברים קדמו לעולם ואחד מהם שמו של משיח והנה אמרו לשון בריאה ולא היה בעולם אלא שרצה לומר שעלה במחשבה לפי שמוכרח לתכלית הבריאה שיבואו כל העולם להאמין באל אחד וכן נאמר כי ביום החרבן עלה במחשבה בריאת המשיח אבל לא היו ראויים שיבוא מיד כי עדין היה צריך התכת הגלות לעונות ראשונים ולהתם כל פשע וחטאת. וביום ההוא נתבטל הויכוח ובבקר כששבנו אמרנו לגירונימו הנה התרגום אומר אתילד ומצאנו בפסוק נולד שרועה לומר עתיד להיות נולד כמו שנאמר [מ'א יג' ב'] הנה בן נולד לכן ישי והיה אחר חמש מאות שנה (מו): השיב גירונימו מלת נולד לא תעשה הוראה זמנית כי רצה לומר או יהיה נולד או היה נולד אמרנו כלנו וזה הוראה וסיוע למה שאמרנו שאנו נאמר יהיה נולד ומעתה אין הכרח לפירושך ונתבטל הבנן אשר בנית: חזר הגירונימו לתקן דבריו הראשוני' ולא יכול ונתכניש הרבה והאריך שם בראיות אחרות וכלם הבינו שהיתה הכונה לתקן את אשר עוות וכי ראינו ידינו על העליונה אמרנו טוב לנו עתה אם נוכל לישטט ככבוד ושמונו שרים על ידי שוחד ידברו עם האפיפיור וכן הגמוני' רבים שידברו עם ישוע הלורקי

מה) במקום ולעזר כהוב בדפ"אד ולשבעים .

מו) בדפ"אד כתוב והיה זה אחר ד' מאות שנה .

לבטל הויכוח ולא יכולנו כי האפיפיור אמר על כרחו של גירונימו יוכיח מה שנדר ובבקר פרשת זכור אמר האפיפיור אתם היהודי' דברים מבהילים אתם אומרים כי (מו) בעל שכל שיאמר שנולד המשיח וכי הוא חי כגן עדן כמה שנים ואיך הוא חי אלף ת' שנה: אמרנו לו כבר הקשה זה פראי פול והשיב המאיסטרי כי אדם הראשון חי אלף שנים וכמו שאפשר לחיות אלף אפשר ביותר מזה כי לא נאמר מפני שלא ראינוהו והרי כפי הקבלה חנוך ואליהו עדין חיים כגן עדן: אמר האפיפיור הרי זה כמי שמתרץ קושיא עם קושיא אחרת כי גם זה יוצא מן ההקש: אז קפץ רבי אשטרוק ואמר אדוננו האפיפיור עד שאתם מאמינים במשיח שלכם כמה דברים רחוקים הניחו לנו להאמין במשיחנו אחת ועל זה נתפעל האפיפיור מאד וחרה לנו פן תצא כאש המתו: ואמרנו אל האפיפיור אדוננו לא יפה דבר הברנו ואינו בהסכמת כלנו ודרך שמחה אמר זה לא מפני שהוא ראוי כי אין האפיפיור' כאחד ממנו זה עם זה ושכנו למדה שהתחלנו ואמרנו הראנו אדוננו חסדך הלכנו לביתנו וצעקנו כלנו על רבי אשטרוק ואמרנו חמסנו עליך ועל דבריך כי שמת חרב ביד שונאינו ולא כן הסכמנו בינינו שנדבר על האופן אשר דברת והנה ענייניו היו עולין יפה עם האפיפיור ויותר היה בעזרנו ממה שעזר את גירונימו ועתה כי האפיפיור כעס מי יגן בעדנו לולי רחמי שמים ואין סומכין על הנס במקום שהזכות מסופק וביום ההוא ברחנו משם בושים ונכלמים ושכנו בבקר בחרדה עצומה ויראה והאל נתננו לחסד ומצינו האפיפיור בפנים מאירות ושג גירונימו ואמר אם אתם מאמינים שהמשיח נולד בפועל אני אראה לכם שכבר נגלה: אמרו השלוחים אין אנו מאמינים שנולד בפועל אבל אמרנו שבעל אותו מאמר אפשר שהבין כך: ענה האפיפיור אתה גירונימו מאיזה מקום תביא ראיה שכבר נולד ונגלה: אמר אדוננו האפיפיור מפני שהם אמרו בתלמוד אמר שמואל מנין אתה אומר שביום שחרב בית המקדש נולד המשיח שנאמר [ישעיה סו' ז'] בטרם תחיל ילדה ותרגם יונתן עד דלא ייתי עקא תתפרקו עד לא ייתי זווע חרבנא איתגליא משיחא: והשיבו השלוחים תרגום יונתן אינו מהמימרא ומאמר ר' שמואל לחוד ותרגום לחוד וכיון לומר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום כמו האשה היולדת פתאום שנאמר בטרם תחיל ילדה ולא כיון התרגום לומר מה שאמר רבי שמואל אלא שבא לגלות שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום וכבר גילו חכמים זה ואמרו ג' דברים באים בהיסח הדעת: אמר האפיפיור די לי שאתם אומרים שכבר נולד המשיח: אמרנו לו חס ושלום אבל אנו אומרים ששמואל בעל אותו מאמר נשתבש באותו דעה וחשב כך והתרגום שהוא רוח הקדש לא אמר מה שאמר שמואל אבל פירש הפסוק ואמר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום אבל אמונתו ואמונת כל יהודי שאם יבא אדם ויקבץ נדחי ישראל ויבנה מקדש וכל העמים יאספו אליו ויקראו כלם בשם אל אז

נאמר כי הוא משיחנו וכל מאמר שיאמר הפך זה יש לו פירוש ועוד אורחו מאמר שהביא גירונימו ואמר ברגליה מתבני מקדשא ואיה המקדש אשר נבנה בזמן ישו: ועל זה גירונימו לא יכול להשיב והפש דברים אחרים והאריך ונתבטל הזיכוח ימים (מח) עד ט"ו לפיבריר ששלח האפיפיור בעדנו וכאשר באנו לפני האפיפיור חזר לאותו המאמר דשמואל שאמר נולד המשיח: אז אמר האפיפיור לילה זו חשבתי איך הטעיתם אותנו בדברים כי אמרתם שנולד הוא שם משותף ויהיה פירושו יולד ויהיה פירושו נולד ואיך שיהיה כך היה הענין שנולד ישו קודם החרבן הרבה כי הוא נולד שנת שלשת אלפי' ושש מאות ושבעים ואחד ליצירה וחרבן הבית היה שלשת אלפים ושמונה מאות ועשרים ושמונה הרי שנולד ק"ן שנה קודם החרבן: אמר דון וידאל אדוננו האפיפיור יש לנו מוסכם בתלמוד שאפילו יפרשו כמה פירושים בפסוק א' לעולם אין גם אחד מהם שיכחיש הפשט ואמרו בפירוש אין מקרא יוצא מידי פשוטו וכאשר יבוא אמורא ויוציאו מפשוטו אנו אומרים דרך דרש הוא זה ויש לו סוד או ענין ולא נאמין לאותה דרשה אם מנגדת לפשט וזה מוסכם בתלמוד לא יוכל גירונימו להכחישו לכן יקח אדוננו לפנינו הבריבייא ויראה כי אותם פסוקים אינם מדברים כלל בענין מושיעכם שהרי כאשר אמר בטרם החיל ילדה על ירושלם נאמר כמו שנאמר מיד [שם ח'] הוחל ארץ יום א' וכן אמר מיד [שם י'] שמחו את ירושלם ואם על מושיעכם נאמר מה תמיהה היא לומר מי ראה כזאת האם נאמר שהוא פלא שיוולד אדם אחד ביום אחד כ"ש מי שנאמר עליו שהוא חלק אלוה או בנו כל שכן שאמר מיד [שם ח'] אם יולד גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה ומה ענין לידת גוי בענין המושיע אלא שלעתיד מדבר בזמן קבוץ גלויתינו כי כאשר יתאספו בכח אלהי בפתע פתאום אז נאמר מי שמע כזאת: ועוד איך אמר [שם יג'] ובירושלם תנחמו ואחר לידתו נחרב: ועל זה אמר גירונימו כיון שאתם מכחישי' מאמרי התלמוד אני אוכיח מן הכתובים אשר לא תוכלו להכחיש הנה כתוב בתורתכם [בראשית מט' י'] לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה: ופירש התרגום עד דיהי משיחא והנה אין לכם לא שבט ולא מחוקק ואיך אמר שלא יסור: ענה ר' אשטרוק ואמר כבר אמרנו בהתחלתנו שכל פסוק או מאמר שיש לו פירושים אין משם הכרח לאמת סברא או אמונה ואתה האדון גירונימו ידעת פירושי אבן עזרא ופירושי גדולי ראשונים והאחרונים וגם אנחנו אם תרצה לשמוע נאמר עליו אחד משני פירושים האחד שכיון לומר שלא יסור שבט מיהודה הסרת עולמות אבל פעמים יהיה להם שבט מיהודה ופעמים יהיה לזה הפסק ותסור והמשך זה יהיה עד כי יבוא המשיח כי כאשר יבוא המשיח אשר אנו מקוים שוב לא יהיה הפסק הפירוש הב' כי הנה מצינו במלת עד יתיב והיא תנועה מפסקת ופירושו לא יסור שבט יהודה לעולם כי הנה שילה והוא המשיח

יחזיר השבט ליהודה: השיב גירונימו אין אנו מוכרחים להאמין בטעמים כי התורה לא נתנה בהם: אמר דון וידאל אי גירונימו החכם במה שהוא מועיל לכוונתך אתה מאמין ובמה שאינו נאות לך אין אתה מאמין ועוד נפרש פירוש אחר כי יהיה עד זה כמו [בראשית כח' טו'] כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי וכי כוונת הפסוק שאחר שיעשה מה שאמר או יעזבנו אלא שפירושו כדרך האדם או המלך האומר לאחד מימשרתיו לא אעזבך עד שאגיעך להיות שר גדול כי אין הכוונה שיעזבנו אחר כך וכן אמר לא יסור איזה מניו או שררה מן היהודים עד שיגיע שיבוא שילה ולו יקחת עמים אמר גירונימו למה אאמין פירושכ' ולא אאמין מה שאמר משה הדרשן אשר הביאו רש"י בפירושו ורש"י גדול המפרשי' למד ממנו אמר כי אומרו לא יסור שבט מיהודה רוצה לומר לשכת הגזית שנתן בחלק יהודה ושבט זה רוצה לומר הסנהדרין וכיון ששרו הסנהדרין סר שבט יהודה רוצה לומר הסנהדרין שהיו שם: אמרו השלוחי' עדין אין אנו מבינים מה ראה מפירוש זה ועוד כי רבי מושה הדרשן דרשן היה ולא תלמודי ועוד שהמאמר אינו כן אלא כך אמר יעקב לבניו: עד כאן מצאתי כתוב (מט) ומפי השמועה אמרו לי שיצאו השלוחים בכבוד גדול אע"פ שעברו עליהם מצוקות רבות הם והקהלות המקיים ישועתם:

הכו"א בזמן האפיפיור מארקו פלורנטין בא לפניו פראי פידרו ואמר לו אדוננו האפיפיור שאלה אחת אנכי שואל מי שהוא שנוי מהאל וגם הוא שונאו אם ראוי לבעל שכל כ"ש איש קדוש שיאהבנו: אמר האפיפיור בלי ספק באחת מאלה יספיק למאוס בו כ"ש כשתיהם: אמר פראי פידרו ואיך אדוננו אוהב היהודים: אמר האפיפיור ובמה ראית שאני אוהב אותם: אמר כי ישבו בארץ ויאכלו פרי אדמתך ויסחרו בארץ ויהנו ממנה: אמר האפיפיור ובמה ראית שהם שונאים את האל ואיך אפשר זה והנה הם סובלים בגלות ארוך ומר לקיים הדת אשר צוה להם האל ואם ראית אומה אוהבת האל שלא היתה לוואה בגלות כזה ומואסת את דתה באלף שנים ויותר ואשר אמרת שהם שונאים מהאל אני רואה שהם בגלות לא הניח לאיש לעשקם כאשר יחשוב ויקום לכלותם ולא ראיתי מי שהצליח במחשבה כזו ואף על פי שקמו רבים כמוך לצוד צרדים להבאיש את ריחם בעיני השרים מלכים ויועצי ארץ: השיב פראי פידרו אדוננו האפיפיור לא הצליחו בשאלה זו מפני שמושיענו צוה שלא יגעו בהם והדברים ההם יש להם פירוש ולא כמו שחשבו העמים: אמר האפיפיור ומה תאמר מהזמנים שעדין מושיענו לא נולד או מהמקומות שלא נתפשט שם הכרתו ומצינו פזור העם הזה דבר שלא ישוער כי ראיתי בספרי המלכים הקדומים כי נהפזרו במלכות אלימאן ובמלכות אלמברטין (נ) ומלכות

(מט) בדפ"אד נוסף וסופו לא מצאתי כתוב .

(נ) בדפ"אד אלמברטין .

מישא ואלברבר ואצפהן ובארסאן ואפריקי ומלכות כושיים וקצת מגלילי אשיאה והלך ופירשייא בסופה ובכל אלה קמו עליהם להכריחם ולאבד דתם ולא הצליחו ובמדי קם שר אחד גדול נקרא המן וגם] הוא חכם ויביא רע עליהם ומה שהצליח הוא שנתלה הוא ובניו: השיב פראי פידרו המן זה שאמרתי אדוננו לא נתלה בעון היהודים אלא שבקש לשכב עם המלכה: אמר האפיפיור עדין אין אתה יכול לצאת מאותן כובים אשר נתגדלת בזמן היהדות אפשר כי אדם שכעס עליו המלך והמלכה ובחצי היום ולפני משרתי המלך ובאה לו אותה תאוה אם תרצה לדבר עמי לא תדבר בפני דברים של הכל: השיב פראי פידרו אמת אדוננו שאין בנו כח לכלותם וכבר הבטיחם אלהיהם ואמר [ויקרא כו' מד'] לא מאסתים לכלותם לכלותם הוא דלא אבל להוכיח' בצרות ויסורים כבר מאס בהם והעד הצרות שעוברים עליהם תמיד: אמר האפיפיור אין מן הצרות ראייה כי ידוע שאנו מורכבים מארבע יסודות וטבע הפשוטים יש במורכב ומצינו כל יסוד ויסוד בהתגבר מבקש לשאוב חברו ולהפכו לעצמותו כמו שמצינו האש שישורף כל דבר אם לא ימנעוהו והמים מתגברים על האדמה ומפררין אותה וממחין אותה והאוויר שואב את המים וכן בכ"ח והעופות והדגים המתגבר בולע את חבירו וכן העמים האומה הגוברת מבקשת להפך האומות האחרות לעצמותה ואלו היה בידי שלא ימשול בעולם אלא אני הייתי שם בזה כל יכלתי וממשלתי וצרת היהודים נמשכת מההתגברות שיש לנו עליהם: אמר פראי פידרו ולמה לא נאמר כי הצרות הם על עונם: השיב האפיפיור זה וזה גורם להם וסוף כל סוף אומר לך שלא תקנא במי שלא עברו עליו צרות כי לא פרע חובו ואפשר שאחירתו רעה אבל תקנא במי שעברו עליו דברים אשר עמם ינוח כסופו וישקוט כי אחרית לאיש שלום: אמר פראי פידרו ואיך יסבול קדושתו העם שמחרפים אותנו ואומרים שראוי להרגנו ומחרפין את מתינו הם אומרים טוב שבגויים הרוג ואומרים בושא אמכם חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים וגו': ואין חרפה גדולה מזו: השיב האפיפיור על מדה שאמרו טוב שבגויים הרוג כבר שמעתי מן היהודים פירוש בו ועל מה שאומרים בושא אמכם בזה לא שמעתי מעולם וכיון שדברים כאלה באו לידינו ראוי שנחקור במ לאהבת האמת הנה כ' שלוחים הגיעו אמש להראות לפני יקראו ונשמע מיה תשובה יש להם: נקראו האנשים ההם והם דון שמואל אבראבאלייא ודון שלמה הלוי ואמר להם האפיפיור אפשר שכתוב בתלמוד שלכם טוב שבגויים הרוג: השיבו כן הוא אדוננו אבל קבלנו מוקנינו שכל דבר שהוא דין או פירוש הפסוק הוא מרבינא ורב אשי מחברי התלמוד אבל דברים אחרים כתבום כת הדורשים וכדו לחזקם שמו אותם בתוך התלמוד אבל אנו המקובלים ממה שאמרנו לא השגחנו בדברים ההם: אמר האפיפיור סוף כל סוף בתוך התלמוד הוא זה ומי שירצה לומר כמותכם צריך שיביא ערב או יוכיח בראיה לכן תאמרו לי פירוש הדברים כי כפי הנגלה דברים מרים הם וראוי להוכיח בני מלכותי מן היהודים עליהם: השיב דון שלמה הלוי אדוננו האפיפיור מה שפירשו הקדמונים הלא הוא כי

הוא הפך דיננו אשר אמרו קצת גדולים שלנו שאלו היו נמצאים בזמן שופטנינו לא היה אדם נהרג מימיהם כי שמא הנהרג טרפה היה והיה כאלו כבר מרד והנה אדם מת הרג ואין דינו ליהרג אבל אומות העולם ראו שכפי הזמנים ירבו הרוצחים אם נדיק תכלית דקדוק זה ובאמתלאות הורגים כדי להוכיח את העם ורצה לומר טוב שבגוים הוא המשפט הוצה לומר משפט ההרוגה כי לא אמר הרגו הטוב שבנוצרים אבל אמר הרגו והוא מקור עוד אמרו הטוב והמעולה שבגוים כל כך חרש אל הכבוד והמשפט עד שמייד אומר הרגו לפלוני שכך עשה: אמר האפיפיור אם דעות התלמודים הם כמו אלה שלא יהרג ההורג מפני שהנהרג שמא טרפה היה כלם בלי ספק טועים היו ולא חכמים וכי יש סברה רעועה כזו שינצל ההורג בטענה כזו: השיב ה"ר שלמה הלוי אדוננו האפיפיור כבר אמר [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם והנעול מיהו בית דין של מטה לא היה נצול מבית דין של מעלה וקבלנו שכל המוסת על ידי בית דין של מטה עונותיו מכופרים והצלתו זאת שנצול מבית דין של מטה אינה הצלה אבל היא לרעה לו כי לא ינצל מבית דין של מעלה ובתנש טר ממות: השיב האפיפיור טענה היא זו אשר אמרתם אף על פי שלעולם היה צריך דין של מטה מפני העם להטיל עליהם אימה: אמר פירו אדוננו האפיפיור איך נתפוסת בדברי שקר הנה אמר בסמוך טוב שבטבחים שותפו של עמלק הנה יראה כי לרעה נאמר ולא לשבח וכן הוא פירוש טוב שבגוים: ענה הלוי מה שאמר טוב שבטבחים שותפו של עמלק ר"ל שהוא יהיה אכזרי כמו עמלק על היהודים שאם לא כן לא יהרוג בהמה לעולם וטוב שברופאים לנהגם ר"ל שיראה לעולם גיהנם פתוח לפניו אם יהרג האיש שהרפואה על ידו וכוז יעינו ויעשו החריעות הראוי והטוב הוא כאשר יחשבו שהם עתידים לירש גיהנם אם לא יכוונו כראוי בטחשבה ועיון: אמר האפיפיור ומה השיבו לנו מטה שאתם אומרים בושה אמכם וגו': השיב דין שלמה הלוי (נא) אדוננו האפיפיור תמהנו מפידרו השואל והוא היה ממנו דע אלא שרצה לבקש עלינו להכשילנו כדי שיבין קדושתך כי הוא מאמין דת ישו ומבקש עילה: פירוש בושה אמכם הוא מאמר כולל לכל נוצר בין יהודי בין נוצרי והיא תוכחה לומר שאמותיהם של נקברים אשר עמלו לגדל ולדותיהם הנה סוף עמלם מדבר וציה והכונה לומר שכפי הגוף אין דבר נצחי אלא הכל הבל ועפר אבל הנשמה כפי מעשיה אין מו שיכחיש שעולה לגן עדן וכן כתב לנו מאיטרי מישה די אגי"טו כי חסיד אומות העולם יש להם חלק לעול"ה הבא: ואמר חכם אחד מתוכך עם מלך כוזר ז"ל אין אנחנו שוללים משום אדם או משום אומה ולשון גמול מעשיו הטובים ואיך צונו שנאמר בושה אמכם אלא כמו שאמרנו: השיב האפיפיור והלא אמרתם הנה אחרית גי'ם ולשון גי'ם עלינו כוונתכם: השיב דין שמואל לא כן אדוננו

(נא) בדפ"אד דין שמואל .

שהרי אמר ישעיה על ישראל [א' ד'] הוי גוי חוכא: שב הכומר פידרו לדבר נגד היהודים עד שאמר האפיפיור אין ראייה ממנה שהם נרדפים שהרי לא בחר האל לקרבן אלא הנרדף כמו תורים ובני יונה ולא בחר בנץ ובנשר והעורב: השיב הכומר בחר בדברים המצויין תמיד כמו שבחר בארבע צמחים לפי שמצויין בארץ היהודים: השיב האפיפיור ויבחר בתרנגולת אשר היא מצוייה תמיד בבתים אלא מפני שהיא טורפת: אמר הכומר נניח זה מפני יותר קשה ולמה לא יצוה אדוננו שישרפו אותם ספרים שכתוב בהם כושה אמכם: אז צוה האפיפיור למושרתיו שישתמו חלונות החצר וסתמו ואמר לכומר שיראה מן הפתח אם זרח השמש בשוקים ראו המושרתים ואמרו מלא כל הארץ שמש: אמר האפיפיור כן הדבר הזה ומה יועיל שאשרוף הספרים שבמלכותי וספרי היהודים מלאה הארץ הלך הכומר מעל פניו: אז אמר האפיפיור לשלוחים אי עם סכל למה לא תבקשו רצון העמים הראיתם הקנה איך יכנע כאשר יחזק הרוח וכניעתה רפואתה כי מיד תשוב למקומה וכן הבא בתוך הים אם יכנע אל הגל יחיה ואם יזקוף הגל יטבענו וזה שאמר תלמוד שלכם לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו ופירושו שהקנה בהכניעתה תעלה ואלו הארו לקושי עורפו הרוח ישברנו כל שכן לדעת התלמודיים שאמרו שהיהודים נקראים אים ואין אומות העולם קרויים אדם אשתחזה אם האמרו לי מה אנושית יש בככם יותר ממה שיש לנו: השיב השליח דון שלמה הלוי ואמר לא על אנושית נאמר כי אם על הגירוש והשעבוד כי אנו במקום אדם הראשון וכמו שהוא חטא וגורש מגן עדן כן אנו מגורשים מגן עדן שלנו הוא ארצנו וירושלם והמקדש תפארתנו: השיב האפיפיור אמרו אנשי ערב כי אין הר גבוה ותלול שלא יוכל אדם לכבוש אותו ברגליו ולא תהום שלא ישליכו עליו עופרת ואלו להשיב לב אדם אין שום מבוא לכד האל אשר כל לבכות הוא ידע והענינים האלה מיושרתם (נב) אנשי התלמוד להחניף אתכם ולכן אמר אדם אתם ולא אומות העולם: השיב היהודי השליח לא אדוננו ומאמר הנביא הוא אשר אמר [יחזקאל לד' לא'] ואתנה צאתי צאן מרעיתי אדם אתם: השיב האפיפיור אי סכל עם חכם אתה מדבר אשר לא יקבל אונאה אמר הפסוק אף על פי שקראתי אתכם צאן אל תחשבו שאחשוב עונותיכם כעון הבהמה כי לפי האמת אדם בעלי שכל אתם וקראתי אתכם צאן בבחינת הרעיה והנהגה אבל מי יוכל לרעות אתכם הנה שמעתי כי מלך אחד צוה לכם שלא תעשו בבתיכם צורת צלם השמש והייתם עושים אותו כאחורי הדלתות חציו כדלת אחד וחציו כדלת אחרת באופן שכשהדלת נסתה היה הצלם שלם. ואז הייתם מושחתים ומקטירים לך וכשבא אדם לחפש ופותח הדלת היה מוצא חצי הצלם ולא היה מחשיבו לייסרו עליו ומוכיח הגדול הוא זכריה שהרגתם בתוך בית המקדש ואנו מי שהורג נפש נצול בכוא אל מקדשנו הוא בית תפלתנו: שמעתי שאהם אומרים בבית

(נב) בדפ"אד משררת.

הפלתכם יעמוד השם הטוב המעולה ומה טוב היה לכם אם תאמרו יעמוד השכנו הגולה הנמאס מכל עם ואז יכנע לבבכם ואני מצויר מצנכם והוא כזקן הלש שכחו עיני מראות ורפו ידיו ורתת ברגליו ונפלו שניו שאלו היה הקבר פה היה צווח לקרוא לו ואיך האמרו השם הטוב ואתם אמרתם (נג) השם הטוב עם הממון הרע והוא האונאה והרבית הזהרו (נד) כי אתם מקבצים הממון מעט מעט ואולי יחד יקחוהו עמים הזהרו כי אפיפיור אחד אני ואם יקומו עשרת אלפים אנשים מהמון העם בהרב פיפיות בידם הם עשרת אלפים אפיפיורים אז התחילו השלוחים לבכות: אמר להם האפיפיור אתם בוכים על שלשוני משולח ולא תראו כי מעשיכם משולחי' יותר ויותר: השיבו השלוחים אנו בוכים לפי שהאיש אשר מולו רע הבכיה שמחה ונחת רוח הוא לו והנה הכומר הזה מזרענו הוא והבאיש את רוחנו ואינו מרחם עלינו ואנו נשילום לעוף אשר נשכו חיה בשיניה ודרסו ברגליה וקרעו בצפרניה: עודם מדברים והנה הכומר בא ושמע דבריהם ואמר להם בואו לדתינו ותחיו אתם הדורשים את אחרים: השיבו השלוחים נתאמת אצלך שתלך לגן עדן: השיב הכומר כן אני חושב: אמרו השלוחים אם כן רצוננו ללכת לגיהנם ולא נשב עמך בג'ע: אז הכומר כעס מאד: אמר לו האפיפיור זה שכר מי שנותן עצה למי שאינו שואל אותה: ונניח זה ואשאל אותך על מה שהיינו בו מהו זה שאומרי' היהודים אתם קרוים אדם ולא אומות העולם וכי צורתם נכבדת מצורתנו או גבורתם מגבורתנו: השיב הכומר וכי זה השבוש לבד אומרים התלמודיים הנה כל פירושיהם בדברים יוצאים מן השכל והטבע וזה ימים ראיתי שכתבו התלמודיים שראוי לשום נר בקרקע הבית שמת שם מת ואמרו שהטעם הוא שכאשר תרצה הנשמה לשוב אל הבית שיאיר לפניו הדרך וכי הנשמה אשר היא עצמה עצם האורה לאור נר גשמי היא צריכה ועוד אחר שיצאה כלום שבה אל הגוף: ב' ראיתי שכשחוזרים מבית הקברות עוקרים עשבים ועפר וזורקין על ראשם ואומרים כי זה להבריא מלאך המות וכפי הטבע מה התייחסות לזה עם זה: שלישית אמרו שהמת שומע כל מה שיאמר עליו עד שיקבר והנה מכבואר שאם נאבדו החושים אין שם ראייה ולא שמיעה: רביעית אמרו כי יונתן חכם שלהם כשהיה עוסק בתורה כל עוף הפורח היה נשרף ואם יסוד (נה) האש בעצמו לא יוכל לשרוף עד היותו קרוב אל הדבר הנשרף וכל שכן שהדבר ישוב לאש וישרוף החוק: אמר האפיפיור לשלוחים ששיבו הם: תשובת השליה החשוב לראשונה שאמר הכומר שכתוב בתלמוד שישמו נר בקרקע בית המת אפשר חלום חלם ואינו אלא מנהג קדום והיה כדי לדחות אמונת הכשוף אשר אמרו שהשונא אשר ירצה לצער המת שישים נר בקרקע

(נג) בדפ"אד כתוב אבותם וכן נסין .

(נד) בדפ"אמו הראשון כתוב בטעות הותרו .

(נה) במקום ואם יסוד כתוב בדפ"אד ואם היה דברו .

ביתו ולכן לא ישימו נר בקרקע בית המת ואנו לנגד אותה סבא והיא סבא עם האמורי נשים הנר בקרקע הבית: על השאלה הב' שנהגו לעקור עשבים ובקצת מקומות להרים העפר הלא הוא לנחם אבלים כי ירמוז ומן התחיה שנאמר בה [ישעיה כו' יט'] הקיצו ורננו שוכני עפר ונאמר [ההלים עב' יז'] ויציצו מעיר כעשב הארץ: טעם שני לעורר הלבבות ולשכר גאות אדם ויריב העפר לומר כי עפר אתה ואל עפר תשוב והעשב הוא רמז לאדם שאמרו קדמוננו בני אדם כעשב השדה הללו נוצצים והללו נובלים: ועל השלישית קבלנו שהנשמה אינה חוזרת למקומה אשר בשמים עד שיקבר הגוף שכן אמר שלמה [קהלת יב' ז'] וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב וגומר והנה כיון שהרוח יוצא ראשונה ואחר כך קוברים הגוף היה לו לומר הרוח תשוב אל אלהים וישוב העפר וגומר אלא רמז שהרוח אינו שב למקומו עד ששב העפר אל הארץ כשהיה והוא קבורת הגוף ולכן אותה נשמה עדין יודעת עניני העולם הזה מושל לישן וחולם חלום ולכן אנו אומרים בצדיקים כד דמך פלוני אשר רמוזו שמיתת הצדיקים כמו שינה: ועל הרביעית שאמרו שכל עוף פורח נשרף רמוזו שכל דעת משובש הפורח בשכל היה נשרף כשהיה החכם ההוא עוסק בתורה רצה לומר שהיה משיג האמת ודוחה השקר: אמר האפיפיור הטיבו השלוחים אשר דברו ואתה הכומר כי נתארך הזמן שכאת לזהינו שכחת הענינים: אמר הכומר ואיך שכחתי וזה שלשה ימים ראיתי בספר שלהם: אמר האפיפיור זה הייתי מבקש ומה לך להפש ספרי היהודי' אלא שעדין יש בלבך דת יהודית ולולי כתר הגלחות שבראשך הייתי מצוה לשורפך אבל לא הוסיף עוד ראות פני: אחר זה אמר לשלוחים מה שאלתם: והשיבו הדע אדוננו כי שופטי ארצנו צוו שנשיב הרבית מכמה שנים ולזה צריך שנמכור את בנינו: השיב האפיפיור כבר אמרתי לכם דעתי ומכל מקום כיון שבאתם לא תשובו ריקם לכן יפרעו לכם החצי מושל לזה שאם הם י' שנים יפרעו ה': השיבו השלוחים דבר אדוננו טוב אם ישאר לשבועתנו: אמר האפיפיור טוב הוא בלי ספק כי השבעו שהיו ארבעים שנה כזו שיפרעו הכ' ועל מה שהשיב לכם אלהיכם לא עמדתם ואיך העמדו במה שישביעו לכם הנוצרי: כשראו השלוחי' שאין עוד תקנה בזה שבו לשאלה שנית ואמרו יש לנו בית תפלה סמוך לבית תפלת הנוצרים והם באו לגבולנו כי בנינו קדם והמלכה עברה דרך שם ולעגה על הסמיכות ואמר לה יועץ שלה גבירתנו המלכה זה כמה שנים יושבות כשתי אחיות לא דברו מאומה רע זו לזו: השיבה המלכה כיון שכן ישבו יחדיו עד זקנה ועתה גוזר השופט שנסתור הבית: השיב האפיפיור הדין עמו ולא עם המלכה כי איך תשבו סמוך לפתח מישיחנו ואתם אומרים עליו ניאצרת לכן סתרו מהרה הבית: השיבו השלוחים אם תצונו המלכה נסתור: אז כעס האפיפיור וצוה להגמונים בכח חרם שיסתרו וכן שישבו הרבית ע"פ השופטים:

אמר שלמה מן הדברים האלה יקחו תוכחה שלוהי עמנו השלוחים למלכי אדמה שיעיינו מאד היוצא מפייהם ואל יחשבו שהם עומדים בפני חכם שלהם אוכל לחמם שאף על פי שהוא לחם שמים הוא מורכב עם לחם עצבים ואמרו קדמוננו שכיון שחכם נהנה מעם הארץ וההרגל שיש ליהודים עם מנהיגיהם גורם לאבד דרך מוסר' (נו) וכאשר נסתלק מעלינו המנהיג האמתי נשארנו בלי הנהגה ודעת כל שכן המבוכות והגלות שלא הניחו מדה טובה וכבר דאג המקונן הגדול על זה ואמר [איכה ג' ב'] אותי נהג ויולך חשך ולא אור רוצה לומר בהתחלת זמני נהג השם אותי ובאחרונה אשר אחרית לאיש שלום הנה אחריתי ויולך כמו שיוליכו הסוס והפרד לכן מה שיש לי היום יקרא חושך ולא אומר ישבהתחלתי היה לי אור שכיון שלא היה זה באחרית יאמר כי אינו אור ואילו היה להפך שאותי הוליד ואחר כך נהג הייתי אומר שבאחד מהזמנים היה לי אור ועל הצרות אמר [שם ג'] אך כי ולא באומות העולם ישוב להכות ומחדש מכות וזהו יהפוך ומחשבת זו [שם ד'] בלה כשוי ועורי היה לו להתחיל מן העור וללכת לצד פנים או מן העצמות ולצאת לחוץ אבל רצה שהנגע עומד באמצע והוא בבשר ופעמים יוצאה לצד חוץ וזהו אמרו ועורי ופעמים נכנסת יותר בפנים וזהו שבר עצמותי: ואשיב לענין ואומר כי ההרגל אשר לנו עם שופטינו והכמינו גרם לשלוחים להיות נכשלים ולא הועיל חכמת דון שלמה להצילו ממכשול ולא בינת חבירו וכבר אמר החכם כי האדם ראוי שירגיל בביתו מה שהוא צריך לעשות בשוק שאם יתנהג בביתו בדבני נבלה ופחיתות אותו הרגל יביאחו לעשות כן ברחוב העיר ואפשר שלזה אמר במקום שאין אנשים השתדל להיות איש כלומר במקום שאין אנשים שיראוהו גם שם ישתדל להיות איש חשוב ושם ילמוד מה שראוי לעשות בשוק או לדבר ועל הכל ראוי שנאמר כי לפעמים מעוט הזכות מכשיל השליח שכן נאמר בנבואה [ישעיה מד' כה'] משיב חכמים אחר ודעתם יסכל וכשיש זכות במשלחים האל ישים בפי שלוחים מה שראוי לדבר ולא להגם אנו מתחננים ביום האדיר היה עם פיפות שלוהי עמך:

המ"ב אמר שלמה ראיתי לכתוב הנה סדר הנשיא' בבבל ובמלכות פרס ולמה נתבטל והוא מכלל הצרות גם יודע הדור וכבוד אומתנו במה (נו) שעדיין לחלוחית ממשלתם היתה עומדת וענין זה מצאתי בהשובת גאונים ראשונים ז"ל בשעה שישראל היו מבקשים להקים עליהם נשיא והוא הנקרא נשיא ונקרא ראש הגולה היו מתקבצים כל ראשי ישיבות וראשי עם נדיבים וזקנים ושופטים אשר במלכות והיו באים לבבל ומיחדים שם בית גדול מעוטר' בשש ורקמה ומושיבין שם כפאות לכל ראשי הישיבות ולכל החכמים והזקנים

(נו) ברפ"אד מוסכם .

(נו) ברפ"אד בזמן .

ושם כסא מהודר להושיב הנשיא וב' כסאות מימינו ומושמאלו לראש ישיבת
 סורא ולראש ישיבת פומבדיתא ושם קם ראש סורא ואומר לנשיא דברי תוכחה
 לומר שלא ירום לבכו מאחיו כי עבודה נותנים לו ולא ממשלה שנאמר [מ"א
 יב' ד'] אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו' וביום הה' הולכין לבית הכנסת ושם באים
 ראשי ישיבות ונותנין יד עליו ותוקעין בחצוצרות וקול' שופר ומברכין אותו
 ואומרים בקול רם יחי אדוננו הנשיא לעולם הוא נשיאנו הוא ראש הגולה ראש
 גולת ישראל ומלוין אותו עד ביתו ושם חוזרין ותוקעין בחצוצרות ומתרין בו
 שיתנהג ביושר צדק ומשפט ומישרים עם טוב ההבנה וההנהגה והסכלנות ועל
 מנת שהם טרחנים ורגזנים יקבל עבודתם כי הוא עבודת שמים שאם אלופינו
 מסובלים רוצה לומר יודעים לסבול אין פריץ ואין יוצאת ויוצאים מלפניו וביום
 ההוא שולחים לו מתנות ודורות מכסף וזהב כל אחד לפי כחו ואחר זה הנשיא
 מוכין סעודה גדולה ליום השבת כי שם יאכלו עמו ראשי הישיבות ווקני העיר
 וגדולי המלכות הנמצאים שם ובערב שבת כונים לו מגדל בבית הכנסת ומכסין
 אותו בבגדי משי ורקמה וכיום השבת הולכים לביתו כבקר כל ראשי הישיבות
 וראשי עם ומלוין אותו עד בית הכנסת והוא הולך לפניהם כי כן מנהג המלכים
 והשרים במלכות ההוא ללכת לפני עמם וכשהנשיא הולך פניו מכוסות בבגד
 משי ולא יראו פניו וכשמגיעין לבית הכנסת מתחיל החון ברוך שאמר וראשי
 ישיבות עונים ברוך אומר ועושה וחוזר החון ואומר ברוך גזור ומקיים והם
 עונים ברוך עושה בראשית ובאופן זה עד נשמת כל חי אחר זה מתקבצים
 החזנים וכל יודע בטיב שיר סביב המגדל ואומר התפלה בנגון עד הוצאת ספר
 תורה ואז מעלין הנשיא אל ראש המגדל ופניו מכוסות וראש ישיבת סורא
 ואחריו ראש ישיבת פומבדיתא ומושיבין הנשיא בכסא שבמגדל ומוציאין ספר
 תורה מן ההיכל ומביאין אותו אל המגדל לקרוא וקורא ראשון ואחריו ראשי
 הישיבות ואחר סיום הקריאה פותח הנשיא ודורש ועוצם עיניו מפני כבוד התורה
 ואם ירצה נותן רשות לראש ישיבת סורא ודורש לרבים דברי כבושין והוכחה
 ומעורר הלככות לצדקות והנדבות הצריכות לתלמידי הישיבות והוא פותח תחלה
 בנדבה לפי עשרו ונדבות עצומות היו עושים שם לכבוד התורה וכבוד הנשיא
 אחר כך קמים כלם ומברכין את הנשיא ואמרים קדיש וכשמגיעין לבחייכון
 ואמרים ובחיי אדוננו נשיאנו ראש גולת ישראל אחר זה היה הנשיא קם על
 רגליו ומבקש תהנה ובקשה מאת האל לכל כת וכת בפני עצמו מפני הכבוד
 ראשונה מבקש תחנה על ראשי ישיבות שיעליהו בתורתם ותלמודם ואחר כך
 מבקש תפלה על המתנדבים בעם ואחר כך מתפלל על כל העוסקים עם הצבור
 ואחר כך מתחנן על כל מדינה ומדינה בפני עצמה ואומר מדינה פלונית האל
 יברכה ויעלה מחרב מדבר ומכל רעות ובימיה תושע יהודה וכולי: וסוף זה
 היה אומר בקול נמוך שלא ישמעו הנכרים שלא יאמרו שמבקשים השפלת
 המלכות כי לא יקומו אלא בהשפלת אחרים והולכין אחר התפלה עמו לביתו
 ששים ושמהים ומושיבין השולחנות ואוכלין ובברכת המזון אומר ברכה לנשיא

מיוזרת ומתוקנת ומן היום ההוא והלאה אין הנשיא יוצא מפתח ביתו ושם באים יחידים ומתפללים עמו ככל יום בין בהול בין בשבת וכשרוצה ללכת לדבר אל המלך שולח שם שליח לקבל רשיון והמלך אומר יבוא ושולח לו מרכבת המשנה אשר לו לתת כבוד לזרע דוד כי כל הנשיאים מורע דוד היו ולא היה רוכב בו מפני כבוד המלכות אבל הולכת לפניו והוא הולך בלבוש רקמה וחמישים איש רצים לפניו וכל ישראל הרואהו הייב ללוותו וכשמגיע להצר סריסי המלך יוצאים לקראתו ורצים לפניו עד הגיעו סמוך למלך ועבד הנשיא עובר לפניו בכים זהובים ומפזר לפני הנשיא וכשמגיע הנשיא אל המלך משתחוה ואחר כך קם על רגליו אחד כי כן מנהג המלכות להראות שהוא נכנע ועומד כעבד והמלך רומז לכריסיו שיושיבו הנשיא בכסא הסמוך לו לשמאלו והמלך שותק מעט כי כן המנהג להראות כבודו ואחר זה המלך הופך פניו אל הנשיא ואומר נשיא אי שלומך והוא אומר שלום שלום בחיי נולכנו וראות פניו ואחר כך אומר לו אי שלום עמך ואז מתחיל ואומר לו שאלתו ובתת שאלתו קם על רגליו ואומר ברכה מתוקנת בחכמה והולך לו: לזמן כאשר ראו אנשי כבל גדולת הנשיא קנאו השרים וגם עם הארץ אמרו הנה עם בני ישראל הולך וגדל ומחר יקומו עם עזר זרע דוד והם זרע מלוכה וימליכו עלינו לכן הבה נתחכמה והסכימו כי כשיעבור הנשיא יהרגוהו ואחריו ראשי היהודים וכאשר נשמע בבית המלך יצאו לעזר אבל הנשיא כבר נהרג והצילו את שאר העם וכשישראל ראו זה אמרו לבטל הנשיאות מן היום ההוא והלאה והיה לו לזרע דוד כתב איך בא מזרעו אבל לא שום שררה על ישראל עד ישיקוף וירא ה':

המ"ג שנת פ"א לפרט בחדש תמוז היתה גזרת המצורעים כי היתה הדבר כבר מאד בכל אותו מלכות ואמרו הנוצרים כי היהודים נתיעצו עם המצורעים אשר מחוץ לעיר מפני שהמצורעים היה להם שנאה עם תושבי הארץ שלא היו מספיקים להם מזון כל הצורך וכי מצאו אותם מתיעצים והיהודים היו אומרים שיביאו הסם והמצורעים היו אומרים שהם יטילו אותו בנהר והמלך בלי שאלה או חקירה עוד שלה ותפשו כל היהודים שבעיר ועמדו בתפישה כ' חדשים אחר זה ירע המלך כי הכל עלילה ונתב"ש ששם אותם במאסר ואמר כי לא על אותו ענין שם אותם כי אם מפני שיכזאו לדת ישו הנוצרי והכו אותם ביסורין ועמדו על קדושת השם ונישרפו חמשה עשר אלפים נפשות מישראל ולא נתנו תפלה לאלהים:

המ"ד בספרד היה כומר שגנא מאד את היהודים וכל המצר לישראל נעשה ראש והיה קונפישור למלכה והכית למלכה להכריח היהודים להמיר דתם ואם לא שיעברו בהרב והמלכה התחננה לפני המלך ובקשה מלפניו דבר

זה ואחר ימים גזר המלך בעצת אשתו לשימרו דת (נח) ואם לא שיצאו ויתגרשו כלם ממלכותו ונכתבו הכתבים בגזרת המלך והיהודים כשמעו הלכו לאחד משרי המלך כי אהב היה להם מאד כמו שהיו בספרד היהודי נאהבים מן המלכים ומן השרים ומכל החכמים והיודעים שלהם ומכובדים מהם מאד ולא נמשכו הגרושים כי אם בסבת קצת מעמי הארץ כאמרום כי מצד היהודים ובואם למלכות נתיקרו מזונותיהם וכן כשנכנסו במלאכותיהם גם נמשכו הגרושין מצד הכוונות כדי להראות קדושה ולהראות לעם שהם מבקשים לכבד ולרומם דת ישו הנצרי היו דורשים נגד היהודים דברים מרים בכל יום אבל משאר כחות הנוצרים היו היהודים מכובדים מהם כאילו ישבו על אדמה ונאהבים מאד מהם כמו שנודע לוקני ספרד והשר ההוא אמר ליהודים המלכה אוהבת זהב וכסף מאד לכן קבצו מהרה המשיים אלפים זהובים ושימו אותם בבית סמוכה למלכה אשר אראה לכם ואני אעשה שתעבור המלכה דרך שם ואומר לה מה שיראה לי לתקן ענייניכם והיהודים כן עשו והשר ההוא העביר המלכה לאותו בית ואמר לה גבירתנו המלכה כרם הנותנת פרו כזה האם ראוי לקצצה באותו יום עבר דרך שם למורי גדול מזרענו נקרא מאישטרי מרטין די לוסניא ואמר ליהודים לא תהיה דבר המלכה כי מחר יתלו הכומר ומנהג המלכים שכאשר יחרגו האיש ההוא שעל ידו נגזר דבר שיבטלו הגזרה ההיא באותה לילה העידו עבדי המלך כי ראו הכומר מדבר למלכה דברי עגבים וקראו למלכה ואמרה שכן הוא וצוה המלך שיתלו אותו על עץ וצוה והביאו הכתובים ונקראו כי ידע המלך כי הוא הסית למלכה לבקש הדבר ההוא והמלך שלא כרצונו הורה ושכו המעות ליהודים ויש בזה נוסח אחר בעל פה אבל זה מצאתי כתוב: (נט)

המ"ה שנת קנ"ג לפרט נאבד קהל ברצלונא ורוב גירונא נכסוף רוב קטאלוניה וסבת השמד לא נודע אמיתות הדבר וסבתו:

המ"ו קע"ב השכו ועבו עיני כל ישראל כי קם כרומא אפיפיור ועשה כל יכולתו להמיר דת וגזרו על היהודים גזירות קשות ונתחברה עם האפיפיור מלכת ספרד שהיתה המלכה ההיא נוהגת המלכו' והוציאם לחרבות מבתיהם והצר להם מאד עד שיצאו מכלל הדת ששה עשר אלף נפשות ורבים עמדו על קדושת השם ונשרפו ורבים מתו על ידי יסורין ואותם שברחו נפלו בשדות ואין קובר וקצת מהם ניצולו בתת כל נכסיהם לעוברים ואנשי הכפרים:

המ"ז שנת מאה וחמשים ואחד העלילו הנוצרים על קהל טורא וקהל לוגריט (ס) וקהל קאריאון וכל העיירות אשר סביבותיהם גם קהל בורגוש אשר היה

- (נח) מן ועם לא שיעברו עד דת נשמט בדפ"אד .
- (נט) מן ויש בזה עד כתוב חסר בדפ"אד .
- (ס) נראה שע"ל לוגרונו .

קהל חשוב בחכמה ועושר ויצאו מכלל הדת ומשאר מקומות עמדו על קדושת השם ונשרפו ומשם והלאה היו רוב קהלות ספרד במצור ובמצוק וכל יום קללתו מרובה משל חבירו ומחשבת העם או רובם איך יוכלו לכלות שארית ישראל:

המ"ח כתוב מכתבת יד החכם החסיד ר' שם טוב בן שם טוב טופס ל"ז בשנת מאה וחמשים לאלף הששי בספרד בימי המלך דון אנריקי בחיותו נער קמו עמים רבים להוציא את ישראל מכלל הדת והציקום והכוב מכה רבה ועצומה לא נשמעה כמותה מיום שירדו ישראל לשערי העמים ומרוב הצרות והיסורין יצאו עם רב מספרד מכלל דת משה רבינו וכפרט קהל גדול שבלייא רובם המירו את כבודם וקהל קירדובא וקהל איסיגה וכל האנדאלוזיא וערים גדולות אחרות וכן מגריט ולישקט ואוקנייא ועיר גואיטי וקאשטיל מנרים ומוניוס וטוריוגוש ובאשקלונא לא נמלט איש וכן בשאר קהלות עברו עליהם צרות אשר אסור להעלותם על ספר מפני שמחרדות הלב מאד ומשם והלאה מרעה על רעה יצאו:

המ"ט בימי המלך דון גואן בן המלך אנריקי הוסיפו עוד עליהם והסירו מחייתם וגזרו עליהם גזרות קשות לכל הנשארים מהשמדות והוא שלא ישאו ויתנו ברבים ולא ישאו ויתנו בדבר מאכל למכור לגוים כי העלילו עליהם כי היו מטילי' סם במרקח' ובמאכלי' וגזרו שלא ימצא מהם מקיז דם ולא רופא לבד רופא למלך ושלא יוכלו לקנות נהלו' ושישאו חותם אדום לסימן שהוא יהודי והנמצא בלי חותם יהרג עוד גזרות אחרות אשר רבו כמורבו ועוד ידם נטויה כל הימים והיו לגמרי מבטלים אותנו מדת אמר' לולי שהבטיחנו [ישעיה נט' כא'] לא ימושו מפ'ך ומפי' זרעך מעתה ועד עולם ודי בזה הוראה שהאל משגיח בנו בדבר העקרי והוא קיום דת משה רבינו עליו השלום עד כאן דברי החסיד ההוא:

כמה שמדות וגליות עברו על ישראל שלא נכתבו גם אנחנו לא נוכל לדעת כל המלכיות וכל הערים אשר נפוצו שם עם בני ישראל גם יש דברים שאין ראוי לכתבם וכבר נהקיים בנו [ויקרא כו' לח'] ואכדתם כגוים לא נשאר מורע ישראל אחד מן אלף מן היהודים אשר יצאו מירושלם וערי ישראל ובאו לספרד ואותם שהלכו לצרפת ואשכנז כי הרבו לעמוד על קדושת השם נהרגו מהם לאלפים ולא נשארו מאותם שהלכו שם אשר היו כיוצאי מצרים חלק אחד מחמישת אלפים ואנשי אשכנז וחשוכיהם כתבו על צרותיהם מגילה ועשו חבור גדול מספר עניניהם בארצות ההם וכי נכתבו כבר לא ראיתי לכותבם הנה כל שכן כשלא הגיעו אלינו אמיתות הענינים להוותנו רחוקים צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו וכאשר פרענו חובותינו יאר ה' פניו אלינו וישיב שבותנו אמן:

הנ' אמר שלמה גם אני שמעתי וראיתי כאלה רבות מגרושי קאשטיליא ופורטוגאל ומגורת פראי וסיניטי גם כן ושמדות אחרות ואמרתו לכתבם הנה אלא שראיתי לשר דון יהודה אבראבניל בפרשת תוכחות ששם כתבם כלם לכן מנעתי עצמי מזה לבד קצת פרטים נלאה השר לכתוב אותם מכל הצרות כצאתם מקאשטיליא אשר עבר עליהם מהאבדן שלא יצוייר אם דרך ים לעדר (סא) המזונות ורכיבי השוללים הבאים עליהם בכל יום ובכמה מהם בגדו אנשי האניות ומכרום באיים רחוקים ואמרו שלקחו אותם בחרבם [ירמיה מט' א'] הבנים אין לישראל אם יורש אין לו וכמה השליכו בים באמרם שהם חולים כדי ליקח נכסיהם ואם דרך יבשה כזה וכוה ונתקיים בהם [דברים כח' סא'] גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב ובעיר הגדולה טולידו היה שמד גדול בזמן דון שמואל בן שושין ההסיד אשר היה נותן שמן לכל ישיבות מצרים וישיבות ירושלם תוב"ב שנה כשנה ונתבטלה הגזירה כי בא לשם שר גדול קרובי נקרא דון שמואל הנשיא והוא ממשפחת דוד כמו שהראה כתב והותם וכתבתי הדבר באורך בחבורי הנקרא שבט עברתו ומשם תראנו:

הנ"א אמר יוסף טעם גרוש קאשטיליא וענינו כתבו השר הגדול המופלג בחכמה דון יצחק אבראבניל בהתחלת ספר מלכים ואמרתו לכתבו הנה ובלשונו הצח והמפואר עד מאד וזה לשונו שנת מזר"ה ישראל לכד מלך ספרד כל מלכות גראנדה והעיר הגדולה גראנדה רבתי עם שרתי במדינות ובחזקתו וגובה לבו חלף רוח ויאשם זה (סב) לאלהיו ויאמר עשו בלבו כמה אתרצה לאלהי המאזרני חיל למלחמה כמה אקדם לקוני אשר נתן את העיר הזאת בידי אם לא בהכניס תחת כנפיו העם ההולכים בחשך שה פוזרה ישראל ולהשיב לאמונתו הבת השוככה או להשליכה אל ארץ אחרת מעל פני לא ישבו עוד בארצי ולא יכוננו נגד עיני ולכן יצא דבר מלכות ודתו כדת מזי ופרס וכוווא קרא בחיל לכוון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברו במים ותפלגון ותסגדון לאלהי הגוים טוב הארץ תאכלו כמוני היום ותשבבו בארץ ותסחרוה ואם תמאנו ומריתם ושם אלהי לא תזכירו ולא להי לא אתיכין פלחין קומו צאו מתוך עמי מארצות ספרד שביליא (סג) ומאורקא וסרדיניא אשר החת ממשלתו וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה מכל אשר יקרא בשם יעקב בכל מדינות מלכותי כעת היותי שם אני בחצר בית המלך יגעתי בקראי נחר גרוני דברתי אל המלך פעמים שלש במו פי אחנן לו לאמר הושיעה המלך למה תעשה כה לעבדיך הרבה עלינו מהר ומתן זהב וכסף וכל אשר לאיש מבית ישראל יתן בעד ארצו

(סא) בדפ"אד להעדר .

(סב) בדפ"אד נוסף כאן כחו כמו שהוא בהקדמה לספר מלכים לדון יצחק אבראבניל .

(סג) בהקדמה לספר מלכים הנ"ל דפוס לפסיא כתוב ומסיעיליא .

קראתי למאהבי רואי פני המלך לבקש על עמי ורווחים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל עזו להשיב ספרו האף והחמה ואת מחשבתו אשר השב על היהודים לאבדם וכמו פתן חרש יאטם אזנו לא ישוב מפני כל והמלכה עומדת על ימינו לשטנו הטחו ברוב לקחה לעשות מעשהו החל וגמור יגענו ולא הונח לנו לא שלותי ולא שקטתי ויבא רוגז וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ובכל מקום אשר דבר המלך ודחו מנוע אבל גדול ליהודים ותהי חרדה גדולה צרה כמבכירה אשר כמוה לא נהיתה מיום גלות יהודה מעל אדמתו על אדמת נכר ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק בעד עמנו (סד) ותורת אלהינו מכל מחרף ומגדף אם יחיינו נחיה ואם ימיתנו (סה) לא נחלל בריתנו לא נסוג אחר לבנו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו מנער ועד זקן טף ונשים ביו' אחד מכל מדינות המלך אל אשר היה שמה הרוח ללכת ולכו ויצא מלכם לפניהם וה' בראשם זה ואמר לה' אני וזה יכתוב ידו לה' מהם הלכו למלכות פורטוגאל ומהם למלכות נאברה הקרובים והנה צרה וחשכה ואפלה מנודח ומצאום צרות רבות השוד והשבר והרעב והדבר ומהם שמו ביום נתיבה (סו) במים עזים וגם שם יד ה' היתה כם להם ולאבדם כי רבים בני שוממה לעבדים ולשפחות נמכרו בכל גלילות הגוים ורבים טובעו בים סוף צללו כעופרת מהם באו באש ובמים כי נשרפו האניות ותבער כם אש ה' סוף דבר כל משפטיו הרעים איש לא נעזר אשר לחרב וכו': והדביקם השם את הדבר והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ עד כי ספו תמו מן בלהות ונשאר מעט מזער מהרבה כמאמר אבותינו הן גוענו כלנו אבדנו: יהי שם ה' מבורך: עד כאן:

הנ"ב שמיעתי מפי זקנים יוצאי ספרד כי אניה אחת באה בה טיבת הדבר ובעל האניה השליכם אל היבשה מקום שאין ישוב ושם מתו רובם ברעב וקצתם נתאמצו ללכת לרגלם עד ימצאו ישוב ויהודי אחד בתוכם הוא ואשהו ושני בניו התאמצו ללכת והאשה מאשר לא נסתה כף רגלה נתעלפה ומתה והאיש היה נושא הבנים ונתעלף גם הוא ושני בניו מצד הרעב וכי הקיץ מן העלוף ימצא שני בניו מתים ומרוב הדאגה קם על רגליו ואמר רבון העולמים הרבה אתה עושה שאעזוב דתי תדע נאמנה שעל כרחם של יושבי שמים יהודי אני ויהודי אחיה ולא יועיל כל מה שהבאת ותביא עלי ואסף מן העפר ומן העשבים וכסה את הנערים והלך לבקש ישוב וחברת היהודים לא המתונו שלא למות גם הם וכל אחד היה טרוד בעצר נפשו איננו משגיח ומצטער על הביר:

(סד) בהקדמה לס"מ כתוב דתנו .

(סה) בדפ"אד ובהקדמה לס"מ נוסף כאן ומתנו .

(סו) בהקדמה לס"מ כתוב ביום דרך ונתיבה וכו' .

הנ"ג אותם שהלכו לפיס עבר עליהם שפטיו יתברך ובפרט הרעב הכבד ולא הניחו אותם תושבי הארץ לבוא בתוך הערים פן יתקרו המזונות ועשו בשדות אהלים והיו רועים עשבי השדה והלואי ימצאו כי מרוב היובש אין דשא לכד מעט מעקרי עשכים ומתו שם בשדה עם רב ואין קובר כי לא היה כח בנשאים מרוב חולשת הרעב וכיום השבת היו רועים בפיהם ומתנחמין שלא היו תולשים בידם ואירע שם דבר אשר כמוהו לא נשמע כי בא ערבי אחד וראה נערה יפה מכנות ישראל ולעיני אביה ואמה בא עליה והלך לו וכמו חצי שעה שב ועם רומח שבירו תקע בכטן הנערה אמרו לו אי אכור למד כך עשית והשיב כי ירא שמה נשארה הנערה מעוברת ויהיה הנער בדת יהודים שמעו נא וראו הן היתה כזאת בכל העולם או נשמע כמוהו גם שם אשר עניה ראתה את בנה מתעלף ואין לה שום מציאות מחיה ואי אפשר שלא ימות והרימה אבן והשליכה על ראשו ומת הנער אחר זה הכתה בעצמה עד שמתה אחריו:

הנ"ד בהיות היהודים בשדה סמוך לפיס כי כבד הרעב בארץ הגיע ענינם שהיה היהודי הולך אל העיר ומוכר בנו לעבד בעד פת לחם אבל המלך ההוא מלך פיס איש חסיד היה ואחר עבור הרעב צוה להכריז כי כל מי שקנה נער יהודי בעד לחם יפטרנו בן חורין לאביו ואמו:

הנ"ה במקום אחד קרוב לפיס היתה שם אניה גדולה מגוים והנערים נערו בני ישראל היו הולכים קרוב אל המקום ההוא הנקרא שליו לקושש סמוך לים מאשר ימצאו להשיב נפש ובעל האניה קראם בשפת הים ונתן לכל אחד פרוסת לחם וכי ראו הנערים לחם שמהו מאד והלכו בבשורה זו לנערים אחרים וכיום השני של השמועה באו נערים שם על שפת הים כמאה וחמשים אמר להם בעל האניה שיכנסו בספינה ויתן להם לחם לשוב וכאשר נכנסו הרים הוילו והולך לכלם וכאשר נשמע במחנה העברים ובפר' כאשר שמעו הנשים קפצו אל שפת הים וצעקו ואין שם מושיע ושם עשו אמות הנערו' צעקה ובכיה אשר כמוה לא נשמע והפריץ ההוא הכדיל הפרחים (סז) והיפם שבהם ונתנם דורון לשרי הארץ והשאר מכרם בארץ נכריה:

הנ"ו מגלות ספרד הגיעו ספינות למהווי איטלייא וגם שם הרעב כבד ובספינות דבר עצום ולא היו העניים יודעים מה לעשות ולסוף יצאו אבל אנשי העירות לא היו מניחים אותם ליכנס והלכו למחוז גינובא וגם שם הרעב בארץ אבל הניהום לבא בעיר והנערים לא היו יכולין לסכול והיו הולכין לבית העבודה וזה להמיר דת לשיתנו להם מעט לחם ורבים מהערלים היו הולכים בשווקים

ועץ ישו בידם ומעט לחם בידם השנית והיו אומרים לכחורי ישראל אם תשתחוה לזו הרי פת ועל דרך זו נשתמדו רבים ונתערבו בתוך הגוים :

הנ"ז מן היהודים שבאו למחוז גינובא כי כבד הרעב יצאו משם והלכו לרומא והיהודים אשר ברומא נתקבצו לשית עצות מה יעשו שלא יכנסו זרים בחוכם כי יקפחו פרנסתם ומיד קבצו אלף פרחים לתת לאפיפיור דורון לשלא יקבלם בארצו והאפיפיור כי נאמרו לו הדברים אמר זה אצלי חדש כי שמעתי כי מדרך היהודים לרחם אלו לאלו והנה אלה נהגו אכזריות ולכן גזר שיגורשו גם הם ולא ישבו בארצו אז הוצרכו היהודים אשר ברומא לקבץ עוד שני אלפים זהובים לתת דורון לאפיפיור לשיניחם ושיבואו הנכרים בתוך העיר וטוב הארץ אכלו העניים המגורשים :

הנ"ח ספינה אחת מאנשי גירוש ספרד בקש בעל הספינה להמיתם כדי לקחת נכסיהם ובאניה היה שם סוחר אחד איש חסד ואמר עון גדול הוא זה כי תשפוך דם נקיים השיב הארור אני לא באתי אלא להנקם מדם ישו אשר שפכו השיב הסוחר הוא מחל על דמו כדי לכפר במין האנושי ואתה לא תמחול זאת עצמי שתשליך אותם כאחת האי' ואם ימותו וידך לא תהיה בם בא האכזר ההוא והפשיט אותם והשליך אותם סמוך לשן סלע שעל שפת הים מקום שלא עבר ולא ישב אדם שם וכל אח' מהעניים אשר הושלכו שם לא היו קמים ממקומם מפני הכושה כי ערומים היו לכד בלילה בחשכה יתהלכו ובשפת הים היו מוציאין מים מן הנקעים מים מתוקים ושותין וישבו באופן זה ג' ימים ובסוף הג' אמרו איש אל אחיו נעלה בשן זה ונראה משם אולי יש ישוב או איזה כפר ונחיה ובטורח ועמל עלו אל שן הסלע וכי עלו שם לבקש הצלה מצאו מעונות אריות ודלגו עליהם וטרפו אחד מהם והאחרים השליכו עצמן מן הסלע ונשברו והיהודים העניים המקוים הצלה באו בתוך הים להנצל מן האריות ובשוב האריות למעונות' היו הם שבים אל היבשה וישבו בחיים אלו חמשה ימים אחר החמשה ראו אניה באה ואנשי האניה כי ראו מרחוק נפשות תמהו מאד כי ידעו שישוב לא היה שם ולא מקום לנוח ובעל האניה שלח שם איש לדעת ענינם והיהודים הגידו המאורע הרע והוא נכמרו רחמיו עליהם וצוה שיביאום בתוך הספינה ולקח וילון ישן וקרעו ונתן לכל אחד חלק לכסות בשר ערוה ולנשים נתן חלוק שלם לצניעותם והאכילם והשקם וכאשר עבר מקום שהיהודים נמצאים שם הורידם והעניים מהרו ושלחו שליח אל היהודים כי חשבו שרצונו למכרם או באו ראשי היהודים בתוך האניה והוא אמר להם עניים אלו לא לקחתי אותם בחרב לקחת מהם פדיון אם תתנו לי ההוצאה די לי מיד נתנו לי ההוצאות ודורון ויצאו היהודים והלכו שם והשקום כמדת בני ישראל וכל ימי העניים ההם מתפללין שיאריך האל ימי בעל האניה והיא ותן לו האל שכרו :

הנ"ט מה נאמר ומה נדבר מגזרות לישכונא ובראש כל הצרות העצומות היא לקיחת הנערים להשליכם באי הים האבודות לא ישב אדם שם נקראו אצלם אישילש פירודיאש (סח) וכאשר לוקחו במאמר המלך והובאו בספינות מי שלא ראה הבכיה והצעקה מן הנשים לא ראה ולא שמע דאגרה ואנחה ורעה כימיו ואין מרחם ואין מנחם ואין מליץ עליהם טוב ואשה אחת היתה שלקחו ממנה ז' בנים וכי שמעה העניה שיצא המלך לבית הפלתו יצאה לקראתו והתנפלה לרגלי סוסו יניח לה הבן הקטן ולא שמע אליה ואמר לעבדיו השליכוה מעל פני והיא התחזקה על שאלתה וגערו בה: אמר המלך הניחו לה כי היא כמו הכלבתא כאשר יקחו ממנה גוריה ירא ה' וישפוט עשוקי בני ישראל ואמרו קצת כי סבת גור' זו מפני שאנשי גרוש ספרד נדרו למלך סך ידוע לשיקבלם במלכותו ולסוף רבים מהם לא פרעו ויצא הפרו הרע והמור ההוא וכמה מאותם נערים מתו בספינות להשתנות המזונות והאווירים וכמה מהם בצאתם לאיים אכלו' התנינין אשר שם באגמים ועל שפת הימים ובהמשך הזמנים נמצא בחור נשא את אחותו מהם לא ידעו ומהם ידעו (סט) יצא מהם איש ושב לארצו ונשא אמו:

הס' גזרת ההריגה אשר שם בלישכונא מחוץ לעיר הייתי ואחר ימים בשובי אמרו לי לא ראי זה כראי זה הצד השוה כי רע ומר היה עד תכלית ואשר ספר לי זקן הוא מה שאכתוב • כליל פסח מצאו הנוצרים אנוסים יושבים ולפניהם מצות ומורוים ככל חקת הפסח והביאום לפני המלך והוא צוה לאוסרם בבית הסהר עד יצא משפטם ובזמן ההוא רעב ויובש הירד כארץ ונתקבצו הנוצרים ואמרו על מה עשה ה' ככה לנו ולארצנו אם לא באשמת היהודים האלה וכי נשמעו דבריהם לכת הדורשים הנקראים פרויקאדוריש שמו עיונם לבקש המצאה לעזור לנוצרים וקם אחד בבית הפלתם ודרש נגד זרע ישראל דברים מרים וקשים מאד והמציאו המצאה ועשו צלם חלול ופתח לאחוריו וחזהו מזוככית והיו מעבירין דרך שם נר דלוק והיו אומרים כי מן הצלם יצא אש והעם נופלים על פניהם ואומרים ראו הנס הגדול וזה הוראה (ע) כי כאש ה' שופט לכל זרע יהודי ואנוס בא שם ולא שמע הדברים ואמר בתום לבכו הלואי שהיה נס במים ולא באש כי כפי הובש למים היינו צריכין קינו הנוצרים אשר תאותם לרעה ואמרו הנה הוא לועג עלינו ומיד הוציאוהו העם ההוא והרגוהו ואחיו כשמוע בא לשם והיה אומר אוי אחי אוי אחי מי הרגך וקם אחד משולפי חרב והתיו את ראשו והשליכו על פגרו אחיו אחר זה קמו כל הכומרים והוציאו עצי ישו הנוצרי והלכו אל רחוב העיר והכריזו ואמרו כל הורג

• סח) כל"ס islas perdidas

• סט) בדפ"אד נוסף כאן מלת כי •

• ע) בדפ"אד הוראה •

זרע ישראל יהיה לו בעולם הבא מאה יום מכפרה או כמו מן העם והרבים ביום והרגו בשלשה ימים שלשת אלפים נפשות והיו סוהבין אותם ומוליכין אותם אל רחוב ושורפין אותם וכמה עוברות היו משליכין מן החלונות ומקבלים אות' ברמחים מלמטה והולד קופץ כמה אמות וכן אכזריות אחרות ונבלות אחרות אין ראוי לספרם ואמרו קצת כי נושנאת איש יהודי נקרא מאשקרנייאש כוכס היתה כל שנאת הנוצרים לפי שהיה מתגאה עליהם ומרבה להם הוקים כנגדם וראיה להם מיד שמצאו למאשקרנייאש (עא) נחו מן ההריגה ואין לשופטי לישכונא שום אשם ולא לשריה ומנהיגיה כי באפס כל זה נעשה והם יצאו להצילם ומרוב העם לא יכלו כי חשבו לשלוח יד גם בהם והוכרחו לברוח להציל את נפשם ומלך פורטוגאל מלך חסיד היה ובתוך העיר לא היה בזמן זה וכי שמע בכה וצעק על המאורע הרע ובא מיד אל העיר וחקר ומצא עלילת הכומרים ואמר לחרוש בית התפלה אשר משם יצא הרע ושריו לא הניחיהו ואמר להרוג כל הרוצחים והיועצים הראו לו חוק קסרות שכל חטא שיעשה עם אחד מוחמישים איש ולמעלה אין לו משפט מות לבד אותם שיעשו הרעה אז צוה המלך לתפוש הכומרים וגור עליהם לשורפם ומדינת לישכונא נקראה בימי קדם קריה נאמנה וצוה המלך שיכריזו עליה לשלש שנים המדינה המורדת:

הס"א שמעתי כי בספרד העלילו קצת שמצאו נער בבית איש יהודי הרגו וקרוע כנגד הלב ואמרו כי הוציאו את לבו לחוג בו ובא דון שלמה הלוי וחכם ומיקובל היה ושם החת לשון הנער שם אחד הקיין הנער ואמר מי הרגו ומי הוציא את לבו להעליל נגד העניים היהודים ולא ראיתיו כתוב וכך שמעתי:

הס"ב כעיר הגדולה שביליאי היה ה"ר יודא ׳ן׳ וירגא ז"ל וכאשר באה החקירה שם אמרו הושבי הארץ שאם ירצו לדעת מי הם מהאנופי' נוהגים יהדות שיהפשו לה"ר יהודה ׳ן׳ ררגא כי על ידו היו עושים כל מעשה היהודים ומצותם והוא ז"ל קודם בא החקיר' ידע את כל אשר נעשה ושם בחלון ג' זוגות תורים האחד ממורט ושחוט וכתב בצוארם אלו יהיו האנוסים שיצאו כאחרונה ואחרים ממורטים ולא שחוטים ואמר אלו יהיו האמצעיים ואחרים עם הנוצה וחיים וכתב אלו יהיו הראשונים והם לא שמעו ונפלו במה שנפלו ורבים מהאנוסים העבירו באש כדי שיתקיים בזה הגזירה מן השמים (עב) ברח והלך ללישכונא ושם נתנו לו יסורין קשים לשיאמר הנוהגים יהדות והוא עליו השלום עמד כנסיון ומת מיכה היסורין בבית הסוהר זכות כל הקדושים יעמוד עמו:

עא) בדפ"אר כתוב כי מיד שנהרג הוא .

עב) בדפ"אר נוסף כאן והוא .

הס"ג אמר שלמה כשיעביר אדם במהשבתו המכות הגדולות האלה יפלא בעיניו ויאמר מה חרי האף הגדול הזה לא עשה כן לכל גוי עם היותם עמוסים מפשעים יותר מהיהודים וכל השאלות האלה וכיוצא תשובתו פסוק אחד לבד והוא אומרו [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי וגו': נוסף על זה שבעה דברי אשר גרמו מה שעבר עלינו: הא' עונות אבותינו כמו שגילו חו"ל ואמרו וביום פקדי ופקדתי אין לך כל פקידה ופקידה וכו' ואמר המקונן [איכה ה' ז'] אבותינו הטאו ואינם וגו': הב' כי כשאין הזכות גדול הגלות נמשך בטבע מפני שנאת הדת ואהבת המושל להכניע באי עולם לדתו ואמונתו ואר"ל למה נקרא שמו סיני שמושם ירדה שנאה כל שכן כאשר דתנו מונעת אכילה ושתייה עמהם המקרבת הלבבות כמו שאר"ל גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים וכמו שאמרו הם על כי אתה עשית: ג' הריגת ישו הנוצרי ולא למזער אמר מישה [שמות ח"כב] הן נובח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו (עג): ד' כי ג' קנאות עצומות הם קנאת הדת קנאת נשים קנאת ממון וכלם בישראל עם האומות כי כבר התחילו בספרד לתת עיניהם בבנות הארץ מרוב ההרגל וקצתם לקחו היתר לאמר כי אין בו אלא מלקות ולא ראו כי קנאים פוגעים בו ויש בו כרת מדברי קבלה ועל כל העונות שאם ההעבר הוליד בן לע"ז קנאת ממון כי באו היהודים במלאכתן ובסחורותיהם ועל הכל כאשר ימצא איש גונב או גוזל מטיילים האשמה על כלם כדרך ונמצא שם שמים מתהלל כי יאמרו שאין לנו דת כמו שכתב הר"ם מקוצי שאם לא היה אלא ענין זה בתוך עמנו היה בו די להאריך גלותנו ונאמר בנבואה [צפני ג' יג'] שארות ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: הה' מה שהורגלו העם לישבע על שקר וכתבן עזרא כי זה לכד יספיק להאריך קצנו: הו' הגאווה אשר נתגאו קצת מבני עמנו ואמרו להשתרר על הגוים תושבי הארץ בהיותם אדונים ומצד הגאווה אירע בשנת הגרוש שבליל כפור על מושבות בית הכנסת נמשכה קטטה ולקח כל אחד אבוקה שלפני החיכל כדי להכות את חבירו וכאלה רבות עמנו וצדיק הוא ה' ולפי שדברים אלה משברות הלבבות ראיתי להביא הנדב דבר משמח והוא תפארת המקדש ובנינו כמו שמצאתו כתוב לוירשוריש הגדול כאשר שאל ממנו המלך אלפונשו החסיד והעתקתי אותו מלשון לאטין אל לשוננו הקודש:

הס"ד כתב המלך לוירשוריש וירשוריש רב תבונות עמוק המחשבות מופלא בעצות כשבאת לחצרותי קראתי לך אבי אתה ועל פיך ישק עמי ואתה הלכת לא נודע אצלי כוונתך ואם השוב אוסיף לך כבוד והדר על כל אשר היו לפניך ידעהיך בקי בתורת היהודים ומנהגם וספרו לי מהם רעות אשר אמרתי להעניש ולגרש אותם ומכללם שאומרים בכל יום ומלכות זדון מהרה

(עג) כדפ"אד נשמט הענין הג' ובמקום ד' כתוב ג' והד' חסר.

העקר הרי ששואלים על נפילת מלכותנו עוד אומרים לי שתוקעים שופר ביום הגם והוא רמו שתפול מלכותנו כנפילת יריחו עוד אשאלך דבר יותר עיקרי כי שמעתי שבא לידך כתב טיטוס הקדוש אשר צייר בו צורות המקדש אשר בירושלם וההוצאות אשר הוצרכו אל הבנין ועלה בדעתי לבנות בית לשם ישו הנוצרי וממי אקח עצה כי אם בדברי' הקדומים כי הם היו אנשי החכמה וכל שכן אם היה ציור בנין שלמה אשר עליו נאמר [מ"א ה' יא'] ויחכם מכל האדם הודיעני הכל בכתב ובלשון מוכן ואחר זה שאל ממני ואתנה כחפצך:

השיבת וירשוריש מלך קדוש מלך אמיץ עוקר מלכות נושפיל גאים לפניו יכרעו מלכים ואויבים עפר ילחכו אם יצאתי מהצרות קדשך כי ראיתי צעירים ממני ובקשו להשתרר ועיני המלך רואות ואין דובר: ואל שאלת אדוננו מעניני תפלת היהודים מה שראיתי בכל הפירושים הוא שנאמר זה על עמלק אשר נצטוו היהודים שאם יהיה להם ממשלה יעקרוהו מן העולם ובזמן השעבוד לפחות לא ישכחוהו שכן אמר הבריבייא [דברים כה' יט'] מתחת השמים לא תשכח ונקרא מלכות ודון כי בודון בא עליהם בצאתם ממצרים ולא הכיר נפלאות שעשה האל כמה שכבר הודה פיעה הקשה ואמר [שמות ט' כז] ה' הצדיק וזה בא להוכיח המפורסם לכן כעם עליו האל כעם נפלא ואמר בספר הבריבייא [שם יז' יו'] מלחמה לה' בעמלק והשכל' כן גזור כי איך יתפללו לעקירת מלכות אדוננו ודם ג' פעמים בשבוע מוציאין ספר תורה ומתפללים עליך שתחיה ויגדל כסאך ובליל נורא שיש להם קראוהו כפורים מוציאין כל ספרי תורה שבהיכלם ומתחננים על שלום המלך וכן באשמורות אומרים בתחנה הן שלום כמלכות ואיך סותרים את עצמם בתפלתם וזה מאד נגלה: וענין הקיעת שופר כתבו מחבריהם כי הוא סימן שהוא יום דין ותוקעין ואומרין הקיצו הנרדמים גם מתחננים עם זכר העקידה והוא אילו של יצחק ועיקר טעמו הוא כי ביום ההוא נתכטלה העבודה במצרים ויצאו בני הורין ומנהג היהודים היה לתקוע בשופר כשיוצאים העברים לחירות ומי יתן שכל עניני היהודים יהיו כמו אלה לכן הוזהר אדוננו כי לא ראיתי מי שבקש להשיחית אומה זו שלא נפל לא מפני שהאמית אתם אלא כי שומע אל אבונם ה' ושמעתי שכונת אדוננו להכריחם על דת הנה מה טוב ומה נעים אם היה עולה ותדע אדוננו כי האנוסים יותר יעברו את דתם הראשונה אחר האונס ממה שהיה קודם האונס ושמעתי כי אנוס אחד כשהיה בא לבית תפלתנו והיו מרימים גווית מושיענו היה מכה על לבו ואומר אוי מי שרואה זה ואוי מי שמאמין בזה ובעיר שבילי'א אמר חוקר אחד אל ההוכס אם תרצה אדוננו לדעת איך האנוסים שומרים שבת נלך ונעלה אל המגדל עלו אל המגדל ואמר לו שא נא עניך וראה בית פלוני היא בית אנוס ובית פלוני בית אנוס וכן רבים ולא תראה מאחד מהם עם כל תוקף החורף שיצא משם עשן והוא מפני שלא הדליקו אש להיותו יום השבת עוד נודע אצלנו כי אנוס היה בספרד שהיה אוכל כל השנה לחם שלא החמיץ

כדי שיוכל לאכול כן בספרד (עד) ולא יקומו עליו והיה אומר שאסטומכה שלו אינה סובלת חמץ וי"ט שתוקעין שופר הולכין אל השדה ובתוך הרים ועמקים תוקעין כדי שלא ישמע הקול חוצה ואיש מוכן יש להם ששוחט ומנקר ומוליך לבתיהם ומהם מי שימול בהחבא ומהם מי שמל את עצמו כי לא בטח באדם מיראה שיגלה הדבר ומהם מי שמביא ספר תורה של משה בתוך שק של פלפלין וכן בשאר מצות שלהם ומה יועיל לאדוננו ומלכנו כאשר ישפוך על היהודים מים קדושים ויקראוהו בשמנו פידרו או פאבלו והם שומרים את דתם כעקיבא וטרפון אין תועלת בהתנצרות אלא שמתגאים על הנוצרים האמתיים ולא יראו כי כבר הוחזקו למראית העין לנוצרים וחקי המלכות אשר היו נותנין בהיותם יהודים לא יתנו חרע אדוננו שאין ספק בו כי היהדות הוא מן החולאים אשר אין להם רפואה:

על השאלה הב' זאת עצתי עזו ותפארת הנוצרים שלא יבוא במחשבתך לדמות או לראות (עה) ראייה ממה שעשה שלמה וגם לא מן הבנין הב' כי אפילו שלמה שנתגדל בחכמה ועושר על כל בני קדם לא היה יכול לבנות הבית ההוא אם לא בעזר אל השמים וכדי שלא יאמר אדוננו שאני בודה ומבקש התנצלות לבלתי עשות מאמרו הנני ממה שיש בידי מה שאמר אדוננו כי בא אלי כתב טיטוס אני חקרתי ברומא כי חושק גדול אני לדעת הדברים הקדומים ולא מצאתי לכד זה קונטרס מארקוש קונשול רומאנו היושב לשופט היהודים אשר בירושלים והיה זה לבקשת הרומיים כי רצו לבנות בית באוהו ציור וזה לשונו העם המוצלח מימי קדם העם המושל עד אפסי ארץ חכמי יועצי העיר הקדושה והגדולה רומי בקשו גדולהכם דבר שאינו בידי לפי שלא יוכל אדם לצייר באימות (עו) אלא הדבר אשר ראו עיניו והיהודים לא יניחו לבוא בתוך המקדש כי הוא נגד דתם לכד עזרה אחת שם יבואו הנוצרים לכן משם והלאה אין לי בו היכר לכד מה שאמרו לי הכהנים המשרתים ומה שראיתי מחוץ עד מקום שעיני השיגו וכדי לפרט הרברים אחלקם כפי החלוקה האמתית האחד חומר הבית השני מקום הבית הג' בוני הבית הד' הוצאות הבית הה' מדות הבית הו' בתי הבית הו' פתחי הבית הה' כלי הבית הט' משרתי הבית הי' קדושת העבודה:

חומר הבית עשרה דברים היו ואלו הם אבנים ארזים ברושים אלמוגים זהב וכסף ומרגליות ברזל נחשת בדיל אלמוגים אלו כפי מה ששמעתי ברומא הם עצים אדומים כעין האלמוג הנקרא קוראל ואמרו זה מפני שלא

- עד) ע"ל בפסח וכן הוא בדפ"אד .
- עה) בדפ"אד לקחת .
- עו) ע"ל באמת .

ראו מעולם עץ אלמוג אלא חתיכות קטנות כאצבע וגדול שבהם כיד אבל הנה מן הכהנים שמעתי כי הם אלמוגים ממש ושאלתי מה עשו מהם ואמרו שעשו קורות הקדש וקדש הקדשים ותמהתי מאד איך ימצאו אלמוגים בשיעור זה אמרו כי זה מחכמת שלמה ואשר ידע בסדרי בראשית ובמציאות ידע בחכמתו שיש בים לכנון מעצים ר"ל עצי אלמוגים כמו שיש ביבשה לכנון מארזים ושם בקש להוציא בהמצאות אשר המציא כפי חכמתו וספרו אופן הוצאתם והוא זה מביאין אניה גדולה מלאה חול מפני שהיא כבד' מאד ואיש יודע לשוט וליכנס בים בא ונכנס וקושר הבל באילן הקוראל וראשו האחד בתורן האניה ואח"כ מריקין החול וכמו שהספינה מתרוממת ועולה כן האילן בא ונעקר: שאלתי איך לא נראה בזמננו קוראל בשיעור זה והשיבו כי הים ההוא רחוק מן הישוב לגמרי ואין כה להביא ממנו לבד קצת מהענפים והם אותם חתיכות הנראות לנו עוד אמרו לי כי מאותם אלמוגים היו עושין כלי שיר והיה נחשב להם יותר מן הזהב לפי שהיה אדמימותו אדמימות חזק יותר הרבה ממה שמביאין אלינו כי ישתנה בהשתנות האקלים והאזורים והאבנים הטובות עדין נאמר למה היו משמשות והנחשת והבדיל לקצת כלים משמשים בדברים הפחותים והברזל למסמרים והאבנים אמרו לי שבכנין שלמה היו באורך שמונה אמות כל אבן ואבן רובים מעשר אמות ואמרו כי בנין זה אשר להם היום הוא בנין הוררוס כי מה שבנו אנשי בבל כרשיון כורש המלך לפי שהיו עניים לא בנו בנין נאה ולא מעושר עד שבא המלך הגדול נקרא הוררוס ופתר הבנין ההוא ועשה בנין אשר בקצת דברים היה יותר מפואר ועשיר משלמה כי ברוב עשרו שלח באיים לחקור ולדעת והביאו לו אבני שיש טהור לבנים כשלג ומדתם דבר מתמיה כי מצא אבנים מהמשה ועשרים אמה באורך ור"ב אמות ברוחב ושמונה אמות הקומה מדה אחת לכל האבנים מיסוד הבית ועד ראשו ומן התימא איך היו מעלין אותו למעלה ממאה אמה אבנים כבדות כאלה וגם מצא בים אבנים מגוונים נבדלים אלו על אלו דמות גלי הים אשר לא נראה כמותם:

הב' מקום הבית היה בהר גבוה משופע ולא נכנה במישור לפי שההר ההוא קדוש היה מימי קדם ואומרים היהודים כי שם בראש אותו הר היה אבן השתייה שמונה הושתת העולם והיא מרכז העולם ואמרו שהוא מקום שממנו נברא אדם הראשון והוא המקום שבנה מזבח והקריב קרבן ושם הקריב הבל בנו קרבן ובאותו הר ירד נח מן התיבה ושם הודה חסדי האל כי הצילן ממי המבול ומן החיות הטורפות העומדות עמו בתיבה ושם עלה האב הגדול אברהם והקריב את בנו יצחק על המזבח והוא הנקרא בלשון העברים הר המוריה אשר לשונו מורה שהראהו האל המקום ההוא ונתקדש ההר מפי האל ואמרו לי עוד הכהנים שהיה ההר ההוא מלא עשבים מריחים כקטרת וכמור והיו לשון מוריה אצל העברים והיהודים האלה בשנועזו ללכת אל המקדש

אין אומרון נלך למקדש כי אם נלך אל הר המוריה והוא המקום שראה יעקב האב השלישי המלאכים שהיו יורדין ועולין והוא המקום אשר הורשים שלנו אמרו ברומא שראה זרע עשו אבינו עולה ושוב לא ירד והוא המקום שהנבואה והשפע מן השמים ירד לנביאים והוא ההר שהנשמות הזכות והטהורות עולות למנוחתם בנן ערן והוא המקום שהאל שומע תפלת כל פה כך קבלו היהודים שהנכרי הבא מן האיים אפילו שלא יהיה לו דת כלל אם יצעק במקום ההוא האל שומע צעקתו ועונה אותו ואנו הנוצרים יש לנו מפי דוד הנביא ששם נולד ישו כמו שאמר הכרייביא [תהלים קי' ג'] מטה עווך ישלה ה' מציון מרהם משחר ושם הושיבו אביו לימינו ואמר [שם א'] נאם ה' לאדוני שב לימיני ולפי שבא לכפר על עון אדם הראשון אשר נכרא מן המקום ההוא לכן נולד שם המכפר:

הג' בוני הבית אמרו לי הכהני' כי שם בבנין שלמה נקצו המשה משפחות והם הצורים והצדונים והגבליים והגרים והיהודים הצורים והצדונים היו חכמים בקיאות מאד לחצוב האבני' והעצים ויודעי מחצב האבנים הגדולות והיא חכמה נפלאה והגבליים היו חכמים גדולים לעשות ציורים בעץ וכאבן דקים מאד ככל שיעשה הצורף ההכם כזהב או בכסף ובמלכות אלו מן העברים וכפרם ומדי יש היום עושים בעץ וכאבן לחלונות המלכים דברים דקים כאלו נעשו כזהב או בכסף והגרים היו להביא האבנים והעצים אל מקום החפץ ולכל מלאכת מושא וגם לחצוב העצים מיער הלבנון אשר סמוך לירושלם וזמאה וחמשים אלף היו בחשבון נודע להם ליהודים ומפורסם ביניהם אבל לא היו נוגעים בבנין לפי שחשודים אולי באמונתם הראשונה עומדים בסתר והבונים היו מישראל שלשים אלף איש והממונים עליהם ועומדים תמיד על המלאכה היו ג' אלפים ושלש מאות כאופן שהיו בבנין ההיא זמאה ושמונים אלף ושלש מאות איש לא נשמע כזה בשום בנין בעולם כמו שידעתם וקראתם בספורי דומה וקדמותה:

הד' הוצאות הבית זמן המשך הבנין היה שלמה נותן מזון ופרנסה לכל הפועלים והבונים וכל זמן הבנין היה נותן למלך צור פרנסת ביתו ופרנסת עבדיו הוצאה לאין שיעור לפי שהיו כורתין העצים ומביאין אותם דרך ים לגבול ארץ ישראל עוד אמרו לי הנה אנשי אמונה והראו לי כתוב בספריהם כי המלך דוד כאשר חשב שהוא יבנה הבית ההוא הכין מזהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ונחשת וברזל אין משקל ומלבד זה הכין מזהב אופיר שלשת אלפים ככרי זהב ומכסף מזוקק שבעת אלפים ושרי היהודים והפחות עשו נדבה חמשת אלפים ככרי זהב ועשרת אלפים ככרי כסף ואמרו לי הכהנים הגדולים כי כל הזהב אשר הוציאו בבית הקדוש היה נתך בכור זמן הרבה עד שממאה ככרים היה יוצא ככר מזוקק לפי שאין דבר שאין בו מארבע יסודות

והיו מבקשים להוציא מן הזהב כל חלק העפר אשר בו עד שהיה נשאר בו יסוד האש והמים לבד עד שהיה כהיר כשמש וכירח ואמרו לי הכהנים שנכנס בהיכל ובקדש זהב אלף אלפים פרחי זהב והאבנים הטובות היו הרבה כי הכותל שבין הקדש ובין קודש הקדשים עד עשרים אמה היה מצופה זהב ועשר אמות למעלה היה מרשת זהב ובין חור וחור מהרשת היה כלו מפוזר מאבנים טובות כמו הספיר והאודם עד שלא יכלו לשער אותם עשר אמות ערכם ושוים ולמה נעשה המקום ההוא כרשת כדי שיכנס הקטרת אל מקום הארון: עוד הראו לי בכתב כי כל הנדבה שעשה דוד לא הוציא ממנה שלמה וזה מפני שראה שאמר לו האל אתה לא הבנה הכית ואמר שלמה אם אני בונה אותה מממוני הרי הוא כאלו בונה הוא והביא כל נדבת אביו לאוצרות הקדש וכנה משלו ואינו מן התימה מנין לו כל זה העושר בכל שנה ושנה היו מביאין לו שש מאות ושישים ככרי זהב מלבד המכס והמס:

הה' מדות הבית ההר הזה אשר אמרנו שהוא הר המוריה מרובע היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה ומוקף חומה גדולה וכן הוא היום וכל אותו קרקע חלל ובניו כיפה מפני שאם יש שם מת מטמא שכך קבלו היהודים שאם יש אהל על המת אינו מטמא לעומדים למעלה ומדקדקי היהודים הוא זה: לפניו מחומה זו מחיצה קטנה מן טפחים עשויה מעצב משולבות עשויות כמין רשת: לפניו ממחיצה זו מקום נקרא חיל גבוה עשר אמות: לפניו מחיל זה עזרת נשים כי משם עולין לעזרת הנשים בישיבת עשר מעלות ועזרה זו היא מאה ושלשים וחמש אמה מרובעות ומן עזרה זו נכנסים לעזרה הגדולה היא עזרת ישראל והכהנים והיא היתה באורך קפ"ז וברחבה קל"ה אמות וארבע כותלים היו סובבין המקדש קודם הגיעם להיכל הקדש ובין הכותלים מקומות פנויים סובבין כל הקדש משלש רוחות צפון דרום ומערב וחזורים אל המזרח וכל אותם מקומות פנוים נקראים עזרה כי הכל היה לשמוש הבית הקדוש ושיעור קדש הקדשים היה עשרים באורך ועשרים ברחב מרובע וההיכל אשר לפניו כנגד ארכו היה עשרים ברוחב וארבעים באורך והאולם עשרים אמה ארכו לרחב הבית ועשרים רחבו נמצא אורך הקדש וההיכל והאולם שבעים אמה ואמרו לי כי ההיכל (עז) והקדש הקדשים אשר בנה שלמה והורדוס מאה ועשרים אמה בנבחו אבל בנין אנשי הגולה לא היה אלא מאה אמה וגובה ההיכל והקדש הקדשים לא היה אלא שלשים אמה אלא היו על גביהן עליות שנים נגד עולם הגלגלים ועולם המלאכים כי אמרו שכל עניני דבית ציור היה לעולמות שלמעלה ומעזרת ישראל היו עולין לעזרת הכהנים בט"ו מעלות ושם מקוב נקרא בין העברים דוכן ושם היו הלויים משוררים ומנגנים בשעת הקרבן ובסוף עזרת הכהנים לפני האולם היה המזבח

(עז) כדפ"אד נוסף כאן והקודש .

ואחר המזבח עולין בי"ב מעלות אל ההיכל וההיכל והקדש ואולמו במישור
היה עומד על גובה ההר שזה בשוה:

ה' בתי הבית בעזרת נשים היו ארבעה בתים כלם משמשות לעבודות המקדש
ועד מצד עזרה זו היה בית גדול נקרא בלשון התלמודיים בית המוקד
ופירוש הדבר לפי ששם היתה מדורה גדולה תמידית והיא משמשת לב' דברים
האחד ליקח ממנה אש לתת על המזבח וכשנאמרו לי דברים הללו אמרתי
לכהנים אם כן שקר הוא מה שאתם אומרים שהאש היה יורד מן השמים
והשיבו לו אע"פ שהיה אש יורד מן השמים מצוה מכוראנו להביא מן ההדיוט
לפי שלא ימצא עבודה שאין לנו בזה עסק כך אמרו לי ואמרתי כי זה דברים
יהודיים הם ואיני מאמין והשיבו לי לא היום ולא לעולם ואמרתי לקום כנגדם
לולי יראתכם כי תאמרו שעשיתי דבר שלא ברצונכם והתועלת השני לבית ההוא
הוא לכהנים לפי שהיו הולכין יחפין על רצפת אבנים של שיש עד שרבים היו
מתים מקרירות: ובפנות הבית ההיא היו ארבעה חדרים גם הם לעבודת המקדש
ובבית זו מקום בקרקע וטבלא של שיש בשלשלת ובאותה חפירה מפתחות
המקדש וכהן ישן על אותה טבלא למשמרות המפתחות ושם בבקר היה הממונה
לפתיחת השערים בא ומוסרים לו המפתחות: בעזרת ישראל היו שמנה בתים
כלם לשרת המקדש ולעבודותיו כי רבים היו ושם בית נקרא לשכת הגזית ומי
שלא ראה בניינה אמרו שלא ראה מעולם בנין מפואר קדוש והטעם שבנאורה
שם הוא מפני שעיקרה לרון את הכהנים ואמרו כי כל כהן שנמצא בו פסול
ונודע מדין סנהדרין היה לובש שחורים ומוציאין אותו מחברת הכהנים והולך
אל ביתו ומתאבל ואם לא נמצא בו פסול יום טוב היה עושה לאוהביו ואומר
ברוך שבחר בזרעו של אהרן לשרת בקדש קדשים גם במקום הזה היה שם
בית והוא בית כהן גדול שהיה שם שבעה ימים קודם שיגיע היום הגורא הנקרא
אצלם יום הכפורים והוא היום המיוחד לכהן גדול נקרא אצלנו סאסיררוטי
מאיור (עח) ושם היה לומד הכהן ההוא כל סדרי עבודת היום ההוא מן הכהנים
הגדולים אשר קדמו וזה בבית השני שהיו נעשים כהנים גדולים על ידי ממון
גם בזה תועלת שיהא פרוש מאשתו אותם ימים וגם שם בית שמשם היו
מביאין מים מבור גדול לכל העזרות ולכל מקום אשר היו צריכין מים לטהר
איזה טהרה גם שם בית לכהן המלביש אשר היה מלביש כל הכהנים לשעת
עבודה ונותן לכל אחד ואחד ארבעה מיני לבוש אשר נצטוו והוא היה מוציא
מחלונות הבית ההוא הלבושין ובכל חלון וחלון מחלונות שבכתלי הבית היה
כתוב עליו (רוצה לומר למעלה מן החלון) שם הלבוש ההוא כדי שלא יטעה
או שלא יתבלבל בעת הצורך ועוד בתים רבים היו במקומות הפנויים וכלם
לשירות הקדש וכן ברום כל המעלות היו אוצרות נכנסות תחת הקרקע ונקראים

ואצרות בית ה' ובאותם המקומות הפנויים אשר אמרנו היו שלשים ושמונה בתים סביב סביב ג' בתים זו על גב זו חמשה עשר בצפון וחמשה עשר בדרום וחמשה עשר במערב ובנין זה היה מעצי ברושים בנין מפואר עד מאד ולא היה בנין זה נסמך לכותלי המקדש כדי שלא ישתמשו בו ולא יסתכלו מבפנים ואפילו החלונות גבוהים היו מן אותם בתים כדי שלא יסתכלו וכן החלונות היו נעשות בשיפוע ואלכסון כדי שלא יוכלו בשום צד להסתכל בפנים עוד בחומות מבחוץ היו עשרים ואחד מקומות שהלויים היו שומרים בלילות לא שהיה צריך שמירה אלא להראות גדולה ושלשה מקומות מבפנים ששם הכהנים שומרים וכן היו משמרות אלו משמשות לשלא יעשו הכהנים מבפנים שום עבירה ויטנפו ויטמאו הבית ומכאן תוכחה לנו הנוצרים אשר בלילה הרשומה למיתה מושיענו עושים הבחורים בבית תפלתנו כמה מן הזמות והנבלות והורודוס המלך אשר זכרנו הוסיף בנין מפואר מאד מאד כי בנה ארבעה אולמים לארבע רוחות הבית אורך כל אולם מאתים וחמישים אמה ומאה אמה רחבו וגבהו מאה ועשרים אמה כמדת הבית ובנה כיפה על הנחל הוא נחל קדרון ועל הכיפות בנה נשרים ואריות ועליהם בנין האולמים והאולם אשר משך עד נחל קדרון עשאו בשלשה גגות והעומד על ראש הגג לא היה רואה נחל קדרון וגבהו והאולמים האלו היו סביבות המקדש מכל ארבע רוחותיו ועשה בנין זה למקצת העם העולה לשלש רגלים לשינוחו שם ויתענגו: כל בתי העזרות היו בנינם ראשונה בנין אבנים ועל האבנים קרשים אחוזות אלו עם אלו ועל העצים קרשים של כסף כסף כסף נכנסו שבעה אלפים ככרי כסף ועל הכסף מצוייר כל מיני אילנות ופרחים שבעולם ומיני חיות ועופות טהורות לרוב ובהיכל ובקדש נכנסו שלשה אלפים ככרי זהב ובקדש וקדש הקדשים היה ראשונה כותל אבנים ועליה כותל ארזים וכן על גגה וקרקעיתה כותל ברושים שהם יותר חזקים ואינם כל כך קלות להתעפש ועליה הזהב מצוייר דמות מלאכים ודמות תמרים בין מלאך למלאך וכל הצורות שקועות כוהב כי לא היו יכולין כפי דתם לעשות צורה בולטת לכד הכרובים. וסביבות המלאכים והתמרים צורות פרחים וציצין היוצאין בשדה וצורתן כשעת התחלתן בשדה:

ק"ו פתחי הבית להר הבית ה' שערים היו לו ולחומ' העזרה שבעה שערים שלשה מן הצפון סמוכים למערב ושלשה מן הדרום ואחת במזרח מכון נגד קדש הקדשים כל פתח ופתח עשר אמות ברוחב ועשרים בגובה וכל הדלתות מעצי ברושים ומצופות זהב מצויירות הכלית הציור והדקות וזה ראיתי בעיני חוץ משער המזרח שהיה מצופה מנחשת קלל (עט) כי היה אותו נחשת יותר נחשב מזהב לרוב הבחירות והיהודים אמרו שנקרא השער ההוא שער

עט) בדפ"אד נוסף כאן שהיה מבהיק מאד ומזהיר וזה טעם היותו מנחשת קלל.

ניקנור מפני כי יהודי אחד נקרא ניקנור אשר עשה אותם דלתות באלכסנדריא של מצרים ובשבו משם היה היום הולך וסוער והשליכו אחת בים להקל והים לא נח ורצו להשליך האחרת וקם ניקנור אשר עמל בהן וכרך עצמו עם הדלת ואמר אם תשליכו הדלת השליכו גם אותי עמה והים נח מיד מועפו ודואג היה היהודי מאד על הדלת האחד ובהגיעו אל הנמל מצאה על שפת הים כי נס נעשה לו ולכן נקרא שם שער ההוא שער ניקנור ואלו הדברים יהודיים הם ופתח האולם היה ארבעים אמה גבהו ופתח ההיכל פשפש היה בו שלא היה נפתח מעולם ואמרו כי משם היה נכנס אלחי השמים ואמרתי להם אי טפשים אתם בורחים ממושיענו מפני שהוא גוף ואתם מייחסים לאלהיכם גוף כיון שמסכב אותו הבית: והשיבו שכינתו הלא הוא ככניסת השמש אל הבית כי אנו אומרים שנכנס השמש ואינו אלא אורו עוד אמרו לי שהרבה פתחים אחרים היו קטנות וזה מפני שרצו לתת כבוד לכל עבודה ועבודה בפני עצמה שיכנס בפתח ההוא ובמקום שהיו מכניסין הקרבנות לא מכניסין המים לניסוך וכן לכל עבודה ועבודה ושער היה מיוחד למנודה ולאבל ושם יושבים כהנים הרבה ומנחמים אותו ואומרים מי ששכן שמו בכית הגדול והקדוש הזה ינחמך ופתח זה היו דלתותיו מישפה שחור ושער אחד היה מיוחד לחתנים ודלתותיו מזוכית לבנה ושם כהנים מתפללי' כשנכנסו שהאל יתן להם בנים ישרהו לאל ועוד אמרו לי כי בשער המזרחי מצוייר שושן הבירה כי כשעלו היהודי' משושן לבנות המקדש צוה המלך שיעשו צורת מדינתו באחת מן השערים כדי שיוכרו המקום אשר ישבו והיא עליהם אימת מלך (פ) ולא ימרדו:

הח' כלי הבית בעורת נשים לא היו שם (פא) לכד כחגי היהודים ומועדיהם ששם תולין מנורות גדולות מזהב ובתחתית כל מנורה ומנורה ספל של זהב גדול ומשליכין שם הכהנים המייניהם הישנים ומדליקין בהן אש ונעשו מדורות גדולות עד שכל ירושלים נראה מדורה אחת: בעזרת הכהני' היו המזבח ועשר שלחנות של שיש סביבותיה ויכולין היו לעשותם של זהב ואמרו לי הטעם שלא עשו כן מפני שהזהב מחמם ומעפש והשיש אינו כן והשלחנות ההם היו משימים עליהם הקרכות והחלבים ובאותה עורה היה הים שעשה שלמה וגבהו חמש אמה ושלושים אמה סביב שלו והים עומד על שנים עשר בקר ג' לצד צפון ושלושה לדרום ושלושה למזרח ושלושה למערב והיה כלו מצוייר בפרחים וציצים והמים היו באים מתחת רגלי הבקר מן המעיין אל הים ומן הים הולכים לפיפיות הבקר ויוצאים והכהנים רוחצים שם ידיהם וכן צרכי עבודה ושם הכיור שעשה משה ע"ה ועשרה כיורים של זהב עשה שלמה סובבין אותו לכבודו ובאולם סמוך לפתח ההיכל עשה הורדוס המלך דבר נפלא

(פ) בדפ"אד נוסף כאן מלת פרס .

(פא) בדפ"אד נוסף כאן מלת כלים .

דהוא גפן אחת עומדת על עמודים של ישפה ואזניהם כסף ואלף ככרי זהב משקל הגפן והחרצנין והגין שלה אבני ספיר ואודם וזה להראות גדולת האומה היהודית שמה שבפנים הוא יותר ממה שבחוץ אשר עושין להפך וכל המתנדב מהיהודי' גרגיר או אשכול של זהב היה תולה שם ובפתח ההיכל תלה חרב של זהב והיה כתוב בה הור הקרב יומת ושם סמוך לפתח ההיכל היו ב' עמודים אשר עשה שלמה והם עמודי נחשת לזכר ראש המשפחה הוא כועז וכן נקרא העמוד הא' והשני לזכר דוד אשר הכין לבנין הבית ולא בנאו ולכן נקרא יכין ואמרו הכהנים שעשאו מנחשת לפי שאותו נחשת אינו כנחשת שלנו אבל מצא מחצב של נחשת אשר מראיתו נוטה לאדום (פב) ויפה הוא עד מאד וגובה כל עמוד שלשי' אמה ובראש כל עמוד ב' עטרות וכל עטרה כשלש אמות גבוה ועל העטרה כמין רשת בתכלית הדקות ובכל עטרה מאה רמונים תלויות ומן העטרות יוצאות כמין לולבים ועולות עד התקרה כפי מה שספרו לי הכהנים ואני לא ראיתי דבר ימוה ואמרו לי כי עטרות אלו אין תכלית לציונם ודקותם ואמרו כי היו ב' לפי שהיו האנשים שנרמזו שלמים כמעשיהם ושלמים בדעות ואמרו כי כל היהודים שעמדו בסיני קבלו אותם ב' עטרות ואני לא ראיתי ובפתח ההיכל היו ב' שולחנות אחד של שיש ואחד של זהב של שיש הורה לקרר בו הלחם כשהיה נכנס לשומו על שלחן משה רבינו שבהיכל וזה השלחן היה מפני הכניס' ושל זהב מפני ההוצאה שאחר ששמו אותו בשלחן משה אשר הוא של זהב ונתעלה אם ישימו אותו בשל שיש כשיוצא היו מורדין אותו מקדושתו לפנים בהיכל היה מזבח הקטרת ושלחן אשר עשה משה ושם עשר שלחנות שעשה שלמה להדר ולכבוד שלחן משה וכן עשר מנורות מימין המנורה ומשמאל לכבוד מנורת משה אבל לא היו מדליקין אותם ובקדש הקדשים היה הארון ומטה אהרן פורח תמיד ושמן המשחה וצנצנת המן והכרובים על הארון וגופי הכרובים בולטים אל פני הבית והכנפים היו יוצאים משורש אחד ומגיעים לכותלי הבית וכרובים עשה שלמה והם למעלה מכרובי משה ושלש עשרה פרוכות היו צריכין לפתחי שערים כל פרוכת עשרים גבהו ועשר אמות רחבו כמדת חלל הפתח וגם בעליות המקדש היו פרוכות וכל פרוכת משש ורקמה ותכלת ובבית השני לא היה בין הקדש ובין קדש הקדשים כותל אלא שני פרוכות ואמה רוחב בנתיים וכל פרוכת נארגת בנערות שלא ראו עדין נדות ובשמונים נתיין היה נארג ואלו הפרוכות לגדולה וחשיבות לא היו משמשות שם אלא שנה אחת ואחר כך גונוים אותם באוצרות וב' היו עושין בכל שנה (פג) ובחגיהם ובמועדיהם היו מצפין בהם חומות העזרה לשמחת בית השואבה:

(פב) בדפ"אד לרנדי' ?

(פג) בדפ"אד נוסף כאן נמצא בת' שנה שעמד לבית שמונה מאות פרוכות .

הט' משרתי הבית מן המשוררים והמנגנים היו ארבעה ועשרים אלף כמו שהורו לי הכהנים ככתב וברי הימים והשוערים ארבעה אלפים מתחלקים למשמרות והתוקעים כחצוצרות היו מאה ועשרים:

הי' מענין עבודת הבית ועל זה לא רצו אלו היהודים להגיד לי דבר כי אמרו שהוא נגד דתם להראות לעמים ענין עבודתם לבד כ' דברים אמרו ומקצת מהם ראיתי בעיני ושמתתי מאד האחד הוא הקרבן שהיו עושים בחגם הנקרא בלשון העברים פסח וחשוב הוא מכל חגיהם והב' כניסת כהן גדול נקרא אצלנו סאטירוטי מאויר ביום שיש להם גדול מכל ימות השנה לענין קדושה וטהרה וכבוד הנפש . ענין קרבן הפסח כפי מה שראיתי קצתו והוגד לי כלו הוא באופן כשמגיע ראש החדש הנקרא אצלם ניסן יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלם לכל מי שיש לו מקנה צאן וקצ' בקר ימהר להביא המקנה כדי שימצאו עולי רגלים די ובחיהם וגם למאכלם כי העם רב מאד וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב היו מחרמיין כל ממונו לקדשי הבית ואו היו כל אנשי מקנה ממהרים ובאים ובנחל סמוך לירושלם היו מעבירין המקנה בנחל כדי שירחץ וינקה מכל לכלוך ואמרו שלזה אמר שלמה [ש'ה ד' ב'] שעלו מן הרחצה ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלם היה הרבוי כל כך עד שלא נראה דשא כי כלו הפך לבן מלבנינות הצמר ובהגיע יום העשור כי בארבעה עשר מן החדש היו עושין אותו קרבן היו יוצאין כלם לקנות את הובח הנקרא אצלם פסח ומתקנת היהודים שכשיוצאין לעבודה זו לא יאמר שום אדם לחברו גש הלאה או שיאמר הניחני ואעבור אפילו היה האחרון שלמה או דוד מלכם ושאלתי לכהנים כי זה אינו מדרך המוסר והשיבו כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו כל שכן בעבודתו ממש ובאותם שעות כלם שוים לטיבה ובהגיע יום י"ד לחדש היו עולין במגדל גבוה שבמקדש קראוהו העברים לול וכבש שלו עשו כמין קאנפנאריו (פד) שלנו ושלשה חצוצרות של כסף בידם ותוקעים ואחר תקיעה מכריזין ואומרים עם ה' שמעו הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה וכאשר שמעו העם הקריאה היו לוכשים בגדי מועד כי מחצי היום ולמטה היה יום טוב לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבן ובפתח העזרה הגדולה היו עומדים שנים עשר לויים מבחוץ וגורי כסף בידם וי"ב מבפנים וגורי זהב בידם אלו שבחוץ לישב ולהתרות בכאים שלא יזיקו זה לזה לרוב המהירות והפחו ושלא יכנסו בערבובייה ויבאו למחלוקת וכבר אירע בפסח אחד שמעכו שם זקן אחד עם קרבנו לרוב הלחץ והעומדים בפנים היו גם לישב היוצאים שלא ידחקו זה לזה וכן אלו היו נועלין שערי העזרה כאשר ראה שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת ובהגיע אל מקום השחיט' שורות שורות של כהנים היו

(פד) כל"ס campanario והוא מגדל של בית הפלח הנוצרים .

ככפות של כסף וכפות של זהב בידם ושורה שהתחלתה של כסף כלה של כסף ושל זהב כלה של זהב וכל זה להדור ותפארת וכל אחד מן הכהני' שנראש היורה מקבל כף אחת מדם השחיטה ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד מקום המזבח ושבראש המזבח היה מחזיר הכף ריקם ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד סוף באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה ומחזיר כף אחרת ריקנית ולא היה זה להם עכוב כי היו כל כך זריזים בעבודה זו עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות כחצים ביד גבור . ושלישים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו ורואים מקום הטעות אשר אפשר או מכשול שיסופק להם ושם שני עמודים גדולים גבוהים ועליהם שני כהנים בחוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכן שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם וכל הכלים היו מוציאין שם ביום ההוא וכן בעל הקרבן אומר ההלל ואם עדין לא נגמר השחיטה חוזרין וקורין ואחר השחיטה היו יוצאים אל העזרות ושם כל הכותלים סביב משיני ברזל ומזלגות לתלות הקרבן ולהפשיט ושם אגודות אגודות של מקלות שכאשר לא ימצאו מזלג פנוי לוקח מקל אחד על (פה) כתף חבירו ומפשיט ונותן מה שראוי לתת למזבח ויוצא והולך בשמחה וטוב לבב כפי שהולך למלחמה ונצח כי דפי וקלון מתמיד היה ביניהם מי שלא קרב קרבן הפסח כמועדו והכהנים בישעת אותה עבודה היו לובשים אדום מפני שלא יראה דם אם יפול על הבגד והלבוש לבוש קצר עד השוק ועומדים יחפים וכתי ה'יד עד הזרוע לבד כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה ועל ראשו כובע קטן ושלישה אמות מצנפת קשור סביבו והכהן (פו) היה לו ארבעים כרכות מצנפות כפי מה שספרו לי והוא מצנפת לכן והתנורים שהיו צולין בהם הקרבן היו על פתחיהם ואמרו לי כי הוא לפדסם האמונה ולשמחת החג ואחר הצליה אוכלים בקול הלל ורנה ונשמע קולם למרחוק ואין שער משערי ירושלם שינעול דלת בלילי הפסח מפני כבוד העוברים והשבים כי רבו : אמרו היהודי' שנמצאו בפסח א' כפלים יוצאי מצרי' כי בקשו להעלות השבונן לפני המלך :

העבודה הב' היא ביאת כהן גדול למקדש ולא אמרו לי עבודתו אבל אמרו לי עלייתו וצאתו מן הקדש וקצת ממנו ראיתי בעיני ותמהתי במאד מאד ואמרתי בעת ההיא ברוך מי שהלק מכבודו לאלה שבעת ימים קודם היום ההוא יום מיוחד שקורין כפור והוא האדיר להם מכל הימים היו מכינים בבית הכהן הגדול מושב וכסאות לאב ב"ד ולנשיא ולכהן גדול וסגן הכהנים ולמלך ולבד אלה שבעים כסאות של כסף לשבעים סנהדרין והוקן מן הכהנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין ותוכח' ואומר לו ראה לפני מי אתה

(פה) בדפ"אד על כתפו ועל כתף וכו' .

(פו) בדפ"אד נוסף הגדול .

נכנס ודע שאם תאבד הכונה מיד הפול ותמות ותאבד כפרת ישראל והנה עיני כל ישראל תלויות בך וחפש דרכיך שמא יש בך עון אפילו קל כי יש עון שקול כנגד כמה מצות ושקול זה הלא הוא ביד אל דעות גם חקור באחיד הכהנים וטהר אותם שים נגד פניך כי לפני מלכי המלכים היושב על כסא דין ומורה בעיניו כל רע אתה בא ואיך תבוא והאויב עמך ואומר להם שכבר חפש ועשה תשובה מימה שנראה שיש בידו עון גם כל אחיו הכהני' קרבם בעזרת המקדש והשביעם במי ששכן שמו שם שכל אחד יאמר מיה שיודע בחבירו או מה שיודע בעצמו ושנתן להם לכל דבר ודבר התשובה הראויה: גם המלך אומר לו דברים טובים ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקדש אחר זה היו מכריזין ואומרים איך הכהן הגדול יוצא והולך ללשכה שלו אשר במקדש ואו יוצאים כל העם ללוותו והולכין לפניו כסדר וכן ראיתי בעיני ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל כי הקרב הקרב אל הכהן הוא יותר חשוב ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד וכלם כסדר נכון זה אחר זה וכרוז לפניהם אומר תנו כבוד לכית דוד ואחריהם היה בא בית הלוי והכרוז אומר תנו כבוד לבית הלוי שלשים אלף וששת אלפים היו וכל סגניהם היו לובשים באותה שעה בגדי משי תכלת והכהנים משי לבן וארכעה ועשרים אלף היו ואחריהם המשוררים ואחריהם המנגנים ואחריהם תוקעי חצוצרות ואחריהם השוערים ואחריהם עושי הקטורת ואחריה' עושי הפרוכות ואחריהם השומרים ואחריהם האמרכלים ואחריהם כת אחת נקראת קארטופילוש (פו) ואחריהם כל אנשי המלאכה ממלאכת הקדש ואחריהם השבעים הסנהדרין ואחריהם מאה כהנים וגזרי כסף בידם לעשות דרך ואחריהם הכהן הגדול ואחריו כל זקני הכהונה שנים שנים ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואומרים איש כהן גדול בואך לשלום התפלל ליוצרנו שיחיינו לעסוק בתורתו ובהגיעם לפתח הר הבית היו מתפללים שם על קיום מלכי בית דוד ואחר זה על הכהנים ועל המקדש והיה הקול כל כך חזק מרובי העם בענותם אמן עד שהעופות הפורחות היו נופלים לארץ ואו הכהן הגדול משתחוה לכל העם ופורש בכייה ויראה וב' סגני כהונה מוליכין אותו ללשכה שלו ושם פורש מכל אחיו הכהנים וזה בכניסתו אבל בצאתו היה הכבוד כפלים כי כל העם אשר בירושלם היו עוברים לפניו ורובם כאבוקות של שעה לבנה דולקות וכלם לובשים בגדי לבן וכל החלונות מעוטרת ברקמה ומלאות נרות וספרו לי הכהני' כי הרבה מהשנים לא היה כהן גדול יכול להגיע לכיתו קודם חצות הלילה מפני דוחק העם העובר ורובו הגדול שאע"פי שהיו כלם מתענים לא היו הולכים לבתיהם עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ירי הכהן הגדול וביום שאחריו היה עושה סעודה גדולה ומוזמן לאוהביו וקרוביו ויום טוב היה עושה לפי שיצא בשלום מן המקדש אחר זה היה מצוה לעזרף יעשה לוח מזהב ויפתח בה זה

הלשון אני פלוני כהן גדול בן פלוני הכהן גדול שמשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש לעבודת מי ששכן שמו שם והיה זה שנת כך וכך ליצירה מי שוכני בעבודה זו הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה'. עד כאן מה ששלח האיש ההוא לרומא בכתב ושלחו וירשורים למלך אלפונשו וקראו ואמר היהודי ראיים לעונש על עונם ולכבוד על אשר כך נמצא בהם ואני הדל שלמה בן וירגה שלחוני קהלור ספרד לקבץ פדיון לשבויי מאלאגה ושם בחצר המלך בקשו הגויים להגיש קרכן הפסח ועשו בפעל מזבח ושורות כהנים עם כלי כסף ומשוררים אומרים הלל ותמהו העם והשרים מאד אמר המלך יהודים שכך ראו ונאבד מהם טוב מותם מחייהם וכטעם העבודה וקרכן הפסח וענינו כתב הרב דון מנואל כדורו דברים נפלאים בספר טעמי המצות שחבר והבאתי עניני בספר שבט עברתו האל יזכנו לראות בבנין בית קדשנו ותפארתנו ועבודת אלהינו כימי עולם וכשנים קדמוניות אמן:

ויכוח היה בין המלך דון אלפונשו מפורטוגאל ודון יוסף ן' יחייא: אמר המלך היהודי החכם שאלות עמוקות יש לי על דתך אניחם עד אחר החג וכעת לא אשאל אלא הקלות וראשונה אוכיחך למה לא תזהיר עמך כי שמעתי שגזולים את העמים וכן נראה ממלבושכם ותכשיטי נשיכם וארסם מוזהרים על הגזל יותר ממנו ושמעתי שבקרבנכם צוה האל שקרב הבהמה ירחצו ויקיבו ואילו בעוף אמר [ויקרא א' יו'] והסיר את מוראתו בנוצתה מפני שהבהמה על הרוב אוכלת מאבוס בעליה ולא מגזל אבל העוף נזון מגזל לכן ישליכו מוראתו ושאלתי שאם כן כל עוף היה ראוי להשליך והשיבו שבנוף העוף כבר נשתני' הגולה ושכ חלק אבר ואמר הברוייא [שם כג'] והשיב את הגולה אשר גזל אם היא בעין שגזל וכו' ומה רחוק עניניכ' ממה שגזר אגושטוש קיסר רומי והוא שכל איש לא ילבש משי אחר שנשא אשה ולא אשה תכשיטיה אחר עבור ב' שנים בנישואיה וכל איש שגזל את רעהו מפורסם שיגרש מרומי עד סוף ג' שנים ואיני רוצה בתשובתך כי ידעתי מות או שלל ישיב ארסם ואז תבכו מעשיכ' ואבוא אל השאלות השאלה הראשונה שכיון שמצינו בישו מושיעי הדברים המיוחדין לאלוה ראוי שנאמר שהוא אלוה או חלק ממנו והמיוחד לאלוה הוא תחית המתים והעמדת החיים ואיש מזרעכם שבא לדתי אמר שיש בתפלתכם ברכה שמושבח מושיעי כאלה וזה הנוסח אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה רב להושיע וכו' אמר אתה גבור הרי האב ואמר שמחיה מתים ואחר זה משבח את בנו וקראו רב להושיע שכן אמר הנביא [ישעיה סג' א'] מדבר בעדקה רב להושיע ואמר שהוא מוריד הטל מכלכל חיי' ומחיה מתים וכבר נתפרסם בינינו שמושיענו החיה מת אחד וכן מצינו שהיה הולך במדבר ומאה אנשים עמו והוצרכו למים והמטי' להם והוצרכו ללחם והוריד מן השמים מאה ככרות ככר לכל אחד וכיון שכן מהוייבים אתם להאמין בו . תשובת החכם אדוננו המלך כאשר נודה שהחיה מת לא יתחייב שהוא אלוה שהרי אליהו החיה

מת וכן אלישע והנוצרים שמאמינים השילוש ראוי שיאמינו רביעי וחמישי כי לדעתם אליהו ואלישע אלוהות היו וענין הורדת הגשם יש בתלמודנו כמה צדיקים שעשו זה וכן היהודי' תושבי טולידו הנוצרים שואלים מהם שיביאו מטר ובתפלתם מורידין אותו כן נמצא איש שהוא צריך לתת מזון לפועליו ולא היה נכון לו ואמר לתאנתו האנה תאנה הוציאי פירותיך והוציאה ואכלו ושבעו: השיב המלך ונניח שאינו אלוה לפחות מצד הפלאות שעשה תאמינו שהוא נביא: השיב החכם עם כל אותות משה לא האמינו בו ישראל עד שקרע להם הים יבוא מושיע שלכם ויקרע לנו הים ויצילנו מאויבינו ונאמין בו: אמ' המלך כפי מה שיסרתם אותו אם היה שב לעול' היה קורע הים להטביע אתכם לא להציל ומה תאמר מהברכה: השיב החכם לזה אין צורך להשיב כי הברכה על האל ידבר כי לפירוש המשומד יפה כח הבן מהאב שבבן אמר מוריד הטל מכלכל חיים (פח) וכאב לא אמר אלא מחיה מתים ועוד אין אנו אומרים בתפלה מה שאין אנו מאמינים ואותה ברכה יצחק אמרה כשנצול מעל גבי המזבח כי הראשונה היא ברכת אברהם והג' שאומר אתה קדוש היא ברכת יעקב שנאמר [ישעיה כט' כג'] והקדישו את קדוש יעקב נשאה האמצעית ליצחק:

שאלה ב' מנין לכם בטעם שכלי שתורתכ' נצחית ואחריה לא נתחדש דה:

תשובה לא ימנע או התורה הראשונה יותר מועילה לשלמות הנפש או האחרונה או שתייהם אם הראשונה יותר שלמה למה האל עשה עול לדורות אחרונים שנתן להם החסרה ואם הוא להפך למה עשה עול לראשונ' ואם שתי הדתות אמת (פט) הרי הב' בטלה: השיב המלך נאמר ששתיהן שוות אלא שכפי הזמן והאנשים הוצרך לשנות פרטים שהרי אם היה מצוה לנו תפילין וסוכה היה בטל כי אנחנו לא באנו למצרים הוצרך לנו מצות אחרות במקומן: אמר החכם אם כן היה ראוי שכל המצות שאינן תלויות במצרים שתעשו אותם ואחרות במקום התלויות אבל אתם אומרים שכל הדנו בטלה ועוד שתדופות הגוף הם כמו תרופות הנפש וכמו שתדופות הגוף לא ישתנו כן תרופות נפש: השיב המלך כאשר אודה הטענה הראשונה שיש לה מקום השנית היא שקרית שאם הרפואות לא ישתנו הוא מפני שהסמים שבהם מרפאים הם טבעים ולא ימצא לזמן מה החום פותח והקור סותם ובזמן אחר להפך אבל הדתות נתלות בדברים שסבתם הרצון:

שאלה ג' אם תפלת הנוצרי נשמעת כתפלת היהודי או לא: תשובה ודאי נשמעת שכן אנו אומרים כי אתה שומע תפלת כל פה

(פח) בדפ"אד נוסף כאן מחיה מתים .

(פט) בדפ"אד שוות .

ואומר [מ"א ח' מא'] וגם אל הנכרי וגו': אמר המלך ואיך אתם סותרים עצמכם כי תלמוד שלכם ואמר שבזמן עצירת גשם ילכו להתפלל על הקברות ואמר שם אבל לא על קברי גוים שאם הם לא הצילו עצמם איך יושיעו אחרים:

תשובה ח"ו אבל הטעם הוא מפני שהגוים מסכת שנאתם לא יבקשו עלינו רחמי': אמר המלך יביאו ההלמוד ונמצא ברש"י כמו שאמר המלך וכעס מאד: חזר החכם לתקן ואמר אולי על הגשם נאמר שיש לנו בו סגולה שנאמר [ויקרא כו' ד'] ונתתי גשמים ולא אמר ונתתי גשם: אמר המלך לתקן שקר אחד צריך לומר כמה שקרים:

שאלה ד' כתובים נמצאו סותרים אחד אומר [איוב כה' ג'] היש מספר לגדודיו ואחד אומר [דניאל ד' י'] אלף אלפין ישמשוניה נראה שיש מספר ורבנים שלכם אומרים שאחר שגלו ישראל נתמעטו המלאכים אי סכלים אם הם נצחיים ואין בהם לא הפסד ולא שנוי ולא חסרון איך נתמעטו ועוד שכל העולם הוא כגרגיר חרול בים הגדול בערך אותם צורות קדושות כל שכן בערכם והרי זה כמי שאומר שנתמעטו שרי המלך ונאבדו מפני שהוליכו כשביה פרעוש אחד:

תשובה אורחו מעוט אינו בעצמותם חלילה אבל הוא בשכלנו כי קודם שגלינו היה השגתנו עד אין מספר ובגלות אבדה חכמת חכמינו וכינת נכונינו ואנו אין אנו משיגים אלא דבר קצוב: אמר המלך הטבת מאד בתשובתך וראוי אתה לכבוד:

שאלה ה' אם הקסם והכשוף הוא דבר שאין בו ממש למה תורתכם אמרה לענוש להולך באותם עניינים שלא השיגה תשוקתו והלך אחרי ההבל:

תשובה אותם שהלכו באותם עניינים לאמת חשבו והפסידו (צ) ימיהם ואת האל עזבו לכן ראויים לענוש גדול ע"כ:

בכתב שבא מפיו מצאתי כתוב כי רבים מהמגורשי' שיצאו מספרד לא יכלו לסבול מה שאירע להם בדרכים ושבו לספרד וכן בורכים היו האנשים הולכים לכפרי' ולא היו שבים עוד וכשהגיעו אנשי הגרוש למלכות פיס נמצאו ב' מאות נשים קצתן עגונות וקצתן זקוקות ליבם ונאספו כלם בעיר נקראת שאליה ובנו בית גדול ונכנסו כלן שם ועושות מלאכה ומהריוח היו

(צ) בדפ"אד לאמת שקרם יפסידו וכו' .

ממציאות להן לחם ומים לבד וכל השאר נותנות לתלמידים להתפרנס זכות נשים צדקניות עומדת לעד: אמר יוסף ראיתי לכתוב פה מה שאירע בזמננו בעיר הגדולה מצרי' ובעיר מאצייא שבתי וראה שאם אומר גזר' מאצייא דרך פרט ועל ידי מי וסופו שמה ישמע חוצה ויאמרו שאנו שמחים וכו': לכן דרך כלל וסתם אומר המפורסם (צא) והוא כי העלילו העמלקי' שבא נוצרי בבית איש יהודי ולא יצא עוד כעין העלילות אשר כתב אדוני אבי ה"ר שלמה בן יורגה בחבור זה והכו יסורים קשים לאנשים צדיקים ונקיים וכי לא יכלו לסבול אמרו שהם הרגו הנוצרי ההוא ונתלו ורופא חשוב נקרא החכם ה"ר יעקב אביוב בן החכם השלם ה"ר יוסף אביוב ז"ל נשרף אחר ימי' בא הנוצרי ההוא אל העיר ונכר ונודע לכל העם היה והובא לפני שופטי ארץ והכירוהו ונגלה הקשר והעלילה אשר העלילו על העניים והמלך האדיר שולטאן סוליימאן צוה גזרה לחקור על המועלילים ולתת להם העונש הראוי והשר המפואר כה"ר משה המון מסר נפשו על עמו ועמד בשער המלך לפני כל מסטיין והוציא גזרות עצומות גזורות שכל עלילת דם שאומרים שאנו מטיילים במצה וכיוצא שלא ישמע לפני שום שופט משופטי ארץ כי אם לפני שער המלך יר"ה וכן בטוקאט העלילו כעלילות מאסייא ונגלה השקר לעיני הכל וזה בטחון לעיני עם ה' כי כל לשון תקום וישעו: וגם מצרים מגלה עשו ולקחתי ממנה בקצור כי אין בי כח להדפיס כלה: ויהי בימי המלך האדיר סולטאן סוליימאן המולך בכל ארץ תוגרמה וארץ עוף ומדי ויון ומשך ותירס ועבר הנהר אדום ומואב וכנען ופלשתים ומלכי הערב השוכנים במדבר סיני ומצרים ולודים וכושים עד קצה ארץ תימן בשנה הראשונה למלכו עשה צדקה וחסד והשיב לסוחרים אלפי זהב וכסף אין מספר אשר העניש המלך אביו בשנה הב' עלה לעיר בלוגראדו וילכד' וכסף השנה עלה על רוויש וילכדה ושם עשה משנהו אחמט האגני גבורות עצומות והמלך גדלו ושמו מושל בכל ארץ מצרים ויצא אחמט בלבוש מלכות ויבוא למצרים בשנה השלישית למלך ונטה אחרי הבצע והכביד עול על מצרים אחר זה מרד במלך והרג שלשה משריו והשאר נסו על מגדל העיר וירתלקטו לו מרי נפש ויתן להם מתנות וילחם בעבדי המלך שלשה ימים ויהרוג מאה איש בעת ההיא יצאו בני בליעל אל מחנה העברים לשלול שלל ויהי לאחמט יועץ ושמו מאני ויאמר לו הנה היהודים עשירים גדולים כספם וזהבם לך יאתה ולא לשוללים אז הוציא כרוז כי כל שולל יתלו על עץ ובערב יצאו חמשה יהודים וקפצו עליהם חיל גירקיו והרגום ותהי צעקה גדולה במצרים ביום הג' הקהיל אחמט כל חיל גירקיש ושופטי הארץ ושימליכוהו וימלוך ושם לאחמט ביגו לו למשנה והוא נתן לו עצה ללקט כל הכסף שבמצרים והטיל על הסוחרים מס כבד ובחדש אדר שנת המש' אלפים ומאתים ושמונים וארבע קרא י"ב חשובי היהודים ואמר כה תאמרו לעמכם זאת עשו וחיו מאתים

(צא) מן שבתי וראה עד המפורסם חסר בדפ"אד *

ככרי כסף השקלו להביא אל גנוי המלך וישמע העם ויתאבלו ויום הפורים נהפך לאבל ויאסרו בזיקים חשובי היהודים ובט"ו באדר הלכו וצעקו לפני המורד יתן להם זמן ללקט ואמר להם נרפים אתם ואני נשבעתי להשמיד להרוג אתכם אז קראו צום ואספו עוללים ויונקי שדים ויצעקו צעקה גדולה ומרה ותעל שועת הילדים השמימה ויבאו למגדל ובידם ט"ו ככרי כסף וזדא הסופר אמר להם אתם תאסרו עד יצא המלך מהמרחץ ותראו הרג ואבדון והנה מלאך בא ויאמ' לזדא מחמט ביגי ועבדיו קשרו אל המלך בהיותו רוחץ ובקשו לשבור הדלת ויברח אחמט מפתח קטן שבמרחץ וילך אל המגדל ולא בטח וברח עם עשרה אנשים ומעט מחיל גירקיש וישבו תחת ההר כל הלילה ומחמט ביגי בא והתיר היהודים האסורים אחר זה קבץ שלשת אלפי איש מחיל גירקיש וירודף אחר אחמט דרך שלשת ימים וישיגהו ויכרות ראשו בשבעה ועשרים לאדר וישימהו על נס ויבא בכבוד גדול מצרימה וליהודים היתה אורה ושמחה אז קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם משתה ושמחה יום שבעה ועשרים לאדר וקראו שמו יום נסים כי נס להמלט וישימו אותו על נס כן יאבדו כל אויבי ה' אמן:

אמר הדל והנרדף יוסף אחר ימים שנרפס החבור הקטן הזה מצאתי ביד החכם השלם כה"ר שם טוב שאנצולו קונטרס מספר מאורעות מלכי אדום: גם קצת דברים אירעו את אבותינו שם וקצתיו ולקטתי מה שנראה לי נאות וזכרון לכני ישראל גם מצאתי ספור בספר אחד בלשון נוצרי והעתקתי אותו ללשון הקדש כי ראיתי מה שכולל ממוסרים והנהגות ראוי לזכרון: (צב) שנת ד' אלפים תרמ"ז לכדו הישמעאלים את עכו וטבריא ורוב ארץ ישראל בתוך ז' חודשים ואחר זה נקבצו מחנה הערלים מארבע רוחות העולם ובאו עד עכו ויצורו עליה וצלדין מלך הישמעאל קבץ גם כן חיל ככד לאין מספר והעמיד הערלים במצור ימים רבים ולסוף הישמעאלים כבשו כל הארץ: שנת תש"מ תפש אלמצור בן צלדין את ירושלים והגלה ממנה עם רב וישב בה ד' ימים: שנת קכ"ה מסירת בדרש ונהרג השלטון ואנשי הקהל נשבו: ובשנת ק"ל נתלו המוסרים פרשת ואלה המשפטים: ובשנה ההיא נתבקש בישיבה של מעלה הרב ר' משולם והנדיב הגדול רבי יעקב פרופייג (צג): שנת קל"ב תפש הצורר אליציד הרב ר' אברהם בר דוד: ובשנת קל"ג נתפש השר והוגלה לקרקשווא לפני הרב: בשנת קל"ט קבץ האפיפיור כל הגמוניו וכומריו מצרפת ומספרד וכל הקהלות חדרו חרדה גדולה והתענו שלשה ימים רצופים ויערב להם אלהיהם כי לא דברו רק טוב: בשנת קמ"ו נעלה ענן כבוד ר' זרחיא ז"ל: שנת קנ"ב נטבעה צי אדיר ובה כמה חכמים גדולים וזכו לקץ הימין:

צב) נין אמר הדל עד ראוי לזכרון נשמט בדפ"אד .

צג) בדפ"אד כתוב פרוטייר .

שנת קל"ה מת שלטון רימון ובהל בלקיירו נהרגו כמה נפשות מישראל: שנת קכ"ז בא מלך ישמעאל אימיר אלמטוניר והשליח את ארץ קאשטילייה וכבש קלעטיבא ועירות גדולות אחרים והשחית כל גבול טולידו והיהודים אשר בעיר יצאו לקראתו וילחמו ויהרגו רבים משונאיהם ובאותה מלחמה מת בנו של עלי אחד משרי הגדולים: שנת קנ"ח שלל שר העיר את כל הקהל וחפש את כתיהם וכל אוצרותם: שנת קנ"ט מלך אינגלאטירא אחרי שובו מהכות את עכו ומת מלך ישמעאל אימיר אלמטוניר: ובשנה ההיא נתבקש בישיבה של מעלה המאור הגדול ר' אברהם בר דוד ערב שבת והכהנים חפרו את קברו: שנת קס"ה מרדו העקרונים לאנשי ששטרון והרגו ביהודים שמונים נפש: שנת קס"ה ערב נדאל יום ז' שב מלך ארגון מן רומי והוציאו לו ספר תורה והתענו כלם מרוב הפחד והיה יום מעונן מאד ויצא להם חמה: ובשנה ההיא נתעלה ענן כבוד משה עבד ה' במצרים וביום עשרים וחמשה נגנו בכיתו ויבכו אותו היהודים והמצריים שלשה ימים היא שנת נה"ה וביום השביעי הגיע השמועה לאליכסנדיריא וביום הח' עשו מספד גדול וקראו צום וקרא החון מחצי פ' אם בחקותי עד סוף התוכחות והמפטיר קרא ויהי דבר שמואל [ש"א ד' א'] עד כי נלקח ארון האלהים ואחר שנים העלוהו לארץ ישראל ובהעלות אותו פגעו לסטין ואמרו להשליך הארון בים ולא יכלו בכל כחם להתיקו מן הארץ והם יותר מל' איש וכיון שראו כך אמרו איש אלהים הוא וישלחו הפריצים אחרי היהודים והם גם הם לוו אותם וגזוהו קרוב למערת האבות זה שמענו באמת גמור: שנת קס"ט היא שנת יגון יצאו מתועבים מצרפת לצבוא צבא וביום השעה עשר אב היה שם הרג גדול ונהרגו מן הערלים עשרים אלף ומן היהודים מאתיים ורבים נשכו: שנת ק"ע נעלה ענן כבוד הרב ר' אהרן בר משולם: שנת קע"א העיר השם רבני צרפת ורבני אנגלאטירא ללכת לתוך ירושלים והיו יותר משלש מאות וכבדם המלך כבוד גדול ויבנו להם שם בתי כנסיות ומדרשות גם רבינו הכהן הגדול רבינו יהונתן הכהן הלך לשם ונעשה להם נס והתפללו על הגשמים ונענו ונתקדש שם שמים על ידם: שנת קע"ב חדש תשרי הפשו הישמעאלים שלוואטירא ובאו שרירי עמנו אשר היו שם בערב הכפורים לעיר טוליטולא ובשנה ההיא יצאו גדודי אימיר בארץ אדום ונקבצו מלכי אדום וילחמו במ מערכה מול מערכה ויכום מלכי אדום אבל היו ישראל בצרה עצומה:

שנת קע"ה בחדש שבט נקבצו כל ההגמונים קרוב למאתים וכל שרי הארץ בהר געש בפני הקרדינאל והיה שם הנשיא דון יצחק בינבינשטי גם מכל הקהלות היו שנים שנים ובשנה ההיא בחדש סיון בא מלך לואיש מלך צרפת אל ברדיש וצוה להפיל החומות והיו הקהל בסכנה גדולה עד שנשכע להם פחת מון פורט (צד) ואחיו לשמור ראשיהם ובשנה ההיא קבצו

(צד) בדפ"אד מונפראט .

יחידים מכל קהלה וקהלה מנרבונא ועד מרשיליאי במגרש ייאלי במוצת הנשיא הגדול שר השרים רבי יצחק בינבינשתי לפני הנשיא רבי לוי להסכים מי יעלה לרומי להפר עצת האפיפיור ביום קבוץ כל ההגמונים: שנת קע"ז גורה מלכות הרשעה על עמנו (צה) שילכו מצוינים בחותם נכר מ"ב שנה ולמעלה האנשים בכוכעיהם והנשים כצעפיהם ועוד הכבדו עולם שיתן לו כל בעל הבית לגלח העיר ו' פשוטים ככל שנה לזמן חגם ובשנה ההיא מת האפיפיור פתאום אשר דבר סרה על בני עמנו:

שנת קע"ז תפשה השלטונא אשר פחת מון פורט כל היהודים אשר בטולושה הם ונשיהם ובניהם וגורה עליהם שמד להפר ברית ולהחליף חי במת (צו) והעמידה אנשים לבד וטף וכל מי שהיה משש שנים ולמטה נתן ביד הגלחים להטבילם בעל כרחם והילדים צועקים לאבותיהם ואין מציל ועם כל זה לא רצו לאכול מוגיעוליהם (צו) ויצאו מהם נ'ז נפשות ויתר הקהל עמדו באמונתם ונמסרו למיתה על קדושת השם ובר"ח אב הגיע גורת הפחת להתירם ולהשיב נכסיהם לבד הילדים אשר כבר עברו כי כן צוה הקרדינאל בשנה ההיא גור הקרדינאל שילכו מצוינים כעין עגלה במלבוש העליון ולימים מועטים נתכטלה הגורה:

שנת קע"ט נועצו לב יחידו המתועבים אשר בארץ אנ"וב ופט"יב וכריטאנייא על בני עמנו להמיר כבודם והחזיקו באמונתם וקדשו שם שמים ונהרגו יותר משלשה אלפים ומהם שחטו בניהם ואחרים שחטו את עצמם גם נשתמדו יותר מחמש מאות אוי נא לנו כי חטאנו: על ידי משומד אחד שהיה מן ההר ובקש לעקור את הכל ובא להכריז בכל הקהלות ימירו דת בעל כרחם וכי לא יכול הביא מן האפיפיור חוקים לא טובים וצוה לשאת חותמות גדולות מכגר פלטרי אדום או כרכומי וכל איש שילך זולתו יומת או נתקבצו יחידים מקהלות לברר מי ילך וביררו הנעלה ר' מרדכי בר יוסף אויניון והרב ר' שלמה דשאיילי ממגדל טרשקון לבוא אל המלך להתחנן לו על ענין הסימנים והצליחו ושבו שמחים כי נתכטלה הגורה לימים מועטים תקפה יד החוקרים על בני עמנו ויעלילו לחקור בכל פרובינצא וויציאו ממון גדול עד אין חקר וגם יצאו רבים מגדולי הארץ בציונים משונים במרשיליאי ובעיר איינש ובאויניון עוד הכבדו משא על עיר אויניון וסגרו בביתם שני צנתרות הזהב רבי מרדכי בר יוסף וה"ר ישראל ואחר כך יצאו בציונים משונים ואחר כך נעשה נס גדול (צה) והותרו ורבים זולתם ציינו ותאר הציון היה רחבו זרת מן פלטרי כרכומי

(צה) בדפ"אד נגור על בני עמנו .

(צו) בדפ"אד כתוב וגזרו עליהם שימירו דתם ומן להפר עד במת נשמט .

(צז) בדפ"אד מאכוליהם .

(צה) בדפ"אד כתוב ואח"כ נענשו עוד עונש גדול .

ורחב העגלה ד' אצבעות ובחללה דמות לכנה לוקה מבגד שחור: בעמק הככא ארץ תלאובות בלואיריש העלילו על בני עמנו משרצת אחת שטבעה בטיט היון ומתה ואין רואה ויוציאו דבה על היהודים שהם המיתוה ויקחו כל היהודים ויאסרום כלם בנחשתים ברוב ארץ פרובינצה ודחקים בדוחקים משונים ונדונו בעונותינו: בשנה שנתפס מלך צרפת ביד ישמעאלים אחר שהותר ושב לארצו גרש כל היהודים ממלכותו: שנת ה' אלפים הטיל השם רוח רעה בערלי ספרד (צט) אשר קמו הרועים לאלפים ולרכבות וטעו בעצמם לעבור ים בלי משוט וגדול שבכלם רוזר שמו ובהטעותם האומרת הרגו מבני עמנו כמה וכמה גם גזרו גזרה רעה על עיר בונילאש באותה שנה נגזרה גזרה על הקהל הקדוש קהל לשמאדש כי קמו אנשי העיר והזמינו אנשים רקים ויהרגו כל העם אנשים ונשים וטף ביום חגת אנוב במדינת פרובינצא וחפש כל בית אוצרות ולקח כל המפתחות וגבה ממון רב מן היהודים כחפצו ורצונו:

בשנת (ק) הג' למלך אלפונשו מספרד חלם חלום ושלח וקרא לשריו ולמשנהו דון פידרו ולחכם הגדול טומאש וספר להם חלומו וכך אמר נראה לי בחלומי שהייתי עומד בשדה ורועה את הצאן והנה לנגדי כת של זאבים ואמרו לי אתה הרועה דע לך כי אלה הצאן פשעו בנו מאד לכן אם תענישם כראוי נסלק מלחמתנו ואם לא תדע נאמנה כי אנחנו נשמיד את הצאן השיבותי להם לכו אל מעונותיכם ואני אשמידם לא תשאר פרסה אז הייתי (א) שואל עצה וכלם הסכימו שהדין הוא להשמיד את הצאן ובהיותי בזה והנה גור בן אריה יוצא ממעונות אריות והיה טוען טענות אשר שכחתי מן החלום ומתוך טענותיו היה מציל את הצאן אחר ימי' הייתי רואה אין הזאבים חוטפים כמה שיות ועולות להר גבוה ואתם שרי ונאמני חצרותי אם הודיעו לי פתרון החלום השיבו השרים דרך כלל ואמרו ארוננו המלך חכמת הפתרון אינו שלנו ואין בכיוצא בזה שידוע האמת כי אם הזמן: ענה טומאש ואמר אינה חשובה חכמה מה שהזמן יספיק להוצאת האמת אבל החכמה היא שיגזור וידוע השכל אימות הדברים קודם בא זמנם: אמרו השרים אמור אתה טומאש כי לך יאתה השיב טומאש אין אני גזור שאומר כל פרטי החלום באמת אבל אומר כללות ענינו אתה המלך הרועה את עמו כמו שיעשה הרועה את צאנו ובימיו יקומו זאבים והם השרים החזקים נגד העם והם כמו הצאן וימשך מהלוקת ביניהם ויבואו לדין לפניך ואתה תגזור שהדין עם השרי' ומה שחלמת שיקום גור בן אריה הלא הוא בנך או יוצא מחלצוך ויציל את העם ועיני חורת הזאבים אפשר כי לא יאותו למשפט יוצא מחלצוך ויעשו איזה נזק בעם ויכרחו

(צט) בדפ"אד כתוב צרפת .

(ק) בדפ"אד כתוב מומעל לספור הזה חלום המלך ונסיון פקחות היהודים .

(א) בדפ"אד נוסף כאן מקבץ כל הרועים והייתי .

אל החר: אמר המלך אע"פ שיש קצת ישוב בדכרוך טומאש מכל מקום לבי נבהל לכן נלכה נא אל הפרדס הגדול ונטיל ונשמח ויעברו מעלי מחשבות ודברי חלומות אז קמו כל השרים והכינו כל צרכם והלכו עם המלך אל הפרדס ובהיותם שם אמר המלך לטומאש תמה אני טומאש כי הנה מצינו שנשלמו החכמות בהמשך הזמנים כי לא מצינו בזמנים החולפים קודם בא ארסטו מי שידע כמוהו ולא רופא כאבן סיני ולמה נמצא פותרים בזמן נבוכדנצר ובזמן פרעה ולא נמצאו היום: תשובת טומאש אדוני המלך ב' תשובות דבר האחד כי החלום הוא ענף אחד מן הנבואה ובעת (ב) שנמצאת נבואה נמצא ידיעת פתרון החלום ולא נמצא נבואה כי עם בעם היהודים לבקשרת משה מלכם אשר שאל יתרון זה לעמו. ב' כי שלמה היה חכם מכל החכמו' וידע בטבע ובמהות האד' מה שלא ידע שום חכם והוא מסר לעמו סימני' בהם ויכלר לפתור חלום: אמר המלך כיון שכן הוא נבקש איזה יהודי חכם אולי יגיד לנו ענין החלום אז צוה למשרתיו ויביאו לפניו לכינינישטי הזקן וכשבא לפניו אמר לו המלך הידעת החכם בפתרון החלומות כמו שידעו בני עמך בימי קדם: והשיב היהודי אדוננו המלך מיום שגלינו מארצנו פרחת ממנו כל חכמה ואיך נדע לפתור חלום השיב המלך זה שקר ואני שמעתי מפראי פול אשר בא משלאמאנקא ואמר לי שבהחבא היה הוא ורעיו לומד עם חכם אנוס חכמת התלמוד ואמר שאחר ימים ושנים שלמד ראה כי חכמה עמוקה היא מכל החכמות ואם הגלות מאביד החכמה הנה בכבל גולי' היו ואיך ידעו אותה חכמה השוכנת היהודי אע"פ שהיו גולים עדין היה בהם לחלוחית כי קרובים היו לחכמים הגדולים אנשי הקבלה אבל אנחנו נתרחקנו מאד מאותה שרש לכן כבה נרנו ואור תורתנו היום ונגששה כעורים כלנו: אמר המלך ואיה סכלות כזה כי תאמרו שמצד שגליתם מארצכם אבדתם החכמה וכי הידיעה תלויה היא בארץ או בשכל האדם השיב היהודי החכם לא אדוננו מצד גלות מן הארץ כי אם מצד גלות שכלנו אשר הוא משועבד לגלו' וצורך פרנסתנו והמסי' וחוקי המלוכה איך ישאר פניו לעניני החכמה וכבר אמר הנביא [ירמיה מח' יא'] שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמוריו לא הורק מכלי אל כלי על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר: ואמר המלך לטומאש הראית טומאש דחיית היהודי: אמר לפי מחשבתי אינה דחייה אבל האמת מאשר ראינו בנסיון גדול חכמתם כשהיו בני חורין והשמעוני נצח לאפלטון (ג) בכמה דברים ואלו היום נתדלדלה חכמתם מאוד ואני ממשיל עניני' למי שמדליק מן המדורה למי שמדליק מהכא' אבן לאבן וכימים הקדמונים היו כמדליקין ממדורה והוא השפעת הנבואה והקבלה והיום הם טורחים הרבה ומוציאין מעט ואותו מעט בלתי מאומה כמו המכה באבן ויצאו נצוצות פעמים פורחות והגכהתן הוא

(ב) צ"ל ובעם כמו שהוא בדפ"אד.

(ג) נראה שצ"ל לארסטו.

אבתן ופעמים יפלו לארץ ומיד כבין וכן הוא עיוני היהודים היום כמו שראיתי בישיבתם אשר שאלתי מהם מסקנת הדברים ואין גם אחד שידע להשיב: אמר המלך גם אני שמעתי שכשהם מתוכחים פוגעים זה עם זה כמו שעושים השורים כשמתקוטטים: אמר טומאש אולי יש להם חולי הככשים כי אמרו קצת מן הטבעי' שיש להם תולעת במוחם וכדי להמיתו מכים במצחם זה עם זה והאמת אמיתת דבר הוא כי היא עלילה שמעלילים עליהם כמו שהוא טבע השונא: אמר המלך הם הגורמים שישנאו אותם כי לא רצו לבא לדתנו אמר טומאש הנה היהודים כמו האכוקה הדולקת ששורפת ומכלה את עצמה ומאירה לאחרים כי כאשר יש לנו איזה ספק הם מאירים אותנו כאשר ידעו לשון העברי וטבעו והם הולכים וכלים מעצמם לבלתי שמוע וסוף כל סוף צרת הגלות יצר חכמתם ויאחרוה (ד) בהחלט וכבר נמצא בספרי הערב איך מלך ערב אמר לו חכם א' כי הגלות מקטין לב הגולה והמלך רצה לנסות הענין וצוה שיביאו לפניו ב' גורי אריות לפי שהאריות אמיצי הלב וצוה שיקיפו שדה א' וישימו שם הב' גורים אשר לוקחו שניהם מלידה כדי שיהיו שוין וצוה שיקשרו האחד והאחד ילך בתוך אותו שדה חפשי ויתנו להם מזון שיהו ואחר ימים צוה לשחוט הגורים ונמצא לב הקשור אחד מעשרה חלקים מלב החפשי: אז אמר המלך עתה איני חמה למה נאמר ביהודים [ויקרא כו' לו] ודרך אותם קול עלה נדף כי לפי דרכך אין להם לב ומקום אחד אני תמה שיש להם אומץ הלב לשיקבלו השריפה ולא ישנו דתם: אמר טומאש כל הדברים חזורים בטבע אל השרש יראה אדוננו שהנער בן החכם מיד שידע לקרא אבי דאמי הוא רומז רמזים כמי שקורא בספר ואם יראו לו חרב יכרח לפי שלא נשרש בטבע אביו והפרש בנו עושה להפך כי מיד יבקש לחגור חרב ולברוח מן הספר וכן האופה מיד עושה הנורים והנער בן הנגר מיד יבקש כלי נגרות וכן אלו כאשר אברהם עמד על אמונתו וסבל יסורין כמדינת כותא ארבעים שנה והפילו אותו בכבשן האש הנמשכים מורעו ואמונתו יש להם האומץ ההוא: אמר המלך כבר יחשב זה להם לחשיכות ומעלה (ה) כהדמות הענף או הפרי לשרשו ואפי' יוקינו בגלות יותר ראוי שידמו לשרש' כי כן מצינו האילן הזקן שאינו מגלה שרשו על פני הארץ אלא כאשר יוקין: אחר זה השיב המלך פניו לבינבישטי ואמר לו תמה אני מאד מכם היהודים כי כמו שהגלות אכזר חכמתכם למה לא אכזר גאותכם ולמה לא הוקטן לבבכם אצל השררה ותלכשו בגדי בני חורין ואתם משועבדים ואתם ידעתם כי אין הגאורה מצוייה אלא בפחותים: אמר היהודי היא הנותנת כי הפחות יבקש להתנשא בלבוש כבוד כדי שלא יפול לגמרי כ"ש אדוננו שלא ילבשו בגדי יקר כי אם הבחורים והנשים ובקשת השכל בבחורים ובנשים כבקשת שועלים בים ודגים

(ד) בדפ'אד ויאבדוה .

(ה) בדפ'אד נוסף כי אין מעלה כהדמות .

ביבשה הראית מלכנו אני עבדך וכל עיסק קאשטיליאי בידו אם לבשתי משי: ענה המלך כי יראת שאומר כי מאשר לי עשית את כל הכבוד הזה: אמר טומאש כאשר ילבשו אלו בגדי יקר כבוד הוא למלכנו מפני שאנשי קאשטיליאי מורע מלוכה הם והאריה עם הקדחת הד' שלו עדיין הוא אריה ושאוג ישאג כמוהו וז"ש ספר הבריביאי [במדבר כד' ט'] כרע שכב כארז: אחר הדברים האלה באו אל פתח הפרדס עם רב וצעקו הושיע המלך: צוה המלך ופתחו שערים ויבוא עם רב וככר ואמרו אי אדוננו והנה נפלנו נפילה שאין אחריה נפילה אחרת והנה אנחנו עולים במסילה בפרוסיסיון (ו) על הבצורת וההגמון הגדול לפנינו עם הקאליס בידו והנה יהודים נשקפו בעד החלון ושפכו כד של שתן על הקאליס: אמר המלך דבר יוצא מהקש השכל אתם אומרים: ענו העם ואמרו מה יועיל שיוצא מן השכל ויש אלף אנשים מעידים מה שראו בעיניהם: אמר המלך אדבר עם יועצי אם אכריתם או אנרשם בלילה בכדו עם יועצו אמרו הגדול (ז) הוא מוכרח להצילם מיותר רע כי ודאי יקומו העם וחרב בידם לכבוד האלוה ומי יעכב בידם כי המעכב יקרא כופר: אמר המושנה אע"פ שיוצא מהקש השכל ומי יודע אם האל הניע לכבם לזה כדי להנקם ממה שחטאו לבנו ומאתו היתה נסיבה: אמר המלך יכתב ויחתם שבעוד ג' חדשים יצאו ממלכות שלי ונכתב ונחתם: אחר זה אמר המלך לטומאש ולמה אתה שותק ענה הוא כי אין אחר חתימה כלום ועוד שיראה לי כי הם הם דברי החלום אשר חלמת: אמר המלך האלהים כן יראה לכן לא תצא הגורה חוצה עד נדע (ח) עודם מדברים והנה בן המלך יוצא והוא כבן י"ח שנה נכון וחכם ואמיץ ויפה תאר מאד ואמר אבי המלך אם תרשני אומר דבר: ענה המלך דבר בני שתחיה אמר בן המלך מי ראה כאלה כי מפני המיית פתאים תגזור גורה על עם אחד בלי שום חקירה כי אפשר שאחד מהנכרים שונאיהם עשה וימסור הדבר ליהודים או שמא יש לו ליהודי בנים קטנים והם עשו והעני לא ידע וכבר נמצא בזמן המלך דון פיררו איש נוצרי שהטיל גוף מושיענו בבית הכסא של איש יהודי כדי להפילם וכאשר נניח כי היהודי עשהו מעול' לא מצינו רועה שכאשר יצאו מעט הצאן מן הגדר שישמיד את כלם אבל מיישרם אל העדר ונהנה מצמרם ושותה חלביהן ואוכל הגדאים והטלאים והצאן לא יעדרו: אז שלח המלך לקרוא ליהודי ואמר לו המעט מכם היהודים הלאורת את עמי כי תלאו גם את אלהי: ענה היהודי עם אשר המצא את אלהיך אשר עשה לו כזה לא יחיה ואיך ימצא בשכל אדם שבפני אלף אנשים נעשה נבלה כזו אשר דינה שיעשו גופותינו ככברה: אמר בן המלך היש לך בנים: אמר לא: אמר לו מי הם שכניך אמר לצד אחד איש נוצרי: אז

(ו) בל"ס procession .

(ז) בדפ"אד הגירוש .

(ח) בדפ"אד נוסף הענין איך יפול הדבר .

שלח המלך בעדו ובא הוא ובנו והנוצרי הזקן נשבע שלא ידע מזה מאומה :
 אמר בן המלך לנער אם תגיד לי מה שאתה יודע הנני נשבע שאעשך פרש :
 אז ענה הנער ירא אנכי מכוא בדמים אך לעשות רצונך אודיע לאדוני כי אני
 עשיתי הרע לא במרד ולא במעל כי נוצרי אנכי אלא חלון קטן יש לאבי יורד
 למרפסת היהודי וקצפתי (ט) שם כי המקום יותר מרווח לראות ונכשלתי בכד
 ומים טהורים היו והאומר דבר אחר חוטא בנפשו : קם המלך על כסאו
 כשמעו ואמר ברוך האל שנתן לי בן יושב על כסאי ראוי יותר ממני : אמרו
 הנוצרים אולי היהודים שחדו לנער שיאמר הדברים ההם : ענם המלך לכן
 האל הגדול הודיעני בחלום כל הדבר הזה ואיך בן אריה יציל את הצאן ואין
 צאן אובדות בין זאבים אלא העניים האלה ומעתה צאו מיד מעלי פן תצא כאש
 חמתי עליכם כי כל השרים עדום כי כל זה נגלה אלי בחלום : אחר זה אמר
 המלך לשריו מה השנאה הגדולה הזאת שהנוצרים שונאים ליהודים ואם מצד
 שהרגו את מושיענו הנה הערביים שונאים (י) יותר ולא הרגו לנביאיהם כי
 שמעתי שלא יניחום לעלות במסלה אלא באמצע הדרך בכוסים וקורים אותם
 זירבון (יא) : אמר טומאש לדעתי הלא הוא שלא ישתתפו עם שום אומה
 והצרות יעשו שיכרחו לקיים דתם משל לאש הפחמי כי כאשר ירצה הפחמי
 שיתלהב מיד ישליך עליו מים והטעם הוא מפני שבטבע יתחזק האש בהרגש
 המנגד : אחר ג' ימים באו מקאריאון העיר ב' יהודים שלוחים ואמרו איך קמו
 נוצרים כנגדם להמיתם על דבר הקאליס והמיתו מהם שנים וכל היהודים ברחו
 לבית השר ולא היה שם ולשר חצר גדול לו פתח קטן אשר ידעו היהודים
 והנוצרים רדפו אחריהם ובאו בשער הגדול אשר לחצר ובערמה יצאו היהודים
 מן הפתח הקטן וסבבו אל השער הגדול וסגרו אותו על הנוצרים אחר שסגרו
 הקטן ונשארו הנוצרים תפושים אמר המלך יחזק כחכם כי יפה עשיתם אז צוה
 המלך חוקר וי' מן הנוצרים תלו אשר נמצאו כי הם הקמו' ראשונה והשאר
 נגזר עליהם חפישה ט' חדשים : אז אמר המלך ישתבח האל והנה עתה כל
 החלום נשלם כי זהו הזאבים שיחזרו ויקומו אחר זה צוה המלך ויביאו ספר
 הזכרונות לפניו כדי שיכתב ענין היהודי' ובהתחלתו נמצא ספור אשר אמר ו'ח
 דברים נבחרו : הא' יעקב כאכות הב' דוד במלכים הג' יהושע בכובשים הד'
 ארץ הערביים לזכות האויר הה' ירושלם לקדושה הו' היהודים לפקחים וקשה
 עורף הז' ארץ כשדים לעושר הח' ארץ מצרים לסחורה הט' ארץ יון לחכמות
 הי' ארץ רומי למלחמות הי"א נאפוליש לתפארת הי"ב ארץ טושקנא למליצה
 הי"ג ספרד לטוסר וכבוד הי"ד פורטוגאל להנהיג על הים הט"ז ויניציא להנהגה

(ט) צ"ל וקצפתי כמו שרוא בדפ"אד .

(י) בדפ"אד נוסף כאן היהודים .

(יא) בדפ"אד כתוב וקורין אותו זירבון והיא כלשונונו בירזני ובדפוס הראשון
 כתוב בירזגי (?)

ועצה הו"ו פרנסיה לנאמנות ואהבה הו"ו אלימניא ליופי וגבורה הו"ח נושיענו לרחמן: ובנשים אביגיל בהשכלה ואסתר לחן וחנה לתפלה ומרים אמנו לצניעות: אמר המלך ואיך אמר המספר כי נבחרו היהודים לקשה עורף והיא המדה הפחות' שבמדות ולא יאהב הקשה עורף כי אם קשה עורף אחר כמוהו: השיב המשנה צריכה היא אל הרתות כי עם קשה עורף ההוא תורתם קיימת ואולי לזה נבחרו ולפי שהיו קשה עורף לקבל דת גרם שהיו קשי עורף לאבדה ואמרו חכמי ספרד הממנהר באהבה ממנהר בשנאה: אמר טומאש דברי הפילוסוף הם שמי שמקבל אוהב בנקל יאבדנו בנקל (יב): אמר המלך דרך אחרת ששמעתי והוא שמי שמקבל אוהב בלי נסיון ישנאהו בלי נסיון: אמר המלך עוד אמר המספר שנבחרו לפקחים מנין להם פקחות זה: השיב המשנה פקחות שלהם הוא ערמות וזה נמשך משרשם הוא יעקב אביהם: אמר המלך הנה נאמר [בראשית כה' כז] ויעקב איש תם: אמר טומאש בהחלתו היה הם ובסופו נעשה ערום כי כן אמר הטבעי שהנער התם בסופו יהיה ערום וכן להפך עוד נמשך להם הערמה ממה שיש להם מהצורך יותר מכל עם לכן צריכין לחשוב מהשבות וערמות להרויח: אמר המלך בעקר הענין יש להקשות כי במה נראה מהם שהם פקחים: אמר טומאש יוכל אדוננו לנסותו יקראו לפניו שלשה מהם מהיותם טפשים ויראה תשובתם מתישבת ככל דבר: אז שלח המלך שיקראו לפניו מן השוק ג' היותר מזומנים ראשונה והנה באו שאל המלך מה מלאכתכם: אמר א' תופר וא' גרדי ואחר סנדלר: אמר המלך הנני שואל מכם דברים ולא תפחדו כלל כי אין רצוני אלא לנסות שכל היהודי' ואם לא תשיבו כהוגן מלאכתכ' היא התנצלותכ': השיבו היהודים אנחנו לא למדנו ספר כמפורסם ואיך נשיב לאדוננו: השיב המלך זה אני מבקש לכן עכ"פ תשיבו לי ראשונה הנה כלנו וכ"ש אתם חייבים לדעת למי אתם עובדים כמו שאמר [ירמיה לא' לד] אך דעו את ה' תודיעו לי מהות האדון הוה מהו השיב היהודי הראשון אני אשיב אבל ראשונה אשאל מאת אדוני כשישב על כסאו ואח"כ קם מי הוא העצם שהוצרך להניע והעצם שהוצרך שינוח ומי הם העורקים שהוצרכו שיתפשו וכן מה שאמרו שיש באדם אברו' מבשלים ואברים מחלקים ואברים מוליכין המזון מי הם כחות אלו: ענה המלך אי שוטה ואם שיני שהם קצת מגולות איני יודע ואיך אוכל לדעת פנימיות גופי ועור ובשר מכסים: השיב היהודי וישמעו אונך ויפה אמרת שכן אמר דוד [תהלים קלט' ב'] אתה ידעת שבתי וקומי ואם זה לא ידעת איך תדע מי שהוא למעלה מעשרה רקיעים ונאמר [שם צז' ב'] ענן וערפל סביבו: השיב השני הכורא הוא מלך רם ורגליו מגיעות עד הארץ: אמר המלך כמה יצא זה הטפש מן הדעת וכמה נתגשם האל במוחו המזוהם הגשמה מוחלטת גם לדבריו צריך שנאמר שהאל הולך יחף כי כל צמר הבהמות לא יספיקו לשוקו ועורותם

לא יספיקו למנעלים : ובהיותם כזה הנה כא דון יוסף הנשיא אמר לו המלך הראית טפש זה שאמר שרגלי האל נוגעות בארץ : אמר הנשיא אל יתמה אדוננו והוא לא למד מעולם ונמשך העני אחר פשט הפסוק אשר אמר [ישעיה סו' א'] והארץ הדום רגלי : אז אמר היהודי הכל תלוי במזל והנה כל הנוצרים מאמינים הגשמה גמורה הגשמת בשר : אמר המלך אי טפש אנו מאמינים בזה לפי שהאל היה צריך לכפר עון הבשר ולכן נתלבש בבשר כדי שהבשר יקבל עונש ואז יתכפרו כל העם החוטאים אבל הכורא פשוט הוא תכלי' הפשיטות : השיב היהודי הכורא הוא חי ולא כחיותנו חכם ולא כחכמתנו יכול ולא כיכלתנו : השיב המלך בזה לא אמרת דבר רמוז : השיב היהודי ואיך אומר מה שלא יכלו הנביאים משה אמר [דברים ג' כד'] מי אל בשמים אשר יעשה כמעשיך וירמיהו אמר [י' ז'] בכל חכמי הגוים מאין כמוך הנה שכלם לא אמרו אלא לשון שלילה לא חיוב ואלו היית שואל על אלהיך כמה שראיתו מצויר ועיניו חדות מורות על השכל ותוארו דק מורה החכמה וזקנו מחולק מורה על המחשבה והתחבולה הייתי אומר תוארו : אמר משנה המלך זה חייב שרפה במה שאמר שאלהינו תחבלן וערום : השיב המלך ראוי לכבוד כי האמת אמר והנה מושיענו אמו יהודית היתה ומשם נמשך לו התחבולה אלא שהחלק האלהי שבו גבר על חומרו והיה מה שהיה : שאלה ב' אמרו חכמים שמן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאו' שנה מנין להם : תשובת היהודי שמעתי לחכם טומאש שאמר שיש בי"ב מזלות מזל שגופו גדול מגוף הארץ מאה ושבעים פעם ומי שמדד בשעלו הגוף ההוא מדד ברגליו מהלך מן הארץ עד לרקיע : אמר המלך ששיב הב' : אמר חכמתי בזה אינו אלא במהלך בגרדי לבד : אמר לשלישי ששיב ואמר אין לי פה להשיב באשר שגיתי ראשונה ולא לקחתי עצת דוד שאמר [תהלים לט' ב'] אשמרה לפי מחסום : אמר המשנה זו קשה מן הראשונה : שאלה ג' איך נמשך מהשמש חום גדול והוא אין בו חום הנתת מימך דבר שאין כך : תשובה שמעתי כי אינו מן השמש אלא שהוא מסבב לגלגל האש ומשם נמשך החום והוא חום משוער לחיים והוא חיותנו : אמר המלך ומנין לך שהוא חיותך : תשובת היהודי כי אני רואה שכל חולה בבקר יקל חוליו מפני שבא השמש ובערב יכבד עליו החולי : אמר המלך כמדומה לי שאתה רופא : ענה המשנה שמעתי כי הוא מתלמודי גאלינוס : השיב היהודי לא אדוני אבל אמי הזקנה כשטורה לאור הלבנה אומרת ואני כותב על הספר דברים נפלאים גם אשתי יודעת : השיב המלך כמה מההשכלה יהיה לאדם שיוצא מחיק אמו ובא אל חיק אשתו : שאלה ד' כיון שהחלב והדם נאסר לכם מפני שהוא קדבן אלהיכם למה לא תאכלו אותו היום : השיב היהודי הראשון כי מחר יבנה בית המקדש ואחר שהורגלנו נשגה בו : אמר המלך והלואי יבוא כסוף השנה וכמה שקעו שכלכם בתקוה זו והנביא אומר [עמוס ה' ב'] נפלה לא חוסף קום בתולת ישראל : השיב היהודי פירושו הוא שלא תהא עוד בתולה שלא נבעל' ולא

נכבשה לשום אדם ואנחנו כבר ככשונו מלכים וזהו שאמר הנביא [ישעיה כו']
 יג' בעלונו אדונים וזלתיך: אמר המלך היה ראוי שתציירו בפתח ירושלם כמו
 שציירו אנשי נאפוליש כי קודם שנכבשו ציירו בפתח צורת בתולה ואחר שנכבשו
 ציירו צורת מרדעת ולומר שנכבשו כחמור: ענה היהודי כבר שבו הנאפוליטאנוס
 לממשלתם: שאלה ה' למה מתחזק' השניה בלילה: השיב היהודי מפני
 שהקור מתחזק והחום בורח מפניו אל הלב מפני שהוא מנגד שלו וגורם
 השניה: אמר טומאש כן הוא ולכן בקיץ החום יוצא מן הלב ומתקרב אל
 החום הנכרי ונשאר הלב פנוי ולא ישן ואחד מיסוריו מלכי פורטנאל שישמו
 המורד סמוך למדורה של אש ולא ינחו אותו לישן: שאלה ו' הנשמה תמות
 או לא: תשובה לא תמות כי אינה מיסודות שיגבר האחד על חברו וימורת
 אבל תקבל עונש מר: אמר המלך אי שוטה והלא כל העול' מסכימים שאין
 בלתי בעל תכלית אלא האל ולדעהך גם הנשמה: השיב היהודי מהתחלה
 היא בעלת תכלית שהרי נבראת והיתה לה התחלה: אמר המלך והלא חכמיכם
 אמרו הילודי' למות: אמר היהודי ר"ל אפשריים למות אם ירצה האל כי לא
 אמר הילודים ימותו: אמר המלך די זה למה שרצינו לנסות וברוך שבחר באלה
 וכו' מ' אני תמה איך ישיבו בחלוקים שיש בהם קצת מן החכמה והם לא למדו:
 אמר טומאש הם נוטים אוון מאד אל השמויעה והם כמו הנערים כי למה
 הנער יזכור יותר מהזקן מפני שיפלא מכל דבר והדבר הנפלא עושה רושם
 בזכירה אחר זה שאל המלך למה נבחר דוד למלך ולא נבחר שאול אשר
 ראינו בו חסידות נפלא כי לא רצה להמית הקטנים מעמלק וכן ראינו בו קדושה
 כי אמר לו שמואל ביום המחרת ימות הוא ובניו ועכ"ז לא נמנע מללכת כמו
 שהולך לחופה: ענה טומאש אם היה שואל ומתחנן האל היה משיבו אבל
 דוד מיד היה בוכה והאל מכפר לו: אמר המלך עתה נודע אצלי למה היהודים
 נענים בעצירת הגשמים: ענה המושנה אני לא כן אחשוב אלא שהאל שונא
 אותם כדי שלא ישובו אליו לעמוד לפניו נותן שאלתם:

ספור מה שצוה המלך לאומן על הנהג' בנו וכה אמר תדע האומן כי הנער
 הקטן הוא כמו האילן הרך שאם יאחזנו באחד מענפיו יכנע מיד
 וכשיתקשה ישבר ולא יכנע: ואמר ניקולאו כי זהו פירוש [משלי יט' יח'] יסר
 בנך כי יש תקוה כשהוא נער כי אז יש תקוה שיקבל מוסר: ראשונה
 תרחיקהו מן הכזב כי אין בכל המדות הפחותות מדה פחותה כמו הכזב והעוני
 והוא כולל כל הפחיתות ואמר החכם כי הוא טוב ממנו שנאמר [שם כב']
 טוב רש מאיש כזב: ב' תמנעהו מהשחוק כי הוא כמו נשיכת הכלב לא
 ירגישו בהתחל' ובסוף ממיית: ג' תרחיקהו מן היין ולפי משפטי הייתי הורג
 השכור יותר מבא על אשת איש כי האדם כפי צרכיו היה ראוי שיוסף שכל
 על שכלו והוא גורע אותו שנתן לו האל: ד' תרחיקהו מן מאכל גם ושמן
 והוצרכתי להזהירך כי מזרע היהודי' אתה והאוכל בשר השור תמה אני איך לא

יוליכהו טבעו אל השדה ויחרוש שם עמו כי אחיו הוא גם תזהירה מאכילת השום כי מורעך הוא והטיבעי אמר כי המאכל הגם תגבר הליחה הדומה למזג אותו מאכל ותחדש קדחת עיפושית ואמר משורר אחד מי ימלט מחולי הזקונים ומו ירפא חולי השמני': ה' תזהירה להשכים לבית התפלה ומשבח אני היהודים שישכימו אפילו הילדים ואלו הנוצרי' לא ישכימו כי אם הזקנות והפסחי' ואמר החכם רסן כל התאוות היא התפלה: אמר האומן וירא אנכי אם איסרהו שיעשה כמו שעש' בן מלך אחד לשיניכא (יג) רבו על שהיה מייסרו אמר המלך אני ערב: השיב האומן וירבו לך שנות חיים ותלך לג"ע האם אלך לשם לבקש הערב: אמר המלך כשתיסרנו לא תראה פנים זועפים כמתנק' אבל פנים מאירי' כמוכיח לעמיד: אמר המלך לטומאש הרבה הזהרתי ואני חושב שהמדות נמשכות כפי שעת הלידה: אמר טומאש כת פיתגוריש לא כן יחשבו אבל אמרו זה לשונם אם ידע האדם עת רדת טפת הור' ידע כל המקרים שיקרו לו בהיותו כשליל ואם ידע עת הלידה ידע כל המקרים שיקרו לו עד צאת נשמתו אבל מדותיו אמרו שנמשכו כפי ההרגל אע"פ שיש מבוא למערכת ולטבע: אמר המלך מה יש לכת פיתגוריש אם השמי' יש להם קול: אמרו שיש להם קול והוא ערב תכלית הערכות והקשו עליהם כי כמו שיגיע לנו החמום מהם למה לא הגיע הקול והיא טענת שכל:

בשנה (יד) הב' למלך דון אנריקו הביאו לפניו שאלבאגי וזה תארו שער ראשו עד שוקיו וזקנו עד כרסו וגבות עיניו כורת ועד ששה ימים לא היה אוכל כי אם עשב ואחר הו' ימים הורגל מעט אל הלחם והתחיל לדבר דבר מובן: או אמר לו המלך מה שמך: והשיב דון אנריקו מינדוסא ועל שלחן אביך הייתי ולפי שנתתי לו עצה לגרש היהודים גרשני למי (טו) אשר ממנה לוקחתי: אמר המלך באמת עתה עלה זכרוני כי שאל אבי ממך עניני חכמה אמר כן הוא ובענין חדוש העולם חברתי ספר: אמר המלך תמדה אני איך הנוצרים והיהודים והישמעאלים מסכימים בחדוש והוא דבר שאין עליו מופת כמו שכתב ארסטו השיב השאלבאגי אין לארסטו מופת על הקדמות וזה לשונו כל החכמים שקדמוני מסכימו' בחדוש לבר אפלטון ע"כ ואם היה לו מופת לא יתוסף נאמנו' כאשר יאמינוהו כל החכמי' ולא חסרון אם לא יאמינהו ארסטו: אמר המלך ומה דעתך בהשגחה על הבעלי חיים: אמר השאלבאגי כבר כתב בזה בגילייר דילה טורי ואמר מן הבריאה נדע ההשגחה כי נתן האל צפרנים ומלתעות לחיות צריכות בשר ולעופו' המים רגלים מרובעות לשוט

(יג) בדפ"אד שהרג .

(יד) בדפ"אד כתוב ממעל לספור הזה ספור איש שדה הנקרא שאלבאגי

[בל"ס salvage] עם המלך .

(טו) בדפ"אר כתוב גרשני הש"י .

והפה ארוכה להשיג התולעי' ולעופות היבשה רגלים ארוכים לשיוכלו לעבור הטיט ונתן לעוף זנב ארוך לשיסייע לעוף והוא להם מנהיג כמו לספינה למנהיג הנקרא גובירנליו (טו) והרחמנו' בנקבות יותר טובות לגדל הבנים יעכבום בכיית' לבד האונסא (יו) והלביא שאין להם רחמנות והאריה וההתול' ישימו מארב כמו המלכים במלחמו': אמר המלך היש השגחה ביהודי' אחר שחטאו: השיב השלכאגי ההשגחה בהם יותר נפלאה מפני שהם תכלית השפלות: השיב המלך אין היהודים הארורים מהפכין בזכותינו כמו שאנו מהפכין עליהם כי שמעתי שמשליכין הסכין מעל השלחן לפי שהוא ברכת עשו ולא רצו להברו בכרכת המזון ובאמת לא יתרחקו הם ממנו כמו שאנו רחוקים: השיב השאלכאגי כשהלכתי שליח למלכות ארגון מצאתי איש חכם ומבין חדות נקרא בן דינא ואמר לי כי הטעם הוא לקיים מאמר עשו כי אמר [כראשית לג' ט'] יהי לך אישר לך ר"ל דגן ותירוש ותניח לי ברכתי והוא החרב ולכן בכרכתם על המזון מודים לו על חרבו ונותנין אותו לכל אחד: אמר [המלך שב עמי ואכבדך: השיב השלכאגי אם התן לי מלא ביתך כסף לא אשב איה התאו' לבקש מאכלי' אשר ילאה הטבע לעלכם כי אם (יח) שלחן מלכים ואיה בקשת מלכוש' בקצות הארץ לבקש עורות חיות כי אם בכס ואיה האות נשים משרות לובשות רקמה ומרקדות בפניכם והשטן מרקד בכס ואיה שרים מנגנים לא תהלות ה' יספרו אלא לשכה שדי (יט) אשה לשורר אהבים ולמה תבקשו מה שהוא נאה לסוס ולחמור ולאיש מגונה מאד: אמר המלך והלא בספרי היהודים כתוב שהנאה למלך הוא מעדנים בשמים ינות סלתות בנינים גנות פירסום רקמה שרור מישרתים מרקדים משוררים מירגלים צופים כלי מלחמה סוסים כסף וזהב: אמר השאלכאגי לכן מתו כל אותם מלכים בקוצר שנים וכן יקרה לך אם לא תשוב: והמלך כעס על דבריו וצוה לעבדיו שיתונו ראשו בסייף ובשעת מותו אמר כאשר עשיתי לב' יהודים דרך ולינסייא כן עשו לי וברוך שופט צדק אמין:

כתב אשר שלח השר איש תבונות וראש הנדיבים ר' משולם איש רומי לקהלות כל ממשלת האפיפיור וממשלת נאפוליש הקהלו' המפוארו' נושאי כלי ה' ותורתו: דעו לכם כי המושיע הרב ונאמן אשר עמד עליכם בימי קדם הוא העומד תמיד להצילכם יום ראשון לנאטאל כאו לפני אדוננו האפיפיור' שני שרים שלוחים מן המלך מלך ספרד לבקש מאת האפיפיור שרצונו לגרש היהודים אשה במלכותו ושיגרשם הוא ראשונה כמו שהוא נאות לאיש

טו) כל"ס gubernallo .

יו) כל"ס onza הוא הנמר הקטן .

יח) בדפ"אד נוסף מלת על .

יט) בדפ"אד כתוב שירי .

העומד במקו' ישו ויד כל המלכים באחרונה מפני שהיהודי' רעים וחטאי' מאד לאל ולבנו אשר הרגו והאפיפור איש חסד הוא ואוהב משפט והשיב להם ואמר בעיני יפלא משכל המלכים אשר בזמננו והם כואבים על שהיהודים הם רעים וחטאי' לאל וכי המלכים אפטרופוסים במקום אל השמים עומדים יענישם האל אשר בראם כמו שעשה קודם שעמדו המלכים ואם הם מצטערים על שיש ביהודים אנשים חטאים אני מצטער על מה שיש בהם טובים כי ראיתי בכל ספורי קסרי רומא שבזמן שהיהודים היו בלתי שומרים דתם מיד היו נופלים ובשמירתה היו מתגברים מעט על הרומים: ענה ההגמון הגדול שני לאפיפור ואמר אם יבקשו מלכי ספרד לגרשם לא מפני שהם חוטאים אלא שלא יעשו את שכניה' חטאים ורעים כמוהם וכן מצינו שהיהודים כשהיו במצרים המצריים שהיו רעים מאד עשאום רעים כמוהם וכן אמר בספר הבריביא [דברים כו' ו'] וירעו אותנו המצרים אשר רצה לומר שלמדום אורחותם שאם על מה שעשו להם רעה ידבר הרי אמר בסמוך ויענונו ואין אחר ענוי כלל כי כל הרעות כלולות בו וכן אמר בספר הבריביא [שמות כג' לג'] לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך: אמר האפיפור אחרי שבאתם לדבר בענין המצריים ספק אחד נפל בלבי אמר ספר הבריביא [כמדבר לג' ד'] ובאלהיהם עשה ה' שפטים וכיון שהאל הראה שאינו חפץ בפסילים איך אנחנו משתחווים להם: ענה ההגמון ואמר אינו ד:מה פסילים שלנו לפסילים שלהם כי הפסילים שלנו הם דמות הקדשים אשר נמשכו אחר ישו והם כדמות הכרובים אשר בקדש הקדשי' אבל צלמם של מצרים הם דמות ככבי השמיים אשר כפי תקפם וגבורתם יטעו האדם ואפשר שיהשב שהם אלוהות ולכן אסרם ספר הבריביא אבל מי שישתחוה לצלם פאבלו לא ישתחוה מפני שהוא אלוה כי כבר ידע שהוא אדם כמונו ועוד עבודה אחרת היתה למצרים והיא עבודת הבכורות וידוע בספוריה' שהאב והבן היו נושקים ידי הבן הבכור כי אמרו שהוא דומה לאל כי הוא הבכור ואחר שמת הבכור היו מציירים דמותו ככותל חדרי משכיתם ומשתחווים אליו: אמר האפיפור טעם זה מתיישב ונשוב בענין כי איני רואה אשמה ביהודים לגרשם כי המתאווים להיות רשעים כבר ימצאו בין הנוצרים ממי ללמוד כאשר לא ימצאו היהודים: אחר זה נתעצמו כל השרים וקצת מההגמונים ולא יכלו לנצח האפיפור עד שאחד מההגמונים נתייעץ במשרתו שיעלילו על היהודים שאחד מהם גנב צלם אחד של כסף מבית תועבותם (כ) ומצאו עדים כרצונם ותלו אותו ובאו ההגמונים וספרו הדבר לאפיפור: אז אמר האפיפור רעת היהודי יורה המעשה הרע הזה כי לא שם היהודי ההוא כל כך נפשו בכפו אלא מטעם הדת והוא לבנות יראתנו ולהתיכה באש לכן לא לכד גירוש אני גוזר אבל יותר מזה והוא שהנערים והנערות הקטנות יתנצרו מיד והגדולים אם ירצו הרי טוב ואם לאו יעברו בחרב אבל ממונם לירשיהם כי אין דעתי בזה כדעת

המלכים וצוה האפיפיור לכתוב הגזר . בלילה ההוא בהיות הגמון הגדול על שלחנו אמר ראשי ראשי ונפל ארצה ומת והאפיפיור אמר ליועציו חושש אני שמא ההגמון על שדבר רעה נגד היהודים נעניש וצוה לעבדיו שלא יכריזו הגזרה בחצוצרות עד ישמעו שנית : ובלילה הב' שאחר זה נקראו כל אותם שרים והגמונים והשלוהים שבאו על דבר הגרוש למשתה הגמון אשר שמו במקו' הגדול ובאות' לילה היה ברומי רעש גדול אש' כמוהו לא נהיה ולא נפל שום בית ולא עשה שום נזק ובית המשתה עם כל השרים וההגמונים נפל ומחו כלם לא נשאר עד אחד והאפיפיור כאשר שמע הדברו' האלה חשב ואמר אין זה כי אם על אשר העלילן על העניים היהודים וצוה שיקחו מי שהעליל על גניבת הצלם והכוהו בייסורין והודה ואמר כי עלילה היתה כמאמר ההגמון הגדול : אז אמר האפיפיור עתה אני חושב כי מרה שיאמרו שהם הרגו את ישו הכל הוא עלילה ואיך שיהיה אני רואה שהאל עושה בעדם ואם לא ירע טעם לא היה עושה כי אלהי משפט הוא ולכן אני אזהביו של אל אהב ומשחריו ימצאונני ותמות נפשי עם הטובים שבהם אז צוה לקרוע הגזרה ולמעליל שישרף באש ומשם והלאה היה מכבד את היהודים ועושה רצונם והפעם מאוד וכל ימיו ישבו בשלוה והשקט אין שטן ואין פגע רע וישהב מציל עני מחזק מימנו :

ברפוס הראשון נמצאת פה התחנה הזאת:

הלא אתה מקדם אל קדושי לא נמות כי תאכלנו אש הצרות צורות תכופות אחרונות בתקפם משכחות ראשונות נאנחו שמחי לב שבת משובש עליוס עליו גאותנו הבאים ישרש יעקב כל אויבינו יצעדו להפיצנו צר ואור חשך בערפי זמננו עד הגבול האחרון שלחנו לא עצרנו כח ולא נותרה נשמה . אלהים הן גרשת אותי גרוש אחר גרוש ואמרתי זעף ה' אשא כי חטאתי עתה יריב ריבי יוציאני לאור והנה צרות חדשות אני מגיד ולנגוהות באפלות נהלך עלינו ישאנו כפירים יחדו מואבי ערב . לא אל משפחות ישמעל (!) תלונתי כי מן השמים המליכה אבל על העמונית ומואבית מדינית עמלקית מצרית משפחת מצרים לא תעלה והוא עם בווי ושסוי וחרפני כפלים אבל כבוד זה למצרים הצד השווה כי כל העמים ילכו איש בשם של גנאי לכנות עלינו הכריתו שמנו הקדושים יהודה וישראל וישורון הקשורים בשם יה וכלי חרס טמא ונשבר קראו לנו ברחובות קריה בדמעות שלוש כלו עיני כי נחשבו לנבלי חרס נושאי כלי ה' מה מתוק מדבש בעיניו האיש אשר ישא אלה שמורת בשפתיו הביטה עננו ה' אלהי להשאיר שאריתנו כי אם תעמוד מנגד מה תהיה אחריתנו . אהה ה' אלהים וכל יצירך כנגדנו כוכבי השמים וכסיליהם לאויבים היו לנו והארץ רגזה תחתנו אבן מקיר וכפס מעץ יקום עלינו טרם ידע הנער קרא אביו ואמו יעשה לנו שם : זכרתי ימים מקדם בין ככבים שמרת קננו וזיו הדרך עלינו ועתה משם הורידנו ואף גם זאת כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך על עובדי מת אלהים תלוי ימטירו מן וכבוד ורמות וגביש ועל מאמיני אל אמת אלהים חיים אש וגפרית ואבני אלגביש . בני קטורה בהים מלאים עד יאמרו די ובני ישראל המלאים חמת ה' . שלח ירך ממרום ה' אלהים כי אין תולעת שכתבור הארץ שפל כשפלותנו במתים חפשי אם תחתיו יוצע רמה ועל פיו יצא ויבא ועליו אבנים יקרות אבני מלואים מאי איכפת ליה אם יכבדו אבניו לא ידע ויצערו לא יבין והחי יתן אל לבו צרותיו ומבוכותיו התמידיות ונפשו מרה לו יומו ולילו כמונו היום אם רבו פשעינו וככחנו אז כחנו עתה יגדל נא כחך כאשר דברת רעה עמך כשבטך ולא כשבט אנשים תסגיר שריונו אל רחום וחנן איככה תוכל לסבול עוד וראית ברעה אשר מצא את עמך ואיככה תוכל וראית אבדן מולדתך בני עבדיך אל ימעטו לפניך צרותינו והשקיפה ממעון קדשך עם השמות לכתנו אחריו מהר קח לבוש חסדיך והושיענו למען שמך . קרוב יום ה' ומהרה יבא לנביאך אמרת מה זה מהרה כן תעשה כאשר דברת נשבעת בקדשך לדעת אמוניך דבר אלהינו יקום והשלם נרדך ישועתה לה' אמן ואמן

תחנת הדל והמר יוסף בכמ"הר שלמה ן' וירגה .

כתב אשר שלח האישל האדיר הרב מסרגוסא שמו דון
חסדאי קרשקש אל קהלות אויג"וין על דבר הגזרות
אשר היו בספרד בשנת קנ"א לאלף השישי ונכתב
הכתב ההוא בעשרים לחדש מרחשון של שנת
קנ"ב לפ"ק

א"א כרמוולי בשנת אל קנ"א שפך ה' אש חמתו על גלות ירושלים אשר
בספרד ותצא האש משביליא ותאכל נוח ישראל בארץ
אספניה . קצתם נהרגו ובראשם ר' יצחק בן שושין וקצתם המיתו את עצמם
על קדושת השם ובכללם החכם ר' יהודה בן אשר מזרע הרא"ש הוא ואשתו
וחמותו אשת ר' יעקב בעל הטורים אבל רובם נמלטו בבמות והמירו את דתם
יותר ממאתים אלף נפשות . הגזירה הגדולה הזאת נתפשטה מעיר לעיר עד
מזר"קה וכרחו מיטם חכמים גדולים לערי אפריקה ומהם ר' יצחק ברפת ר' שמועון
דוראן ור' מיימון נגאר . והנה בעל שכט יהודה מזכיר הגזירה העצומה
הזאת בשלש מקומות מספרו סי' כו' מה' ומו' אך לא זמן וענין סיפור זה
כסיפור זה . ועיקר דברי הרב דון חסדאי קרשקש שהיה בזמן הגזירה ואבד
בה בנו יחידו יהיה בזה איך שהיה הכתב הזה אשר כבר נדפס בטעות (כא)
ראיה ברורה נגד ספר יוחסין (כב) שלא מת הרב שנת ק"מ כ"א אחר שנת
קנ"ב זמן כתיבת הכתב אשר בה תופס לשונו :

אם אמרתי אספרה להם רובי התלאות אשר מצאונו ישהוממו רעיונכם .
האמנם אערוד לפניכם שלחן הרעה מעוטרת ראש ולענה בקצרה .
הדברים כהויתן להשביעכם מרדות לענותנו ולהשקותיכם מיין עצבונינו . ובעבור
אהשוב כבר הוגד לכם הדבר אכתוב אותו בתכלית הקצור על הסדר וזה חלי :

וים ר"ח תמוז קנ"א המר והנמרד דרך ה' קשתות האויב על קהלת שביליאה
רבותי עם שהיו בה כמו שישה או שבעה אלפים בעלי בתים הציתו באש
שעריה והרגו בה עם רב אך רובם המירו ומהם מכרו לישמעאלים מהסף

(כא) עיין בשלשלת הקבלה דפוס אישטרדם דף עג' ע"ב .

המוציא לאור .

(כב) עיין דפוס קראקא דף קלג' ע"ב

המ"ל .

ומהנשים והיו מסילות היהודים יושבים בדר ורבים מתו על קדושת השם ורבים חללו ברית קודש .

משם יצא אש ותאכל כל ארזי הלבנון העיר הקדושה קהלת קורטו"בה . גם שם המירו רבים והיו לחורבה .

וביום צרה ותוכחה יום שהוכפלו בו הצרות יז' תמוז חמת ה' נתנה על עיר הקודש אשר משם תצא תורה ודבר ה' היא קהלת טוליטו"לה ויהרגו במקדש ה' כהן ונביא . שמה קדשו את השם ברבים רבניה הם זרע הכשר והנבחר זרע הרב ר' אשר זצ"ל הם ובניהם ותלמידיהם . גם שם המירו רבים לא יכלו לעמוד על נפשם .

על שלש אלה רגזה ארץ . מלבד קהלות אחרות סכיבותיהן בא מספרם כמו שבעים עיר ובכל זאת אנחנו פה על משבר והיה לנו הלילה והיום למשמר . יהי בשביעי לחודש אב בלע ה' ולא חמל בקהלת ולינצי"אה היו בה כמו אלף בעלי בתים והיו המתים בקדושת השם כמו מאתים וחמשים אנשים והנשארים הרה נסו ונמלטו מעטים ורובם המירו .

משם פשטה הנגע בקהלות מזור"קה העדינה לחוף ימים ישכון יום ר"ח אלול באו בה פריצים ויחללוה בזווה ושללוה ועזבוה כמצודרה שאין בה דגים ומהו בקדוש השם כמו שלש מאות נפשות וכמו שמונה מאות נמלטו במגדל המלך והנשארים המירו .

יום שבת אחריו שפך ה' כאש חמתו נאר מקדשו וחלל נור תורתו היא קהלת ברצ"לונה אשר הוכקעה ביום ההוא ובא מספר ההרוגים כמו מאתים וחמשים נפשות . וכל יתר הקהל נסו אל המגדל ושם נמלטו והאויבים בזזו כל מסילות היהודים והציתו אש בקצתם . ויד מנהיג המדינה לא היה במעל אך התאוה להצילם ככל יכלהו ויכלכלו שם היהודים בלחם ובמים ויאזרו לעשות שפטים באנשים הפושעים . אזי קם שאון דלת העם והמון רבה על נכבדי המדינה וילחמו עם היהודים אשר במגדל עם קשתות וכלסטראות ויכום ויכתום שמה במגדל . רבים קדשו ה' בתוכם בני יחידי חתן שה תמים העליהו לעולה אצדיק עלי הדין ואתנחם לטוב חלקו ולנעימת גורלו . ומהם רבים ששחטו עצמם ומהם הפילו עצמם מהמגדל ולא הגיעו לחצי המגדל עד שנעשו אברים אברים וקצתם יצאו משם וקדשו את השם ברחוב וכל השאר המירו רק מעטים היו שנמלטו בערי הסגנים נער יכתכם אך הם מהנכבדים וברוב עונותינו אין היום ברצלונה איש בשם ישראל יכונה .

וכן בעיר לירי"דה מתו רבים והשאר המירו ושנמלטו היו רק מעטים .

בעיר גירונ'דה חורה וענוה במקום אחד קדשו ה' ברבים הרבנים אשר שם
לא המירו בה כי אם מועטים ורוב הקהל נמלטו בכתי העירוניום והם
היום במגדל .

סוף דבר במלכות ולינצי"אה לא נשאר יהודי זולתי במקום אחד הנקרא
טורכיד"רו . ובמחוז קטלו"ניאה לא נשאר יהודי זולתי בערי הסגנים
והפחות שלא שלחו יד בהם בכל המקומות .

אנחנו פה היום בכל מדינות אר"גון אין פרץ ואין צוחה בחמלת ה' עלינו .
הותיר שריד בכל מקומות אלו אחר ההשתדלות הנמרץ והפזור הרב
מכל רכושנו לא נשאר לנו בלתי גויותינו . ובכל זאת לבנו יהגה אימה ועינינו
אל אבינו שבשמים נשואות עד שיחננו וירפאנו ממכאבנו ואל יתן למוט רגלינו
כן יהי רצון אמן .

אני הגבר ראה עני בשכט עברתו **חסדאי בר אברהם בר חסדאי**
בר יהודה קרשקש הכותב פה סרקסטרה יום עשרים לחודש
מרחשון שנת חמשת אלפים וקנ"ב ליצירה .

הכתב הזה נמצא בספר מקור חיים לר' שמואל צרצה
כתב יד בתוך אוצר ספרי המלך אשר במינכען וגם
הוא נדפס כבר בטעות בצייטונג דעם יודענטהומס
לשנת תק"צה ותקנתי בו איזה שבושים כפישכלי הקצר .

המוציא לאור .

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אשר לו העוון והממשלה
והגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל בשמים ובארץ לו
אשר עזרני לחבר זה החיבור והביאור בשנת ה' אלפים ומאה ועשרים לב"ע
וזמן שנכנס המלך דון אנדריאן עם כח חילות גדולות שבאו עמו במלכות
קשתיליא וחילות שבאו עמו הוא גוי עזי פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער
לא יחון עם עמקי שפה אשר לא ישמע לשונו ואמרו כל אנשי המלכות יהי
המלך דון אנדריא . ואמרו אך זה יום שקיונוהו מצאנו ראינו . ובראות
זה המלך דון פיורא ברח ממלכות למלכות אנגליטרא ובתחלת מלוך המלך
דון אנדריא הרגו הגוים שבאו עמו לקהל הקודש והטהור קהל בירבי אישקרה
(כג) אשר היו חכמי אנשי שם ולא נשאר בהם עד אחד ממאתים בעלי בתים
שהיו דרים שם והיתה נכלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ . וכשהגיע
המלך דון אנדריא למדינת בורגו תבע לציבור חמשים ואלף כפולות והיו בצרה
גדולה ולהשלים הפרעות מכרו כל העטרות ותפוחים של כסף של ספרי תורות
זולתי של ספר עזרא שלא מכרוהו . והזכר שהיה שוה אלף מאתים מכרו
כמאתים זהובים כי אין קונה והאנשים שלא הספיקו לפרוע מה שהוטל
עליהם מכרו לעבדים ואין קונה . וצוה המלך דון אנדריא שלא יפרעו ליהודים
חובותיהם והיכף זה קמו קהל שקוביא (כד) וקהל מובילא (כה) וקהלות רבות על
היהודים ושללום ונטלו כל שטרי חובות והמשכונות . ובמלאת למלך דון
אנדריא י"א שנה תמימה בא המלך דון פיורא למלכות קשתיליא ובא עמו שר
הגדול שר של גאליט' איש אשר לו עצה וגבורה והמלך של נפולה ואלופים
גדולים רבים ונכדים (כו) בעלי יכולת והרגו רבים מהחילות שהיו עם המלך

(ג) הוא Birviesca .

(כד) צ"ל שקוביא והוא Segovia .

(כה) נראה שצ"ל אכילא והוא Avila .

(כו) צ"ל ונכדים .

דון אנדריא וברחו רכים מהם וטבעו בנהר נגארה יותר משבעת אלפים איש ונשכו כל הגדולים שהיו במחנה המלך דון אנדרי' ומן החילות שבאו עם המלך דון פיורא הרגו הרבה קהלות הקודש קהל וילא דיאננו שהיו בעלי הכמה בעלי צרקה והיו מכלכלים ביניהם הרבה תלמידי חכמים וגם הרגו לקהל אניליאר (כו) ולקהלות רבות אחרות ומרוב הצרות בעונות יצאו הרבה ישראל מן הכלל וכמו חצי שנה לביאת דון מלך פיורא פשעו בו קהל ולדלדיל ואמרו יחי המלך דון אנדריא ושללו ליהודים הדרים ביניהם ושסו הכתים לא נשאר בלתי עם גיהם ערומים ואדמתם חורבות וחרבו שמנה בתי כנסיות ואמרו ערו עד היסוד בה ונטלו כל עטרות ותפוחים של כסף לנפשם וספרי תורות קרעום והשליכום בשוקים וברחובות ואפילו חרבן הבית לא הי' כמוהו . ובשמעם הדבר סביכות ולדלדיל אמרו היאך (כח) נפשנו ראתה עינינו ועשו כמותם קהל פרידיש ליהודים הדרים ביניהם וגם קהלות רבות אין מספר עשו כן ליהודים הדרים ביניהם . סוף דבר נשאר מעט מהרבה שלא שידו וגם גאין וכל סביכותו פשעו כמלך דון פיורא בשמעם שהשר של גאליש' וכל האלופים שבאו עמו הלכו למקומם . וכראות המלך דון אנדריא שהרבה קהלות לבס עמו וגם קהל ברנט (כט) שהוא ראש מלכות קשטיליא שלחו בעבורו שיבוא וימלוך עליהם חזר למלכות בעם מועמר לברנט בידים רקניות ותבע ליהודים ממון רב וראו נפשם בצרה גדולה שלא ראו אבותם ואבות מהיותם על האדמה עד היום הזה . וגם מדינת פלינסיא מקום שחברתי זה החיבור והביאור נשלמו עם המלך דון אנדריא ובא שם עם כל חילותיו ותבע ליהודים ממון רב והיו בצער גדול ובעד העת הזאת אמר הנביא כי עת צרה היא ליעקב . ובשמעו המלך דון פיורא כל זה שלח כער ישמעאלים ובא המלך של גרנטא בעצמו ובכבודו עם חילות גדולות והיה נכנס במקומות שפשעו בו והי' מכה אותם מכת חרב הרג ואבדן ונכבשה גאין בכח והרגו אנשים עד אין מספר וליהודים צוה המלך דון פיורא שלא ישלחו בהם יד כי אין כם אשם אבל אם ירצו לשבות ישבו אותם והוליקום שביום למלכות גראנטא עד שלש מאות בעלי בתים שהיו דרים כגאין . ובכל זאת הערכוביא הרעה היה רעב גדול בכל המלכות ובפרט בכאן בפלינציא וכל כך הי' היוקר בכל הדברים עד שלא נשאר בכיתי לחם ושלמה כפשוטו ומדרשו ובוה הזמן לא הי' אדם יוכל לפתוח ספר להגות בו מרוחק הצרות .

(כו) צ"ל אגילאר והוא Aguilar .

(כח) נראה שצ"ל האח עין תהלים לה' כה' .

(כט) נראה שצ"ל מדרט והוא Madrid .

קינה על גזירת ספרד אשר שלח החכם אייזיק בן —
יעקב איש ווילנא מתוך כ"י ישן נושן על קלף ישנו תחת
יד החכם הקראי כ"ר אברהם פירקאוויץ אל החכם
הדרשן מהו"ר ר' אהרן יעללינעק בלפסיא .

עלי ברוך שאמר

שמעו כל עמים תוגתי . כי גדלה וגם אנחתי . לואת עיני בדמעתי . ארוה ותדרד שנתי .
שמעו נהרות וימים . וגבהות והרים רמים . אבכה בין אפר ופחמים . אתאבל לילות
וימים .

שמעו ארץ ושמים . ואבכה בכי אגלים . על שממות רבותים . מיום צאתי מירושלים .
בפרט יללה רבה נהיה . בשנת הק"נא בשאיה . כי נחרב קהל אישבי"ליא . וקהלות
רבות בקשטי"ליא .

וקהלות כל אנד"לוס . ובפרובינ"ציא רע נחוץ . ובקטלו"ניא היה לבז . ואר"גון
עמם אחזו .

יהודה ועם ישראל . סורו מן יצר מתגאל . ואולי יחנן האל . וישלח לכם הגואל .
בן דוד יבוא לקהלם . יבנה מקדש אל ואולם . שם ישבחוהו כלם . ברוך שאמר והיה
העולם .

העתק מגילת עיפה למוכרת עון שחיבר החכם השלם
כמוהר"ר שבתאי כהן זצ"ל מק"ק ווילנא ממקרי' רעים
ומאורעות קשות שבעוונותנו אירעו לאחינו בית ישראל
בשנת חמשת ת"ה ות"ט ליצירה במלכות
פולניא .

הלא ידעתם אם לא שמעתם כל עם ה' הישרים (ל) אשר ה' קורא עליהם
ואל דברו חרדים בד' כנפות הארץ מפוזרים ומפורדים כל מקום אשר
דבר המלך ה' צבאות ודברו מגיע אבל גדול ליהודי' צום ובכי ומספד מר יצא
(לא) לרבים גדולים ונכבדים לבשו שקים והעלו עפר על ראשם קצינים ורוזנים
ונגידים על בית ישראל ועל עם ה' כי נפלו בחרב בגזרות בידי ערלים וטמאים
רשעים ארורים וזדים הרגו לאלפי' ולרבבות ישרים ותמימים חסידות וחסידיים
בני ישראל היקרים ומסולאים כפו הנחמדים וגאונים ורבנים בעלי תרוסין
המלמדים עם התלמידים הלא המה עם בזוי נכזים ושפלים פוחזים ורקים הם
היונים המכוני' בשם קאזק"ן איכרים וכורמים עובדי אדמה התאספו קרובים
ורחוקים וירימו יד המלך ושריו וסגניו עם גדול ורם כענקים הוא המלך ולדיסלאוו
מלך כשר ראוי למנותו בין צדיקים כי מעולם הטיב חסדו עם היהודים ואת
בריתו אתם הקים בשנת חמשת אלפים וד' מאות ושמנה לבריא' תכל ושקיים
בחדש הראשון הוא חדש ניסן גדלה דמעת העשוקים כי התחילו או הרקים
לקבץ (לב) ולזנב הנחשלים משושנת העמקים ויהרגו חסידי עליון קדושי'
וצדיקים וחשוקי' כמה מאות נפשות קדושות אביונים הנאניהם ונאנקים ויצאו
לנגדם שרים רבים ועם רב מעם הפאלק"ן ללחום עם הרקים לשלם להם
כפרי מעלליהם ויהי כאשר הקריבו הפאלקי"ן לבוא אל מחניהם אל ארץ
הטמאים הנקרא אקרי"נא וסביבותיהם או באו הרקים בערמה ותחבולה עליהם
כי גם אותם הרקים הנרשמים בכתב אמת בספריהם אשר הוא מעולם חק ולא
יעבור למלכות פולי"ן כתוב בדתיהם י"ב אלף חלוצי צבא קאזקי"ן יאזרו חלציה'
לשרת את המלך ולעזרו ככל אשר יגזור עליהם ועתה הפרו חק וברית וכרתו
ברית עם שאר הרקי' אחיהם וגם שלחו והתאספו עם רב מהקדרים אליה' וסכבו

(ל) בסליחה כתוב השרידים .

(לא) צ"ל יצע וכן הוא בסליחה .

(לב) בסליחה כתוב לקצץ .

את שר צבא המלך עם כל השרי' ומשרתיהם ועבדיהם ויהרגו מהם הרג רב ואבדון ויבוזו את כל כספיהם גם שרי הצבא עם שאר שרים הרגו על חלליהם וזה היה סמוך לחג השבועות שלשה ימים לפני אידיה' ביום הרביעי הוא יום מוכן לפורענותיה': ובאותו יום נאסף המלך אל עמו ויצאה נשמתו כמדינת ליטא רחוק מאד מארץ אקרוי"נא מדינתו ויגע ויאסף סמוך לעיר הגדולה ויילנא היא הבירה במלכותו ולא ידע המלך דבר מהמלחמה בשעת פטירתו גם הרקים לא ידעו אז ממיתתו ואנחנו עם ה' עבדיו וצאן מרעיתו הנפוצי' במדינת ליטא היינו בוכי' ומתאבלי' על המלך כבוד מנוחתו ועדיין לא ידענו ממגור' (לג) רעה אשר גזר ה' על נחלתו וכל בית ישראל אשר בארץ אקרוי"נא עזבו כל איש את ביתו השליכו משכנותיהם וארצם ולא נשאר לאיש כי אם גויות ומעוט רכושם אשר הניסו כל א' למחיהו ואת יום מקרא קדש חג השבועות חללו דתו כי הוכרחו לברוח ולעמוד על נפשם כאיש גבורתו שבת חגנו ומועדנו אשר כל עדת ישראל יעשו אותו: ורבים נסו לק"ק נעמר"ב העיר הגדולה והחשובה היתה ראש לקהלות ולא ידעו עדיין מפטירת המלך כל אותן הגלילות ובגלל כן היו מקוים עוד ליושב תהלות ישלח עזרתו על ידי המלך בעם רב ובמקהלות ויהי אחרי כן כשמעם ויתעצבו מאד ויבכו בתחנונים ותפלות ודמעתם על לחיים תמיד ויקוננו קינות ויללות ויראו כי כלתה עליהם הרעה מנורא עלילות והרקים כאשר שמעו מפטירתו שמחו שנחות גדולות אז נפלה רעה ופחד על כל עם הפאלקי"ן ולבשם חלחלות שבת אורח ונשמו דרכים ומסילות ובאו לק"ק נעמר"ב כחמשים רקים בתחבולות והשמיעו שם קול חצוצרות ושופר וכל העם רואים את הקולות כאלו עם הפאלקי"ן יבואו בסוסים ורכבים במצהלות למען יפחחו שערי המבצר לבלתי יהיו נעולות והצליחו מעשה שטן וכן עשו מזומותיהם מעשה נבלות: והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות קדושים גאונים ורבנים חכמים ונכונים זקנים וישישים כהורי' ובהולות חתנים וכלות טף ונשים ובפרט הגאון מורינו הרב ר' יחיאל מיכל חכם חרשים וכמה מאות טבעו במים ובכל מיני יסורים קשים ובבית הכנסת לפני ארון קדש הקדשים שחטו בחלפות המשוררים וההזנים והשמשים שם העלו בני ישראל עולות וקרבות ואישים עקדו עצמם כאילים וכבשים והישיש ריח ניחוח יעלו לשוכן הרשישים ואח"כ החריבו הכית מקדש מעט שם שאגו צוררים ורוגשים והוציאו כל הספרי תורות ישנים וגם חדשים וקרעום לגזרים ונתנום למרמס רגלי אדם ובהמה סוסים ופרשים וגם עשו מהם סנדלים ומנעלים שקורין פאס"טלים וכמה מיני לבושים והפכו הכתב לארץ ועל הויריעות היו ברגליהם דשים והיה זה ביום הרביעי עשרים יום לחדש סיון ירח הג' בכל מיני שלישים יום שנחלו בו המארת חסר כתיב יום מארה וקללה לילדים החלשים שגם גזרת תקל"א היתה ביום ההוא עשרים יום לחדש ההוא בו היינו נכלמים

זבושים הנה הקהלה קדושה נעמר"ב היתה ראש לגורת הרקים האוילים וטפשים
 ומשם נפוצו על פני כל הארץ והיו להרב"ה ראשים הראש הא' יפנה אל
 קהלת קדש טולטשים: ויסככו שם את המבצר שמנת ימים ויצורו עליה עד
 כי כל אשר בתוכו היו מוכפנים וצמים והיו שם רבים מבני ישראל ופריצים
 רבים משאר עמים: ותמיד יום ולילה לא ישבותו והיו כנגד הרקים נלחמים
 ואח"כ דברו הרקים אל השרים הפריצים למה תרגשו גוים ולאמים בשביל
 היהודים האומללים אשר הם שונאינו מימים קדומים. ודברו אליהם דברים
 רכים ודברי נרגן כמתלהמים הלא אין חפץ לנו בכם פריצים רבים וכן שלמים
 רק תנו לנו היהודים הכופרים באמונתנו ונשתה עליהם כוס של תנחומים.
 ונעשה בם כרצונו ונגנחם כמו בקרני ראמים וימלאו הפריצים את דברי הרקי'
 וימסרו בידם מבני יהודה מן הפרתמים ויהרגו שם כשלושת אלפים נפשו' ישרים
 ותמימו' ומהם הכו ומהם פצעו גיתם נתנו' למכים ומהלומי' בכל מיני כלי
 זין במחרישות ואתים וקרדומים. והיה זה ביום הששי ויכלו השמים והארץ
 וכל צבאם מושלים (לד). ד' ימים לחדש תמוז אשר בו נשתברו הלוחות
 ונגנזו האורים ותומים. ועין בעין היה נראה גור דין הקשה המתוח עלינו
 ממרומים כי באותו יום הששי נגזרנו שני פעמים כי גם אז הרגו כמו ט"ז
 מאות נפשות הנאהבים והנעימים בקריה הומי"ה במדינת רוסיא שהיא רחוקה
 מטולטשים כמו שבעים פרסאות שהם ר"ס תחומים בפרשת [כמדבר כא' ו']
 וינשכו את העם וימת עם רב מישראל רבים ועצומים ונודע ידיעה ברורה באמת
 ובתמים כי אותן היהודים אשר היו בקריה הומי"ה סגורים וחתומים קדשו את
 שם המיוחד יותר משאר היהודים הצדיקים והחכמים באשר כי גם שם באו
 הרקים הטמאים ככלבים אלמים ככרית עם שאר הפריצים וימסרו בידם את
 היהודים ככבשי שלמים וגרשום מחוץ לעיר על פני שדות וכרמים. ואז
 הקיפום הרקים כחצי גרן עגולה והפשיטום ערומים. והושיבום לארץ והיו
 היהודים בושים וגם נכלמים כשה לטבח יובלו כרחל לפני גוזויה נאלמים ואז
 דברו הרקים אל היהודים דברים טובים ונחומים למה תהיו נהרגים נחנקים
 ונשחטים כפר בן בקר תמים. על אלהיכם אשר שפך חמתו עליכם מבלי
 רחמים. הלא טוב לכם עבוד אלהינו הפסילים והצלמים. והיינו לעם א'
 יחדיו נהיה תמים. ואז תהיו חפשים מאתנו ותהיו חיים וקיימים. ואת כל
 הרכוש נשיב לכם ותהיו עשירים גדולים ושרים רמים. וזרע קדש אמונים
 אשר נהרגים על ה' כל הימים. מאסו בחיי העולם הזה בהורים ובתולות
 וזקנים שבים ועולמים. והתאספו יחד גדולים וקטני' וילדים אשר אין בהם
 כל מומים. וצעקו בצעקה גדולה ומרה לאל עליון שוכן מרומים: שמע
 ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלך עולמים. כי עליך הורגנו כל היום ה' אלהי
 ישראל הבה תמים. לא נשב עם מתי שוא ולא נבוא עם נעלמים. והתדור

(לד) בסליחה כתוב מושלמים.

על חטאתם ואמרו אבל אנחנו אשמי' . וצדקו עליהם הדין ואמרו הצור פעלו
 תמים . ויקוננו קינות רבות עד כי עלתה בכיותם למרומים . ויהי כאשר
 ראו הרקים כי היהודים באמונתם שלמים . אז יענום עוות ודכרו עליהם דברי
 גוומים . עד מתי תקשו ערפכם ותאכדו עצמכם לדעת ותהיו כשופכי דמים .
 כי אתם בעצמכם מסככים הריגתכם ואהם הגורמים לכם הריגה ושחיטה ותעשו
 זבח כל הימים . כאשר כי אינכם חפצים לעבוד את אלהינו על ההרים הרמים :
 ויאמרו אליהם היהודים למה תאחרו להרגנו הלא לא נשמע בקולכם ולא נאמר
 למעשה ידינו אלהינו כי אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ ה' מלכנו הוא יושיענו
 ואתם היום שלוחים מאתו יתברך לפגוע בנפשותינו . כי מגלגלין חוכה ע"י
 חייבים כמותכם שונאינו ואויבינו . ואם אין אתם הורגים אותנו הרבה שלוחי'
 למקום עלינו . הרבה אריות ודוכים יש לו לבלענו . ואתם הם המוכנים
 ומוזמנים לפורענות אתם חרבו לנצח להשחיתנו . ואז הרימו הרקים בהם יד
 ויהרגו אותם בעינינו (לה) . ויעשו הרג רב באחינו בני ברייתנו בבנינו בכנותנו
 בנעורינו וזקנינו . ושללם לבזו שלל גדול מאד ישליכו בחוצות כספינו . כי
 רוב עשירי ארץ אקרי'נא ברחו שמה אל שאר היהודים כי אמרו הם אחינו
 בשרינו ונאספו גם היהודים אשר היו מקדם שמה בחטאתינו . ומשם יפרדו
 הגוים הרקים והיו להרבה ראשים ויפשטו על ארצינו . ויחריבו כל מקומותינו
 ויהרסו כל כתי כנסיותינו . ובק"ק טשערניאוה הרגו כמו שני אלפים נפשות
 מבני ברייתנו ובק"ק סטרד"וב הרגו כמו י"ב מאות נפשות מורע ישראל קדושינו .
 ומלבד אשר הרגו במסילות ודרכים מאות ואלפים נשמו מסילותינו ועוו נתיבותינו
 ומלבד אשר מתו ברעב וכצמא כימים ונחלים עד כי נהפכו לדם יאורינו .
 בחרב ובדבר וברעב שפטנו צורנו . ומלבד אשר ענו וזנו וטמאו בתולות
 ונשים כמה מאות לעינינו . והוליכו שבי למאות ולאלפים בתולות ונשים
 לארצם על אלה חשכו עינינו גם קרעו ושרפו באש כל ספרינו הקדושים וכל
 ספרי תורתנו . על זה דוה לבנו ולא נשאר רוח בקרבנו העל אלה תתאפק
 ותחשה ה' אלהינו . והרקים אשר בארץ אקרי'נא גם הם נפוצו על פני
 כל מדינותינו . והחריבו כל אקרי'נא ופארלי וואלין לא נודע איה מקומינו
 גם מקצה ארץ ליטא עקרו תחומינו והרבו חללינו על ההרים דלקונו מנשרי
 שמים היו קלים רודפינו . ק"ק פאוולויטש הרסו עד היסוד עד כי נמס לבנו .
 ק"ק פארהביש החריבו לא השאירו מחיה בכל גבולינו . בק"ק שדה לבן
 השחירו כשולי קדרה פנינו . בק"ק בא"ר הרגו כשלש אלפי' נפשות קדושות
 זגם שם השליכו משכנותינו . קרעו ספרי תורתנו והרסו ובססו מקדשינו
 ובק"ק קושטנטין הרגו ט"ו מאות נפשות מבני עמנו . ובק"ק פאלינאוי הרגו
 הרג רב מאד בכל רחובותינו . כמו י' אלפים נפשות קדושות עטרות ראשנו .
 כי היתה עיר בעורה וברחו שם כל גאונינו ומחמדינו . ואח"כ הרגו בק"ק

(לה) בסליחה בעונינו .

או"סטורה הנשארים שם בנחלתנו . והחריבו כל העיר וכל קהילותינו וכל הגלילות והישובים אשר סביבותינו . יותר מג' מאות קהלות גדולות וחשובות . ובפרט בק"ק נאהרל וק"ק שעברשין וק"ק טאמשאוו' שם הרגו לאלפים ורכבות . בחדש תשרי שנת ת' טו"ת למספר הקצובות . והוציאו שם ספרי תורה וספרים ולוחות נכובות . ועשו שטח גדול מהיריעות וישטחו שטוח על פני האדמה בחוצות ורחובות ושחטו על היריעות זבח משפחה ומשפחה בחלפים וחרבות . חכמים ונבונים זקנים וזקנות זכרים ונקבות . והרגו אחים לעיני אחיות ושחטו ביום א' בנים על אבות . ובמקום (לו) המים המטהרת מכל טומאות ותועבות שם היו מטבילין כלים ונדות וזבות השליכו שם ט"ו מאות ילדים תמימים כרואות ויכסו עליהם עפר ועודם מפרפרים ושפתותיה' בקבר דובבות העל אלה תתאפק ה' ותחשה יה שוכן ערבות . ואח"כ בק"ק וולאדוי עשו זבח רב שם יזבחו זבחי צדק עולות ראות ועולות חובות . ונשמע שם קול נהי ונהיה קול תרועו' ושברים ויבכות גם בק"ק בריסק וק"ק פינסק וכל הגלילות והסביבו' אין מקום אשר אין שם הרוגים מושלכים איש אל אחיו ואשה אל אחותה משולבות . ועלו מספר ההרוגים מעם ישראל בשתי שנים אלו הנקובות . יותר ממאה אלפים נפשות נחמדים אהובים ואהובות ומלבד זה באו עלינו כמה מיני יסורים ומכאובות במקום אשר ברחו היהודים שם בארץ תלאובות . מהו רבים מהם בערים הרחוקות והקרובות . אין בית אשר אין שם מת בכל מושבות . עד כי חדל לספור ולהכין להם תכריכין וארונות למען ינוחו שלום על משכבות . והיו מושלכים ככ' ול' בכורות חצובות . ונתקיים בנו כל הצ"ח קללות [דברים כה' סא'] גם כל חלי וכל מכה אשר לו כתובות . ובפרט בק"ק לזוב בעת אשר היתה כמצור וכמצוק ובתיהם מסכיב חריבות . היה שם דבר ורעב ומתו כמה אלפים נפשות יקרות וחביבות . ונאספו אל עמם הרבה גאונים וראשי ישיבות . מ"ו הגאון הגדול מהר"ר וישעי ר"מ ואב ב"ד דק"ק קראקא נאסף בעונינו הרבות . הוא היה אביהן של ישראל הוא יבין תוכן לבכות . פלפלא חריפתא פרי עץ הדר וענף עץ עבות . והגאון הגדול מזה"ר נפתלי ר"מ ואב"ד דק"ק לובלין ממנו ישאבון השואבות . באר מים חיים אשר מימיהם לא מוכזבות . ושאר הגאון הגדול מה"ר שלמה ואב"ד דק"ק סטנאוה יניק וחכים דכריו בוקעים רקיע ותהום נוקבות בן הגאון הגדול מה"ר נתן שפירא איש האלהים מפיו יהלכו כידודי אש ושלחבות וכאלה רבות גאוני ארץ מלאים רוח חכמה ובינה ולהשוב מחשבות . אשר לא אוכל אשא שמועות (לו) ע"פ אף כי להעלות במכתבות . עצמו מספר הגאונים הרבנים וישבי על מדין על מליאות יושבו' . ויתר פליטת ישראל הנמלטים מרקום היונים . נשארו בערום ובחסר כל בידים ריקנים והעשירי' אשר היו

(לו) בסליחה ובמקוה .

(לז) נראה שע"ל שמותם .

עלי חלוע אמונים . יצאו נקי מנכסיהם ונעשו דלים ואכזרנים . יורדו היו"ם בעני"ות המה ראו כן תמהו ונבהלו רעיונים . קרוע"ם והולכים לתומם עניים ודווים וסחופים ועיפים ועטופים ברעב ומוכפנים . שואלים ללחם ואין פורש ואין כ"ל ואין כס"ף ואין עונים . הולכים ושטים ומכתתים רגליהם מעיר לעיר לכל צד הם פונים . לבקש עזרה מאחיהם בית ישראל גוי שומר אמונים גומלי חסדים וביישנים ורחמנים בני רחמים . ומתודים תמיד על חטאתם לפני אדוני האדונים . בלב נשבר ורוח נכאה פני מלך מוחל וסולח לעונים . על הפשעים והמרדים והחטאים הזדונים . על כן קבעתי לעצמי ולדורותי לבנים ולבני בנים . יום צום ותענית ואבל ומספד וקנים . כיום כ' לחדש סיון שבו נתנה תורה היקרה מפנינים . ועתה קרעוה פרעוה גוים רבים המוני' המונים . יען כי יום זה היא תחלה לגזרות ומכאובות וחלאים רעים ונאמנים . וגם כי בו הוכפלו הצרות וקלקו"לים מקלקו"לים שונים . כי גם גזרת תתקל"א היתה כיום ההוא ובאותן הזמנים . וגם כי יום זה לא יארע בשבת קדש בשום פנים . ע"פ הקביעות והלוחות אשר בידינו מתוקנים . וחברתי סליחות והקנות בכבי ותחנונים . לאומרם כיום זה בכל שנה ושנה עיון ועידיני' . וכל איש אשר הריחו ה' ביראתו ובשם ישראל מכוונים . ישים על לבו אלו הדברי' והענינים . ויקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים . אולי ישקף ה' ויראה ממעונים . כי עדין לא שככה חמת המלך ה' צבאות מלך עליוני' ותחתונים . כי עוד חמת יד המציק הצר הצורך נטויה בחרבות וכדוני' ותמיד הם פושטי' בארץ ולמלחמה הם מוכנים ומוזמנים . ובכל מקום אשר ימצאו מהיהודים הורגים וכולעים כתנינים . והתאספו יחד עם רב מהרקים מזויינים ולבושי שריונים . ומאספים אליהם עם רב מהקדרים אשר סביבותיהם חונים . ויאמרו לכו ונכחיד ישראל ושמם נמח' כעננים ולא נשאיר להם שאר וזכרון עם הראשונים והאחרונים . ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר ועינינו ליה שוכן מעונים . ינקום נקמת דם עבדיו הנשפך כמים על העצים ועל האבנים . ונקמת דם החסידים הקדושים חכמים ונבונים . ובעלי תריסין עוקרי הרים גאונים ורבני' . שוערים ומשוררים שמשים וחזנים . בחורים ובהולות ילדים וילדות גדולים וקטנים . חשובים וחשובות מלמדים עם תלמידים נערים וזקנים . אשר נהרגו על קדושת שמו המיוחד באלו הזמנים . שנת ת"ח אשר חשבתי בזא"ת יבוא אהרן על הקדש לפני ולפנים נהפך כנורו לאבל ושמחתי ליגונים . והקריבו את עולתם הישראלים והלויים והכהנים . ובשנת ת"ט שומרי משמרת הק"דש הם האנשים ההגונים . נהרגו על קדושת שמו יתברך בחדש השביעי הוא ירח האיתנים . עם נשיהם ובניהם וטפם בנות וכנים . ונטמאו ונתעבו טומאה תחת טוהר בידי הקדרים והרקים הטמאים גוי עז פנים . קויתי שק"ט ויבא רגז וכל מיני משחית המכוונים אף וחמה ומשחית ומשבר ומכלה . בכלם היינו נוונים . באלו השתי שנים :

• תיקונים והשמטות •

	תחת	קרא	צד	שורה	
	צר	צד	18	22	
	בנכנשת	בן אבי בושח	17	30	
	קנג	קנא	23	87	
	כעיר	בעיר	22	94	
	עניני	ענינו	10	108	
	לאחמט	למחמט	4	111	
	אולי יש לגרום דיניש תחת ריניש		5	7	מלמטה
	יש לגרום סייטאריזש והוא בל"ס	sagitario או saetero	22	23	
	רבה קשת ועיין בשלשלת הקבלה דפוס אמשטרדם נו' ע"א				
	צריך להוסיף וכן הוא בצד נג' עיין שם			33	הערה פ'
	יש לישב הגרסא וארכעים ושש		7	45	

אלה שמות האנשים והנשים אשר בא זכרם בספר שבט יהודה על סדר אלפא ביתא •

צד	
113	אלממטוניר
6, 7, 12, 25, 30, 33,	דון אלפונסו
34, 48, 95, 108, 115	
61, 108	דון אלפונסו מפרטוגאל
112	אלמצור
2	אמימר
131, 132	דון אנדריאן
1, 14, 56	אנטוניוס
24	אנטיוכוס
88, 123	דון אנריקו
120	אסתר
28, 44, 116, 123	אפלטון
54	אפרים בן שאנגו
23	אריוס
21, 22	אריסטובולוס
58, 62, 116, 123	ארסטו
71, 73, 79	ר' אשי
13, 14	אשפיאן
129	ר' אשר
35	באליריו
123	בגלייר דילה טורי
68	בונגואה
104	בועז
48, 49	ביאטריץ
116, 117	בינבנישתי הזקן
15	בלעם
14	בנימין
121	גאלינוס
8	גאנוס

צד	
68	אבונגדה
45	אבוגרון דלכדי
31, 32	אבומליך בן אבואל
.	אבונשטרוק דון אישטרוק הלוי
67, 68, 74, 76, 77	ן' אסטרוק
57, 120	אביגיל
21	אביה
58, 116	אבן סיני
10, 13, 15	אברכאניל
55, 56, 98, 109, 117	אברהם
25	דון אברהם בנבנשתי
112, 113	ר' אברהם בן דוד
42, 77, 95	ר' אברהם בן עזרא
66	ר' אברהם בן ערמא
4	ר' אברהם הלוי
1, 108	אגושטוש
28, 29, 37, 61, 81, 98	אדם הראשון
101, 104	אהרון
113	ר' אהרון בר משולם
1	אוקטוביאנוס
111, 112	אחמט
35	אידומיאו
58	איוב
70, 71, 76, 108, 109	אליהו
14	אליפס
112	אליציד
109	אלישע
22, 55, 56	אלכסנדר
51	אימיר (אלמועדן)

צד
 50 חסדאי ראש הגולה
 75 דון חסדאי
 128, 130 דון חסדאי קרשקש
 68, 73 דון טודרוס אלקושטנטין
 68 ר' טודרוס בן יחיא
 19 טוליו (טוביו)
 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, טומאש
 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 115,
 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123
 8, 22, 23, 55, 96, 97 . . . טיטוס
 23 טפטיוס
 21 טרוגינוס
 97 טרפון
 1, 13, 14, 21, 32, 56, 57 יהודה
 89 דון יהודה אבראבנל
 27 יהודה אנקווה
 128 ר' יהודה בן אשר
 1, 66, 67, 94 ר' יהודה בן יורגה
 29, 119 יהושע
 68, 75 יהושע הלורקי
 2 יהושע בן יהוצק כ"ג
 2 יהושע בן סירק
 68 ר' יום טוב קרקושה
 113 רבינו יהונתן הכהן
 82 ינתן בן עזיאל
 56, 57 יוסף
 14, 15 יוסף (אבי ישו)
 111 ר' יוסף אכיוב
 68 דון יוסף אלבלג
 68, 71, 74 ר' יוסף אלבו
 30, 31, 59 יוסף בן אפרים בנבנשה הלוי
 68 דון יוסף בן ארווט
 51 ר' יוסף ברכן אלפלח
 3, 68 דון יוסף הלוי
 25, 121 דון יוסף הנשיא

צד
 14 גר
 30, 62, 88 דון גואן
 28, 29 גואן דילה יורה
 30, 31, 32, 33 גונסלו מרטין
 22 ג' גוריון
 23 גרשיפוש הגדול
 18 דון גרשפי בן בנבנשה
 32 דון גיל
 2 גירונימו
 68, 69, 70 גירונימו די שאנטה פי
 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
 14, 15, 21, 55, 57, 58, 59, דוד
 86, 89, 99, 100, 104, 105, 107,
 119, 120, 121, 122
 50, 51 דוד אלדוד
 124 בן דינא
 73 דינאל
 3 בן הומרד
 2 הוני מרי
 22, 98, 100, 102 הורדוס
 21, 22 הורקנס
 23 הירקוליש
 79 המן
 68, 69, 70 דון וידאל בן בנבנשה
 71, 73, 74, 77, 78
 14 וידגיליו
 95, 96, 108 וירשוריש
 134 ולדיסלאוו
 112 ודא
 51 זיד אלדין
 51 זכאי הנשיא
 81 זכריה
 68, 70, 112 ר' זרחיה הלוי
 18 חבקיך
 120 חנה
 76 חנוך

צד
 111 מאני
 35 מארקו
 78 מארקו פלורנטין
 97 מארקוש
 23 מגנוס
 2 מוריקא
 111, 112 מחמט ביגי
 128 ר' מיימון נגאר
 30, 34, 36 דון מנואל
 108 הרב דון מנואל
 21 מנחם
 22 מנשה
 114 ר' מרדכי בר יוסף
 87 מאישטרי מרטין די לוסינא
 14, 15, 120 מרים
 17, 29, 50, 55, 72, 75, 88, משה
 95, 103, 104, 109, 113, 121
 74, 76 מאישטרי משה
 31, 33 ר' משה אכודיאל
 78 ר' משה דרשן
 33, 53, 111 ר' משה המון
 68 ר' משה בן מושא
 49, 51, 52, 74, 80 ר' משה בן מיימון
 95 ר' משה מקוצי
 112, 124 ר' משולם
 2 משרשיא
 24 מתתיה
 68, 72, 73, 74 ר' מתתיה היצהרי
 21 נבווראדן
 13, 14, 116 נבוכדנצר
 20, 21 בן נבט
 28, 98 נח
 53, 54, 57, 58, 59, 60, 61
 59, 60, 61
 8, 20, 122 ניקולאו די לירה
 103 ניקנור

צד
 33, 53, 89, 111, 112, יוסף בן וירגה
 127
 23 יורמינוס
 138 ר' יושיע
 55 יושיפוס הגדול
 2 יושיפוס שיריק
 135 ר' יחיאל מיכל
 14, 15, 54, 56, 99, 119, 120 יעקב
 111 ר' יעקב אביוב
 112 ר' יעקב פרופייג
 96, 98, 109 יצחק
 89 דון יצחק אבראבנל
 113, 114 דון יצחק בנבנשתי
 128 ר' יצחק ברפת
 66 ר' יצחק המון
 128 ר' יצחק בן שושין
 24, 61, 121 ירמיה
 6, 14, 15, 17, 18, 20, 24, ישו
 29, 30, 37, 38, 39, 40, 41, 43,
 44, 61, 64, 67, 68, 70, 72, 77,
 80, 86, 87, 92, 93, 95, 96, 99,
 108, 125, 126
 15 ישי
 2, 4, 16, 31, 32, 41, 42, 52, ישמעאל
 112, 113
 114 ר' ישראל אויניון
 98 כורש
 57 לאורו הלוי
 113 לואיש
 45 ר' לוי בן גרשום
 114 ר' לוי הנשיא
 7 לוציפיר
 7 לטינו
 35 לשופו
 14 מאטיאו
 68 דון מאיר חלגיוואה

73	רויד	73	ר' נפתלי
115	רומולו	138	נרון
14	שאל	56	ר' נתן שפירא
56, 122	דון שאנגו	138	סולטאן סוליימן
30	שאנגישה (שאנכא)	33, 111	בן סירא
37, 38	שבהאי	2	סנבלט
7	דון שולימאן בן יעיש	22	סנחרב
18	שישק	21	עובר
21	שיניכא	15	עזרא
123	שישבוך	22, 131	עלי
29	שלושטיין	113	ר' עקיבא
14	שלמה, 19, 20, 21, 28, 64, 96, 97,	44, 97	עשו
19, 20, 21, 28, 64, 96, 97,	98, 99, 100, 103, 104, 115, 116	54, 99, 124	פונפיאו
98, 99, 100, 103, 104, 115, 116	ר' שלמה בן אדרת	21, 35	דון פיורא
52	ר' שלמה בן וירגה	30, 53, 74, 115, 118, 118,	131, 132
1, 52, 84, 89, 89,	95, 108, 111	48, 49	פידרו די גוזמאן
95, 108, 111	ר' שלמה דשאי	78, 79, 80, 81	פראי פידרו
114	ר' שלמה הלוי	45	פיליפו בן פיליף
79, 80, 81, 84, 94	ר' שלמה יצחקי	13, 14	פירוס
72, 78, 110	ר' שם טוב	123	פיתגוריס
88	ר' שם טוב שאנצולו	89	פראי ויסניטו
112	שמואל	74, 76, 116	פראי פול
122	דון שמואל אבראבאלייא	53, 56, 96, 116	פרעה
79, 80	שמואל אנקווה	112	צלדין
27	דון שמואל הלוי	14	קארלו מאגנו
68, 69	דון שמואל הנשיא	35	קונפנאו
89	שמואל בן ווקר	14	קושטנטין
30, 31, 33	דון שמואל בן יעש	1, 56	קושיאוש-קיסיאוש
31	שמואל בן שושין	1	קלעאפטר
25, 89	ר' שמואל צרעה	53	קרח
131	ר' שמעון דוראן	79	רבינא
128	שמעוני	29	רובורטו החכם
116	שרה	38	רובורטו המלך
56			

שמות הערים והארצות ההרים והנהרות בספר זה
 נרשמות •

צד	
35, 79	אשייא
6, 14, 17, 46, 47, 64, 65, 88	אשכנז
13	אשפאנייה
88	אשקלונה
25	באלמהן
137	באר
43	בארא
79	בארסאן
24, 84, 86, 98, 116	בבל
50, 51	בגדד
112	בדרש
65	בדון
115	בונילאש
7	בורגונייא
87, 131	בורגוש
5	בורדיליש
7	בושמין
5	בוגרדה
131	בירביאישקה
111	בלוגראדו
115	בלויאויש
113	בלקיירו
49	ברבריא (אלכבר)
113	ברדיש
56, 114	בריטאנייא
138	כריסק
132	כרנט
47, 87, 129	כרעלונא
30, 132	גאין

צד	
5, 114	אאינש • אגינאש
131	אבילא
132	אגיליאר
111, 112, 113	אדום
114, 128	אויניון
138	אוסטורה
19, 99	אופיר
34, 88	אוקנייא
6	אושקא (גואישקא)
4	איגין
91	איטלייא
5, 42, 113, 131	אינגלאטירא • אנגליטרא
25, 30, 88	איסיגא
79	אלכבר (ברבריא)
30	אלגרבי
7, 46, 78, 120	אלימאנייא
21, 23, 103, 113	אלכסנדיריאה
78	אלמרבטין
50	אלקהרה
68	אלקויס
31	אלקנטרא
14, 88, 133	אנדאלוזיאה
114, 115	אנוב
79	אפריקי
79	אצפחן
134, 135, 137	אקריינא
2, 6, 47, 62, 68, 113, 113	אראגון • ארגון
124, 130, 133	
51	אשור

צד
 136 טולטשים
 11, 14, 19, 30, טוליטולא
 89, 109, 113, 129
 111 טוקאט
 87 טורא
 14 טוריאנוש
 88 טוריגוש
 119 טושקא
 43 טראנא
 114 מגדל טרשקן
 137 טשערניאווע
 1, 13, 14, 47, 111, 119 . יון
 114 יאלי
 1, 2, 13, 14, 20, 22, 32, ירושלים
 35, 38, 55, 56, 57, 77, 81, 88,
 96, 105, 106, 107, 113, 119, 122
 113, 115, 123, 128, 132 ישמעאלים
 80 כהר
 7 כורזמין
 79, 111 כושיים
 117 כותא
 111 כנען
 6 כפר לואיש
 7, 8, 50, 56, 119 . . . כשרים
 138 לכוב
 138 לובלין
 87 לוגרונו
 87 לוגריט
 111 לודים
 33 לונברדיא
 42 לונדריש
 14 לוקא
 30 ליאון
 135, 137 ליטא
 6, 17, 129 לירודה
 93, 94 ליטבונא

צד
 30, 131, 132 גאליטא . גאליסיא
 6 גאשקונא
 99 גבליים
 88 גיאסי
 68 גאישקא (אושקא)
 14, 29 גודוש
 35, 36 גודיאה
 51 נהר גיון
 50 גולן
 91, 92 גיטבא
 67, 68, 87, 130 . גירונא . גירונא
 111, 112 גירקו
 3, 4, 14, 66, 89, 132 גראנאדה . גרנטא
 22 הר גרויים
 68 דרוקא
 99 הגרים
 136 הומיה
 79 הלך
 114 ההר
 113 הר געש
 98, 99, 100 . . . הר המזרח
 14 הרי השך
 137 וואלין
 138 וולאדוי
 132 . וילא דיאנו (Villa Reyna?)
 68, 88 וילייסיט . וליישקט
 119 מיניציא
 132 ולדליד
 47, 124, 129, 130 פלינסיא
 132
 132 זעמר
 50 הר חפתן
 138 טאמישאווע
 112 טבריה
 6 טודילה
 5, 6, 45, 114 . . . טולושא

95, 104, 111	סיני
89	סיציליא
3, 4, 8, 11, 13, 14, 19, 25, 29, 30, 32, 39, 46, 47, 61, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 110, 112, 115, 119, 120, 124, 125	ספרד
128	סרגוסא
5	סרדיל
33, 89	סרדיניא
111	עוגן
112, 113	עכו
50	עמדיה
80, 96, 111, 122	עמלק
113	עקרונים
111, 117, 119	ערב
137	פאדלי
137	פאוולויטש
25	פאלמה
134, 135	פאלקין
137	פאלינאוי
6	פאנפלונא
137	פארהביש
134	פולין
85	פומבדיתא
61, 89, 90, 94, 119, 122	פורטוגאל
33	פיאמונטי
138	פינסק
114	פטיב
52, 64, 91, 110	פיס . פאס
48	פירא
33	פלורינציא
111	פלשתים
35, 56	פלישטינה
33, 43, 46, 47, 114	פרווינציא
115, 133	

צד	
115	לשמאדש
47, 89, 128, 129	מאורקה . מאיורקה . מיוורקה
108	מאלאגה
111	מאסייה . מאציא
14, 50, 56, 79, 89, 111	מדי
111	מואב
30	מוליגא
68	מונטאלבאן
39	מונטישון
88	מוניוס
113, 114	מונפורט . מונפראט
68	מונצון
6, 68	מונריאל
130	מורבירו
30	מורסיא
5	מורציין
79	מישא
1, 20, 21, 33, 56, 95, 96, 109, 111, 112, 113, 119, 125	מצרים
5	מרדיל
31	מרויכיש
114	מרשיליא
111	משך
6, 90	נאבארה
138	נאהרל
38, 43, 67, 119, 122, 124	נאפוליש
132	נהר נגארה
135, 136	נעמרב
131	נפולה
5, 114	נרבונה
50	סכטיון
6	הר סגור
85	סורא
138	סטנאוה
137	סטרווב

צד
5 קשטיל שרון
111 רודיש
1, 2, 8, 14, 19, 21, 22, 29, רומי
35, 36, 38, 46, 55, 59, 67, 69,
75, 87, 92, 97, 99, 108, 113,
119, 124, 125, 126
136 רוביא
33 רושיא
113 רימון
7 ריניש
33 שאבויה
10, 14, 19, 30, 66, 88, שביליא
89, 94, 96, 128, 133
137 שדה לבן
17 שומרון
103 שרשן
33 שזלייה
66 שירץ דילה פרונטוירא
116 שלאטאנקא
113 שלוואטירא
91, 110, 114 שליא . שאליה . שליא
138 שעברשין
131 שקוביא
68 שרנסה
113 שישטרון
51, 111 תוגרמה
111 תימן
111 תירס

צד
132 פרודיש
120 פונסיא
2, 3, 14, 50, 51, 52, פירשייא
79, 84, 89
99 צדונים
49 צוען
99 צור
99 צורים
6, 14, 40, 42, 43, 46, 52, צרפת
65, 88, 112, 113, 115
134 קאזקין
46, 87, 130, קטאלוניה
133
7 קארווסי
87, 119 קאריאון
18, 30, 31, 32, 33, 89, קאשטיליא
113, 118
102 נחל קדרון
5 קונדון
95 קוצי
19, 30, 31, 52, 88, 129 קורדובא
137 קושטנטין
14, 48 קושטאנטינא
68, 113 קלעטיבא . קלעטיוב
138 קראקא
5, 112 קרקאשונא
131, 132, 133 קשטיליא
88 קאשטיל מגרים